

فہرست الاسفار

مُرتب

ضیاء اللہ کھوکھر

عبدالحمید کھوکھر لائبریری۔ گوجرانوالہ

جنابہ اسلم محمود

لکھنؤ

کی خدمت میں

مشاورۂ عظمیٰ

3. 12. 2010

شدہ سفر ناموں میں مترجم کا نام ظاہر نہیں کیا گیا ہے، ایسی صورت میں مصنف کے بعدم۔ن (مترجم نامعلوم) کی اصطلاح استعمال کی گئی ہے۔

عبدالحمید کھوکھریادگار لائبریری میں ۱۹۹۷ء تک موجود ساڑھے نو سفر ناموں کی فہرست ”نوادرات“ کے نام سے ۱۹۹۸ء میں منظر عام پر آئی تھی۔ موجودہ فہرست کو اب ”فہارس الاسفار“ کے عنوان سے شائع کیا جا رہا ہے۔ جو ممتاز ادیب، نقاد اور محقق جناب مشفق خواجہ کے حسن ذوق اور ندرت خیال کا آئینہ دار ہے۔ اکثر احباب نے ان کے تجویز کردہ نام کو موضوع کی مناسبت سے نہایت موزوں قرار دیا ہے۔ مرتب اس عنایت پر خواجہ صاحب کا ممنون احسان ہے۔ فہرست کی کمپوزنگ اگرچہ ۲۰۰۳ء میں مکمل ہو گئی تھی، اس کے پروف ٹریننگ پیپر پر نکل چکے تھے اور یہ طباعت کے لیے بالکل تیار تھی۔ لیکن اسی سال اہلیہ کی شدید علالت اور اس کے بعد رحلت سے میرے معمولات متاثر ہوئے اور کتابوں کے ساتھ میرا رشتہ و تعلق ایسا ٹوٹا کہ اس کی طباعت اور اشاعت کا کام جولائی ۲۰۰۴ء تک معرض التوا میں پڑا رہا۔ تاہم اس دوران میں اکا دکا سفر نامے ہاتھ لگتے رہے۔ ہمارے مخلص دوست اور کرم فرما مولانا شبیر احمد خاں میواتی نے حسب معمول اپنی خصوصی التفات سے نوازنا جاری رکھا۔ اُن کی کتاب دوستی اور توجہ فرمائی سے ایسے کئی سفر نامے دست یاب ہو گئے جو تیار شدہ فہرست کے بعد حاصل ہوئے۔ مولانا، فہرست کی جلد اشاعت کے متمنی تھے اور اس کی اشاعت میں غیر معمولی تاخیر اُن کے لیے تشویش کا باعث بنی ہوئی تھی۔ جس کا اظہار، بعض اوقات، وہ تلخی کے ساتھ کر گزرتے۔ میں بالآخر تیار شدہ فہرست کی اشاعت پر آمادہ ہو ہی گیا لیکن مولانا کو نئے حاصل شدہ سفر ناموں کی شمولیت کے بغیر فہرست کی اشاعت گوارا نہیں تھی۔ نووارد سفر ناموں کی فہرست میں الفبائی شمولیت کے لیے ایک پیچیدہ اور مشکل مرحلے سے گزرنا ضروری تھا اور اس کے لیے بہت زیادہ کانٹ چھانٹ کی ضرورت تھی۔ جس کا متحمل ہونا میرے لیے ممکن نہیں تھا۔ بہر کیف مولانا کی خواہش کے زیر اثر اب ان سفر ناموں کو فہرست میں شامل کرنے کا اہتمام کیا جا رہا ہے۔

فہرست کے تجزیے سے مندرجہ ذیل حقائق اور اعداد و شمار سامنے آتے ہیں:

۱۳۰۰

کل تعداد

۱۸

۱۸۵۱ء سے ۱۹۰۰ء تک

۱۲۴

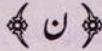
۱۹۰۱ء سے ۱۹۴۷ء تک

- ۱۱۲۲- مشاہدات بلاد اسلامیہ (حصہ اول و دوم): محمودہ عثمان حیدر
کراچی
- ۱۱۲۳- مشاہدات حرمین: اسعد گیلانی، سید
لاہور
- ۱۱۲۴- مشاہدات کابل و یاغستان: محمد علی قصوری
کراچی
- ۱۱۲۵- مشاہدات و تاثرات: شیر بہادر خان پٹی ڈاکٹر
لاہور
- ۱۱۲۷- مشاہدات و تاثرات: آزاد محمد عبدالقادر
لاہور
- ۱۱۲۸- مشاہدات حرم: امین گیلانی، سید
شیخوپورہ
- ۱۱۲۸- مشرق کا جینوا: ظہور احمد اعوان، ڈاکٹر
پشاور
- ۱۱۲۹- مشرق کا ونس: عبدالرحمن خوجہ، ڈاکٹر
لاہور
- ۱۱۳۰- مشرق وسطیٰ: اشرف ایوب
ملہال مغلاں
- ۱۱۳۱- مشرقی ترکستان: آدریل آسٹن / محمود اعظم فیہی ترمذی (مترجم)
لکھنؤ
- ۱۱۳۲- مشیر الحجاج: محمد عبدالحامد بدایونی
ملتان
- ۱۱۳۳- مصر نامہ: عبدالرحمن عبد
لاہور
- ۱۱۳۴- معراج سفر (منظوم): حافظ لدھیانوی
فیصل آباد
- ۱۱۳۵- معین الزائرین: محمد مجتبیٰ، سید
حیدر آباد دکن
- ۱۱۳۶- مغرب سے مشرق تک: ریحان احمد یوسفی
کراچی
- ۱۱۳۷- مغرب کے شب و روز: سلطان رفیع
کراچی
- ۱۱۳۸- مغرب میں دو ہفتے: محمد تقی عثمانی
کراچی
- ۱۱۳۹- مغربی ممالک میں اشاعت اسلام: محمد تقی عثمانی
کراچی
- ۱۱۴۰- مقامات مقدسہ: منظر حسین کاظمی، سید
کراچی
- ۱۱۴۱- مقام خلافت: عبدالقادر، شیخ
دلی
- ۱۱۴۲- مقدس سفر: غلام نبی، حکیم
بلکسر
- ۱۱۴۳- مقدس سفر: فجر الدین
لاہور
- ۱۱۴۴- مقدس سفر نامہ: عبدالرؤف، ڈاکٹر
لاہور
- ۱۱۴۵- مکتوبات ماسکو چند یادیں چند تاثرات: روح افزا حیدر
لاہور

- ۱۱۴۶ - مکمل سفر نامہ مخدوم جہانیاں جہاں گشت: جلال الدین عاری لاہور
- ۱۱۴۷ - مکے مدینے کا سفر نامہ: عبدالغنی انصاری خسرو شاہ نظامی، حکیم حیدر آباد دکن
- ۱۱۴۸ - ملایا مشرق بعید کا جبرالٹر: عبدالغفور تنولی لاہور
- ۱۱۴۹ - ملائیشیا کے دن: الطاف شیخ کراچی
- ۱۱۵۰ - ملائیشیا میں چند روز: محمد تقی عثمانی کراچی
- ۱۱۵۱ - ملکوں ملکوں شہروں شہروں: سحاب قزلباش کراچی
- ۱۱۵۲ - مناطق الحج: مزل حسین قادری لاہور
- ۱۱۵۳ - مناظر پاکستان: ماجد فرید سائی کراچی
- ۱۱۵۴ - مندر میں محراب: محمد اجل نیازی لاہور
- ۱۱۵۵ - منزل: ممتاز اختر ظافر گوجرانوالہ
- ۱۱۵۶ - منزل سعادت: حافظ لدھیانوی کراچی
- ۱۱۵۷ - منزل شوق: نبی بخش نظامی، شیخ لاہور
- ۱۱۵۸ - منزل نہ کربول: محمد داؤد طاہر لاہور
- ۱۱۵۹ - موسموں کا عکس: جمیل زبیری کراچی
- ۱۱۶۰ - مولانا روم کے دیس میں: ظفر اقبال بھٹی لاہور
- ۱۱۶۱ - مولانا محمد علی کے یورپ کے سفر: محمد علی، مولانا محمد سرور پروفیسر (مرتب) لاہور
- ۱۱۶۲ - مولانا مودودی کا آخری سفر: انتظار نعیم دہلی
- ۱۱۶۳ - مولانا مودودی کا دورہ مشرق وسطیٰ: ارشاد احمد لاہور
- ۱۱۶۴ - مولانا مودودی کا سفر سعودی عرب: خلیل احمد حامدی لاہور
- ۱۱۶۵ - میاں کی اثر یا تلے: محمد ذاکر علی خان کراچی
- ۱۱۶۶ - میقات کے اس پار: شفیع حیدر صدیقی دانش کراچی
- ۱۱۶۷ - مینار پاکستان سے قطب مینار تک: امجد علی امجد گوجرانوالہ
- ۱۱۶۸ - میر ایران کا سفر نامہ: حشمت اللہ قریشی، شیخ کراچی
- ۱۱۶۹ - میر پاکستانی سفر نامہ: بلراج ساہنی / ایاسر جواد (مترجم) لاہور

- ۱۱۷۰۔ میرا پہلا سفر حج: عبدالحلیم بیگ، مرزا حیدر آباد دکن
- ۱۱۷۱۔ میراج بیت اللہ: محمد عبدالہادی اطالو کیوسی ڈاکٹر/فضل الہی نوری (مترجم) فریکلفرٹ
- ۱۱۷۲۔ میرادل میراکو لبس: کیف جاوید لاہور
- ۱۱۷۳۔ میراسفر: امیرخانم راولپنڈی
- ۱۱۷۴۔ میراسفر: زینت النساء، بیگم راولپنڈی
- ۱۱۷۵۔ میراسفر ایران وعراق اور سانحہ کعبہ: راحت گل، مولانا پشاور
- ۱۱۷۶۔ میراسفر پاکستان: علی صدیقی نئی دہلی
- ۱۱۷۷۔ میراسفر نامہ: تقی الدین، حافظ لاہور
- ۱۱۷۸۔ میراسفر نامہ: طلا خان سدوزی (ٹائیگر)، میجر پشاور
- ۱۱۷۹۔ میراسندھو سائیں: عباس برمانی، ڈاکٹر لاہور
- ۱۱۸۰۔ میرا گلگت و ہنزہ: سلمیٰ اعوان لاہور
- ۱۱۸۱۔ میری پاکستان یا ترا: راج صراف، ملک دہلی
- ۱۱۸۲۔ میری ڈائری کے چند ورق یعنی سفرنامہ حجاز: کاظم علی خان دہلی
- ۱۱۸۳۔ میرے بھی سفرنامے: نجمہ افتخار راجہ ملتان
- ۱۱۸۴۔ میرے حضور کے دیس میں: جاوید جمال ڈسکوی لاہور
- ۱۱۸۵۔ میرے خوابوں کی سرزمین مشرقی پاکستان: صہبا لکھنوی کراچی
- ۱۱۸۶۔ میرے دریا میرے ساحل: صلاح الدین غازی لاہور
- ۱۱۸۷۔ میرے ہمد: رفیق چوہدری کراچی
- ۱۱۸۸۔ میں کہاں کہاں نہ پہنچا: غلام عباس وڑائچ اسلام آباد
- ۱۱۸۹۔ میں موت ڈھونڈتی ہوں زمین حجاز میں: شریا جبین جہلم
- ۱۱۹۰۔ میں نے امریکا دیکھا: منصف اعوان، ملک لاہور
- ۱۱۹۱۔ میں نے پاکستان بننے دیکھا: متین الرحمن مرتضیٰ لاہور
- ۱۱۹۲۔ میں نے روس میں کیا دیکھا: شاہ محمود خان، انجینئر پشاور
- ۱۱۹۳۔ میں نے کابل چلتے دیکھا: سیف اللہ خالد لاہور

- ۱۱۹۴- میں نے کشمیر چلتے دیکھا: سلیم گردیزی لاہور
- ۱۱۹۵- میں نے مقبوضہ کشمیر میں کیا دیکھا: محمد اسماعیل غازی لاہور
- ۱۱۹۶- میوات کا سفر: وحید الدین خان، مولانا نئی دہلی

- ۱۱۹۷- ناسو ہر ہے: قمر علی عباسی کراچی
- ۱۱۹۸- نانگا پربت: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۱۱۹۹- نانگا پربت کے حضور: اجمل سعید پراچہ لاہور
- ۱۲۰۰- نصرت خداوندی: امجد بلال کشمیری / عبدالحمید عباسی (مرتب) اسلام آباد
- ۱۲۰۱- نظر نامہ: محمود نظامی لاہور
- ۱۲۰۲- نظرے و خوش گزرے: عبدالحمید خان لاہور
- ۱۲۰۳- نظم اقبال سفر حیدر آباد کن اور سراقبال کے تاثرات ۱۹۱۰ء میں: اقبال سرا / تصدق حسین تاج (مرتب) حیدر آباد کن
- ۱۲۰۴- نقش رہگذر: کوثر نیازی لاہور
- ۱۲۰۵- نقش سفر: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۱۲۰۶- نقش فرنگ: عبدالغفار، قاضی لاہور
- ۱۲۰۷- نقوش و تاثرات در سفر دیوبند و تھانہ بھون: محمد شفیع، مفتی کراچی
- ۱۲۰۸- نکلے تیری تلاش میں: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۱۲۰۹- نکلے شوق سفر پر: غلام عباس وڑائچ لاہور
- ۱۲۱۰- نگری نگری پھر مسافر: ابن انشاء لاہور
- ۱۲۱۱- نگری نگری پھر مسافر: محمد ادریس، حافظ لاہور
- ۱۲۱۲- نواب بہادر یار کا سفر نامہ: بہادر یار جنگ / حسن نظامی، خواجہ (مرتب) حیدر آباد کن
- ۱۲۱۳- نور کی ندیاں: احمد خان درانی ملتان
- ۱۲۱۴- نور و حضور: رفیع الزماں زبیری کراچی

- ۱۲۱۵- نئی دنیا پرانی دنیا: ش فرخ کراچی
- ۱۲۱۶- نئی دنیا کا مسافر: اکمل عظیمی لاہور
- ۱۲۱۷- نئی دیوار چین: ابرہیم جلیس کراچی
- ۱۲۱۸- نئے چین کا زرمیہ (حصہ اول): ایڈگر سنو/ارشاد احمد خان (مترجم) لاہور
- 0 نئے چین کا زرمیہ (حصہ دوم) ایڈگر سنو/ارشاد احمد خان (مترجم) لاہور
- ۱۲۱۹- نئے شہر پرانی بستیاں: انتظار حسین لاہور
- ۱۲۲۰- نہ آئیں جا کے وہاں سے: ابو حمید انور لاہور
- ۱۲۲۱- نیا چین: فضل حق شیدا پشاور
- ۱۲۲۲- نیل سے فرات تک: محمد اقبال انصاری دہلی
- ۱۲۲۳- نیل کنارے: علی سفیان آفاقی لاہور
- ۱۲۲۴- نیل کے ساحل: قمر علی عباسی کراچی
- ۱۲۲۵- نیلہ نیپال میں: نیلم احمد بشیر لاہور
- ۱۲۲۶- نیلے پانیوں کا دیس: سلمیٰ باصر لاہور
- ۱۲۲۷- نی ہاؤ: کوکب خواجہ لاہور
- ۱۲۲۸- نیپال نامہ: نیلم احمد بشیر لاہور
- ۱۲۲۹- نیپال نگری: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۱۲۳۰- نیرنگ اندلس: منظور الہی لاہور
- ۱۲۳۱- نیلسن منڈیلا کے دیس میں: بلقیس ریاض لاہور
- ۱۲۳۲- نیویارک سے پیرس تک پہلی پرواز: لنڈ برگ کیپٹن/فیاض محمود سید (مترجم) لاہور
- ۱۲۳۳- نیویارک سے قم تک: کلب صادق ڈاکٹر لکھنؤ

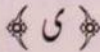

- جھنگ ۱۲۳۳- وادی کشمیر میں چند روز: محمد ادریس بخاری سید
- میرپور خاص ۱۲۳۵- وادی مہران کی سیر: عبد الجبار ارثر
- کراچی ۱۲۳۶- واہ برطانیہ: قمر علی عباسی
- اسلام آباد ۱۲۳۷- وائیکنگ: یسین رضوی ڈاکٹر
- کراچی ۱۲۳۸- ورلڈ کپ کا سفر: منیر حسین
- لاہور ۱۲۳۹- وسط ایشیا، نئی آزادی نئے چیلنج: آصف جیلانی
- کراچی ۱۲۴۰- وطن سے وطن تک: ابوالخیر کشفی سید
- لاہور ۱۲۴۱- وفاقی جمہوریہ جرمنی: شریف فاروق
- ۱۲۴۲- وکیل الغرباء: وزیر حسین خان سید
- کراچی ۱۲۴۳- وہ قربتیں سی وہ فاصلے سے: ظفر الحسن، مرزا
- لاہور ۱۲۴۴- ونیس کی سلگتی راتیں: اے حمید

- لاہور ۱۲۴۵- ہائے امریکہ ہائے امریکہ: ریحان اظہر
- لاہور ۱۲۴۶- ہجرت افغانستان: فیض محمد خان ادر بار علی شاہ سید (مرتب)
- لاہور ۱۲۴۷- ہدایت الزائرین (حصہ اول): خادم حسین شیخ نارووالی
- ملتان ۱۲۴۸- ہر قدم روشنی: حبیب الرحمن بٹالوی شیخ
- لاہور ۱۲۴۹- ہر ملک ملک مااست: اطہر رضوی
- لاہور ۱۲۵۰- ہر یالیوں کے دل میں: عثمان خاور
- لاہور ۱۲۵۱- ہرے سمندروں کا سفر: حسن رضوی
- پشاور ۱۲۵۲- ہزار داستان: آفتاب عالم صدیقی

- ۱۲۵۳- ہلال سائے میں: ہنری گیس / عبدالسلام خورشید (مترجم) لاہور
- ۱۲۵۴- ہمارا سفر و سرگزشت: مہر النساء حیدر آباد دکن
- ۱۲۵۵- ہمالہ کے اس پار: راجا نور لاہور
- ۱۲۵۶- ہمالہ کے اس پار: میرزا ادیب لاہور
- ۱۲۵۷- ہم تو چلے رنگون: اے حمید لاہور
- ۱۲۵۸- ہم گنگا تیرے: منیر احمد لاہور
- ۱۲۵۹- ہم مسافر جہاں جہاں پہنچے: علیم اللہ حالی نئی دہلی
- ۱۲۶۰- ہم نے بھی ربوہ دیکھا: محمد عبدالحی کراچی
- ۱۲۶۱- ہمہ یاران بہشت: نور خان محمد حسنی کوئٹہ
- ۱۲۶۲- ہندوستان سے دریا حرم تک: محمد ناظم ندوی سہانپور
- ۱۲۶۳- ہندوستان ہے کیا؟: بیورنلے نکلس / علی مختتم (مترجم) لاہور
- ۱۲۶۴- ہندیا ترا: ممتاز مفتی لاہور
- ۱۲۶۵- ہنزہ داستان: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۱۲۶۶- ہنزہ ہنزہ ہے: محمد آصف رشید کراچی
- ۱۲۶۷- ہوا کے دوش پر: انور رضا مسز اسلام آباد
- ۱۲۶۸- ہوائی کولمبس: نریندر لو تھر حیدر آباد دکن
- ۱۲۶۹- ہوشیا پور سے پاکستان تک: محمد اقبال سہیل ساہیوال
- ۱۲۷۰- ہیون سانگ کا سفر ہندوستان: ہیون سانگ ایلیندر ہرندردھنوار اشیاء الرحمن صدیقی (مترجم) نئی دہلی

- ۱۲۷۱- یا اللہ میں حاضر ہوں: محمد اعجاز تبسم لاہور
- ۱۲۷۲- یا ترا: محمد خالد لاہور
- ۱۲۷۳- یاد آتی ہے راہی کو (منظوم): شوکت واسطی پشاور

۱۲۷۴- یادگار سفر: محمد مظہر بقا

کراچی

۱۲۷۵- یادوں کے چاند ستارے: رفعت سروش

دہلی

۱۲۷۶- یادوں کے نقوش: سرور حسین گیلانی

لاہور

۱۲۷۷- یاد یار مہرباں: ذوالفقار علی شاہ، سید

لاہور

۱۲۷۸- یارب: محمد ظفر ندوی

لاہور

۱۲۷۹- یاک سرائے: مستنصر حسین تارڑ

لاہور

۱۲۸۰- یورپ جنگ سے پہلے: ہارون خان شیروانی

حیدر آباد دکن

۱۲۸۱- یورپ کا کوہ قاف: علی سفیان آفاقی

لاہور

۱۲۸۲- یورپ کی الف لیلیٰ: علی سفیان آفاقی

لاہور

۱۲۸۳- یورپ کے تاثرات: محمد بدر الدین خان کلکیب

حیدر آباد دکن

۱۲۸۴- یورپ کے دن: الطاف شیخ

کراچی

۱۲۸۵- یورپ میں آٹھ ہفتے: نعمت اللہ صاحبزادہ ڈاکٹر

کراچی

۱۲۸۶- یورپ میں چار ہفتے: شورش کشمیری آغا

لاہور

۱۲۸۷- یورپ میں چن چلا: عشرت ریحانہ ڈاکٹر

اسلام آباد

۱۲۸۸- یورپ نامہ (حصہ اول): محمد سعید، حکیم

کراچی

۱۲۸۹- یورپ کا سفر نامہ: ف۔ س اعجاز

کلکتہ

۱۲۹۰- یورو کے دیس میں: عتیق الرحمن ایڈووکیٹ

لاہور

۱۲۹۱- یہ امریکہ ہے: عزیز بیگ

لاہور

۱۲۹۲- یہاں سے کعبہ کعبہ سے مدینہ: کلیم احمد عاجز

نئی دہلی

۱۲۹۳- یہ بڑے نصیب کی بات ہے: عزیز لدھیانوی

گوجرانوالہ

۱۲۹۴- یہ ترکی ہے: محمد سعید، حکیم

کراچی

۱۲۹۵- یہ تیرے پر اسرار بندے: محمد رفیع عثمانی، مفتی

کراچی

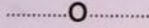
۱۲۹۶- یہ جاپان ہے: محمد سعید، حکیم

کراچی

۱۲۹۷- یہ دوریاں یہ فاصلے: فردوس حیدر

کراچی

- ۱۲۹۸- یہ فاصلے یہ رابطے: فرید احمد پراچہ
لاہور
۱۲۹۹- یہ میرابلستان: سلٹی اعوان
لاہور
۱۳۰۰- یہ ہے شمالی افریقہ: جان کنتھر / عابد علی عابد سید (مترجم)
لاہور

- ۱۳۰۱- امریکہ رے امریکہ: ادیب حسین سید
کراچی
۱۳۰۲- بازیچہ اطفال ہے دنیا میرے آگے: مظفر حسن ملک ڈاکٹر
مکرات
۱۳۰۳- دسترس میں آسمان: قرۃ العین طاہرہ ڈاکٹر
اسلام آباد
۱۳۰۴- پھر وہ منظر خواب ہوا: نذیر ناز
بہاولپور
۱۳۰۵- سفرنامہ کافرستان: ہیو میکلیب / امان قریشی ڈاکٹر (مترجم)
لاہور
۱۳۰۶- سندباد کے تعاقب میں: اشفاق ملک
فیصل آباد
۱۳۰۷- سورج کا شہر: شاہ محمد مری ڈاکٹر
مستونگ
۱۳۰۸- علم و عمل (جلد اول): عبدالقادر رام پوری / معین الدین افضل گڑھی، مولوی (مترجم) کراچی
○ علم و عمل (جلد دوم): عبدالقادر رام پوری / معین الدین افضل گڑھی، مولوی (مترجم) کراچی

فہرست

باعتبار اسمائے مصنفین

۱۱۵	خواتین کے سفر نامے
۹۶	ترجمہ شدہ
۵۲	مرتب شدہ
۱۴	منظوم
۲۰	دو جلدوں میں
۱۳	صرف جلد اول (جلد دوم تا بذیدہ/نامعلوم)
۲	سی ڈی ایڈ
۱	سی ڈی آڈیو
۱	رومن رسم الخط

جن سفر نامہ نگاروں نے دو یا دو سے زائد سفر نامے لکھے ہیں۔ ان کی تعداد ایک سو کے قریب ہے۔ پانچ یا پانچ سے زیادہ سفر نامے لکھنے یا مرتب کرنے والوں کی فہرست پیش خدمت ہے:

۵۵	○ حکیم محمد سعید
۲۰	○ قمر علی عباسی
۱۷	○ مستنصر حسین تارڑ
۱۳	○ علی سفیان آفاقی
۱۱	○ بلقیس ریاض
۷	○ ابوالحسن علی ندوی
۷	○ رفیق ڈوگر
۷	○ ڈاکٹر ظہور احمد اعوان
۷	○ عبداللہ ملک
۷	○ محمد تقی عثمانی
۶	○ امیر حمزہ
۶	○ خواجہ حسن نظامی
۶	○ علی اکبر رضوی
۶	○ سید وجاہت علی

آ

۱۔ آدریل آسٹن / محمود اعظم فہمی ترندی (مترجم): مشرقی ترکستان
لکھنؤ: دائرہ ادبیہ، ۱۹۲۲ء، ۸۰

ترکستان، وسطی ایشیا

۲۔ آزاد، جگن ناتھ: پشکن کے دیس میں

نئی دہلی: مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، ۱۹۸۶ء، اول، ۱۰۴

سوویت یونین

۳۔ آزاد، جگن ناتھ: جنوبی ہند میں دو ہفتے

دہلی: دہلی کتاب گھر، ۱۹۵۰ء، اول، ۸۰

حیدر آباد مدراس

۴۔ آزاد، جگن ناتھ: کولمبس کے دیس میں

نئی دہلی: مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۴۴

امریکہ

۵۔ آزاد، محمد حسین / آغا محمد اشرف (مترجم): انیسویں صدی میں وسط ایشیا کی سیاحت

کراچی: ہمدرد اکیڈمی، ۱۹۵۹ء، اول، ۱۲۸

ایران

۶۔ آزاد، محمد حسین: سیر ایران

لاہور: کرمی پریس، اول، ۱۹۲

ایران

۷۔ آزاد محمد عبدالقادر: مشاہدات و تاثرات

لاہور: ۱۹۸۰ء، ۴۰

دیوبند

۸۔ آصف جیلانی: وسط ایشیا، نئی آزادی نئے چیلنج

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۱۱۲

وسط ایشیا

۹۔ آصف فرخی: شہر علامات

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۲۷۶

برلن

۱۰۔ آصف محمود جاہ: ڈاکٹر: سورج دیوتا کے دیس میں

لاہور: بک ویرٹن، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۳۳

جاپان

۱۱۔ آغا امیر حسین: آل محمد کا مہمان

لاہور: کلاسیک، ۱۹۹۹ء، چہارم، ۱۶۰

عراق، شام، ایران

۱۲۔ آغا امیر حسین: اللہ کا مہمان

لاہور: کلاسیک، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۶۰

جج

۱۳۔ آغا امیر حسین: اے جے کے لندن

لاہور: کلاسیک، ۲۰۰۴ء، اول، ۲۲۳

لندن

۱۴۔ آغا سمیل: افق تاہ افق

لاہور: پاکستان بکس، ۱۹۹۰ء، اول، ۳۲۰

ایوٹھپی، استنبول، برطانیہ

۱۵۔ آغا سہیل ڈاکٹر: ایران میں چودہ روز

لاہور: پاکستان بکس اینڈ لٹری سائونڈز ۱۹۹۳ء اول ۱۳۲

ایران

۱۶۔ آغا محمد اشرف: دیس سے باہر

لاہور: کتاب منزل ۱۹۴۶ء اول ۲۳۲

انگلستان ایران

۱۷۔ آغا محمد اشرف: لندن سے آداب عرض

دہلی: حالی پبلشنگ ہاؤس ۱۹۴۴ء اول ۱۷۶

لاہور: کتاب منزل ۱۹۴۶ء دوم ۱۷۶

لندن

۱۸۔ آغا مقبول اصفہانی / غلام حیدر خاں سید (مترجم): سیر مقبول

کانپور: مطبع فشی نول کشور ۱۸۹۸ء دوم ۲۳۲

ایران بخارا بحرین تاشقند یروشلم دمشق قاہرہ عراق جینیوا روم

۱۹۔ آفتاب اقبال: سیٹ بیلٹ

لاہور: پاکستان بکس ۱۹۹۰ء اول ۱۰۴

امریکہ

۲۰۔ آفتاب عالم صدیقی: ہزار داستان

پشاور: آفتاب پبلی کیشنز ۱۹۹۰ء اول ۹۶

تہران قم مشہد

۲۱۔ آ نند رام مخلص / سعود الحسن خان (مترجم): سفر نامہ بن گڑھ

لاہور: فکشن ہاؤس ۲۰۰۴ء اول ۲۵۶

بھارت

۱

- ۱۔ ابراہیم جلیس: بنگال میں اجنبی
کراچی: لارک پبلشرز، ۱۹۶۱ء، اول، ۹۳
ڈھاکہ، چٹاگانگ
- ۲۔ ابراہیم جلیس: نئی دیوار چین
کراچی: اردو منزل، ۱۹۵۱ء، اول، ۲۵۴
چین
- ۳۔ ابراہیم ساجد: افغانستان دور ہے پر
کراچی: پاکستانی ادب پبلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۳۰
افغانستان
- ۴۔ ابن انشاء: ابن بطوطہ کے تعاقب میں
لاہور: لاہور اکیڈمی، ۱۹۸۸ء، یازدہم، ۳۳۵
لاہور: لاہور اکیڈمی، ۱۹۹۲ء، چہار دہم، ۳۳۵
جرمنی، برطانیہ، جاپان، فلپائن، لنکا، ایران
- ۵۔ ابن انشاء: آوارہ گرد کی ڈائری
لاہور: لاہور اکیڈمی، ۱۹۹۲ء، غفت دہم، ۳۲۰
یورپ، مشرق وسطیٰ
- ۶۔ ابن انشاء: چلتے ہو تو چین کو چلے
کراچی: مکتبہ دانیال، ۱۹۷۲ء، سوم، ۱۹۲

لاہور: لاہور اکیڈمی، ۱۹۸۹ء، پہلی دہم، ۱۹۲

چین

۷۔ ابن انشاء: دنیا گول ہے

کراچی: پاک پبلشرز لمیٹڈ، ۱۹۷۲ء، اول، ۳۶۷

لاہور: لاہور اکیڈمی، ۱۹۸۸ء، سیز دہم، ۳۶۷

فلپائن، انڈونیشیا، سنگار پور، ملائیشیا، بنگال، ہانگ کانگ، افغانستان
ایران، ترکی، جاپان، کوریا، سان فرانسسکو، لندن، پیرس
۸۔ ابن انشاء: نگری نگری پھر مسافر

لاہور اکیڈمی، ۱۹۹۳ء، سوم، ۲۳۸

جاپان، روس، برطانیہ

۹۔ ابن بطوطہ / رفیع الزماں زبیری (مترجم): ابن بطوطہ کا سفر نامہ (حصہ اول)

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن پریس، ۱۹۹۶ء، ۱۶۳

جہاز، قاہرہ، بغداد، قسطنطنیہ، ہندوستان

○ ابن بطوطہ / رفیع الزماں زبیری (مترجم): ابن بطوطہ کا سفر نامہ (دوسرا حصہ)

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن پریس، ۱۹۹۷ء، ۱۵۶

ہندوستان، مالدیپ، چین، افریقہ

۱۰۔ ابن بطوطہ / رئیس احمد جعفری (مترجم): سفر نامہ ابن بطوطہ (حصہ اول)

کراچی: نفیس اکیڈمی، چہارم، ۳۵۶

جہاز، بغداد، شام، عراق، وسط ایشیا، قسطنطنیہ

○ ابن بطوطہ / رئیس احمد جعفری (مترجم): سفر نامہ ابن بطوطہ (حصہ اول، دوم)

کراچی: نفیس اکیڈمی، ۱۹۸۶ء، ص ۶۸۸

قاہرہ، شام، مدینہ، مکہ، عراق، ایران، افغانستان، ہندوستان

چین، مالدیپ، لنکا، انڈونیشیا، سیام، کمبوڈیا

۱۱۔ ابن بطوطہ / عبدالرحمن خاں مولوی (مترجم): خلاصہ تحفۃ النظار یعنی سفر نامہ شیخ ابن بطوطہ

دلی: مکتبہ برہان، ۱۹۳۸ء، اول، ۲۳۰

ایران، اناطولیہ، حجاز، بغداد، قاہرہ، قسطنطنیہ، ہندوستان

۱۲۔ ابن بطوطہ / محمد حسین، مولوی (مترجم): عجائب الاسفار

اسلام آباد: قومی ادارہ برائے تحقیق تاریخ و ثقافت، ۱۹۸۳ء، ۵۰۸

حجاز، قاہرہ، بغداد، قسطنطنیہ، ہندوستان

۱۳۔ ابن بطوطہ / نوازش علی خان (مترجم): سفرنامہ شیخ ابن بطوطہ

لاہور: مطبع مصطفائی، ۱۶۴

حجاز، قاہرہ، قسطنطنیہ، ہندوستان

۱۴۔ ابن جبیر اندلسی / احمد علی (مترجم): سفرنامہ محمد ابن جبیر اندلسی

کراچی: بک لینڈ، ۱۹۶۲ء، ۲۵۲

مصر، عراق، شام، صقلیہ، حج

۱۵۔ ابن جبیر / خالد اختر (مترجم): ابن جبیر کا سفر (تلخیص)

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۲۲۳

مکہ، مدینہ، دمشق، غرناطہ

۱۶۔ ابن فضلان / خالد لطیف (مترجم): سفرنامہ ابن فضلان

لاہور: تخلیقات، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۸۲

خوارزم

۱۷۔ (احمد) ابن فضلان / نذیر حسین، شیخ (مترجم): سیاحت نامہ روس

لاہور: نقاش اکیڈمی، ۱۹۶۶ء، اول، ۸۰

لاہور: ادارہ معارف اسلامی، ۱۹۹۳ء، اول، ۷۲

فارس، بخارا، خوارزم، جرجانیہ، غزیہ، بجناک، صقلیہ، روس

۱۸۔ ابن الکریم، شیخ: جلوۂ فرنگ

گوجرانوالہ: دارالاشاعت، اول، ۲۷۲

انگلستان

۱۹۔ ابن کلیم احسن نظامی: دلی یا ترا

ملتان: کتاب نمبر، ۱۹۸۸ء، اول، ۲۰۸

بھارت

۲۰۔ ابوالحسن علی ندوی سید: اپنے گھر سے بیت اللہ تک
کراچی: مجلس نشریات اسلام ۱۹۸۹ء ۱۲۰

ج

۲۱۔ ابوالحسن علی ندوی سید: دریائے کابل سے دریائے یرموک تک

کراچی: مجلس نشریات اسلام ۱۹۷۶ء دوم ۲۹۶

لکھنؤ: مجلس تحقیقات و نشریات اسلام ۱۹۷۶ء سوم ۳۰۴

افغانستان ایران لبنان شام عراق اردن

۲۲۔ ابوالحسن علی ندوی سید / محمد رابع حسنی ندوی (مرتب): دو مہینے امریکہ میں

لکھنؤ: مجلس نشریات اسلام ۱۹۷۸ء اول ۳۶۸

امریکہ کینیڈا

۲۳۔ ابوالحسن علی ندوی سید: دو ہفتے ترکی میں

لکھنؤ: مکتبہ اسلام ۱۹۵۶ء اول ۱۱۵

کراچی: مجلس نشریات اسلام ۱۹۹۲ء ۱۰۲

ترکی

۲۴۔ ابوالحسن علی ندوی سید: دو ہفتے مغرب اقصیٰ (مراکش) میں

لکھنؤ: مکتبہ فردوس ۱۹۷۶ء دوم ۱۲۰

مراکش

۲۵۔ ابوالحسن علی ندوی سید / شمس الحق ندوی (مترجم): شرقی اوسط کی ڈائری

لکھنؤ: مکتبہ فردوس ۱۹۸۴ء دوم ۵۱۴

مصر سوڈان شام فلسطین لبنان

۲۶۔ ابوالحسن علی ندوی سید / مشیر الحق بحری آبادی (مترجم): شرقی اوسط میں کیا دیکھا

لکھنؤ: مکتبہ تعلیمات اسلام ۱۹۵۳ء اول ۹۴

قاہرہ دمشق بیت المقدس حج

۲۷۔ ابو حمید انور: نہ آئیں جا کے وہاں سے

لائل پور: ملک برادرز ۱۹۶۸ء اول ۱۳۲

ج

۲۸۔ ابوالخیر کشفی، سید: وطن سے وطن تک

کراچی: مجلس مطبوعات و تحقیقات ۱۹۸۶ء اول ۸۰

کراچی: اقلیم نعت ۲۰۰۱ء دوم ۴۸

مکہ مدینہ

۲۹۔ ابوسلمان شاہ جہان پوری، ڈاکٹر: تحفہ حج

کراچی: مکتبہ اسعدیہ ۲۰۰۳ء اول ۲۵۶

ج

۳۰۔ ابوطالب اصفہانی لندنی، مرزا، ثروت علی، ڈاکٹر (مترجم): سفرنامہ فرنگ مسیر طالبی فی بلاد افرنجی

نئی دہلی: ترقی اردو بیورو ۱۹۸۳ء اول ۳۶۰

لاہور: فلشن ہاؤس ۱۹۹۹ء ۳۶۰

انگلستان، جنوبی افریقہ، فرانس، اٹلی، ترکی، عراق

۳۱۔ ابوظفر ندوی، سید: سفرنامہ برما

دہلی: ۱۹۲۱ء ۳۰۴

برما

۳۲۔ ابوالنصر منظور احمد / قاسم الرضوی (مرتب): حضور الحرمین

ساہیوال: مکتبہ فریدیہ دوم ۸۰

ج

۳۳۔ اثر چوہان: دوستی کا سفر

اسلام آباد: مسٹر بکس ۱۹۸۷ء اول ۱۹۲

سوویت یونین

۳۴۔ اجمال سعید پراچہ: سوئے وادی کا شجر

لاہور: انٹر پرائزز ۱۹۹۶ء اول ۱۲۵

شمالی علاقہ جات، کا شجر

۳۵۔ اجمال سعید پراچہ: ناٹکا پر بت کے حضور

لاہور: علم و عرفان پبلشرز، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۵۲

ناٹکا پر بت، شمالی پاکستان

۳۶۔ احتشام حسین، سید: ساحل اور سمندر

لکھنؤ: نصرت پبلشرز، ۱۹۸۳ء، دوم، ۳۶۸

امریکہ انگلستان

۳۷۔ احسان الہی ظہیر / بشیر انصاری (مرتب): سفر حجاز

لاہور: علامہ احسان الہی ظہیر اکیڈمی، ۱۹۸۷ء، اول، ۸۰

لاہور: ادارہ ترجمان السنہ، ۱۰۶

لاہور: ادارہ ترجمان السنہ، ۱۹۹۷ء، ۱۱۲

جج بغداد، کوریا

۳۸۔ احسان بی اے: روس میں آٹھ دن

لاہور: شوکت پبلی کیشنز، ۱۹۶۵ء، اول، ۲۱۲

روس

۳۹۔ احسن راجہ: گھر کا راستہ بھول گیا

لاہور: شام کے بعد پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۶۶

برطانیہ، پیرس، برسلز

۴۰۔ احمد حسین امجد، سید: جج امجد

حیدر آباد دکن: مطبع برقی اعظم جاہی شاہ، ۱۳۴۷ھ، اول، ۲۳۰

جج

۴۱۔ احمد حسین خان، نواب: سفر نامہ حجاز و مصر

دہلی: ۱۹۰۴ء، اول، ۱۸۸

جج، مصر

۴۲۔ احمد خان درانی: نور کی ندیاں

ملتان: کاروان ادب، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۱۰

ج

۳۳۔ احمد سعید ملیح آبادی: بغداد سے مدینہ منورہ تک

کلکتہ: روزنامہ آزاد ہند، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۲۸

پاکستان، ایران، عراق، کویت، حج، بیت المقدس، اردن، عراق، عمرہ

۳۴۔ احمد سلیم: سلام بمبئی

لاہور: تخلیقات، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۸۳

بمبئی

۳۵۔ احمد شاہ ریورینڈ / انیس احمد مولوی (مترجم): سیر تبت

دہلی: مخزن پریس، ۱۹۰۹ء، اول، ۱۰۲

تبت

۳۶۔ احمد عباس، خواجہ: مسافر کی ڈائری

دہلی: حالی پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۴۰ء، اول، ۱۹۲

کولبو، ہانگ کانگ، ٹوکیو، کینیڈا، لاس اینجلس، نیویارک، انگلستان

۳۷۔ احمد غریب و محمد صدیق، حافظ: غریب کا حج

بمبئی: تاج کمپنی، ہفتم، ۲۸۳

ج

۳۸۔ احمد یار خان، مفتی: سفر نامہ

لاہور: سنی نوری کتب خانہ، ۱۹۵۴ء، اول، ۲۴۸

پاکستان، ایران، کویت، سعودی عرب، حج

۳۹۔ احمد یار خان، نعیمی: سفر نامے

لاہور: مکتبہ اسلامیہ، ۱۹۸۸ء، اول، ۲۹۲

لاہور: الفاروق بک فاؤنڈیشن، ۱۹۹۷ء، ۳۸

حج، بیت المقدس، بغداد، اردن، فلسطین

۵۰۔ اختر حمید خان: سفر امریکہ کی ڈائری

کراچی: سٹی پریس، ۲۰۰۰ء، دوم، ۲۲۸

۵	۰ ابن انشاء
۵	۰ اے حمید
۵	۰ رضا علی عابدی
۵	۰ ڈاکٹر عبادت بریلوی

سفر ناموں کی سب سے زیادہ تعداد کی اشاعت کا اعزاز لاہور کو حاصل ہے۔ لاہور اور دیگر شہروں سے شائع ہونے والے سفر ناموں کی فہرست مندرجہ ذیل ہے:

۵۵۵	لاہور
۲۹۰	کراچی
۷۳	دہلی
۵۷	اسلام آباد / راولپنڈی
۳۷	حیدر آباد دکن
۳۰	فیصل آباد
۲۸	ملتان
۲۷	پشاور
۲۵	لکھنؤ
۱۵	گوجرانوالہ

فہرست کے مطالعہ سے معلوم ہوتا ہے۔ کہ سنگ میل پبلی کیشنز لاہور سب سے زیادہ سفر نامے شائع کرنے والا اشاعتی ادارہ ہے۔ مختلف اداروں سے شائع ہونے والے سفر ناموں کی فہرست ملاحظہ ہو:

۶۹	سنگ میل پبلی کیشنز لاہور
۵۸	ہمدرد فاؤنڈیشن کراچی
۲۷	مقبول اکیڈمی لاہور
۲۰	صدیقی ٹرسٹ کراچی
۲۰	فیروز سنز لاہور
۱۸	جنگ پبلشرز لاہور
۱۳	ویکم بک پورٹ کراچی

امریکہ

۵۱۔ اختر ریاض الدین، بیگم: دھنک پر قدم

لاہور: ادارہ فروغ اردو، ۱۹۶۹ء، اول، ۱۷۱

لاہور: نسیم بک ڈپو، ۱۹۷۶ء، اول، ۱۶۸

ہوائی، لندن، میکسیکو، سان فرانسسکو، نیویارک، ہانگ کانگ

۵۲۔ اختر ریاض الدین، بیگم: سات سمندر پار

لاہور: کوآپرا بک شاپ اینڈ آرٹ گیلری، ۱۹۶۳ء، اول، ۲۰۰

لاہور: مکتبہ اردو، ڈائجسٹ، ۱۹۶۹ء، دوم، ۱۷۶

لاہور: مکتبہ اردو، ڈائجسٹ، سوم، ۱۷۶

ٹوکیو، ماسکو، لینن گراڈ، نیپلز، قاہرہ، لندن، نیویارک

۵۳۔ اختر ریاض الدین، بیگم: سیر و سفر

لاہور: سندھ ساگر اکیڈمی، ۱۹۸۱ء، اول، ۱۷۶

چین، ہانگ کانگ، مشرقی پاکستان، بیروت، دمشق

قاہرہ، یورپ، امریکہ، جج

۵۴۔ اختر عباس: اک سفر اچھا لگا

لاہور: دعا پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۰۸

عمرہ

۵۵۔ اختر کاشمیری: آتش کدہ ایران

لاہور: ندیم بک ہاؤس، ۱۹۸۴ء، اول، ۱۳۴

ایران

۵۶۔ ادیب حسین، سید: امریکہ رے امریکہ

کراچی: عظمیٰ پبلشرز، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۲۸

امریکہ

۵۷۔ ارشاد احمد: اشتراکی چین

لاہور: آئینہ ادب، ۱۹۵۷ء، اول، ۳۶

چین

۵۸۔ ارشاد احمد: مولانا مودودی کا دورہ مشرق وسطیٰ

لاہور: مرکزی مکتبہ جماعت اسلامی، ۱۹۵۷ء، اول، ۹۶
مشرق وسطیٰ، ج

۵۹۔ ارشاد احمد حقانی: انقلاب ایران ایک مطالعہ

لاہور: آئینہ ادب، ۱۹۸۴ء، اول، ۲۳۷

ایران

۶۰۔ ارشاد احمد حقانی: بستی بستی نگر نگر

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۷۶

لیبیا، چین، ترکی

۶۱۔ ارشاد احمد حقانی: صدر خاتمی اور انقلاب ایران

لاہور: جہانگیر بک ڈپو، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۳۴

ایران

۶۲۔ ارشاد احمد خان: خان ان نیویارک

کراچی: پاکستانی ادب پہلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۱۱

نیویارک

۶۳۔ ارشاد احمد عارف سید: دیوار چین کے اُس پار

لاہور: خزینہ علم و ادب، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۹۲

چین

۶۴۔ ارشد علی فخر: خاردار تاروں کے اس پار

لاہور: فیکٹ پہلی کیشنز، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۰۰

بھارت

۶۵۔ اسٹینلی / م۔ ن: اسٹینلی سیاح افریقہ

لاہور: پنجاب ریلیجس بک سوسائٹی، ۱۹۰۸ء، اول، ۸۰

افریقہ

۶۶۔ اسداریب ڈاکٹر: زمانہ سفر میں ہے

ملتان: بیکن بکس، ۱۹۸۸ء، اول، ۲۰۸

ہالینڈ: بیکن بکس، کویت، عراق

۶۷۔ اسد سلیم شیخ: گھوم لیا پاکستان

لاہور: اظہار سنز، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۶۰

پاکستان

۶۸۔ اسد ملتان: تحفہ حرم (منظوم)

ملتان: ادارہ روزنامہ شمس، ۱۹۵۴ء، اول، ۵۰

ج

۶۹۔ اسد گیلانی، سید: پورب دلش

لاہور: مکتبہ الخیر، ۱۹۷۲ء، اول، ۱۴۲

مشرقی پاکستان

۷۰۔ اسد گیلانی، سید: سفرنامہ ایران

لاہور: مکتبہ اردو ڈائجسٹ، ۱۹۸۵ء، چہارم، ۲۷۲

لاہور: مکتبہ تعمیر انسانیت، ۱۹۸۳ء، اول، ۲۷۲

ایران

۷۱۔ اسد گیلانی، سید: مشاہداتِ حرمین

لاہور: اسلامی اکادمی، اول، ۳۰۴

لاہور: ادارہ ترجمان القرآن، دوم، ۲۴۷

ج

۷۲۔ اسلم کمال: اسلم کمال او سلو میں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، ۲۲۴

ناروے

۷۳۔ اسلم کمال: گمشدہ

لاہور: مکتبہ عالیہ، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۵۶

برطانیہ

۷۴۔ اسلم کمال: لاہور سے چین تک

لاہور: مقبول اکیڈمی ۱۹۸۹ء، اول، ۲۱۲

چین

۷۵۔ اسماعیل ذبیح ایڈووکیٹ، سید: روزنامہ سفر حج مکرم موسوم بہ رہبر حرم

حیدرآباد دکن: مطبع ابراہیمیہ، ۱۹۵۳ء، اول، ۶۴

حج

۷۶۔ اسیم: سفر پارے

حیدرآباد دکن: حیدرآباد بک ڈپو، ۱۹۳۳ء، ۶۰

ہندوستان

۷۷۔ اشرف ایوب: مشرق وسطیٰ

ملہال مغلاں: مکتبہ العلم، ۱۹۶۵ء، اول، ۱۱۲

ایران، ترکی، شام، اردن، لبنان، عراق

۷۸۔ اشرف ایوب، بیگم: کرۂ ارض کی سیرگاہیں (جلد اول)

راولپنڈی: مکتبہ فیض الاسلام، ۱۹۸۲ء، اول، ۳۹۲

ایشیا، یورپ، کینیڈا

○ اشرف ایوب، بیگم: کرۂ ارض کی سیرگاہیں (جلد دوم)

راولپنڈی: مکتبہ فیض الاسلام، ۱۹۸۳ء، اول، ۳۲۴

ایشیا، یورپ، کینیڈا، حج

۷۹۔ اشرف علی تھانوی / مقبول حسین وصل بلگرامی (مرتب): الاسفار عن برکات بعض الاسفار

بارہ بنکی: مطبع مقبول المطابع، ۱۹۳۸ء، ۱۵۲

لاہور: المکتبۃ الاشرفیہ، ۱۳۵۸ھ، ۳۸۳

لاہور، لکھنؤ

۸۰۔ اشرف علی تھانوی / نور محمد فاروقی (مرتب): تاثرات سفرنامہ حیدرآباد دکن

ملتان: ادارہ تالیفات اشرفیہ، ۱۴۰۴ھ، اول، ۳۸

حیدر آباد دکن

۸۱۔ اشرف علی قریشی: سفرنامہ حجاز

پشاور: موتمر المولفین، ۱۴۰۱ھ، اول، ۶۴

ج

۸۲۔ اشرف ندیم: محبتوں کے درمیان

اسلام آباد: عتیق پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۹۲ء، اول، ۸۲

چین

۸۳۔ اشفاق احمد: سفر در سفر

لاہور: غالب پبلشرز، ۱۹۸۱ء، اول، ۲۶۴

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، ۲۶۰

شمالی علاقہ جات

۸۴۔ اشفاق احمد، قاضی / عبدالحق شوکت (مرتب): سفرنامہ افریقہ

لکھنؤ: دانش محل بک سیلرز، ۱۹۸۷ء، اول، ۳۴۰

افریقہ

۸۵۔ اشفاق حسین: جنٹلمن اللہ اللہ

لاہور: ادارہ مطبوعات سلیمانی، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۳۱

سعودی عرب، حج

۸۶۔ اشفاق ملک: کیلاش

لاہور: فکشن ہاؤس، ۱۹۹۳ء، اول، ۹۲

کیلاش

۸۷۔ اشفاق ملک: سند باد کے تعاقب میں

فیصل آباد: شہاب پبلشرز، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۰۹

ایران، مصر، قبرص، یونان

۸۸۔ اصیل زادہ تائب: حسین وادی سوات

مینگورہ: شعیب سنز، ۱۹۹۲ء، اول، ۱۱۲

سوات

۸۹۔ اطہر رضوی: ہر ملک ملک ماست

لاہور: فکشن ہاؤس، ۱۹۹۸ء، اول، ۲۰۸

سمرقند، بخارا، قاہرہ، استنبول، ایران

۹۰۔ اطہر شیر: لالہ زار

پٹنہ: دی آرٹ پریس، ۱۹۶۹ء، اول، ۱۳۸

ایران، عراق

۹۱۔ اظفر گورگانی / علی عباس (مترجم): سفرنامہ اظفری گورگانی

لاہور: پنجاب یونیورسٹی، ۱۹۶۳ء، اول، ۸۱

دہلی، جوڈھپور، لکھنؤ، مدارس

۹۲۔ اعتبار ساجد: بھارت میں چند روز

لاہور: مکتبہ عالیہ، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۳۲

بھارت

۹۳۔ اعظم الدین / محبت اللہ چوہدری (مترجم): شکر نامہ ولایت

کراچی: دائرہ معین المعارف، اول، ۱۳۳

برطانیہ

۹۴۔ افتخار احمد حافظ: زیارات مقدسہ

راولپنڈی: ۱۹۹۹ء، اول، ۲۴۸

ترکی، شام، اردن، عراق، پاکستان

۹۵۔ افتخار احمد حافظ: زیارات مقدسہ

راولپنڈی: ۲۰۰۰ء، اول، ۲۹۶

ایران، افغانستان، پاکستان

۹۶۔ افروغ حسن حافظ: بلاوا آبی گیا

لاہور: مکتبہ اردو ڈائجسٹ، ۱۴۰۸ھ، اول، ۶۸

ج

۹۷۔ افضل شاہد: ضمنی کے دیس میں

لاہور: منزہ پبلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۹۳

لاہور: نایاب پبلشرز، ۱۹۹۰ء، دوم، ۱۹۳

ایران

۹۸۔ افضل توصیف: گزرے تھے ہم جہاں سے

لاہور: میاں علی گوہر ٹرسٹ، ۲۰۰۲ء، اول، ۶۸

بھارت

۹۹۔ افضل علوی، پروفیسر: دیکھ لیا ایران

لاہور: پنجاب بک سنٹر، ۱۹۹۰ء، دوم، ۳۹۰

ایران

۱۰۰۔ افضل کیانی، کرمل: بلاوا

جہلم: بک کارنز، ۱۹۸۰ء، اول، ۲۳۰

ج

۱۰۱۔ اقبال، سرائے صدق حسین تاج (مرتب):

نظم اقبال سفر حیدر آباد دکن اور سراقبال کے تاثرات ۱۹۱۰ء میں

حیدر آباد دکن: احمدیہ پریس، ۱۹۳۷ء، اول، ۱۶

حیدر آباد دکن

۱۰۲۔ اقتدار احمد: زبان یا رمن ترکی

لاہور: مکتبہ وحدت ملی، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۸۳

استنبول

۱۰۳۔ اکبر رحمانی، ڈاکٹر: علی گڑھ سے دیوبند تک

جلگاؤں: ایجوکیشنل اکادمی، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۷۶

اتر پردیش

۱۰۴۔ اکبر شاہ میاں / وقار علی شاہ، سید (مترجم): آزادی کی تلاش

اسلام آباد: قومی ادارہ برائے تحقیق تاریخ و ثقافت، ۱۹۸۹ء، اول، ۳۶۳

افغانستان، سوویت یونین، ایران

۱۰۵۔ اکبر علی خان: راہی نگر نگر کا

لاہور: شاہین رائٹرز اکیڈمی، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۲۰

ترکی، برطانیہ

۱۰۶۔ اکرام جنگ بہادر: کلکشت محبوبے بہ سمت جنوبے

حیدر آباد دکن: انجمن اخوان الصفا، ۱۳۰۰ھ، اول، ۷۰

کلبہ گہ شریف

۱۰۷۔ اکمل علمی: نئی دنیا کا مسافر

لاہور: شیخ غلام علی اینڈ سنز، ۱۹۷۹ء، اول، ۲۶۰

امریکہ

۱۰۸۔ الطاف شیخ: سمندر کے دن

کراچی: ڈولفن پبلی کیشن، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۰۸

ایشیاء، افریقہ

۱۰۹۔ الطاف شیخ: ملائیشیا کے دن

کراچی: انڈس پبلشرز، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۸۸

ملائیشیا

۱۱۰۔ الطاف شیخ: یورپ کے دن

کراچی: انڈس پبلشرز، ۲۰۰۳ء، اول، ۳۰۰

سویڈن، فن لینڈ، ہالینڈ، ناروے

۱۱۱۔ الفرڈ اسٹائن برگ / محمد طارق محمود (مترجم): فاتح قطبین

کراچی: اردو اکیڈمی سندھ، ۱۹۷۰ء، اول، ۱۳۲

قطب شمالی و جنوبی

۱۱۲۔ اللہ بخش کلیار: حاضری

لاہور: نیو فائن پرنٹنگ پریس، ۱۹۹۴ء، اول، ۵۰

ج

۱۱۳۔ اللہ ود ہایادرویش: انوار مدینہ

لاٹل پور: مصنف ۱۹۶۸ء اول ۱۶۰

ج

۱۱۴۔ اماشکر بابو: آئینہ سکندری

دہلی: مطبع محبت ہند ۱۸۸۷ء اول ۱۳۸

یورپ انگلستان

۱۱۵۔ امان اللہ خاں غازی شاہ / زاہد القادری (مرتب): سفرنامہ شاہ افغانستان (حصہ اول)

دہلی: قریشی بک ڈپو ۱۹۲۸ء سوم ۱۳۶

ہندوستان عدن، مصر، اٹلی، جرمنی، فرانس، انگلستان، روس

○ امان اللہ خاں غازی شاہ / زاہد القادری (مرتب): سفرنامہ شاہ افغانستان (حصہ دوم)

دہلی: قریشی بک ڈپو ۱۹۲۸ء اول ۱۳۶

ترکی، قفقاز، آذربائیجان، ایران، ہرات، قندھار

۱۱۶۔ امت القدر مسیح الدین، بیگم: بحری سفر ہولناک منظر

کراچی: آفتاب اکیڈمی اول ۲۲۸

کراچی سے چانگام

۱۱۷۔ امتیاز اے شیخ: گڈ بائی شہر نو

راولپنڈی: ریز پبلی کیشنز ۲۰۰۲ء اول ۱۰۰

افغانستان

۱۱۸۔ امجد اسلام امجد: ریشم ریشم

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز ۱۹۹۳ء ۲۷

چین

۱۱۹۔ امجد اسلام امجد: سات دن

اسلام آباد دوست پبلی کیشنز ۲۰۰۴ء اول ۱۹۲

بھارت، امریکہ

۱۲۰۔ امجد اسلام امجد: شہر در شہر

لاہور: قوسین، ۱۹۸۸ء، اول، ۴۲۰

لاہور: قوسین، ۱۹۹۰ء، دوم، ۴۲۰

لندن: پیرس، مونزیال، ٹورنٹو، امریکہ، بھارت

۱۲۱۔ امجد بلال کشمیری / عبدالحمید عباسی (مرتب): نصرت خداوندی

اسلام آباد: حرکت الانصار، ۱۹۹۶ء، اول، ۶۴

مقبوضہ کشمیر

۱۲۲۔ امجد ثاقب: گوتم کے دیس میں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۱ء، ۲۱۴

نیپال

۱۲۳۔ امجد علی امجد: مینار پاکستان سے قطب مینار تک

گوجرانوالہ: تحریک اتحاد مسلم، ۱۹۹۱ء، اول، ۴۲

دہلی

۱۲۴۔ امداد نظامی: دوستوں کے درمیان

کراچی / کوئٹہ: وجدان، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۱۲

چین

۱۲۵۔ امجد خان غوری، حکیم: سفرنامہ حج

حیدرآباد: شمشاد بک ڈپو، ۱۹۶۸ء، اول، ۱۴۴

حج

۱۲۶۔ امیر جیلانی شاہ، حکیم سید: حج تمتع

چشتیاں: مصنف، ۱۹۷۶ء، اول، ۱۶۰

حج

۱۲۷۔ امیر حمزہ: افغانستان کی چٹانوں پر قافلہ دعوت و جہاد

لاہور: مرکز الدعوة والا ارشاد، ۱۹۹۳ء، دوم، ۳۸۴

افغانستان

۱۲۸۔ امیر حمزہ: ایران اور ترکی

اردو سفر ناموں کی زیادہ تر تعداد مشاہدات حرمین شریفین اور کیفیات حج و عمرہ سے متعلق ہے۔ حجاز مقدس اور مختلف ممالک کے سفر ناموں کی تعداد کا ایک جائزہ پیش خدمت ہے:

۲۵۰	حرمین شریفین (حج و عمرہ)
۱۳۰	پاکستان / آزاد کشمیر
۱۲۰	بھارت
۷۵	امریکہ
۴۶	ایران
۴۵	چین
۴۰	برطانیہ
۲۸	افغانستان
۲۶	سوویت یونین / روس
۱۸	ترکی
۱۵	جاپان
۱۴	عراق
۱۰	کویت
۹	سپین

سفر نامہ نثری ادب کی ایسی صنف ہے جس میں سفر نامہ نگار، دوران سفر میں پیش آمدہ واقعات کو بیان کرتا ہے۔ خارجی مناظر اور ماحولیات کے مشاہدے سے مسافر کے دل و دماغ پر جو اثرات مرتب ہوتے ہیں، وہ انہیں بھی سفر نامے میں تحریر کر دیتا ہے۔ سفر نامہ، دوران سفر میں اور عام طور پر تکمیل سفر کے بعد ہی مرتب کیا جاتا ہے۔

بعض سفر نامہ نگاروں نے اپنے جذبات، احساسات اور مشاہدات کا اظہار نثر کے بجائے نظم میں کامیابی کے ساتھ کیا ہے، اگرچہ ایسے سفر ناموں کی تعداد کچھ زیادہ نہیں۔

سفر کی کیفیات کا بے تکلف اظہار وہی کر سکتا ہے جو معلومات کی وسعت اور قوت مشاہدہ کی فراوانی کے ساتھ ساتھ انہیں قلم بند کرنے کی صلاحیت سے بھی بہرہ ور ہو اور اس میں اس قدر

مرید کے: دارالاندلس، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۲۸

ایران، ترکی

۱۲۹۔ امیر حمزہ: دیکھ لیے ایران میں تین حرم

لاہور: مرکز الدعوة والا ارشاد، ۱۹۹۲ء، اول، ۶۸

ایران

۱۳۰۔ امیر حمزہ: طورخم سے کوہ قاف تک

لاہور: مرکز الدعوة والا ارشاد، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۳۶

افغانستان، ماسکو، چینیا، بخارا، سمرقند، تاشقند

۱۳۱۔ امیر حمزہ بن نذیر احمد: عربستان سے نورستان تک

نکاح: مکتبۃ الصفہ، ۱۹۸۶ء، اول، ۹۶

نورستان

۱۳۲۔ امیر حمزہ: لبیک اللہم لبیک

لاہور: دارالاندلس، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۲۰

عمرہ

۱۳۳۔ امیر خانم: میر اسفر

لاہور: مصنفہ، ۱۹۵۵ء، اول، ۷۰۳

لندن، قاہرہ، مکہ، مدینہ

۱۳۴۔ امیر الدین، حاجی حکیم: رہنمائے حجاج کلاں المعروف سفرنامہ حجاز کلاں

ملتان: صدیقیہ پریس، ۱۹۵۲ء، اول، ۲۱۸

حج، عراق، ایران

۱۳۵۔ امیر زمان، مرزا: دیار حبیب میں چند روز

جہلم: مصنف، ۱۹۷۵ء، اول، ۴۸

حج

۱۳۶۔ امین گیلانی، سید: مشتاقان حرم

شیخوپورہ: مکتبہ احباب، ۱۹۵۷ء، اول، ۱۰۲

شیخوپورہ: ادارۃ السادات، ۱۹۹۳ء، دوم، ۷۲

جج

۱۳۷۔ انتظار حسین: زمین اور فلک اور

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، دوم، ۱۷۶

بھارت

۱۳۸۔ انتظار حسین: نئے شہر پرانی بستیاں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، ۱۶۸

لندن، بھارت، ایران، نیپال

۱۳۹۔ انتظار نعیم: مولانا مودودی کا آخری سفر

دہلی: مرکزی مکتبہ اسلامی، ۱۹۹۰ء، دوم، ۱۱۲

لاہور

۱۴۰۔ انعام اللہ خان: ایران جاگ اٹھا

کراچی: اردو اکیڈمی سندھ، ۱۹۵۲ء، اول، ۹۹

ایران

۱۴۱۔ انعام الہی اثر: پاک بھارت تجارتی جائزہ

لاہور: کمرشل کارپوریشن، ۱۹۷۶ء، اول، ۲۱۶

بھارت

۱۴۲۔ انور رضا، مسز: ہوا کے دوش پر

اسلام آباد: مصنف، ۱۹۸۰ء، اول، ۳۲۶

کینیڈا، روم، آسٹریلیا، بغداد

۱۴۳۔ انور سدید، ڈاکٹر: دلی دور نہیں

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۳ء، ۳۰۸

دلی

۱۴۴۔ انور سعید صدیقی: قرآنِ قرم کی وادی

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء، دوم، ۷۸

قراقرم

۱۳۵۔ انور سلطانہ ملک، مسز: زیارت حرمین شریفین

راولپنڈی: ایجرٹن پریس، ۱۹۶۴ء، اول، ۱۹۲

لاہور: کریسنٹ پبلشرز، ۱۹۶۴ء، دوم، ۱۷۶

ج

۱۳۶۔ انیس احمد صدیقی: زیارۃ الحرمین الشریفین

لاہور: مرکزی مجلس اشاعت اسلام، ۱۹۶۵ء، اول، ۵۲۸

ج

۱۳۷۔ انیس شاہ جیلانی: سفرنامہ مقبوضہ ہندوستان

محمد آباد: مبارک اردو لائبریری، ۱۹۹۳ء، اول، ۳۱۳

بھارت

۱۳۸۔ اوئیٹ این بنیسیٹ / م۔ ن: ترکوں کے ساتھ طرابلس میں

لاہور: خادم التعليم پریس، ۱۹۱۴ء، اول، ۲۳۶

طرابلس

۱۳۹۔ اے آر خالد ڈاکٹر: امریکہ میں نوے دن

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۲ء، اول، ۱۵۵

امریکہ

۱۵۰۔ اے آر خالد ڈاکٹر: عجمی کالج

لاہور: آتش فشاں پبلی کیشنز، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۲۸

ج

۱۵۱۔ اے۔ امیر النساء: ارض مقدس میں چند روز

کلکتہ: انشاء پبلی کیشنز، ۲۰۰۱ء، اول، ۹۶

عمان، بغداد، کوفہ، کربلا، اردن، قاہرہ، عمرہ

۱۵۲۔ اے بی اشرف ڈاکٹر: ذوق دشت نوردی

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۳۱۶

یورپ، مشرق وسطیٰ

۱۵۳۔ ایچ بی خان، ڈاکٹر: کراچی سے گنبد خضرا تک
کراچی: الحمد اکادمی، ۱۹۸۶ء، اول، ۳۱۰

جج

۱۵۴۔ اے حمید: رنگون سے فرار

لاہور: غالب پبلشرز، ۱۹۹۲ء، اول، ۳۲۰

رنگون سے کلکتہ

۱۵۵۔ اے حمید: قرطبہ کی خاموش اذانیں

لاہور: غالب پبلشرز، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۸۳

قرطبہ

۱۵۶۔ اے حمید: لنکا سری لنکا

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۴ء، ۳۰۳

سری لنکا

۱۵۷۔ اے حمید: ونیس کی سلگتی راتیں

لاہور: غالب پبلشرز، ۱۹۹۶ء، اول، ۳۲۰

اٹلی

۱۵۸۔ اے حمید: ہم تو چلے رنگون

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۸۹ء، اول، ۴۳۰

رنگون

۱۵۹۔ ایڈ گرسنو/ ارشاد احمد خان (مترجم): نئے چین کا رزمیہ (حصہ اول)

لاہل پور: مکتبہ مطالعہ مشرق، ۱۹۷۴ء، اول، ۲۳۰

چین

○ ایڈ گرسنو/ ارشاد احمد خان (مترجم): نئے چین کا رزمیہ (حصہ دوم)

لاہل پور: مکتبہ مطالعہ مشرق، ۱۹۷۴ء، اول، ۲۶۰

چین

۱۶۰۔ ایس ابن علی حاجی: روزنامہ مقدس

علی گڑھ: مطبع مسلم یونیورسٹی، ۱۹۳۰ء، اول، ۲۳۴

مصر طرابلس، دمشق، عراق، حجاز

۱۶۱۔ ایس ایم زدویر / محمد انشاء اللہ خان (مترجم): حالات عرب و عراق و عمان

لاہور: مطبع حمید یہ سٹیم پریس، ۱۹۰۶ء، اول، ۳۳۴

عرب، عراق، عمان

۱۶۲۔ ایس ایم زدویر / احمد دین (مترجم): عربستان اور اہل عرب

لاہور: ۱۹۰۹ء، ۲۱۸

عرب ممالک

۱۶۳۔ ایس ایم شاہ: دیس کے اس پار

راولپنڈی: یاسر پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۶۴

امریکہ، دہلی، حج

۱۶۴۔ ایس چندر شیکھر، ڈاکٹر / محمد عثمان فارقلیط (مترجم): آج کا چین

دہلی: نیشنل اکاڈمی، ۱۹۶۲ء، اول، ۲۴۰

چین

۱۶۵۔ ایس ضیاء حیدر: امریکہ اور امریکی

لاہور: مکتبہ میری لائبریری، ۱۹۸۸ء، ۱۹۲

امریکہ

۱۶۶۔ ایما ڈکلن / ستار طاہر (مترجم): پاکستان کا سیاسی سفرنامہ

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۶۶

پاکستان

۱۶۷۔ ایم اقبال: گونج

لاہور: ۱۹۸۵ء، ۱۶۲

بھارت، برطانیہ، امریکہ

۱۶۸۔ ایم اے خان: کوئٹہ سے بخارا تک

کراچی: پاکستانی ادب پبلی کیشنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۱۲

وسطی ایشیا

۱۶۹۔ ایم اے رضا: چلتے ہو تو کاغان کو چلئے

قلعہ احمد آباد (نارووال) ۲۰۰۱ء اول ۱۳۶

بالاکوٹ، کاغان

۱۷۰۔ ایم ایل ڈارنگ / م۔ن: دیہاتی زندگی

لاہور: پنجاب کواپریٹو یونین ۱۹۳۴ء اول ۴۴۸

پنجاب

۱۷۱۔ ایم جے محی الدین: گائیڈ بک المعروف سفرنامہ

دہلی: الامان برقی پریس اول ۶۲

ایران، عراق، فلسطین، حج

ب

۱۔ بابر، ظہیر الدین / ارشید اختر ندوی (مترجم): تزکِ بابر
لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۶۹ء، ۲۸۸

ہندوستان

۲۔ بچندری پال / راج نرائن راز (مترجم): ایورسٹ چوٹی تک میرا سفر
نئی دہلی: نیشنل بک ٹرسٹ انڈیا، ۱۹۸۸ء، اول، ۶۲
نیپال

۳۔ برادر اینڈریو / پادری پی ایل اختر (مترجم): بائبل کا سمگلر
لاہور: چرچ فاؤنڈیشن سیمینار، اول، ۱۸۰
پولینڈ، چیکو سلواکیہ، ہنگری، بلغاریہ
۴۔ برجاسی لعل، منشی: سیر دکن

الہ آباد: مطبع نظائر قانون ہند، ۱۸۹۷ء، اول، ۵۶

حیدر آباد، رامیشرم، سری گوداوری

۵۔ بشری اعجاز: آنکھیں دیکھتی رہتی ہیں

لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۱۶

بھارت

۶۔ بشری اعجاز: عرض حال

لاہور: ڈیفنس کوارٹر پریس سوسائٹی، ۱۹۸۶ء، اول، ۱۵۲

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز: ۱۹۹۵ء، ۱۳۲

ج

۷۔ بشری رحمن: براہ راست

لاہور: وطن دوست لمیٹڈ، ۱۹۸۳ء، اول، ۳۱۲

اٹلی پیرس، امریکہ، کینیڈا، برطانیہ

۸۔ بشری رحمن: ٹک ٹک دیدم ٹو کیو

لاہور: وطن دوست لمیٹڈ، ۱۹۸۹ء، اول، ۴۴۳

ٹو کیو چین، انڈونیشیا، ملائیشیا، بھارت، ایران، ج

۹۔ بشیر احمد بیٹاب: بیت اللہ اور گنبد خضریٰ کے سائے تلے

صادق آباد: ۲۰۰۰ء، اول، ۵۸

ج

۱۰۔ بشیر سدوزئی: پونچھ جہاں سروں کی فصل کئی

کراچی: الحسن اکیڈمی، ۲۰۰۱ء، اول، ۴۴۲

آزاد کشمیر

۱۱۔ بلراج ساہنی / یا سر جواد (مترجم): میرا پاکستانی سفر نامہ

لاہور: سارنگ پبلی کیشنز، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۶۰

لاہور: بھیرہ راولپنڈی

۱۲۔ بلقیس ریاض: افق کے اس پار

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۶ء، ۱۳۲

مالٹا

۱۳۔ بلقیس ریاض: انوکھا سفر

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۳۳

برازیل

۱۴۔ بلقیس ریاض: بحر ظلمات سے آگے

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۳ء، ۲۳۶

برطانیہ، فرانس، امریکہ، دبئی

۱۵۔ بلقیس ریاض: جہاں اور بھی ہیں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۷ء، ۱۶۰

امریکہ

۱۶۔ بلقیس ریاض: جہاں حسن جوان ہے

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۳۸

کینیڈا

۱۷۔ بلقیس ریاض: چین کو چلئے

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۶۳

چین

۱۸۔ بلقیس ریاض: دہلی سے آگے

مقبول اکیڈمی، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۴۱

بھارت

۱۹۔ بلقیس ریاض: سفر حرمین

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، ۱۱۲

عمرہ

۲۰۔ بلقیس ریاض: عمر خیام کے دیس میں

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۲۰۰۲ء، اول، ۲۰۰

ایران

۲۱۔ بلقیس ظفر: مسافتیں کیسی

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۸۶ء، اول، ۱۳۳

بیروت

۲۲۔ بلقیس ریاض: نیلسن منڈیلا کے دیس میں

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۵۱

جنوبی افریقہ

۲۳۔ بہادر یار جنگ / شاہد حسین رزاقی (مرتب): سیاحت ممالک اسلامیہ

کراچی: بہادر یار جنگ اکیڈمی، ۱۹۸۸ء، اول، ۳۵۶

بیروت، فلسطین، شام، ترکی، عراق، ایران، افغانستان، حج

۲۴۔ بہادر یار جنگ / حسن نظامی، خولجہ (مرتب): نواب بہادر یار جنگ کا سفر نامہ

حیدرآباد دکن: ۱۹۴۴ء، اول، ۱۶

حجاز، عراق، مصر، ایران، ترکی، وسط ایشیا، افغانستان

۲۵۔ بیرن چارلز ہیوگل / محمد حسن صدیقی (مترجم): سیاحت نامہ کشمیر و پنجاب

لاہور: مجلس ترقی ادب، ۱۹۹۰ء، اول، ۵۱۲

کشمیر، پنجاب

۲۶۔ البیرونی / اصغر علی سید (مترجم): کتاب الہند (جلد اول)

دہلی: انجمن ترقی اردو (ہند)، ۱۹۴۱ء، اول، ۴۱۸

ہندوستان

○ البیرونی / اصغر علی سید (مترجم): کتاب الہند (جلد دوم)

دہلی: انجمن ترقی اردو (ہند)، ۱۹۴۲ء، اول، ۴۲۰

ہندوستان

۲۷۔ بیگم سید ہمایوں مرزا: سفر نامہ پونہ و مدراس وغیرہ

حیدرآباد دکن: مطبع، ۱۹۱۸ء، اول، ۵۳

پونہ، مدراس

۲۸۔ بیورلے نکلس / علی مختشم (مترجم): ہندوستان ہے کیا؟

لاہور: رائٹرز اکادمی، ۱۹۹۰ء، سوم، ۱۸۳

ہندوستان

اہلیت اور قابلیت موجود ہو کہ جن دلچسپ اور پرکشش مقامات اور واقعات سے اسے سابقہ پڑے۔ ان پر کامل غور و فکر کے بعد اپنے تاثرات و نتائج کو دل نشین الفاظ کا جامہ پہنا سکے۔

ابتدائی دور میں سفر نامہ جغرافیائی معلومات کی فراہمی تک محدود تھا۔ اس میں مسافر کو دورانِ مسافرت، جن شہروں اور ملکوں سے واسطہ پڑتا، وہ سفر نامہ میں ان کا جغرافیہ اور محل وقوع تفصیل کے ساتھ تحریر کرتا۔ چونکہ اس کی بنیاد علم جغرافیہ اور ٹھوس حقائق پر استوار تھی اس لئے اس میں دیانت داری، راست گفتاری اور حقیقت پسندی کا عنصر نمایاں رہتا، تب سفر دشوار گزار، کٹھن اور پرخطر تھا اور پھر سفر سست رفتار اور اس کے وسائل بھی محدود تھے۔ اس لئے سفر نامہ نگار، سفر کے دوران میں پیش آنے والے مصائب اور واقعات کو بھی بطور خاص احاطہ تحریر میں لاتا۔ خشک مزاجی، مشکل پسندی اور علمی و فنی اصطلاحات کے استعمال کی بنا پر اس دور کا سفر نامہ عوام الناس کے مزاج سے مناسبت پیدا کرنے سے قاصر رہا۔ لیکن سفر نامہ اپنے دامن میں اس قدر صلاحیت اور چمک رکھتا ہے کہ رفتہ رفتہ جب یہ ادبی انداز و اسلوب اور افسانوی رنگ بے تکلف جذب کرنے لگا، تو عوامی سطح پر اسے وسیع پیمانے پر شرف قبولیت حاصل ہونے لگا۔

اردو سفر نامے کی روایت نے اہم موڑ اُس وقت لیا، جب گزشتہ صدی کی چھٹی دہائی کے آخر میں ابن انشاء نے اپنے سفر ناموں میں معلومات کی فراہمی کے لئے تفریحی انداز اور سادہ و لطیف اسلوب بیان اختیار کیا۔ جس سے قارئین کے وسیع حلقے میں کشش اور مطالعہ کی تحریک پیدا ہوئی۔ ابن انشاء کے محسوسہ و شگفتہ طرزِ تحریر سے سفر نامہ نگار بھی متاثر ہوئے بغیر نہ رہ سکے اور ان کے لئے بھی اپنے اندرونی احساسات اور خارجی حالات کی تطبیق اور یک جائی کے لئے ابن انشاء کے انداز اور اسلوب کو اپناتے ہی بنی۔

بعد میں سفر آسان، آرام دہ اور تیز رفتار ہونے کی بنا پر سیاحت نے ایک صنعت کی حیثیت حاصل کر لی۔ اسی دوران میں جدید ٹیکنالوجی اور مشینوں کے استعمال اور بعد میں کمپیوٹر کی آمد سے کتابت، طباعت اور اشاعت کے میدان میں بہت سی آسانیاں اور سہولتیں میسر آ گئیں، جس سے علمی و ادبی کتابوں اور سفر ناموں کی اشاعت میں بڑی تیزی سے اضافہ ہونے لگا۔

اب سفر نامہ اپنی علمی، ادبی اور تاریخی افادیت کو اس حد تک منوا چکا ہے کہ اس موضوع کو فنِ تحقیق و تنقید میں خصوصی اہمیت حاصل ہو گئی ہے۔ کئی کالجوں اور یونیورسٹیوں کے طلبہ اپنی تحقیقی کاوشوں اور تعلیمی ضرورتوں کے پیش نظر سفر نامے کے مختلف پہلوؤں کو اپنے مقالوں کا موضوع بنا

پ

۱۔ پاویل لوکیتسکی / مسعود علی خاں (مترجم): حصار کی وادی میں
ماسکو: بدیشی زبانوں کا اشاعت گھر، ۱۹۵۸ء، اول، ۱۳۴
وادی حصار (تاجکستان)

۲۔ پرتور و ہیلہ: سفر گشت

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۱ء، اول، ۳۸۴

امریکہ

۳۔ پروین عاطف: پٹر وائی

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۵ء، ۲۹۶

بھارت، ارجنٹائن، ہالینڈ، چین، جاپان

۴۔ پروین عاطف: کرن تتلی اور بگولے

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۸۷ء، اول، ۲۴۸

بنکاک، نیلہ، ہانگ کانگ، سرینگر، نوکیو، کیلاش، نیروبی

۵۔ پرویز پروازی، ڈاکٹر: سورج کے ساتھ ساتھ

لاہور: احمد اکیڈمی، ۱۹۸۰ء، اول، ۱۹۲

جاپان

۶۔ پیروز بخت قاضی: جادہ شوق

لاہور: خزینہ علم و ادب، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۳۵

جج

۷۔ ہیلے ٹرٹ / مبارک علی، ڈاکٹر (مترجم): جہانگیر کا ہندوستان

لاہور: فلکشن ہاؤس، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۰۲

ہندوستان

ت

- ۱۔ تاب عرفانی رانا: سماعت کی آنکھ سے
لاہور: عالمی لائبریری بے مقصدین ۱۹۹۲ء اول ۱۶۰
پسین، ماسکو، قاہرہ، لندن
- ۲۔ تابندہ بتول: شالیمار سے تاج محل تک
لاہور: حیدری پبلشرز ۱۹۹۱ء اول ۱۱۶
بھارت
- ۳۔ تاج محمد شیخ: سفرنامہ حج مبارک
اسلام آباد: مصنف ۱۹۸۳ء ۳۲
حج
- ۴۔ تاج محمد نگاہ: چین ہے تو چین میں
لاہور: ارتقاء پبلی کیشنز ۱۹۷۶ء اول ۳۷۶
کوریہ، چین
- ۵۔ تاج یاسین علی خان: آسٹریلیا کی جھلک
حیدر آباد دکن: الہدی بک ایجنسی ۱۹۵۵ء ۲۷۲
آسٹریلیا
- ۶۔ تاج حسین حاجی: سراج المہر میں
بریلی: مطبع صدیقی ۱۲۹۰ھ اول ۱۳۲
حج
- ۷۔ تراب علی، سید: سفرنامہ کرناٹک

حیدر آباد دکن: مطبع انوار الاسلام، ۱۹۰۳ء، اول، ۸۲،

مدراس

۸۔ تقی الدین حافظ: میر اسفر نامہ

لاہور: کلاسیک، ۲۰۰۲ء، اول، ۳۵۲

بھارت، تاشقند، افغانستان، ایران، کینیڈا

۹۔ تنویر ظہور: جسے چاہا، درپہ بلالیا

لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۰۸

عمرہ

۱۰۔ تنویر ظہور: روح کی معراج

لاہور: عمیر پبلشرز، ۱۹۹۵ء، اول، ۸۰

عمرہ

۱۱۔ تنویر کاظمی: صحرا کا گلاب کاظمہ سے کویت

کراچی: ۲۰۰۰ء، اول، ۱۲۸

کویت

ط

۱۔ ٹامس ایڈورڈ گارڈن، جنرل سر / م۔ ن: سفر نامہ ایران
لاہور: حمیدیہ مشین پریس، ۱۹۰۶ء، اول، ۱۲۸

ایران

۲۔ ٹھا کردت شرما، پنڈت: سفر یورپ (حصہ اول)

لاہور: ۱۹۲۷ء، اول، ۲۳۸

دوم، ۲۶۸

برطانیہ، فرانس، سوئٹزر لینڈ

○ ٹھا کردت شرما، پنڈت: سفر یورپ (حصہ دوم)

لاہور: ۱۹۲۷ء، اول، ۷۵

مصر، ترکی

۳۔ ٹھا کردت شرما دید، پنڈت: سیر شملہ

لاہور: ۱۹۰۷ء، اول، ۱۶۸

شملہ

ث

۱۔ ثریا حبیب: میں موت ڈھونڈتی ہوں زمین حجاز میں
جہلم: بک کارز، ۱۹۸۰ء، اول، ۳۸۲
ج

۲۔ ثریا حسین، پروفیسر: پیرس و پارس
نئی دہلی: مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۶۸
لاہور: ٹریڈ سنٹر، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۶۸
فرانس، ایران

۳۔ ثریا حفیظ الرحمن: جس دلیں میں گزگا بہتی ہے
اسلام آباد: بک ٹاؤن، ۱۹۹۵ء، اول، ۴۲۴
بھارت

۴۔ ثریا حفیظ الرحمن: صنم کدہ ہند
اسلام آباد دوست پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۴۸
بھارت

۵۔ ثریا خورشید: بانہال کے اس پار
میرپور: ویری ناگ پبلشرز، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۴۸
مقبوضہ کشمیر، بھارت

۶۔ ثناء اللہ امرتسری، مولانا سعید احمد چنیوٹی (مرتب): سفر نامہ حجاز
فیصل آباد: طارق اکیڈمی، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۰۰
ج

ج

۱۔ جان کاشمیری: سفرنامہ

لاہور: اکادمی پنجاب، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۴۳

گوجرانوالہ سے اسلام آباد

۲۔ جان کنتھر / عابد علی عابد سید (مترجم): یہ ہے شمالی افریقہ

لاہور: کلاسیک، ۱۹۶۰ء، اول، ۲۲۲

لاہور: کلاسیک، ۱۹۶۳ء، دوم، ۲۱۲

مراکش، تونس، الجزائر، لیبیا

۳۔ جان لوئیس برکھارٹ / علی شبیر مولانا (مترجم): سفرنامہ حجاز

حیدرآباد دکن: تاج پریس، ۱۳۴۴ھ، اول، ۱۸۵

جدہ، طائف، مکہ

۴۔ جان مارٹن ہوگ برگ / عبدالستار گریوال (مترجم): دیارِ مشرق میں پینتیس سال

لاہور: مکتبہ حریت فکر، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۷۰

بغداد، ہندوستان

۵۔ جون مارٹن ہوگ برگ / امجد محمود چوہدری (مترجم): مشرق وسطیٰ میں ۳۵ سال

لاہور: فکشن ہاؤس، ۲۰۰۲ء، اول، ۲۱۶

بغداد، ہندوستان

۶۔ جان ملکم، سر/م۔ن: حالات ایران

لاہور: کارخانہ پیسہ اخبار، ۱۹۰۰ء، اول، ۲۰۰

ایران

۷۔ جاوید اختر، سید: دوستی کی شاہراہ پر

لاہور: کلاسیک، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۶۰

ایبٹ آباد، تھاکوٹ، گلگت، ہنزہ

۸۔ جاوید اقبال بھٹی، حافظ: بیت اللہ کے سائے میں

لاہور: اذان سحر، پہلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، اول، ۸۰

جج

۹۔ جاوید اقبال کارٹونسٹ: ماڈرن ابن بطوطہ

لاہور: آتش فشاں، پہلی کیشنز، ۱۹۹۲ء، اول، ۹۶

یورپ

۱۰۔ جاوید اقبال کارٹونسٹ: ماڈرن کولمبس

لاہور: آتش فشاں، پہلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۹۸

کویت، پیرس، لندن، نیویارک

۱۱۔ جاوید جمال ڈسکوی: میرے حضور کے دیس میں

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۰۰

مکہ، مدینہ

۱۲۔ جاوید چوہدری: جب برف گرے گی

بہاولپور: رفیق مالک پرنٹنگ پریس، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۰۳

بالاکوٹ

۱۳۔ جاوید دانش: آوارگی

کلکتہ: شرجیل آرٹس، ۱۹۸۷ء، اول، ۲۱۶

یورپ، امریکہ

۱۴۔ جاوید دانش: مزید آوارگی

ملکتہ: شرجیل آرٹس، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۵۶

یورپ، امریکہ

۱۵۔ جاوید صدیقی: جاپان ابھرتے ہوئے سورج کی سرزمین

اسلام آباد: ۱۹۹۸ء، اول، ۸۱

جاپان

۱۶۔ جعفر تھانیسری: تاریخ عجیب عرف کالا پانی

لکھنؤ: مطبع نامی فشی نول کشور، ۱۸۸۰ء، اول، ۲۲۸

پنڈی بہاؤ الدین: صوفی بک ڈپو، ۱۶۰

فیصل آباد: طارق اکیڈمی، ۱۹۷۷ء، ۱۳۳

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۱۰۴

جزائر انڈمان

۱۷۔ جلال الدین احمد صدیقی: زیتون کے سائے

ملتان: کاروان ادب، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۶۰

ترکی

۱۸۔ جلال الدین عاری: مکمل سفر نامہ مخدوم جہانیاں جہاں گشت

لاہور: دوم، ۶۰

حرثین شریفین

۱۹۔ جلال الدین عمری سید: سوئے حرم چلا

نئی دہلی: مرکزی مکتبہ اسلامی پبلشرز، ۱۹۹۹ء، اول، ۶۰

عمرہ

۲۰۔ جمشید مرزا: اے پرندو کیا تمہیں یاد ہے؟

دہلی: ایجوکیشنل پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۵۳

پاکستان بھارت

۲۱۔ جمیل احمد: آؤ چین چلیں

کراچی: واصف اینڈ برادرز (پرائیویٹ)، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۲۴

چین

۲۲۔ جمیل احمد بالا کوٹی: دیار عرب میں چند روز
سرائے عالمگیر: الحبيب سوئس اینڈ بیکرز ۱۶
جج

۲۳۔ جمیل احمد عدیل پروفیسر: سرزمین آسمان میں چند روز
لاہور: علم و عرفان پبلشرز، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۳۴
عمرہ

۲۴۔ جمیل الدین عالی: آئس لینڈ
کراچی: اکادمی بازیافت، ۲۰۰۱ء، اول، ۳۴۶
آئس لینڈ

۲۵۔ جمیل الدین عالی: تماشا میرے آگے
لاہور: شیخ غلام علی، ۱۹۸۵ء، دوم، ۴۵۶
جرمنی، اٹلی، ہالینڈ، سوئٹزرلینڈ، امریکہ

۲۶۔ جمیل الدین عالی: دنیا میرے آگے
لاہور: شیخ غلام علی اینڈ سنز، ۱۹۹۱ء، سوم، ۳۳۸
ایران، عراق، لبنان، مصر، دہلی، روس، فرانس، برطانیہ

۲۷۔ جمیل زبیری: دھوپ کنار
کراچی: بیلا پبلی کیشن، ۱۹۸۱ء، اول، ۱۸۴
امریکہ، کینیڈا

۲۸۔ جمیل زبیری: موسموں کا عکس
کراچی: بختیار اکیڈمی، ۱۹۸۴ء، اول، ۱۳۴
بھارت

۲۹۔ جمیل الزماں: چستان چین
لاہور: نیشنل بک فاؤنڈیشن، ۱۹۷۷ء، اول، ۲۴۰
چین

۳۰۔ جمیل صبا: سفر ہے شرط

لاہور: الحمد اکائیڈمی، ۱۹۷۰ء، اول، ۹۶

ایران، عراق، ترکی

۳۱۔ جمیل یوسف: جل پری کے دیس میں

لاہور: ترتیب پبلشرز، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۲۳

ڈنمارک

۳۲۔ جنیدہ رام پلیڈر: سفر نامہ

ملتان: ۱۸۸۲ء، اول، ۱۶۰

ہندوستان

۳۳۔ جواہر لال نہرو: جواہر لال نہرو کا سفر نامہ روس

پٹنہ: خدا بخش اور نیشنل لائبریری، ۱۹۹۲ء، دوم، ۱۲۶

روس

۳۴۔ جواہر لال نہرو: سیاحت روس

لاہور: لاچپت رائے اینڈ سنز، تاجران کتب، ۱۹۲۸ء، دوم، ۱۶۰

روس

۳۵۔ جہانگیر نور الدین / احمد علی رامپوری، مولوی (مترجم): تزک جہانگیری

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۳ء، ہفتم، ۴۰۸

ہندوستان

۳۶۔ جہانگیر نور الدین / اعجاز الحق قدوسی (مترجم): توڑک جہانگیری (جلد اول)

لاہور: مجلس ترقی ادب، ۱۹۶۸ء، اول، ۷۴۶

ہندوستان

○ جہانگیر نور الدین / اعجاز الحق قدوسی (مترجم): توڑک جہانگیری (جلد دوم)

لاہور: مجلس ترقی ادب، ۱۹۷۰ء، اول، ۶۰۳

ہندوستان

۳۷۔ جی الانہ: دیس بدیس

رہے ہیں۔ ابھی حال ہی میں چین، ایران، پاکستان اور خواتین کے سفر ناموں پر تحقیقی مقالوں کی تکمیل ہوئی ہے۔ لاہور کی ایک لیکچرر ۱۹۹۰ء سے ۲۰۰۲ء تک شائع شدہ سفر ناموں پر اپنے مقالے کے لیے مواد حاصل کرنے میں مصروف ہیں۔ ادھر کراچی یونیورسٹی کی ایک لیکچرر ”خواتین کے سفر ناموں کا فنی و مشاہداتی مطالعہ“ کے زیر عنوان پی ایچ ڈی کے مقالے کی تکمیل میں کوشاں ہیں۔ ایک لائق طالبہ شبیلہ کوثر کو ایم فل کے لیے ”اردو ادب میں ایران کے سفر نامے (تحقیقی و تنقیدی جائزہ)“ کا عنوان تفویض کیا گیا تو انہوں نے اس موضوع پر ذوق مطالعہ اور اخذ نتائج سے تحقیق و تنقید کا حق ادا کر دیا۔ یہ مقالہ ہر لحاظ سے اس قدر معیاری اور مثالی ہے کہ اس کی اشاعت سے سفر نامہ اور دیگر اصناف پر تحقیقی کام کرنے والوں کو راہنمائی کا قابل قدر سامان مہیا ہو سکتا ہے۔ واضح ہو کہ شبیلہ کوثر نے یہ تحقیقی کام جناب ڈاکٹر انور سدید کی نگرانی میں مکمل کیا ہے۔

انیسویں صدی کے آخری دور اور بیسویں صدی کے ابتدائی سالوں میں سفر ناموں کے تراجم نے اردو سفر نامے کی روایت کے استحکام میں اہم کردار ادا کیا۔ اس دور میں عربی، فارسی اور انگریزی زبانوں سے جو سفر نامے اردو زبان میں منتقل کیے گئے، ان کی تعداد ایک سو سے کم نہ ہو گی۔ ۱۹۳۷ء کے بعد بہت کم سفر ناموں کا ترجمہ اردو زبان میں کیا گیا۔

سفر ناموں کے اردو تراجم پر مستقل تحقیقی و تنقیدی کام پر ابھی تک کوئی خاص توجہ نہیں دی جا سکی۔ یہ کام انتہائی دشوار اور بے حد محنت طلب ہے۔ اس موضوع پر کام کرنے کے لیے غیر معمولی علمی، ادبی اور لسانی صلاحیت کا ہونا ضروری ہے۔ اکثر کتب خانے غیر مرتب، غیر منظم اور غیر فعال ہیں۔ تحقیقی اور حوالہ جاتی فہارس اور کتابیات کا بھی کوئی خاص وجود نہیں۔ مآخذ اور مواد سے متعلق بنیادی معلومات حاصل کرنے کا بھی کوئی معقول ذریعہ میسر نہیں۔ یہ شکایت بھی عام ہے کہ جامعات کے کتب خانوں کا عملہ طالبان علم کے ساتھ تعاون نہیں کرتا، اس ضمن میں نجی کتب خانوں کے مہتمم حضرات کا رویہ بھی مایوس کن اور دل شکن بتایا جاتا ہے۔

بعض سفر ناموں کے تراجم کم یاب ہیں اور آسانی سے دست یاب ہونے والے نہیں۔ سفر ناموں کے ان تراجم کی خاصی تعداد حوادث زمانہ، عدم توجہی اور بے پروائی کی بنا پر تلف ہو چکی ہے۔ زیادہ تر تراجم ایسے ہیں جن کی ایک ہی چاپ کا سراغ ملتا ہے، دوسری بار طباعت کے مراحل سے گزرنے کی نوبت نہیں آئی۔

چند سفر ناموں میں مترجمین کا نام ظاہر نہیں کیا گیا، جن کے ناموں کے حتمی تعین کے لیے

لاہور: حامد محمود اینڈ کمپنی، اول، ۳۱۲

امریکہ

۳۸۔ جے اے کڈن / محمد احسن بٹ (مترجم): استنبول

لاہور: جمہوری پبلی کیشنز، ۲۰۰۴ء، اول، ۲۵۴

استنبول

۳۹۔ جے پی فیئر ہیڈن / رشید احمد قیصرانی (مترجم): ایران

ملتان: بیکن بکس، ۲۰۰۲ء، اول، ۹۶

ایران

۴۰۔ جیمز ڈبلیو سپن / ایم انور رومان (مترجم): پختون ولی

کوسٹ: مسٹر پرنس، ۱۹۸۷ء، اول، ۳۱۸

صوبہ سرحد، قبائلی علاقہ جات

بج

۱۔ چارلس بلیک مور / حمید جہلمی (مترجم): دنیا کا بدترین صحرا

لاہور: مشعل، ۲۰۰۴ء، اول، ۲۱۲

تکلامکان (چین)

۲۔ چارلس مین / ایم انور رومان (مترجم): سفرنامہ قلات

کوئٹہ: بے نظیر انٹر پرائز، ۱۹۸۶ء، اول، ۳۲۳

قلات

۳۔ چرن سنگھ، مہاراج: کلام مرشد

بیاس ضلع امرتسر: رادھا سوامی ست سنگ، ۱۹۸۸ء، چہارم، ۳۶۲

امریکہ، کینیڈا

۴۔ چندر سر یو استو: آج کا ایران

حیدر آباد دکن: فرینڈز آف ایران سوسائٹی، ۱۹۸۵ء، اول، ۱۳۳

ایران

۵۔ جھمن چھا نگ فنگ: چیرمین ماؤ کے ساتھ لانگ مارچ

پکنگ: غیر ملکی زبانوں کا اشاعت گھر، ۱۹۷۳ء، اول، ۱۷۰

چین

ح

۱۔ حافظ لدھیانوی: جمال حرمین

کراچی: کراچی پورٹ ٹرسٹ، ۱۹۸۳ء دوم، ۴۴۰

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۸۹ء اول، ۴۴۰

ج

۲۔ حافظ لدھیانوی: معراج سفر (منظوم)

فیصل آباد: بیت الادب، ۱۹۹۰ء اول، ۱۶۸

مکہ مدینہ، ج

۳۔ حافظ لدھیانوی: منزل سعادت

کراچی: کراچی پورٹ ٹرسٹ، ۱۹۸۴ء اول، ۲۷۲

ج

۴۔ حامدی کاشمیری: انجمن آرزو

سرینگر: ادارہ ادب، ۱۹۸۸ء اول، ۱۳۲

پاکستان

۵۔ حبیب الرحمن بٹالوی، شیخ: ہر قدم روشنی

ملتان: بخاری اکیڈمی، ۲۰۰۱ء اول، ۵۶

عمرہ

۶۔ حبیب الرحمن خان شیروانی: الفوز العظیم

اعظم گڑھ: معارف پریس ۱۹۶۸ء، اول، ۸۳

کراچی: مجلس نشریات اسلام، ۱۹۸۸ء، ۸۰

ج

۷۔ حبیب اللہ خاں، امیر محمد آدم خاں (مرتب): سیاحت امیری

حیدر آباد دکن: مکتبہ ابراہیمیہ، ۱۹۰۷ء، اول، ۱۴۴

ہندوستان

۸۔ حسن رضوی: چینوں کے چین میں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۲۲۲

چین

۹۔ حسن رضوی: دیکھا ہندوستان

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۲ء، ۲۴۸

بھارت

۱۰۔ حسن رضوی: ہرے سمندروں کا سفر

لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۲۳۰

فرانس، جرمنی، نیجیم، ہالینڈ، برطانیہ، ماسکو، سیکنڈے، نیویا

۱۱۔ حسن الرضوی خاور: دیار حبیب میں

رحیم یار خان: ادارہ اشاعت اسلام، ۱۹۸۶ء، دوم، ۱۶۰

ج

۱۲۔ حسن نظامی، خواجہ: روزنامہ بالتصویر

میرٹھ: ہاشمی پریس، ۱۹۱۳ء، اول، ۲۰۸

دہلی: حلقہ المشائخ، ۱۹۲۳ء، دوم، ۱۹۲

لاہور: آتش فشاں پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، سوم، ۱۴۸

مصر، فلسطین، شام، حجاز

۱۳۔ حسن نظامی، خواجہ: سفرنامہ افغانستان

لاہور: آتش فشاں پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۱۲۰

افغانستان

۱۴۔ حسن نظامی، خواجہ: سفرنامہ پاکستان

دہلی: ۱۹۵۲ء، اول، ۱۱۲

پاکستان

۱۵۔ حسن نظامی، خواجہ: سفرنامہ مصر، فلسطین، شام، حجاز

دہلی: دلی پرنٹنگ ورکس، ۱۹۳۳ء، سوم، ۱۹۲

لاہور: آتش فشاں پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۱۳۸

مصر، فلسطین، شام، حجاز

۱۶۔ حسن نظامی، خواجہ: سفرنامہ ہندوستان

دہلی: دلی پرنٹنگ ورکس، ۱۹۳۳ء، سوم، ۹۶

بمبئی، گجرات، کاٹھیوار

۱۷۔ حسن نظامی، خواجہ: محمد نادر شاہ غازی: قدیم و جدید افغانستان کے دو سفرنامے

دہلی: خواجہ برقی پریس، ۱۹۳۳ء، اول، ۲۶۴

کابل، غزنی، قندھار، ہرات، چشت، بلخ، مزار شریف

۱۸۔ حسین احمد بیگ، مرزا: پردیس کی باتیں

حیدرآباد دکن: اعظم اسٹیم پریس، ۱۳۵۲ھ، اول، ۳۳۰

کولمبو، قاہرہ، سوئٹزرلینڈ، بیت المقدس، وی آنا، برلن، لندن، پیرس، وینس

۱۹۔ حسین احمد پراچہ، ڈاکٹر: کنارے کنارے

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، ۱۴۴

تیونس، مصر، برطانیہ، شام، ترکی، عمرہ

۲۰۔ حسین احمد مدنی، مولانا: سفرنامہ اسیر مالٹا و حیات محمود و سوانح شیخ الہند

دہلی: دینی بک ڈپو، ۱۹۷۷ء، ۲۲۴

دیوبند: خلاف عثمانیہ دارالاشاعت، ۱۵۶

دیوبند: مطبع قاسمی، ۱۴۳۳

مکہ مدینہ، مصر، مالٹا

۲۱۔ حسین حسنی: کراچی سے خیبر تک

کراچی: مکتبہ زیتون، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۷۶

مونیٹوڈارو، نوڈیر، سکھر، ملتان، ٹیکسلا، حسن ابدال، انک، پشاور، درہ خیبر، لاہور، حیدر آباد

۲۲۔ حسین شاہد: گرتے پتے

لاہور: کلاسیک، ۱۹۸۰ء، اول، ۵۱۲

یورپ، ایران، شام، فلسطین

۲۳۔ حسین شاہ کربلائی: سفرنامہ مقامات مقدس

لاہور: مصنف، ۱۹۵۱ء، اول، ۴۸

عراق، ایران، شام، فلسطین

۲۴۔ حسین میر کا شمیری: داستان ہجرت

امر تسر: برقی مطبع روز بازار، اول، ۴۲

افغانستان

۲۵۔ حشمت اللہ قریشی، شیخ: میرا ایران کا سفرنامہ

کراچی: ایجوکیشنل پریس پاکستان، ۱۹۶۷ء، اول، ۵۶

ایران

۲۶۔ حفیظ الرحمن خان: سجدہ ہر ہر گام کیا

لاہور: بک ہوم، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۵۲

ج

۲۷۔ حفیظ اللہ تائب، حکیم: تذکرہ حج

لاہور: مصنف، ۲۰۰۰ء، ۱۴۳۳

ج

۲۸۔ حق پادری: لامائوں کی سرزمین

لاہور: مفید عام پریس، ۱۹۲۹ء، اول، ۲۸۰

تبت

۲۹۔ حق نواز پروفیسر: سیاحت اقبال (مرتب)

لاہل پور: کتاب مرکز، ۱۹۷۲ء اول، ۲۵۴

لاہور: یونیورسل بکس، ۱۹۸۹ء، ۲۵۴

برطانیہ، اٹلی، مصر، فلسطین، سپین، افغانستان

۳۰۔ حماد احمد بھٹی ڈاکٹر: امریکہ کے کہساروں میں

لاہور: خواب پبلشرز، ۱۹۹۶ء اول، ۲۲۴

امریکہ

۳۱۔ حمید صدیقی: گلبانگ حرم (منظوم)

لکھنؤ: ۱۹۵۱ء اول، ۲۹۴

ج

۳۲۔ حمیدہ فاطمہ سیدہ: لاہور سے دیار حبیب تک

لاہور: ۱۹۸۳ء اول، ۱۱۲

ج

۳۳۔ حمیر ہاشمی: دیار صبح بہار

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۸۹ء اول، ۲۰۸

سوویت یونین

۳۴۔ حنیف چودہری: بھارت یا ترا

ملتان: کتاب نگر، ۱۹۸۸ء دوم، ۱۲۸

بھارت

خ

۱۔ خادم حسین شیخ نارووالی: ہدایت الزائرین (حصہ اول)

لاہور: انقلاب سٹیم پریس، ۱۹۲۵ء، اول، ۱۱۲

لاہور: کتب خانہ اثناء عشری، دوم، ۲۰۰

عراق

۲۔ خادم حسین لغاری: سرزمین انقلاب

لاہور: امامیہ آرگنائزیشن پاکستان، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۰۲

ایران

۳۔ خالد جاوید مشہدی، سید: اے اللہ میں حاضر ہوں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۸ء، ۳۳۶

عمرہ

۴۔ خالد سہیل: امن کی دیوی

لاہور: پاکستان بکس، ۱۹۹۲ء، اول، ۲۹۶

اسرائیل

۵۔ خالد گر جاکھی: جہاد افغانستان

گر جاکھ (گوجرانوالہ) ادارہ احیاء السنہ، ۱۹۹۱ء، اول، ۹۳

افغانستان

۶۔ خالد محمود چغتائی: کویت پر عراق کی یلغار

لاہور: ۱۹۹۱ء، اول، ۱۷۶

کویت

۷۔ خالد محمود علامہ / صلاح الدین بوسری (مترجم): دورہ افریقہ ۱۹۷۶ء

چنیوٹ: مکتبہ ختم نبوت، ۱۹۸۵ء، سوم، ۲۳۲

کینیا، نائیجیریا، گھانا، سیرالیون، گیمیا

۸۔ خالدہ ادیب خانم / سید ہاشمی مولوی (مترجم): اندرون حیدر آباد

حیدر آباد دکن: انجمن اشاعت اردو، ۱۹۳۹ء، اول، ۲۴

حیدر آباد دکن

۹۔ خالدہ ادیب خانم / سید ہاشمی فرید آبادی (مترجم): اندرون ہند

نئی دہلی: انجمن ترقی اردو (ہند)، ۱۹۳۸ء، اول، ۲۲۸

لاہور: تخلیقات، ۱۹۹۶ء، ۳۳۱

ہندوستان

۱۰۔ خدیجہ ریاض: دیار حرم میں اکتالیس روز

ملتان: بیکن بکس، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۳۳

ج

۱۱۔ خلیل احمد حامدی: آفاق دعوت

لاہور: ادارہ معارف اسلامی، ۱۹۹۴ء، اول، ۳۸۰

سوئٹزرلینڈ، برطانیہ، البانیہ، بلغاریہ، جرمن، بوسنیا، ملائیشیا، سنگاپور، متحدہ عرب امارات

۱۲۔ خلیل احمد حامدی: تحریر کی سفر کی داستان

لاہور: ادارہ معارف اسلامی، ۱۹۸۹ء، اول، ۲۱۶

ماریشس، تنزانیہ، اریٹیریا، کویت، اردن، قبرص، ج

۱۳۔ خلیل احمد حامدی: ترکی قدیم و جدید

لاہور: اسلامک پبلیکیشنز، ۱۹۷۸ء، دوم، ۳۱۲

ترکی

۱۴۔ خلیل احمد حامدی: مولانا مودودی کا سفر سعودی عرب

لاہور: ادارہ معارف اسلامی، ۲۰۰۱ء، اول، ۱۵۷

سعودی عرب

۱۵۔ خورشید عالم خورشید: حج اور شہادت حافظ محمد مقصود خورشید

لاہور: ۱۹۷۶ء، اول، ۱۸۸

حج

۱۶۔ خورشید قائم خانی: سپہاں اور پتھر

لاہور: فلشن ہاؤس، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۴۰

امریکہ

داخلی اور خارجی شواہد کی چھان پھٹک کے علاوہ کتاب شناسی کے فن سے گہری وابستگی لازم ہوگی۔ یہ تحقیق طلب مرحلہ اس قدر پیچیدہ اور دشوار گزار ہوگا کہ اس کا متحمل کوئی حوصلہ مند اور باہمت محقق ہی ہو سکتا ہے۔ اس کے لیے زبان غیر کے اصل سفرناموں تک رسائی بھی ضروری ہوگی جو اپنی قدامت کے اعتبار سے اور بھی کم یاب ہیں۔ ان سفرناموں کی تلاش اور بازیابی کے لیے طویل سفر اور صبر آزما مراحل سے گزرنا ہوگا۔ سہ دست اس کام کو صرف انگریزی سفرناموں کے اردو تراجم تک ہی محدود رکھا جائے تو کچھ مضائقہ نہیں ہوگا کیونکہ زیادہ تر انگریزی سفرنامے ہی اردو میں منتقل کیے گئے ہیں۔

ان اثرات کا نہایت سنجیدگی اور گہرائی سے مطالعہ اور تجزیہ ابھی باقی ہے، جو اردو تراجم نے اردو سفرنامے کی روایت اور اس کی نشوونما پر مرتب کئے ہیں یہ مقصد دونوں زبانوں پر عبور اور فن ترجمہ سے مناسب واقفیت کی بدولت ہی حاصل ہو سکتا ہے۔

رسائل و جرائد میں شائع ہونے والے سفرناموں کو بھی تحقیق کا موضوع بنایا جاسکتا ہے۔ ان سفرناموں کے لیے دو مختلف تحقیقی مقالے مختص کیے جاسکتے ہیں۔ ایک میں صرف ان سفرناموں کو منظر عام پر لا کر تحقیقی و تنقیدی انداز میں بحث کی جائے جو صرف ایک ہی قسط میں مکمل ہوئے۔ دوسرے مقالے میں ان سفرناموں کی تلاش اور تحقیق پیش نظر رہے، جن کی تکمیل ایک سے زائد اقساط میں ہوئی۔ ان سفرناموں کی نشان دہی بھی کی جائے جو بعد میں کتابی صورت میں شائع ہوئے۔

ان سفرناموں پر تحقیقی و تنقیدی کام خصوصی اہمیت و افادیت کا حامل قرار پائے گا جو ان سفرناموں پر مشتمل ہو، جنہیں بعض رسائل و جرائد میں تبصرے اور انتقاد کی کسوٹی پر پرکھا گیا ہے۔ ان سفرناموں پر شائع ہونے والے تبصروں کے تنقیدی مطالعہ و تجزیہ سے تبصرہ اور تنقید کے انداز اور معیار کو موضوعِ سخن بنایا جاسکتا ہے۔

سفرنامہ کے موضوع پر اب تک جس قدر مطبوعہ تحقیقی و تنقیدی کام ہماری نظر سے گزر چکا ہے اُس کی تفصیل کچھ اس طرح ہے:

- مسلمانوں کا علم جغرافیہ اور شوقِ سیاحت: موسیو کاراڈاؤڈ/ صوفی تبسم لاہور ۱۹۳۸ء
- اردو سفرنامے انیسویں صدی میں: ڈاکٹر قدسیہ قریشی دہلی ۱۹۸۷ء
- اردو ادب میں سفرنامہ: ڈاکٹر انور سدید لاہور ۱۹۸۷ء

د

۱۔ دین محمد تارڑ، ملک: سیاست ج

لاہور: کتب خانہ قادریہ ۱۹۵۱ء اول، ۳۰۴

ج

۲۔ دین محمد مجروح، ملک: اکبری ج موسومہ فراست ج

کراچی: ۱۹۶۳ء اول، ۱۳۰

ج

۳۔ دیس راج لالہ: سیر دنیا

دہلی: فوٹو لیتھو پریس، اول، ۸۴

یورپ، ایران، افغانستان، بھارت

ڈ

۱۔ ڈبلیو بی ایچ / م۔ ن: سفر نامہ یمن

لاہور: خادم التعليم سٹیم پریس، ۱۹۰۹ء اول، ۲۴۴

یمن

۲۔ ڈفرن، لیڈی / محمد مظہر، حافظ (مترجم): لیڈی ڈفرن کی چند روزہ سیر حیدر آباد

حیدر آباد دکن: انجمن شریۃ العلوم، ۱۸۸۶ء اول، ۲۴

حیدر آباد دکن

ذ

- ۱۔ ذاکر حسین، حاجی سید: سفر حجاز
کراچی: انٹرنیشنل پریس، ۱۹۷۳ء، اول، ۶۰ ج
- ۲۔ ذبیح اللہ بلکن: حلقہ یاراں (حصہ اول)
گوجرانوالہ: ۱۹۹۵ء، اول، ۱۸۰ ج
میراں شاہ
- ۳۔ ذکیہ ارشد حمید: سورج کے ساتھ ساتھ
کراچی: مکتبہ ہم زبان، ۱۹۸۸ء، اول، ۲۱۲ ج
فرانس، سپین، مصر، حج، جاپان
- ۴۔ ذوالفقار احمد تابش: جوار بھانا
لاہور: مقبول اکیڈمی، ۳۳۲ ج
سری لنکا
- ۵۔ ذوالفقار احمد قاضی: اے اللہ! میں حاضر ہوں
لاہور: مکتبہ عالیہ، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۷۶ ج
- ۶۔ ذوالفقار احمد نقشبندی: لاہور سے تا خاک بخارا و سمرقند
فیصل آباد: مکتبہ الفقیر، ۲۰۰۱ء، دوم، ۲۹۴ ج
ازبکستان، تاجکستان، قزاقستان، کرغزستان، روس، یوکرین،
تاتارستان، داغستان
- ۷۔ ذوالفقار علی شاہ سید: یادِ یار مہرباں
لاہور: البلاغ، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۶۴ ج
ایران

ر

۱۔ راج صراف ملک: انسانیت ابھی زندہ ہے
جموں توی: راج محل پبلشرز، ۱۹۸۲ء، اول، ۹۶

پاکستان

۵۔ راج صراف ملک: میری پاکستان یا ترا
دہلی: راج محل پبلشرز، ۱۹۸۵ء، دوم، ۹۶

پاکستان

۲۔ راجہ انور: چلتے ہو تو کابل کو چلئے

لاہور: نگارشات، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۲۶

کابل

۳۔ راجہ انور: ہمالہ کے اس پار

لاہور: کلاسیک، ۱۹۷۸ء، اول، ۱۴۴

چین، کوریا

۴۔ راحت گل، مولانا: میر اسفر ایران و عراق اور سانحہ کعبہ

پشاور: مرکز العلوم الاسلامیہ، ۱۹۸۴ء، اول، ۴۰

ایران، عراق

۵۔ راحت نسیم سوہدروی، حکیم: سرزمین پاک سے ارض مقدس تک

لاہور: حروف پبلیکیشنز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۴۲

ج

۶۔ راجیل شروانیہ: سفرنامہ بلا دمقدس

حیدر آباد کن ۱۹۲۹ء اول ۳۳۶

جج، بیت المقدس، شام، عراق

۷۔ رازق الخیری: دو ہفتے مشرقی پاکستان میں

کراچی: عصمت بک ڈپو ۱۹۹۲ء اول ۱۳۴

مشرقی پاکستان

۸۔ رازق الخیری: سفرنامہ مشرق وسطیٰ

کراچی: علامہ راشد الخیری ۱۹۶۹ء اول ۲۴۰

عراق، شام، لبنان، اردن

۹۔ راشد الخیری: سیاحت ہند

دہلی: عصمت بک ایجنسی ۱۹۳۶ء اول ۱۳۲

دہلی: عصمت بک ڈپو ۱۹۴۴ء دوم ۱۱۶

بھارت

۱۰۔ راغب شکیب: سفر ہم سفر

کراچی: مکتبہ ہم زبان ۱۹۸۸ء اول ۲۰۴

سرگودھا تا کراچی

۱۱۔ رام کشن، حکیم: سیر دنیا

لاہور: جارج سٹیم پریس ۱۹۲۱ء اول ۷۶

لندن، پیرس، بمبئی، کشمیر، وی آنا

۱۲۔ رام لعل: خواب خواب سفر

لکھنؤ: ۱۹۸۳ء اول ۳۷۶

ناروے، سویڈن، ڈنمارک، لندن

۱۳۔ رام لعل: زرد پتوں کی بہار

لکھنؤ: اتر پردیش اردو اکادمی ۱۹۸۲ء ۲۶۴

لاہور: سورج پبلشنگ ہیور، ۲۶۴

پاکستان

۱۴۔ رام لعل: ماسکویا ترا

لکھنؤ: مصنف، ۱۹۹۰ء، اول، ۹۶

ماسکو

۱۵۔ ربیع بن سلیمان / عبدالرزاق بلخ آبادی (مترجم): سفرنامہ امام شافعی

بمبئی: ادارہ دعوت اسلام، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۶

مکہ مدینہ، عراق، مصر

۱۶۔ رچرڈ ایچ سینگر / غلام رسول مہر (مترجم): عرب اور اہل عرب

لاہور: مکتبہ معین الادب، ۱۹۶۱ء، اول، ۳۸۴

سعودی عرب، بحرین، کویت، عمان، مسقط، عراق

۱۷۔ رسل اووین / مرتضیٰ احمد میکیش (مترجم): قطبی برفستان

لاہور: مجلس ترقی ادب، ۱۹۵۸ء، اول، ۱۹۲

لاہور: مجلس ترقی ادب، ۱۹۶۳ء، دوم، ۲۴۰

قطب شمالی و جنوبی

۱۸۔ رشید احمد، مفتی / عبدالرحیم، مفتی (مرتب): سفرنامہ جہاد افغانستان

کراچی: دارالافتاء والارشاد، ۱۴۱۵ھ، اول، ۳۶۵

افغانستان

۱۹۔ رشید اختر ندوی: شمالی پاکستان

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۰ء، ۳۵۲

بلتستان، گلگت، مانسہرہ

۲۰۔ رضا علی عابدی: جرنیلی سڑک

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۴ء، ۳۱۶

پشاور تا کلکتہ

۲۱۔ رضا علی عابدی: جہازی بھائی

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۶ء، ۱۳۶

ماریش

۲۲۔ رضا علی عابدی: ریل کہانی ✓

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، ۲۲۸

کوئٹہ تا کلکتہ

۲۳۔ رضا علی عابدی: شیر دریا ✓

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۳۳۲

دریائے سندھ کے ساتھ ساتھ

۲۴۔ رضا علی عابدی: کتب خانہ ✓

کراچی: سعد پبلی کیشنز، ۱۹۸۵ء، اول، ۱۶۹

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۱۶۹

پاکستان بھارت

۲۵۔ رضوان صدیقی: آستانے سے پیرس تک

کراچی: ۱۹۹۲ء، اول، ۲۷۲

لندن، پیرس

۲۶۔ رضوان صدیقی: جھیل سیف الملوک

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۳۲

ایبٹ آباد، نارن بالاکوٹ، مظفر آباد، مری، اسلام آباد

۲۷۔ رضوان صدیقی: روشن اندھیرے

کراچی: مجلس مصنفین، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۲۳

امریکہ

۲۸۔ رضیہ بٹ: امریکی یا ترا

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء، اول، ۳۳۸

امریکہ

۲۹۔ رضیہ فصیح احمد: دو تھے مسافر

لاہور: مقبول اکیڈمی ۱۹۹۸ء اول ۳۱۶

برطانیہ یورپ

۳۰۔ رضیہ فصیح احمد: سیر پاکستان

کراچی: گلڈاشاعت گھر ۱۹۶۵ء اول ۹۲

پاکستان

۳۱۔ رضیہ فصیح احمد: سیر کردنیکی

کراچی: دانیال ۱۹۹۸ء اول ۲۵۸

امریکہ

۳۲۔ رفعت سروش فیصل: لاہور سے اجیر تک

فیصل آباد: ہم خیال پبلشرز ۲۰۰۱ء اول ۱۹۶

بھارت

۳۳۔ رفعت سروش: یادوں کے چاند ستارے

دہلی: نورنگ کتاب گھر ۱۹۹۰ء اول ۴۰

پاکستان

۳۴۔ رفعت گل: آسمان گواہ رہنا

اسلام آباد: ماڈرن بک ڈپو ۱۹۹۴ء ۸۸

عمرہ

۳۵۔ رفیع الدین فاروقی مراد آبادی / نسیم احمد فریدی (مترجم): سفرنامہ حجاز

لکھنؤ: کتب خانہ الفرقان ۱۹۶۱ء اول ۹۰

ج

۳۶۔ رفیع الدین ہاشمی ڈاکٹر: پوشیدہ تری خاک میں

لاہور: دارالتذکیر ۲۰۰۲ء اول ۲۷۸

اندلس

۳۷۔ رفیع الزماں زبیری: نور و حضور

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن پاکستان ۲۰۰۱ء ۲۱۰

عمرہ حج

۳۸۔ رفیق چوہدری: دشت آوارگی

کراچی: اجالا پبلی کیشنز: ۱۹۹۳ء، اول، ۲۷۴

برطانیہ

۳۹۔ رفیق چوہدری: میرے ہمد

کراچی: اجالا پبلی کیشنز: ۱۹۹۱ء، اول، ۱۳۳

بھارت

۴۰۔ رفیق خان ڈاکٹر: کھول آنکھ زمین دیکھ

لاہور: گور اپبلشرز: ۱۹۹۶ء، اول، ۲۱۶

یورپ امریکہ

۴۱۔ رفیق ڈوگر: آپریشن بلوچستان

لاہور: دید شنید پبلی کیشنز: ۱۹۷۸ء، اول، ۷۷

بلوچستان

۴۲۔ رفیق ڈوگر: آپریشن سیاچن

لاہور: جنگ پبلشرز: ۱۹۹۱ء، اول، ۲۷۶

سیاچن

۴۳۔ رفیق ڈوگر: آپریشن صومالیہ

لاہور: دید شنید پبلی کیشنز: ۱۹۹۴ء، اول، ۱۸۴

صومالیہ

۴۴۔ رفیق ڈوگر: اندلس کی تلاش

لاہور: دید شنید پبلی کیشنز: ۱۹۸۸ء، اول، ۲۶۲

اندلس

۴۵۔ رفیق ڈوگر: اور نیل بہتار ہا

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز: ۱۹۹۰ء، ۲۳۲

برطانیہ، فرانس، قاہرہ

۴۶۔ رفیق ڈوگر: اے آب رود گنگا

لاہور: دید شنید پبلی کیشنز، ۱۹۸۱ء، اول، ۳۰۴

بھارت

۴۷۔ رفیق ڈوگر: جاپان نورد

لاہور: دید شنید پبلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۵۸

جاپان

۴۸۔ روح افزا حیدر / عبدالرؤف ملک (مترجم): مکتوبات ماسکو چند یادیں چند تاثرات

لاہور: ۱۹۸۰ء، اول، ۱۶۸

اسلام آباد: ماریہ پرنٹرز، ۱۹۹۹ء، دوم، ۱۶۸

ماسکو

۴۹۔ رولینڈ و لکنس سنز / م۔ن (مترجم): سفر بغداد

لاہور: پنجاب ٹیکسٹ بک بورڈ کمپنی، ۱۹۲۹ء، اول، ۳۳۲

بغداد

۵۰۔ ریاض احمد انجم، کیپٹن: شہادت گہہ الفت

جہلم: شعبہ تعلیمی تحقیق و ترقی ملٹری کالج، ۱۹۸۸ء، اول، ۷۱

بالاکوٹ، کاغان، ناران

۵۱۔ ریاض احمد ریاض: برسبیل سفر

لاہور: لاہور اکیڈمی، ۱۹۸۲ء، اول، ۲۱۶

نیویارک، لندن

۵۲۔ ریاض الرحمن ساغر: کیمبرہ قلم اور دنیا

لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۶۶

ایران، نیپال، بنگلہ دیش، بنگاک، برطانیہ، نیویارک

۵۳۔ ریاض الرحمن ساغر: لاہور تا بمبئی براستہ دہلی

لاہور: ماورا پبلشرز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۶۸

بھارت

۵۴۔ ریاض مرزا: مسافر نواز بہتیرے

لاہور: نوید بک ہاؤس ۱۹۸۵ء، ۱۶۸

برطانیہ

۵۵۔ ریحان احمد یوسفی: مغرب سے مشرق تک

کراچی: الکتاب پبلشرز، ۲۰۰۲ء، نمبر ۲۴۰

کینیڈا امریکہ، عمرہ

۵۶۔ ریحان اظہر: ہائے امریکہ ہائے امریکہ

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۲ء، اول، ۱۲۸

امریکہ

۵۷۔ ریحانہ عبداللہ: سفر و سیلہ ظفر

لاہور: آئینہ ادب، ۱۹۸۸ء، اول، ۲۰۸

یورپ، عمرہ

اسلام آباد ۱۹۸۷ء

دہلی ۱۹۹۵ء

گورکھپور ۲۰۰۰ء

بہاولپور ۱۹۶۲ء

○ اردو سفرنامے کی مختصر تاریخ: ڈاکٹر مرزا حامد بیگ

○ اردو سفرناموں کا تنقیدی جائزہ: ڈاکٹر خالد محمود

○ اردو کے غیر مذہبی سفرنامے: ڈاکٹر بشری رحمن

○ سہ ماہی الزبیر ”اردو سفرنامے“

زیر نظر کتاب..... فہارس الاسفار..... میں صرف ان تیرہ سو سفرناموں کو متعارف کرایا گیا ہے جو عبدالمجید کھوکھریا دگار لائبریری گوجرانوالہ میں محفوظ ہیں۔ یہ فہرست ہرگز منظر عام پر نہ آ سکتی اگر ڈاکٹر ظہور احمد اعوان ۱۹۹۳ء میں یہ جان کر محو حیرت نہ ہو جاتے کہ ایک غیر معروف لائبریری میں چھ سو کے لگ بھگ سفرنامے موجود ہیں۔ ہم نے اپنے لائبریری رجسٹر میں ابوالکلامیات، غالبیات، اقبالیات، مکتیب، خودنوشت، خاکوں، تواریخ اور مقامی تواریخ کے علاوہ سفرناموں کے الگ الگ اندراج کا اہتمام کر رکھا ہے۔ یہ اندراج مسلسل صفحات کی صورت میں یک جا ہے۔ راقم نے سفرناموں والے صفحات کے اندراج کا عکس بنا کر ڈاکٹر صاحب کی خدمت میں ارسال کر دیا۔ اس وقت ”داستان تاریخ سفرنامہ نگاری“ کے زیر عنوان تحقیقی و تنقیدی کام ان کے پیش نظر تھا۔ اس سلسلے میں وہ ہمارے ہاں موجود تمام سفرناموں کا بہ نظر غائر مطالعہ کرنے کے آرزو مند تھے۔ انہوں نے تجویز فرمایا کہ دس بیس سفرنامے انہیں بذریعہ ڈاک پشاور بھیجوا دیا کروں، جنہیں دیکھ کر وہ واپس کر دیا کریں گے اور یہ سلسلہ چھ سو سفرناموں کی آمد و رفت تک یونہی چلتا رہے۔ لیکن میں تو کسی کیاب اور قدیم کتاب کو فوٹو سٹیٹ مشین کے دوزخ سے گزارنے کا بھی روادار نہیں۔ اگرچہ کسی کی علمی و تحقیقی ضرورت کے پیش نظر بادلِ نخواستہ آمادہ ہو جاتا ہوں۔ لیکن سفرناموں کو سفر میں جھونکنا مجھے گوارا نہ ہو سکا۔ سفرنامہ نگاروں اور سفرناموں میں آخر کچھ تو امتیاز ہونا ہی چاہیے۔ افسوس کہ انسان دوستی پر کتاب دوستی غالب آ گئی!

بخوبی جانتا ہوں کہ یہ فہرست عوام الناس کے لیے چنداں مفید اور کارآمد نہ ہوگی۔ یہ بھی اعتراف ہے کہ کوشش بسیار کے باوجود مقامات سفر کے اعتبار سے اس فہرست کو جامعیت نصیب نہ ہو سکی۔ بعض کتابوں پر سفرنامے کا گماں گزرا، تو انہیں بلا تکلف اس فہرست میں شامل کر لیا گیا۔ چند رپورٹاژ کی شمولیت سے بھی سے فہرست کی حیثیت متاثر ہوئے بغیر نہیں رہ سکی، ان تمام اعترافات کے باوجود، مولانا شبیر احمد خان میواتی صاحب کے پیہم اصرار پر اب اس فہرست کو اشاعت کے مراحل سے گزارا جا رہا ہے۔

ز

۱۔ زاهد علی واسطی، ڈاکٹر سید: جاتیر امریکہ دیکھ لیا
ملتان: بیکن بکس، ۱۹۹۳ء، اول، ۵۹۲
امریکہ

۲۔ زاهد علی واسطی، ڈاکٹر سید: صبح استنبول شام دمشق
ملتان: بیکن بکس، ۱۹۹۵ء، اول، ۳۳۲
استنبول، دمشق

۳۔ زبیدہ حمی: زہے نصیب
فیصل آباد: نعت اکادمی، ۱۴۰۴ھ، اول، ۱۸۴
ج

۴۔ زہرا داؤدی: لذت صحر نور دی
کراچی: ۱۹۸۹ء، اول، ۹۶
یورپ، برطانیہ، کینیڈا، امریکہ
۵۔ زینت النساء، بیگم: میرا سفر

راولپنڈی: مصنفہ، ۱۹۷۰ء اول، ۶۳

لندن، ج

۶۔ زیڈ اے قریشی: سکون صبح کی سرزمین

اسلام آباد: میڈیا پرنٹرز، ۱۹۹۳ء، ۱۳۳

جنوبی کوریا، ٹوکیو

۷۔ زینب الیون کبولڈ لیڈی / محسن بن شبیر (مترجم): حج زینب

حیدرآباد دکن: سید عبدالرزاق تاجر کتب، ۱۳۵۸ھ اول، ۲۶۸

ج

۸۔ زینب خاتون کا کاخیل، پروفیسر: جلوہ گاہ تو حید کے روبرو

لاہور: انجمن حمایت اسلام، ۱۹۷۶ء اول، ۱۱۲

ج

س

۱۔ ساجد فاروق: مسافر تیرے شہر میں

لاہور: حماد پبلی کیشنز، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۳۳

برطانیہ

۲۔ سائرہ ہاشمی: کیمبرج اوکیمبرج

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۵۶

برطانیہ

۳۔ سیوحہ خان: اپنا دیس اپنے لوگ

کراچی: مصنفہ، ۲۰۰۲ء، اول، ۸۳

پاکستان

۴۔ سیوحہ خان: دلی سے ڈینفس

کراچی: سٹڈی سرکل، ۱۹۹۸ء، اول، ۲۲۲

کینیڈا، امریکہ

۵۔ ستیش بٹرا: جوئے لداخ

نئی دہلی: سیمانت پرکاشن، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۲۶

لداخ

۶۔ ستیش بٹرا: سمٹے فاصلے

نئی دہلی: سیمانت پرکاشن، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۳۳

لندن، ناروے، امریکہ، کینیڈا

۷۔ سجاد حیدر پرویز: چلتے چلتے

ملتان: جلتنگ پبلشرز، ۱۹۸۹ء، اول، ۲۴

جاپان

۸۔ سجاد حیدر زیدی: عارض گیتی

کراچی: سید اینڈ سید، ۱۹۸۸ء، اول، ۲۸۸

یورپ، امریکہ، مشرق وسطیٰ، ترکی، ایران، افغانستان، بھارت

۹۔ سجاول، خان رانجھا: کرب کی راہ گزر

اسلام آباد: دوست پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، اول، ۲۴۳

ناروے، ڈنمارک، امریکہ

۱۰۔ سجاول، خان رانجھا: گہر کی تلاش

اسلام آباد: بک پروموٹرز، ۱۹۹۳ء، ۲۳۰

یورپ

۱۱۔ سحاب قزلباش: ملکوں ملکوں شہروں شہروں

کراچی: مکتبہ دانیال، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۲۱

مصر، برطانیہ، ایران، نائیجیریا، پیرس

۱۲۔ سحر صدیقی: مسکراہٹوں کا دیس تھائی لینڈ

اسلام آباد: علی پبلیشنگ بیورو، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۶۲

تھائی لینڈ

۱۳۔ سردار محمد شیخ: زیارات مقامات مقدسہ

ملتان: نوبہار الیکٹرک پریس، ۱۹۶۱ء، اول، ۱۳۱

عراق، شام، فلسطین، مصر، حج

۱۴۔ سرور حسین گیلانی: سید: یادوں کے نقوش

لاہور: مکتبہ میری لائبریری، ۱۹۸۶ء، اول، ۱۴۴

افغانستان، ایران، ترکی

۱۵۔ سعد اللہ ایڈووکیٹ: سفر نامہ

کراچی: مصنف، ۱۹۶۴ء، اول، ۱۴۴

حج، اردن، عراق

۱۶۔ سعید آسی: آگے موڑ جدائی کا تھا

لاہور: سنگ میل پہلی کیشنز، ۱۹۹۴ء، ۱۶۰

چین

۱۷۔ سعید آسی: جزیرہ جزیرہ

لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۷ء، اول، ۲۰۴

برونائی، انڈونیشیا، مالدیپ

۱۸۔ سعید الحق: سفر فرنگ

کراچی: مصنف، ۱۹۵۶ء، اول، ۳۴

لندن، پیرس

۱۹۔ سکندر خان: روسی خراکار کریمسکی

ویسے ضلع انک: ملی کتب خانہ، ۱۹۸۴ء، اول، ۱۷۶

جرمنی

۲۰۔ سکندر خان بلوچ: کراچی سے استنبول تک

ملتان: سولجرز پہلی کیشنز، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۹۲

عمرہ، دمشق، استنبول

۲۱۔ سلامت علی مہدی: کافرستان

لاہور: ۱۹۵۳ء، اول، ۲۴۰

لکھنؤ: مطبوعات پرواز، ۱۹۵۳ء، ۲۲۸

دیر، چترال، کافرستان

۲۲۔ سلطان جہاں بیگم، نواب شاہ بانو: سیاحت سلطانی

آگرہ: مفید عام پریس، ۱۹۱۱ء، اول، ۱۴۴

عدن، مصر، مارسیلز، پیرس، لندن

۲۳۔ سلطان داؤد: سفر نامہ حجاز

لاہور: نور کمپنی، ۱۹۶۳ء، اول، ۱۲۰

ج

۲۴۔ سلطان رفیع: مغرب کے شب وروز

کراچی: صدیقی ٹرسٹ ۱۹۹۲ء، ۱۶

برطانیہ، کینیڈا

۲۵۔ سلطانہ ذاکر ادا، بیگم: سفر کب تک؟

کراچی: سلطانہ ادا پبلی کیشنز، ۲۰۰۲ء، دوم، ۳۸۹

پاکستان، بھارت، یورپ، امریکہ، جج

۲۶۔ سلمیٰ اعوان: سندرترا

لاہور: الفیصل، ۲۰۰۴ء، اول، ۲۳۰

چترال

۲۷۔ سلمیٰ اعوان: میرا گلگت و ہنزہ

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۵ء، ۲۹۶

گلگت، ہنزہ

۲۸۔ سلمیٰ اعوان: یہ میرا بلتستان

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۸ء، ۲۸۰

بلتستان

۲۹۔ سلمیٰ باصر: نیلے پانیوں کا دیس

لاہور: مکتبہ عالیہ، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۱۲

فلپائن

۳۰۔ سلیم اختر، ڈاکٹر: اک جہاں سب سے الگ

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۱ء، ۲۷۲

امریکہ

۳۱۔ سلیم اختر، ڈاکٹر: عجب سیر تھی

لاہور: فیروز سنز، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۶۴

بھارت، ماریشس، ڈنمارک

۳۲۔ سلیم خان گمی: گوری دھرتی کا لے لوگ

لاہور: حیات جی پبلشرز، ۱۹۹۱ء، اول، ۲۷۰

برطانیہ

۳۳۔ سلیم عالم: قصہ شہر نور دی کا

کراچی: بزم تخلیق ادب پاکستان، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۲۸

چیکو سلواکیہ، پرتگال، سویڈن، سسلی، مصر

۳۴۔ سلیم گردیزی: میں نے کشمیر جلتے دیکھا

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۹۸

مقبوضہ کشمیر

۳۵۔ سلیم گل: چڑی دابوٹ

لاہور: معیار پبلشرز، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۸۴

کشمیر

۳۶۔ سلیمان سالک: قطرہ! سمندر میں

لکھنؤ: مکتبہ دین و ادب، ۱۹۷۸ء، اول، ۲۴۰

ج

۳۷۔ سلیمان ندوی، سید: برید فرنگ

کراچی: مجلس نشریات اسلام، ۱۹۸۳ء، ۲۲۸

یورپ

۳۸۔ سلیمان ندوی، سید: سیر افغانستان

حیدرآباد دکن: اول، ۲۰۴

کراچی: مجلس نشریات اسلام، ۱۹۸۷ء، دوم، ۱۴۲

لاہور: شیخ غلام علی، ۴۶

افغانستان

۳۹۔ سنتوش کمار: لاہور نامہ

نئی دہلی: وبھا پبلی کیشنز، ۱۹۷۳ء، اول، ۱۰۲

لاہور

۳۰۔ سنگین بیک، مرزا/شریف حسین قاسمی ڈاکٹر (مترجم): سیر المنازل

نئی دہلی: غالب انسٹیٹیوٹ، ۱۹۸۲ء، اول، ۳۰۶

دلی

۳۱۔ سہیل بلخی: چار برس جاپان میں

کراچی: گرین بکس، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۶۸

جاپان

۳۲۔ سی ایم نذیر: زم زم

لاہور: مصنف، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۶۴

جج

۳۳۔ سیف اللہ خالد: میں نے کابل جلتے دیکھا

لاہور: رابعہ بک ہاؤس، ۱۹۹۴ء، اول، ۲۰۴

کابل

۳۴۔ سیفی سرونجی ڈاکٹر: سرونج سے لندن تک

بھوپال: ۲۰۰۱ء، اول، ۱۱۲

لندن

۳۵۔ سید احمد خان، سر/اقبال علی سید (مرتب): سید احمد خان کا سفرنامہ پنجاب

علی گڑھ: علی گڑھ انسٹیٹیوٹ پریس، ۱۸۸۳ء، اول، ۲۸۲

لاہور: مجلس ترقی ادب، ۱۹۷۳ء، اول، ۴۰۰

لاہور: مجلس ترقی ادب، ۱۹۹۱ء، دوم، ۴۰۰

دہلی: ایجوکیشنل پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۷۹ء، دوم، ۴۰۰

دہلی: ایجوکیشنل پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۸۸ء، ۴۰۰

پنجاب

۳۶۔ سید احمد خان، سر/اسماعیل پانی پتی (مرتب): مسافران لندن

لاہور: مجلس ترقی ادب، ۱۹۶۱ء، اول، ۲۹۵

لندن

**THIS EBOOK IS DOWNLOADED FROM
SHAAHISHAYARI.COM**

**LARGEST COLLECTION OF URDU
SHERS, GHAZALS, NAZMS AND EBOOKS.**

ش

۱۔ شاداں رضوی: امریکہ اور میں

کراچی: مکتبہ العرفان، ۱۹۹۵ء، اول، ۸۸

امریکہ

۲۔ شاد قدوائی: دیار ادب

لاہور: اردو پریس، ۱۹۵۷ء، اول، ۶۳

لکھنؤ، بھوپال

۳۔ شادی رام: سیر و تفریح

۱۹۰۹ء، اول، ۲۰۰

ہندوستان

۴۔ شا کرکندان: جادۂ شوق و محبت

کنڈان (سرگودھا): ادارہ فروغ ادب، ۱۹۹۹ء، اول، ۳۸۴

ج

۵۔ شام بارک پوری: رنگ و بو کی سرزمین

ڈھاکہ: کلچرل اکیڈمی، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۲۸

تھائی لینڈ، سنگاپور

۶۔ شاہ احمد نورانی: جمعیتہ علمائے پاکستان کے وفد کی رپورٹ

کراچی: ۸۴

مصر، حجاز، عراق

مناسب خیال کیا جائے تو کوئی جامعہ کسی طالب علم کو ایسا مقالہ لکھنے پر آمادہ کرے جس میں اس کتاب کی جملہ خامیوں اور کوتاہیوں کی نشان دہی کی جاسکے۔ یہ ایسا منفرد کام ہوگا جو ایک ہی جگہ جم کر انجام دیا جاسکتا ہے، کسی قسم کے سفر کی ضرورت پیش نہیں آئے گی۔

ان سفر ناموں کی فہرست سازی بھی کسی محقق کی تلاش میں ہے۔ جو ان سفر ناموں کا احاطہ کر سکے، جو ہماری دست رس سے باہر رہے اور ”فہارس الاسفار“ کا جزو نہیں بن سکے۔ جامعات کے علاوہ سرکاری اور نجی کتب خانوں میں موجود سفر ناموں کا اندراج بھی اس فہرست میں کیا جائے اس کے علاوہ مختلف کتب خانوں کی شائع شدہ فہارس اور دیگر کتابیات سے ایسے سفر ناموں کو تلاش کر کے اس فہرست میں شامل کیا جائے۔ اس سلسلہ میں مختلف اشاعتی اداروں کی شائع ہونے والی قدیم و جدید فہرستیں مدد و معاون ہو سکتی ہیں۔ فہرست میں یہ اہتمام بھی ضروری ہے کہ ہر سفر نامے کا ذکر اس صراحت کے ساتھ کیا جائے کہ مذکورہ سفر نامہ کس کتب خانے میں موجود یا کس فہرست میں مذکور ہے۔

عجائبات فرنگ کو اردو کا پہلا سفر نامہ تسلیم کیا جاتا ہے۔ جسے یوسف خان کمبل پوش نے فارسی میں تحریر کیا اور پھر خود ہی اسے اردو میں منتقل کیا۔ عجائبات فرنگ کا اولین ایڈیشن ۱۸۴۷ء میں مطبع العلوم دہلی کالج سے شائع ہوا۔ دوسرا ایڈیشن ستمبر ۱۸۷۳ء میں منشی نولکشور نے اپنے مطبع لکھنؤ سے شائع کیا۔ عجائبات فرنگ کا یہ دوسرا ایڈیشن ہماری لائبریری میں محفوظ ہے۔ لیکن قدامت کے اعتبار سے قابل ذکر اور اہم سفر نامہ جو ہماری لائبریری میں موجود ہے وہ سیراچشم ہے۔ مختشم الدولہ غوث محمد خان کا یہ سفر نامہ جاوہر سے ۱۸۵۱ء میں شائع ہوا تھا۔

۲۰۰۴ء میں شائع ہونے والے سفر ناموں میں جو سفر نامے ہمیں بالکل آخری مراحل میں دست یاب ہوئے۔ ان میں ”منزل نہ کر قبول“: محمد داؤد طاہر اور ”بلیک پول سے بوسٹن تک“: ڈاکٹر ظہور احمد اعوان قابل ذکر ہیں۔

گویا زیر مطالعہ فہرست ۱۸۵۱ء سے وسط ۲۰۰۴ء تک شائع ہونے والے ان ۱۳۰۰ سفر ناموں کو محیط ہے، جو ہمیں دست یاب ہو سکے۔ ایک محتاط اندازے کے مطابق ایسے سفر ناموں کی تعداد ایک ہزار سے زائد ہوگی، جو میری دست رس سے ابھی تک باہر ہیں اور ان کے حصول کا آرزو مند ہوں۔

۷۔ شاہدہ لطیف: برف کی شہزادی (منظوم)

لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۴۳

پیرس

۸۔ شاہ محمد عزیز، چوہدری: لائل پور سے ماسکو تک

لائل پور: ڈیلی بزنس پریس، ۱۹۶۴ء، اول، ۱۹۲

ماسکو

۹۔ شاہ محمد مری، ڈاکٹر: سورج کا شہر

مستونگ: نادر ٹریڈرز، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۱۲

گوا در

۱۰۔ شاہ محمود خان، انجینئر: میں نے روس میں کیا دیکھا؟

پشاور: انسٹیٹیوٹ آف ریجنل سٹڈیز، ۱۹۸۹ء، پنجم، ۳۷

روس

۱۱۔ شبلی نعمانی، مولانا: سفر نامہ روم و مصر و شام

اعظم گڑھ: مطبع مفید عام، اول، ۲۳۵

اعظم گڑھ: مطبع معارف، ۱۳۳۰ھ، ۲۳۲

دہلی: قومی پریس، ۱۳۲۲ھ، ۲۱۶

لاہور: ملک فضل الدین تاجران کتب، ۱۸۲

ترکی، مصر، شام، قسطنطنیہ، بیروت، بیت المقدس

۱۲۔ شبیر احمد، چوہدری: سفر نامہ حج

لاہور: پیپر کارنز، ۱۹۶۰ء، اول، ۸۰

حج

۱۳۔ شرافت حسین چشتی، سید: روداد سفر حجاز مقدس

کراچی: مصنف، ۱۹۷۹ء، اول، ۶۳

حج

۱۴۔ شریف احمد شرافت نوشاہی، سید: سفر نامہ اوج

بہاولپور: اردو اکیڈمی، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۷۸

اوچ

۱۵۔ شریف فاروق: اتاترک کے وطن میں

پشاور: مکتبہ روزنامہ شہباز، ۱۹۶۱ء، اول، ۱۸۴

ترکی

۱۶۔ شریف فاروق: دیار دوست کی طرف

لاہور: ادارہ ادبیات نو، ۱۹۸۰ء، ۱۵۶

چین

۱۷۔ شریف فاروق: لنکن کے وطن میں

پشاور: یونیورسٹی بک ایجنسی، ۱۹۶۰ء، اول، ۳۸۸

امریکہ

۱۸۔ شریف فاروق: وفاقی جمہوریہ جرمنی

لاہور: مکتبہ جہاں نما، ۱۹۶۷ء، اول، ۳۸۸

جرمنی

۱۹۔ شعیب اعظمی، ڈاکٹر: صحبت یار آ خرشد

دہلی: انڈوپرشین سوسائٹی، ۱۹۷۷ء، اول، ۲۳۴

ایران

۲۰۔ ش فرخ: اداگون

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۸ء، ۲۹۰

برطانیہ، فرانس، جرمنی، اٹلی

۲۱۔ ش فرخ: زر خیز پتھر

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۴۰

بھارت

۲۲۔ ش فرخ: نئی دنیا پرانی دنیا

کراچی: غالب کتاب گھر، ۱۹۷۹ء، اول، ۳۰۴

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، ۳۰۴

برطانیہ، امریکہ

۲۳۔ شفیع حیدر صدیقی دانش: دریچہ ہائے دیار غیر

کراچی: مکتبہ عالمین، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۷۶

روس، فن لینڈ

۲۴۔ شفیع حیدر صدیقی دانش: سرزمین فارس

کراچی: مطبع نظامی، ۱۹۹۷ء، اول، ۹۸

ایران

۲۵۔ شفیع حیدر صدیقی دانش: میقات کے اس پار

کراچی: الکشاف پرنٹرز، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۲۸

عمرہ

۲۶۔ شفیع عقیل: پیرس تو پھر پیرس ہے

لاہور: فکشن ہاؤس، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۶۴

پیرس

۲۷۔ شفیع عقیل: سیروسفر

کراچی: تھری آرٹس اکیڈمی، ۱۹۸۰ء، اول، ۱۸۴

لاہور: فکشن ہاؤس، ۱۹۹۷ء، ۱۸۴

مغربی جرمنی

۲۸۔ شفیق جالندھری، ڈاکٹر: امریکہ نامہ

لاہور: اے ون پبلشرز، ۱۹۹۲ء، اول، ۴۲۰

امریکہ

۲۹۔ شفیق الرحمن: دجلہ

لاہور: ماورا پبلشرز، ۱۹۹۱ء، اول، ۳۳۶

مصر، جرمنی، عراق

۳۰۔ کلیل ایم صدیقی: پھر چلے لندن

کراچی: افریشیا پریس، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۴۴

لندن

۳۱۔ ثقیل الرحمن؛ ڈاکٹر: قصہ میرے سفر کا

سرینگر: عصمت پبلی کیشنز؛ ۱۹۷۶ء اول؛ ۳۸۶

سوویت یونین

۳۲۔ شمس الدین: سفرنامہ شمس الحجاج

بریلی: انصار پریس؛ ۱۳۵۰ھ؛ ۱۰۰

ج

۳۳۔ شمس الدین عظیمی / محمد طارق؛ ڈاکٹر (راوی): چشم مارو شن

کوئٹہ: مراقبہ ہال؛ ۱۹۹۸ء اول؛ ۲۲۳

کوئٹہ زیارت

۳۴۔ شمس الدین میر: سیاحت افغانستان

لاہور: رفیق عام پریس؛ ۱۳۴۷ھ اول؛ ۱۱۰

افغانستان

۳۵۔ شمس کاشمیری: پیر پنجال

گوجرانوالہ: کاشتر پبلی کیشنز؛ ۱۹۹۱ء اول؛ ۱۱۲

بلتستان؛ پونچھ

۳۶۔ شمس کاشمیری: جہلم سے عرفات تک

گجرات: چناب اکیڈمی؛ ۱۹۷۹ء اول؛ ۱۹۲

ج

۳۷۔ شمس النبی امرودہوی: سعی مقصود الی دارالخلود

لاہور: عالمگیر پریس؛ ۱۹۵۷ء اول؛ ۲۶۳

ج

۳۸۔ شمشیر علی خان راؤ: دنیا میں جنت

ملتان: مطبع حسینی؛ ۳۳۶

برطانیہ؛ یورپ؛ ترکی؛ شام؛ عراق؛ ج

۳۹۔ شمیر علی خان راؤ: دیار حبیب (آنکھوں دیکھا حال)

کراچی: ۱۹۶۷ء، اول، ۲۲۳

ج

۴۰۔ شورش کاشمیری، آغا: شب جائے کہ من بودم

لاہور: مطبوعات چٹان، دوم، ۲۱۲

لاہور: الفصیل، ۱۹۹۳ء، چہارم، ۲۱۲

ج

۴۱۔ شورش کاشمیری، آغا: یورپ میں چار ہفتے

لاہور: مطبوعات چٹان، ۱۹۶۰ء، اول، ۱۶۸

جرمنی، آسٹریا، فرانس، انگلینڈ، سوئٹزرلینڈ، اٹلی، لبنان

۴۲۔ شوکت علی، سردار: انقلاب افغانستان

لاہور: پیپلز پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۹۰

افغانستان

۴۳۔ شوکت علی شاہ، سید: اجنبی اپنے دیس میں

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۷۹ء، ۳۰۴

بلوچستان

۴۴۔ شوکت علی شاہ، سید: پہنچے تیرے حضور

لاہور: خزینہ علم و ادب، ۲۰۰۲ء، دوم، ۲۷۲

ج

۴۵۔ شوکت علی شاہ، سید: جزیرے جہاں کے

لاہور: خزینہ علم و ادب، ۲۰۰۰ء، اول، ۴۶۲

امریکہ

۴۶۔ شوکت علی شاہ، سید: سلگتے ساحل

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۲ء، اول، ۳۵۶

آسٹریلیا

۴۷۔ شوکت واسطی: یاد آتی ہے راہی کو (منظوم)

پشاور: واسطی کمرشل سروسز ۱۹۸۵ء، ۱۲۳

عمرہ، چین، یورپ

۴۸۔ شہزاد احمد حمید: قراقرم کے ساتھ ساتھ

لاہور: ابلاغ، ۲۰۰۴ء، اول، ۲۵۷

چلاس، گلگت، ہنزہ

۴۹۔ شہزاد چوہدری: مارکو پولو کے دیس میں

لاہور: داتا پبلی کیشنز، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۳۴

فرانس، اٹلی، نیپچیم، دوبئی،

۵۰۔ شہزاد میر خان / سی اے بوسیل کرٹل (مرتب): شاہ سفر سیر دنیا

کلکتہ: پالپسٹ مشن پریس، ۱۹۴۱ء، پنجم، ۱۲۰

ہرات، پامیر، لاکند، افریقہ، حبش، مصر، لندن

کابل، نیپال، تبت، شملہ

۵۱۔ شیریں حیدر: رنگ مغرب ہے جداگانہ

لاہور: ۱۹۹۵ء، اول، ۱۷۶

مغربی جرمنی

۵۲۔ شیخ الرہبانیت فیلسوف ربانی امام سبحانی: سفر نامہ سبحانی

لکھنؤ: دائرہ ربانیہ، ۱۹۴۵ء، اول، ۱۷۶

یورپ، امریکہ

۵۳۔ شیر بہادر خان پنی ڈاکٹر: مشاہدات و تاثرات

ایبٹ آباد: مصنف، ۱۹۷۷ء، اول، ۱۴۸

ج

۵۴۔ شیونرائن رینہ شیم ایڈووکیٹ، پنڈت: سفر نامہ شیم

لاہور: گیلانی الیکٹرک پریس، ۱۹۳۵ء، اول، ۳۲۰

جنوبی ہند، لکنا، انگلینڈ، فرانس، سوئٹزرلینڈ، برما، ناگپور، نالندہ، راج گڑھ، بمبئی

ص

۱۔ صابر آفاتی: کثرت نظارہ

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۳۸

از بکستان، نیپال، بھارت، بنگلہ دیش، برما، تھائی لینڈ، ہانگ کانگ، سری لنکا
۲۔ صادق علی عرفانی، ملک: تحفۃ الزائرین واحکام حج

لاہور: شیعہ جنرل بک ایجنسی، ۱۹۶۰ء، دوم، ۱۶۸

لاہور: شیعہ جنرل بک ایجنسی، ۱۹۶۰ء، سوم، ۱۲۸

حج، عراق، ایران، شام

۳۔ صادق قریشی: پھر سوئے حرم

لاہور: دارالادب، ۱۹۸۱ء، اول، ۱۳۶

حج

۴۔ صالحہ عابد حسین: سفر زندگی کے لیے سوز و ساز

نئی دہلی: مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، ۱۹۸۲ء، اول، ۱۶۰

بھارت، پاکستان، یورپ، حج

۵۔ صبیح محسن: امریکا کی تلاش میں

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۶۰

امریکا

۶۔ صغریٰ بیگم حیا: سفرنامہ یورپ (حصہ دوم)

حیدرآباد دکن: اعظم اسٹیم پریس، ۱۹۲۶ء، اول، ۲۱۰

ہالینڈ، جرمنی، فرانس، سوئٹزرلینڈ، اٹلی

۷۔ صغرامہدی: سیرکردنیا کی غافل

نئی دہلی: نئی آواز، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۵۱

برطانیہ، کینیڈا، امریکہ، بھوپال، پاکستان، موریشس

۸۔ صفیہ صابری: سفرلیک

فیصل آباد: نعت اکادمی، ۱۹۹۰ء، ۶۰

ج

۹۔ صلاح الدین غازی: میرے دریا، میرے ساحل

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۲ء، ۲۸۸

ایران، بھارت، جاپان، چین، مشرق وسطیٰ، یورپ، امریکہ

۱۰۔ صہبا لکھنوی: میرے خوابوں کی سرزمین مشرقی پاکستان

کراچی: مکتبہ افکار، ۱۹۶۳ء، اول، ۲۳۲

مشرقی پاکستان

۱۱۔ صہیب حسن ڈاکٹر: لندن سے غرناطہ

لاہور: مکتبہ قدوسیہ، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۳۲

غرناطہ

ض

۱۔ ضمیر جعفری، سید: کنکرو کے دیس میں
اسلام آباد: دوست پبلی کیشنز، ۲۰۰۱ء، اول، ۲۲۶

سنگاپور آسٹریلیا

۲۔ ضمیر جعفری، سید: سورج میرے پیچھے
لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۵ء، اول، ۲۷۶

جج، برطانیہ، امریکہ، بھارت

۳۔ ضمیر الدین احمد، الحاج شیخ: سفر مبارک

کراچی: ۱۹۸۱ء، اول، ۲۸۸

کراچی: ۱۹۸۵ء، ۲۰۳

جج

۴۔ ضیاء الاسلام انصاری: چڑھتا سورج

لاہور: محمودہ انصاری ٹرسٹ، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۵۲

جاپان

۵۔ ضیاء القادری: دیار نبی (منظوم)

لاہور: مکتبہ ارباب اردو، ۱۹۵۰ء، اول، ۲۲۸

جج

ط

- ۱۔ طارق اسماعیل ساگر: امریکہ رے امریکہ
لاہور: مکتبہ القریش، ۱۹۹۲ء، اول، ۲۶۰
امریکہ
- ۲۔ طارق اسماعیل ساگر: انکل ٹام کا دیس
لاہور: ساگر پبلشرز، ۱۹۹۹ء، اول، ۲۷۶
امریکہ
- ۳۔ طارق محمود، صاحبزادہ: سفر دیدہ نم
فیصل آباد: مکتبہ ”لولاک“، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۳۶
مکہ مدینہ
- ۴۔ طالب دہلوی: کشمیر کی سیر
دہلی: محبوب المطابع، ۱۹۶۶ء، اول، ۸۰
کشمیر
- ۵۔ طاہر لاہوری: غبار خاک و آہن
لاہور: مقدس پبلشرز، اول، ۲۳۲
سنگاپور
- ۶۔ طاہر محمود: اعجاز حجاز
لاہور: مصنف، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۵۸

تاثرات بر نوادرات

ذیل میں مختلف اخبارات و رسائل میں شائع ہونے والے ان تبصروں کے اقتباسات پیش کئے جا رہے ہیں، جو فہارس الاسفار کے نقش اول..... نوادرات..... کی اشاعت پر اہل فکر و نظر نے رقم کئے

”عبد المجید کھوکھریا دگار لائبریری گوجرانوالہ“ جناب ضیاء اللہ کھوکھریا کا عشق ہے۔ انہوں نے اپنے والد ماجد کی یاد میں قائم کردہ اس کتب خانے میں ۲۵ ہزار کتابیں اور ڈیڑھ لاکھ سے زائد رسائل جمع کر لئے ہیں۔ اس ذخیرے میں تقریباً تین برس پہلے اردو زبان میں سفرناموں کی تعداد ساڑھے نو سو سے متجاوز تھی۔ انہوں نے ارادہ کیا ہے کہ اس ذخیرے کے ”نوادرات“ سے اہل علم کو آگاہ کیا جائے، اور اس کام کا آغاز اردو سفرناموں کی زیر نظر فہرست کی اشاعت سے کیا ہے..... تاہم انہوں نے فہرست سازی کی اپنی سی کوشش کی ہے یوں تو انہوں نے کسی ایک سفرنامے کے سب ہی ایڈیشنوں کا ذکر ایک ہی اندراج کے تحت کیا ہے تاہم بعض سفرناموں کے مختلف ایڈیشنوں کو الگ الگ بھی شمار کیا ہے۔ جناب امیر حمزہ کا سفرنامہ بالترتیب ”افغانستان کی چٹانوں پر قافلہ دعوت و جہاد“ (ص ۲۸) اور ”قافلہ دعوت و جہاد“ (ص ۱۵۳) کے نام سے دوبار درج ہو گیا ہے۔ ”ٹیکسلا کا سفرنامہ“ (آغا عبدالغفور) اور ”پاکستان کا سیاسی سفرنامہ“ (ایما ڈکین /

ج

۷۔ طاہر محمود قاری: دیار حبیب سے دیارِ صلیب تک
فیصل آباد: مکتبہ الاخوان، ۱۹۹۳ء، اول، ۳۲۴

برطانیہ

۸۔ طفیل احمد خاں: سفر ماسکو

لاہور: گوشہ ادب، ۱۹۵۳ء، اول، ۱۸۰

ماسکو

۹۔ طلا خان سدوزی (ٹائیگر): میجر: میرا سفر نامہ

پشاور: عظیم پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۷۱ء، اول، ۲۴۰

بھارت

۱۰۔ طلعت اقبال: سفر وسیلہ ظفر

کراچی: وجدان، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۶۰

شمالی علاقہ جات

۱۱۔ طیب انصاری: گل برگ سے گل مرگ تک

حیدر آباد دکن: ۱۹۸۲ء، اول، ۹۶

مقبوضہ جموں کشمیر

۱۲۔ طیب عثمانی ندوی: سفر نامہ حرمین شریفین

نئی دہلی: اپلائیڈ پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۱۲

ج

ظ

۱۔ ظفر احمد عثمانی تھانوی: سفرنامہ حجاز و زیارت حرمین شریفین
سہارنپور: خیر خواہ سرکار پریس، ۱۹۳۴ء، اول، ۸۶
ج

۲۔ ظفر اقبال بھٹی: مولانا روم کے دیس میں
لاہور: مصنف، ۱۹۹۰ء، اول، ۲۳۶
ترکی

۳۔ ظفر الحسن، مرزا: وہ قریب تیس سی وہ فاصلے سے
کراچی: مکتبہ اسلوب، ۱۹۸۵ء، اول، ۱۲۶
دکن

۴۔ ظفر علی چوہدری، ڈاکٹر: تذکرہ دیار حرم
لاہور: مکتبہ تنویر القرآن، ۱۹۷۵ء، اول، ۱۷۶
ج

۵۔ ظفر مغل: کشمیری صحافیوں کا دورہ کراچی و اندرون سندھ
میرپور: خاور پرنٹرز، ۱۹۹۴ء، اول، ۲۴
کراچی، ٹھٹھہ، حیدر آباد ملتان

۶۔ ظل الرحمن، سید: ایران نامہ
علی گڑھ: تجارہ ہاؤس، ۱۹۹۸ء، اول، ۲۰۲

ایران

۷۔ ظہور احمد اعوان؛ ڈاکٹر: امریکہ نامہ

پشاور: ادارہ علم و فن، ۱۹۹۳ء، اول، ۶۶۳

امریکہ

۸۔ ظہور احمد اعوان؛ ڈاکٹر: بلیک پول سے بوشن تک

لاہور: مکتبہ عالیہ، ۲۰۰۳ء، اول، ۳۶۸

برطانیہ، امریکہ

۹۔ ظہور احمد اعوان؛ ڈاکٹر: دی امریکن ڈائری

پشاور: ادارہ علم و فن، ۲۰۰۱ء، اول، ۵۶۰

امریکہ

۱۰۔ ظہور احمد اعوان؛ ڈاکٹر: دیکھ کبیرا دیا

پشاور: ادارہ علم و فن، ۱۹۹۲ء، اول، ۲۵۸

امریکہ

۱۱۔ ظہور احمد اعوان؛ ڈاکٹر: گنگا جمنائے دیس میں

پشاور: ادارہ علم و فن، ۱۹۹۷ء، اول، ۲۶۲

بھارت

۱۲۔ ظہور احمد اعوان؛ ڈاکٹر: مشرق کا جینوا

پشاور: ادارہ علم و فن، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۶۲

ایران

۱۳۔ ظہیر: تری وادی وادی گھوموں

فیصل آباد: قرطاس، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۰۲

گلگت، ہنزہ، سکرو سوات، دیر، چترال

۱۴۔ ظہیر قریشی: سبز پوش وادیوں میں

فیصل آباد: قرطاس، ۱۹۹۳ء، دوم، ۱۷۶

آزاد کشمیر

۱۵۔ ظہیر قریشی: سمندر ہیتی

کراچی: ۱۹۹۲ء اول، ۲۳۶

پین، انڈونیشیا، ونیس، پولینڈ، رومانیہ، مصر، مدراس

ع

۱۔ عابد حسین سید ڈاکٹر / صالحہ عابد حسین (مرتب): رہ نور و شوق

نئی دہلی: مکتبہ جامعہ لمیٹڈ ۱۹۷۹ء اول، ۱۴۴

دمشق، انقرہ، لندن، امریکہ

۲۔ عاصی کرناٹی: اپنی منزل کی طرف

ملتان: کتاب نگر، ۱۹۹۰ء اول، ۱۹۲

مکہ، مدینہ، عمرہ

۳۔ عبادت بریلوی ڈاکٹر: ارض پاک سے دیارِ فرنگ تک

لاہور: گلوب پبلشرز، ۱۹۶۷ء اول، ۱۵۲

لندن

۴۔ عبادت بریلوی ڈاکٹر: ترکی میں دو سال

لاہور: ادارہ ادب و تنقید، ۱۹۸۶ء اول، ۱۲۰

ترکی

۵۔ عبادت بریلوی ڈاکٹر: دیارِ حبیب میں چند روز

لاہور: ادارہ ادب و تنقید، ۱۹۸۷ء اول، ۹۶

عمرہ

۶۔ عبادت بریلوی ڈاکٹر: لندن کی ڈائری

لاہور: ادارہ ادب و تنقید، ۱۹۹۲ء اول، ۲۵۸

لندن

۵۔ عبادت بریلوی، ڈاکٹر: لندن کی ڈائری (جلد دوم)

لاہور: ادارہ ادب و تنقید، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۹۲

لندن

۷۔ عباد الرحمن نشاط، ڈاکٹر: سرزمین امریکہ میں اسلام کے علمبردار

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۷۲ء، اول، ۳۸

امریکہ

۸۔ عباس احمد عباسی: چند سال دیار غیر میں

لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۳۶

برطانیہ، بیکنجیم

۹۔ عباس برمانی، ڈاکٹر: ایورسٹ کے دیس میں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۴۰

نیپال

۱۰۔ عباس برمانی، ڈاکٹر: کیلاش کتھا

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، ۱۳۳

کافرستان

۱۱۔ عباس برمانی، ڈاکٹر: میرا سندھو سائیں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۱ء، ۲۳۰

سکر دو سے بھنبور

۱۲۔ عبدالاکبر خان لہر دل خان خٹک (مترجم): سفرنامہ روسی ترکستان

چار سدا: مصنف، ۱۹۷۲ء، اول، ۱۸۰

روسی ترکستان، افغانستان

۱۳۔ عبد الجبار اثر: وادی مہران کی سیر

میرپور خاص: مہر پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۱۲

سندھ

۱۴۔ عبدالحفیظ خاں: امریکہ پاکستانیوں کی نظر میں
کراچی: کتابستان لمیٹڈ، ۱۹۵۳ء، اول، ۱۰۰
امریکہ

۱۵۔ عبدالحفیظ مرزا: سفر گزشت
لاہور: پبلش کمیونی کیشنز، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۲۸
پاکستان، افغانستان، ایران، ترکی، فرانس
۱۶۔ عبدالحلیم بیک، مرزا: میرا پہلا سفر حج

حیدر آباد دکن: ۱۳۵۰ھ، اول، ۴۸

حج

۱۷۔ عبدالمہمید خاں: نظرے و خوش گزرے

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۵۷ء، ۳۴۴

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۷۶ء، سوم، ۳۴۴

بغداد، دمشق، بیت المقدس، استنبول، استھنر، لندن، پیرس، قاہرہ، حج

۱۸۔ عبدالمہمید خاں جنوے، چودہری: کلید جنت

گوجرانوالہ: ۱۳۵۶ھ، اول، ۲۹۶

گوجرانوالہ: الائیٹ سٹورز، بک سیلرز، ۱۹۴۹ء، دوم، ۳۲۰

حج، مصر، فلسطین، شام، عراق

۱۹۔ عبدالحی حسنی مولانا، سید، صادقہ ذکی (مرتبہ): دہلی اور اس کے اطراف

دہلی: ۱۹۵۸ء، ۱۷۲

لاہور: مکتبہ خلیل، ۱۹۸۹ء، ۱۳۴

دہلی

۲۰۔ عبدالحسین بجنوری: سفر نامہ بلاد اسلامیہ

بجنور: مدینہ پریس، ۱۹۳۵ء، اول، ۲۴۸

حج، مصر، فلسطین، شام، ترکی، عراق، ایران

۲۱۔ عبد الرحمن امرتسری، حافظ: سفر نامہ بلاد اسلامیہ (۱)

لاہور: رفاہ عام سٹیم پریس، ۱۹۲۰ء، دوم، ۳۱۶

مصر، شام، روم، ترکی

۲۲۔ عبد الرحمن امرتسری، حافظ: سیاحت ہند

لاہور: مطبع سٹیم رفاہ عام، ۱۹۰۹ء، اول، ۳۳۸

ہندوستان

۲۳۔ عبد الرحمن ثانی / محمد عارف عاصم (مرتب): تین مہینے دیار حرم میں

میرپور: ۱۹۶۵ء، اول، ۱۴۴

حج، عراق، شام، بیت المقدس

۲۴۔ عبد الرحمن خواجہ ذاکر: مشرق کا وینس

لاہور: فکشن ہاؤس، ۲۰۰۲ء، اول، ۳۰۲

تھائی لینڈ

۲۵۔ عبد الرحمن صدیقی: کویت کا سفر

اسلام آباد: مصنف، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۸

کویت

۲۶۔ عبد الرحمن عبد: آنحضورؐ کے نقش قدم پر (جلد اول)

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۴۴

مدینہ

○ عبد الرحمن عبد: آنحضورؐ کے نقش قدم پر (جلد دوم)

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۵۶

مدینہ

○ عبد الرحمن عبد: آنحضورؐ کے نقش قدم پر (جلد سوم)

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۶۰

مکہ

○ عبد الرحمن عبد: آنحضورؐ کے نقش قدم پر (جلد چہارم)

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۵۶

عرفات

۲۷۔ عبدالرحمن عبد: مصر نامہ

لاہور: جنگ پبلشرز، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۱۶

مصر

۲۸۔ عبدالرحمن کیلانی: سرگذشت نورستان

لاہور: مکتبہ اسلام، ۱۹۸۶ء، اول، ۸۳

نورستان

۲۹۔ عبدالرحیم شبلی: رب کعبہ کے حضور

لاہور: پیپلز پبلشرز، ۱۹۷۳ء، اول، ۳۳۲

لاہور: پیپلز پبلشرز، ۱۹۷۳ء، اول، ۴۷۲

ج

۳۰۔ عبدالرحیم شیخ: پیر حرم اور زائر حرم

لاہور: قومی کتب خانہ، ۱۹۵۱ء، اول، ۱۱۰

ج

۳۱۔ عبدالرزاق حافظ: خدایا ایس کرم باردگر کن

چکوال: ادارہ نقشبندیہ اویسیہ، ۱۹۷۷ء، اول، ۱۳۶

عمرہ

۳۲۔ عبدالرشید غازی: سعودی عرب میں ۲۳ دن

فیصل آباد: ڈیلی بزنس رپورٹ، اول، ۵۶

ج

۳۳۔ عبدالرشید: کرقل خولجہ: سیر فرنگ

لاہور: کتب خانہ شان اسلام، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۲۸

لندن: جبل الطارق، سویڈن، روم، استنبول، امریکہ، ڈھاکہ، بہاولپور، کراچی

۳۴۔ عبدالرؤف ڈاکٹر: مقدس سفر نامہ

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۵۳

ج

۳۵۔ عبدالرؤف رحمانی جھنڈاگری: سفرنامہ حجاز
جھنڈاگری: مدرسہ سراج العلوم ۱۹۵۹ء اول ۲۶۵

ج

۳۶۔ عبدالرؤف ملک: بلغاریہ آج اور کل
لاہور: پیپلز پبلشنگ ہاؤس ۱۹۸۷ء اول ۱۰۲
بلغاریہ

۳۷۔ عبدالرؤف ملک: بلغاریہ ایک مطالعہ
لاہور: پیپلز پبلشنگ ہاؤس ۱۹۸۵ء اول ۹۶
بلغاریہ

۳۸۔ عبدالستار تونسوی/عابدالمعبود قادری (مرتب): تبلیغی دورہ حرمین شریفین
ملتان: ۱۶

مکہ مدینہ

۳۹۔ عبدالسلام رحمانی: دیار غیر میں
ڈومریا گنج: سدھارت نگر: ۱۹۹۹ء اول ۳۱۲
فنی نیوزی لینڈ
۴۰۔ عبدالسلام ناز: محاذ کی جانب

لاہور: دعا پبلی کیشنز: ۲۰۰۱ء اول ۱۹۰

کارگل، دراس، مقبوضہ کشمیر

۴۱۔ عبدالسلام ندوی، مولانا: تاریخ الحرمین الشریفین
منڈی بہاؤ الدین: ۱۳۴۲ھ اول ۲۳۲
مکہ مدینہ

۴۲۔ عبدالشکور ترمذی، سید: سفرنامہ تھانہ بھون و دیوبند اور زیارت بزرگان

کراچی: ادارہ نشر الثقافت النعمانیہ ۱۴۰۰ھ اول ۳۳

تھانہ بھون، دیوبند

فہرست الاسفار

عبد المجید کھوکھر یادگار لائبریری گوجرانوالہ
میں وسط ۲۰۰۴ء تک موجود
۱۳۰۰ سفرناموں کی فہرست

مرتب

ضیاء اللہ کھوکھر

عبد المجید کھوکھر یادگار لائبریری
گوجرانوالہ (پاکستان)

ستار طاہر) کے ناموں میں لفظ سفر تو موجود ہے، مگر حقیقتاً یہ سفر نامے نہیں۔ اول الذکر ٹیکسلا کے آثار قدیمہ پر ایک کتاب ہے، اور ثانی الذکر برطانوی صحافی ایما ڈکن کی تالیف ہے جو پاکستان کی سیاست پر لکھی گئی ہے۔

انہوں نے قارئین سے التماس کی ہے: ”فہرست کی تیاری میں چونکہ عجلت سے کام لیا گیا ہے اور فہرست سازی کے فن سے مناسب واقفیت اور آگہی بھی حاصل نہ تھی، اس لئے قارئین کرام کو کئی مقامات پر تسامحات سے واسطہ پڑے گا، مرتب ایسے تسامحات کی نشان دہی کا متمنی ہے۔“

ڈاکٹر سفیر اختر، سہ ماہی ”نقطہ نظر“ اسلام آباد ستمبر ۲۰۰۲ء

○

”یہ کتاب ادب سے عشق کا نتیجہ ہے۔ جسے دیکھ کر اندازہ کیا جاسکتا ہے کہ ہمارے ملک میں کیسے کیسے صاحب ذوق موجود ہیں۔

پنجاب کے شہر گوجرانوالہ میں عبدالحمید کھوکھر یادگار لائبریری قائم ہے، جس میں ذخیرہ کتب کے ساتھ ساتھ رسائل و جرائد کی تعداد بھی ڈیڑھ لاکھ سے زائد بتائی جاتی ہے۔

اس لائبریری میں اردو میں لکھے گئے قدیم و جدید سفر ناموں کی تعداد بھی حیرت ناک حد تک موجود ہے..... مختصر یہ کہ مرتب نے سفر نامے کے موضوع پر تحقیقی کام کرنے والوں کے لئے مواد کی فراہمی کے دروازے کھول دیئے ہیں۔“

شفیع عقیل، روزنامہ ”جنگ“ ۱۷-۱۸ اپریل ۲۰۰۲ء

○

آج کے سائنسی دور میں بھی کچھ لوگ ایسے ہیں جو تاریخ کو اپنا ورثہ تصور کر کے دل کے نہاں خانوں ہی میں محفوظ نہیں رکھتے بلکہ رفاه عامہ کے لئے صدقہ جاریہ سمجھ کر تاریخی نوادرات کو عام کرتے ہیں، تاکہ کما حقہ طور اس سے مستفید ہوا جائے، ضیاء اللہ کھوکھر نے اس کتاب میں عبدالحمید کھوکھر یادگار لائبریری گوجرانوالہ میں موجود ساڑھے نو سو سے زائد سفر نامے متعارف کرائے ہیں..... جن اصحاب کو کتاب شناسی کے اسرار و رموز سے دلچسپی ہے، وہ اس نایاب ذخیرے سے اپنے علم میں اضافہ کر سکتے ہیں۔

کتاب کے شروع میں والد مرحوم کی یاد میں ایک مضمون ہے جس میں بڑے سادہ اور

۴۳۔ عبدالشکور خان: خضر منزل

آگرہ: رفاہ عام برقی پریس ۱۹۳۸ء اول، ۷۲

شمالی ہند، کشمیر، بنگلور، دکن

۴۴۔ عبدالصمد صارم: سفرنامہ حج و زیارت

لاہور: دارالاشاعت پنجاب ۱۹۵۹ء اول، ۲۳۲

حج

۴۵۔ عبدالصمد صارم: سفرنامہ صارم

لاہور: ادارہ علمیہ ۱۹۵۰ء اول، ۱۶۰

مصر، شام، فلسطین، عراق، ایران

۴۶۔ عبدالعزیز بلوچ: بحیرہ کیسپین کے کنارے

ملتان: البرکت پبلشرز ۲۰۰۲ء اول، ۱۸۳

ایران

۴۷۔ عبدالعزیز فاروق: تھائی لینڈ سے جاپان تک

سوہدرہ (گوجرانوالہ): مجلس ثقافت ۱۹۹۶ء اول، ۲۰۴

تھائی لینڈ سے جاپان

۴۸۔ عبدالغفار خان: ایک نادر سفرنامہ

کراچی: مکتبہ اسلوب ۱۹۸۲ء اول، ۸۰

دکن

۴۹۔ عبدالغفار قاضی ابوالعظیم سید: حج معظم

حیدرآباد دکن: اعظم انسٹیم پریس ۱۹۳۶ء اول، ۳۲۰

حج

۵۰۔ عبدالغفار قاضی: نقش فرنگ

لاہور: دارالاشاعت پنجاب ۱۹۲۴ء اول، ۱۴۴

یورپ

۵۱۔ عبدالغفور تنولی: ملایا مشرق بعید کا جبرالٹر

لاہور: ادبستان، ۱۹۵۹ء، اول، ۲۳۰

ملایا

۵۲۔ عبدالغنی انصاری خسرو شاہ نظامی، حکیم: مکے مدینے کا سفر نامہ

حیدر آباد دکن: ۱۹۳۹ء، اول، ۲۶۰

ج

۵۳۔ عبدالفتح پشتون: سمندر جزیرہ میں (حصہ اول)

کراچی: ۱۹۸۳ء، اول، ۱۲۸

یورپ

۵۴۔ عبدالقادر رام پوری / معین الدین افضل گڑھی، مولوی (مترجم): علم و عمل (جلد اول)

کراچی: اکیڈمی آف ایجوکیشنل ریسرچ، ۱۹۶۰ء، اول، ۳۹۸

راپور، کلکتہ، دہلی

○ عبدالقادر رام پوری / معین الدین افضل گڑھی، مولوی (مترجم): علم و عمل (جلد دوم)

کراچی: اکیڈمی آف ایجوکیشنل ریسرچ، ۱۹۶۰ء، اول، ۳۹۸

الور، اجمیر، جے پور، جودھپور، اودے پور

۵۵۔ عبدالقادر شیخ: مقام خلافت

دلی: مخزن پریس، اول، ۲۷۴

استنبول

۵۶۔ عبدالقادر طاش / خلیل احمد ہاشمی (مترجم): امریکہ میں مسلمان

کراچی: ۱۹۹۲ء، اول، ۲۴

امریکہ

۵۷۔ عبدالقدوس: مشاہدات ایران

لاہور: دارالکتاب، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۳۸

ایران

۵۸۔ عبدالقدوس، سید: سایہ زلف مہربان (منظوم)

لاہور: شیخ غلام علی اینڈ سنز، ۱۹۸۹ء، اول، ۲۲۰

یورپ

۵۹۔ عبدالقدوس ہاشمی، مولانا: سفرنامہ چین

کراچی: مکتبہ نیروز، ۱۹۵۷ء، اول، ۱۵۸

چین

۶۰۔ عبدالکریم شمر: سفرنامہ حجاز میں نے حجاز میں کیا دیکھا

لاہور: مکتبہ عرفان، ۱۹۵۹ء، اول، ۱۶۰

ج

۶۱۔ عبدالکریم میاں: الحرمین شریفین کے دیس میں

فیصل آباد: ادارہ صورت الاسلام ٹرسٹ، ۲۰۰۱ء، اول، ۸۰

مکہ مدینہ

۶۲۔ عبداللطیف / مختار احمد اُحسینی (مرتب): سفرنامہ دیار حبیب

لاہور: مکتبہ تعمیر حیات، ۱۹۶۳ء، اول، ۸۰

ج

۶۳۔ عبداللہ ملک: ارض جنت

لاہور: کوثر پبلشرز، ۱۹۷۸ء، اول، ۲۴۰

سوویت یونین

۶۴۔ عبداللہ ملک: ارض سمرقند و بخارا

لاہور: کوثر پبلشرز، ۱۹۸۰ء، اول، ۲۷۲

سمرقند، تاشقند، دوشنبہ

۶۵۔ عبداللہ ملک: پراگ سے چند خطوط

لاہور: کوثر پبلشرز، ۱۹۷۹ء، اول، ۱۳۰

پراگ

۶۶۔ عبداللہ ملک: حدیث دل

لاہور: کوثر پبلشرز، اول، ۲۰۶

لاہور: کوثر پبلشرز، ۱۹۸۵ء، دوم، ۲۰۶

ج

۶۷۔ عبداللہ ملک: صوفیہ سے چند خطوط

لاہور: کوثر پبلشرز، ۱۹۸۰ء اول، ۱۶۴

بلغاریہ

۶۸۔ عبداللہ ملک: عوامی جمہوریہ پولینڈ

لاہور: کوثر پبلشرز، ۱۹۷۰ء اول، ۱۰۸

پولینڈ

۶۹۔ عبداللہ ملک: کیوبا سے چند خطوط

لاہور: کوثر پبلشرز، ۱۹۸۳ء دوم، ۲۱۳

لاہور: کوثر پبلشرز، ۱۹۸۷ء سوم، ۲۱۳

کیوبا

۷۰۔ عبدالماجد دریابادی / محمد احمد خاں (مرتب): تاثرات دکن

کراچی: بہادر یار جنگ اکادمی، ۱۹۷۷ء اول، ۶۴

حیدر آباد دکن

۷۱۔ عبدالماجد دریابادی: ڈھائی ہفتہ پاکستان میں

لکھنؤ: صدق جدید بک ایجنسی، ۱۹۵۵ء اول، ۱۴۰

لکھنؤ: مولانا عبدالماجد دریابادی اکادمی، ۱۹۸۱ء دوم، ۱۲۴

پاکستان

۷۲۔ عبدالماجد دریابادی: سفر حجاز

اعظم گڑھ: معاف پریس، ۱۹۳۱ء اول، ۴۲۲

کلکتہ: ادارہ انشائے ماجدی، ۱۹۸۰ء چہارم، ۴۷۲

ج

۷۳۔ عبدالماجد دریابادی / عبدالقوی دریابادی (مرتب): سیاحت ماجدی

کلکتہ: ۱۹۸۰ء اول، ۳۸۰

بمبئی: بہار بھوپال، حیدر آباد دہلی، کلکتہ، لاہور، مدراس

۷۴۔ عبد المجید خادم سوہدروی: سفرنامہ حجاز

سوہدرہ: مسلمان کمپنی ۱۹۵۱ء اول ۱۷۶

ج

۷۵۔ عبد المجید صدیقی: ڈاکٹر: سبیل الرشاد

کراچی: ۱۹۳۶ء اول ۲۷۲

ج

۷۶۔ عبد المنان نور پوری: حافظ: ایک حقیقی اسلامی مملکت نورستان کے سفر کی مختصر روداد

گوجرانوالہ: ۱۴۰۴ھ اول ۱۶

افغانستان

۷۷۔ عبد المومن بنگش: عمر ثالث کے دیس میں

کراچی: مکتبہ عمر فاروق ۱۹۹۹ء اول ۱۰۴

افغانستان

۷۸۔ عبید اللہ سندھی، مولانا / محمد سرور پروفیسر (مرتب): کابل میں سات سال

لاہور: سندھ ساگر اکادمی ۱۹۵۵ء ۱۱۲

کابل

۷۹۔ عبید اللہ کبیر: دریادریا وادی وادی

اسلام آباد: وڈیو (سی ڈی)

شمالی علاقہ جات

۸۰۔ عبید اللہ کبیر: کیسپین کی چاہ میں

اسلام آباد: وڈیو (سی ڈی)

ایران

۸۱۔ عتیق الرحمن ایڈووکیٹ: یورو کے دیس میں

۱۱ ہور: فکشن ہاؤس ۲۰۰۱ء اول ۳۳۳

برطانیہ، فرانس، نیجیم، ہالینڈ، جرمنی

۸۲۔ عتیق الرحمن سنہلی: انقلاب ایران اور اس کی اسلامیات

کراچی: ۱۹۸۳ء اول، ۸۰
فیصل آباد: حاجی عارفین اکیڈمی، ۱۹۸۳ء اول، ۸۰

ایران

۸۳۔ عتیق الرحمن صدیقی: شوقِ حرم

لاہور: نور اسلام اکیڈمی، ۲۰۰۲ء اول، ۱۰۰

ج

۸۴۔ عتیق صدیقی: بنگلہ دیش میں بارہ دن

نئی دہلی: قومی ایکٹائر سٹ، ۱۹۷۲ء اول، ۱۲۸

بنگلہ دیش

۸۵۔ عثمان خاور: ہریالیوں کے دیس میں

لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۱۹۹۶ء اول، ۱۸۶

تاشقند، سمرقند، بخارا

۸۶۔ عثمان علی خان، میر محمد صبغت اللہ شہید انصاری (مرتب): سیاحت آصفی

لکھنؤ: اشاعت العلوم پریس، ۱۹۳۹ء اول، ۳۲

لکھنؤ

۸۷۔ عرش تیموری: ایک سانولا گوروں کے دیس میں

کراچی: جاوید پبلشرز، ۱۹۶۲ء اول، ۱۵۲

یورپ امریکہ

۸۸۔ عرفان علی بیگ، مرزا: سفر نامہ حجاز

لکھنؤ: مطبع منشی نولکشور، ۱۸۹۵ء اول، ۲۶۳+۶۰

ج

۸۹۔ عرفان علی شاد: قدم بہ قدم

لاہور: مکتبہ میری لائبریری، ۱۹۸۶ء دوم، ۱۳۶

بھارت

۹۰۔ عزیز بیگ: یہ امریکہ ہے

لاہور: لائیڈ بزنس کارپوریشن، ۱۹۵۸ء، اول، ۱۳۰

امریکہ

۹۱۔ عزیز ذوالفقار: پیرس

لاہور: نگارشات، ۱۹۹۸ء، اول، ۲۲۵

پیرس

۹۲۔ عزیز ذوالفقار: راؤنڈ دی ورلڈ

لاہور: نگارشات، ۱۹۹۷ء، اول، ۲۶۰

یورپ، امریکہ، مصر، عمرہ

۹۳۔ عزیز علی شیخ: چناب سے نیل تک

لاہور: فکشن ہاؤس، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۵۲

مصر

۹۴۔ عزیز علی شیخ: سعدی اور اتاترک کے دیس میں

لاہور: فکشن ہاؤس، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۶۸

ایران، ترکی

۹۵۔ عزیز لدھیانوی: یہ بڑے نصیب کی بات ہے

گوجرانوالہ: مکتبہ شگوفہ، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۹۲

ج

۹۶۔ عزیز الملک سلیمانی / عصمت عزیز (مرتبہ): جج مبرور

کراچی: مشہور پریس، ۱۳۷۶ھ، اول، ۳۲

ج

۹۷۔ ع۔ س۔ مسلم، ابوالاقتیاز: کاروانِ حرم (منظوم)

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۱ء، دوم، ۳۰۳

ج

۹۸۔ ع۔ س۔ مسلم، ابوالاقتیاز: کشورِ کسریٰ تا سونار دیس

لاہور: القمر انٹرنیشنل پرائزرز، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۰۰

ڈھا کہ

- ۹۹۔ ع۔ س مسلم ابوالاقتیاز: سفر اندر سفر
لاہور: القمر انٹر پرائیزز، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۱۰
ناروے، فن لینڈ، آسٹریلیا، لنکا
۱۰۰۔ ع۔ س مسلم ابوالاقتیاز: سفر نامہ محبوبہ
لاہور: القمر انٹر پرائیزز، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۵۲
جج، ترکی، مصر، اردن، دبئی
۱۰۱۔ عشرت ریحانہ ڈاکٹر: یورپ میں چین چلا
اسلام آباد: استعارہ، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۸۸

یورپ

- ۱۰۲۔ عشرت علی صدیقی: لینن گراڈ تا سمرقند
حیدر آباد دکن: عبدالحق اکیڈمی، ۱۹۴۴ء، اول، ۱۲۰
لینن گراڈ، ماسکو، بخارا، سمرقند
۱۰۳۔ عطاء الحق قاسمی: دلی دور است

- لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۶۲
لاہور: جہانگیر بک ڈپو، ۱۹۹۷ء، دوم، ۱۸۴

بھارت

- ۱۰۴۔ عطاء الحق قاسمی: دنیا خوبصورت ہے
لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۸۴
لاہور: دعا پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، ۱۷۶

آسٹریلیا، سنگاپور

- ۱۰۵۔ عطاء الحق قاسمی: شوق آوارگی
لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۰ء، ۳۱۴
امریکہ، یورپ، ترکی
۱۰۶۔ عطاء الحق قاسمی: گوروں کے دیس میں

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۱ء، ۲۷۳

لاہور: دعا پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، ۳۰۳

سرطانہ، کوپن ہیگن، اوسلو، یسٹرڈیم

۱۰۷۔ عظمت اقبال بٹرڈاکٹر: چترال ایک بار پھر

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۸

چترال

۱۰۸۔ عفت الہی علوی: سفر نامہ حجاز و حج بیت اللہ

کراچی: انجمن پریس، ۱۹۶۹ء، اول، ۲۵۲

حج

۱۰۹۔ علی احمد فاطمی: سفر ہے شرط

الہ آباد: مصنف، ۱۹۸۶ء، اول، ۱۹۲

لندن

۱۱۰۔ علی اختر: زائر حسین کار و زنا مچ

کراچی: ایجوکیشنل پرنٹنگ پریس، ۱۹۵۲ء، اول، ۱۷۶

عراق

۱۱۱۔ علی اکبر رضوی، سید: ارض جلال و جمال

کراچی: ادارہ ترویج علوم اسلامیہ، ۱۹۹۷ء، اول، ۳۱۲

عمرہ

۱۱۲۔ علی اکبر رضوی، سید: بھارت میں چار ہفتے

کراچی: ادارہ ترویج علوم اسلامیہ، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۶۲

بھارت

۱۱۳۔ علی اکبر رضوی، سید: بھارت یا ترا

کراچی: ادارہ ترویج علوم اسلامیہ، ۲۰۰۱ء، اول، ۱۶۸

بھارت

۱۱۴۔ علی اکبر رضوی، سید: حدیث عشق

کراچی: ادارہ ترویج علوم اسلامیہ ۱۹۹۹ء اول ۲۶۲

شام ترکی

۱۱۵۔ علی اکبر رضوی سید: سرزمین انقلاب

کراچی: ادارہ ترویج علوم اسلامیہ ۱۹۹۵ء اول ۲۵۶

ایران

۱۱۶۔ علی اکبر رضوی سید: کوہ قاف کے اس پار

کراچی: جاوداں پبلشرز ۱۹۹۳ء اول ۱۳۸

ازبکستان

۱۱۷۔ علی امیر البحر ترکی سید ام۔ ن: سفرنامہ سید علی امیر البحر

لاہور: حمید یہ پریس ۱۹۰۶ء اول ۸۰

ہندوستان افغانستان وسط ایشیا ایران

۱۱۸۔ علی حسن سمندطور: خشک و تر ملک و لوگ

کراچی: دانیال ۱۹۹۸ء اول ۲۰۰

افریقی ممالک

۱۱۹۔ علی سفیان آفاقی: امریکہ چلیں (۱)

لاہور: مقبول اکیڈمی ۱۹۹۸ء اول ۳۶۸

امریکہ

○ علی سفیان آفاقی: امریکہ چلیں (۲)

لاہور: مقبول اکیڈمی ۱۹۹۸ء اول ۳۵۳

امریکہ

۱۲۰۔ علی سفیان آفاقی: ایران یا ترا

لاہور: سارنگ ۱۹۹۹ء اول ۳۱۸

ایران

۱۲۱۔ علی سفیان آفاقی: پیرس کی گلیاں

لاہور: مقبول اکیڈمی ۱۹۹۳ء ۳۱۲

دلنشین انداز میں عبدالمجید کھوکھر مرحوم کی شخصیت کو اجاگر کیا گیا ہے، افسوس ایک علم دوست شخص کو عمر کے آخری حصے میں بے بسی، بے چارگی، تنہائی اور ناقدری کے عالم میں وقت گزارنا پڑا۔ اب ان کی یاد میں لائبریری قائم ہے..... سفرناموں کے شائقین اور کتب خانوں کے لئے یہ ایک خاص تحفہ ہے۔“

قیصرہ بانو شیریں، ماہنامہ ”اردو ڈائجسٹ“ لاہور مارچ ۲۰۰۲ء

”..... قدرت نے ضیاء اللہ کھوکھر کو بڑی فیاضی سے کتاب سے محبت کرنے کا ذوق اور سلیقہ عطا کیا ہے۔ ان کے والد عبدالمجید کھوکھر ایک علم دوست انسان تھے، انہوں نے اخبار اور کتاب خرید کر پڑھنے کی عادت اپنے بچپن میں ہی استوار کر لی تھی..... ان کے صاحبزادے نے ان کی علم دوستی کی روایت کو مزید قائم رکھنے کے لئے گوجرانوالہ میں ان کے نام پر ایک لائبریری کی بنیاد رکھ دی۔..... مجھے اس لائبریری کو دیکھنے اور اس سے استفادہ کا موقع ملتا رہا ہے۔

اس لائبریری کی ایک اور عطا یہ ہے کہ اب ضیاء اللہ کھوکھر ایک مولف اور فہرست سازی کی صورت میں بھی اہل ادب کے سامنے آ گئے ہیں۔ ان کا ایک وقیع کارنامہ زیر نظر کتاب ”نوادرات“ ہے۔ جس میں ضیاء اللہ کھوکھر نے اپنے کتب خانے میں موجود سفرناموں کی فہرست نگاری دو صورتوں میں کی ہے۔ ”نوادرات“ بلاشبہ اردو کی ایک نادر کتاب اور تحقیق نگاروں کے لئے ایک علمی تحفہ ہے۔

ڈاکٹر انور سدید، روزنامہ ”نوائے وقت“ لاہور ۶ دسمبر ۲۰۰۱ء

”..... لائبریری کی انفرادیت اس میں موجودہ سفرنامے ہیں۔ جن کی تعداد ساڑھے نو سو سے زائد ہے..... نجی سطح پر یہ ایک بڑی کاوش ہے۔..... اس میں موجود سفرناموں کی جدید سائنسی طریقہ سے فہرستیں مرتب کی گئی ہیں جو یقیناً ایک مشکل ترین مرحلہ تھا۔ ایسی صورت میں جبکہ یہ ایک قطعی نجی کاوش ہو۔ اس لائبریری میں موجود سفرناموں کی فہرست بندی ایک ایسا مشکل کام تھا جس کے لئے کسی دیوانے کی ضرورت تھی جو کٹھن اور دشوار گزار راہوں سے بے سرو سامانی کے عالم میں ننگے پاؤں سنگلاخ ریتوں میں سفر کرتا۔ لوگ تو اس کو محقق ادیب اور علم دوست کہتے ہیں۔ مگر میں کسی کی رائے سے اتفاق نہیں کرتا۔ ضیاء اللہ کھوکھر کی کتاب ”نوادرات“ کا مطالعہ کرنے کے بعد

پیرس

۱۲۲۔ علی سفیان آفاقی: خوابوں کی سرزمین

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۵ء، اول، ۴۰۰

ہالینڈ

۱۲۳۔ علی سفیان آفاقی: دوران سفر

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۲ء، ۲۲۰

سری لنکا، لاہور، فلپائن، بنگاک، جاپان، ہوائی، ہونولولو، تہران

۱۲۴۔ علی سفیان آفاقی: دیکھ لیا امریکہ

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۱ء، ۲۱۶

امریکہ

۱۲۵۔ علی سفیان آفاقی: ذرا انگلستان تک

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۱ء، ۲۴۲

روم، پیرس، لندن، ہالینڈ

۱۲۶۔ علی سفیان آفاقی: طلسمات فرنگ

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۶ء، ۳۴۴

کینیڈا

۱۲۷۔ علی سفیان آفاقی: عجائبات فرنگ

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۵ء، ۲۶۴

کینیڈا، امریکہ

۱۲۸۔ علی سفیان آفاقی: گوریوں کا دیس

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۸۱ء، ۵۰۴

لاہور: سارنگ پبلی کیشنز، ۵۰۴

انگلستان

۱۲۹۔ علی سفیان آفاقی: نیل کنارے

لاہور: سارنگ پبلی کیشنز، ۱۹۹۷ء، اول، ۳۳۶

قاہرہ

۱۳۰۔ علی سفیان آفاقی: یورپ کا کوہ قاف

لاہور: مقبول اکیڈمی، اول، ۲۸۰

سوئٹزرلینڈ

۱۳۱۔ علی سفیان آفاقی: یورپ کی الف لیلیٰ

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۳ء، ۲۶۲

بیروت، اٹلی

۱۳۲۔ علی شہزاد: کے ٹو اے کے ٹو

لاہور: ماورا پبلشرز، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۷۲

شمالی علاقہ جات

۱۳۳۔ علی صدیقی: میرا سفر پاکستان

نئی دہلی: شعبہ نشر و اشاعت، عالمی اردو کانفرنس، ۱۹۹۰ء، اول، ۷۶

پاکستان

۱۳۴۔ علی غلام حسین زنجبیری: زنجبیر سے پاکستان

لاہور، ۱۹۶۳ء، اول، ۲۵۲

کویت، ممبائے کمپالا، قاہرہ، بیروت، دمشق، عراق، ایران، پاکستان

۱۳۵۔ علیم اللہ حالی: ہم مسافر جہاں جہاں پہنچے

نئی دہلی: تخلیق کار پبلشرز، ۱۹۹۳ء، اول، ۹۶

پاکستان

۱۳۶۔ عمران اقبال: بحر اوقیانوس کے کنارے

لاہور: الفابراؤو، ۱۹۹۷ء، اول، ۲۴۰

امریکہ

۱۳۷۔ عمران اقبال: پردیس میں کبھی کبھی

لاہور: الفابراؤو، ۲۰۰۰ء، اول، ۳۳۳

امریکہ

۱۳۸۔ عمر فاروق قدوسی: عروس البلاد بغداد میں

لاہور: مکتبہ قدوسیہ، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۰۰

بغداد

۱۳۹۔ عنایت اللہ علامہ: دورہ برطانیہ ۱۹۸۴ء

منڈی بہاؤ الدین: پیغام قرآن اکیڈمی، ۱۹۸۴ء، اول، ۳۲

برطانیہ

۱۴۰۔ عنایت اللہ علامہ: کویت میں چار ہفتے

منڈی بہاؤ الدین: ۱۹۸۶ء، اول، ۳۲

کویت

۱۴۱۔ عنایت اللہ فیضی: سرحد و اخان

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۶

چترال

۱۴۲۔ عنایت اللہ فیضی، ڈاکٹر: چین بہ چین

اسلام آباد: دوست پبلی کیشنز، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۸۶

چین

غ

- ۱۔ غزالہ محمود: اجنبی سی منزلیں
کراچی: پراماؤنٹ پبلشنگ انٹرپرائزز، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۲۰
امریکہ، ماسکو، عمرہ
- ۲۔ غزالہ نعیم: قراقرم کے دیس میں
کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۸۷ء، اول، ۵۲
بلتستان، گلگت
- ۳۔ غنفر عباس قیصر فاروقی: سیاچن کی سرحد پر
راولپنڈی: مصنف، ۱۹۹۵ء، اول، ۶۷۸
سیاچن
- ۴۔ غفور احمد، خواجہ: سفر فوز و فلاح
لاہور: قومی پبلشرز، ۱۹۸۷ء، اول، ۳۳۶
جج
- ۵۔ غفور شاہ الحسامی، سید: خون حریم
لاہور: عامرا کیڈمی، ۱۹۸۶ء، دوم، ۸۸
مکہ، مدینہ
- ۶۔ غلام الثقلین، خواجہ: روزنامہ سیاحت
میرٹھ: مطبع خمس الانوار، ۱۹۱۱ء، اول، ۴۸۰
جنوبی روس، مصر، قسطنطنیہ، عراق، دمشق، ایران، بیروت، مدینہ
- ۷۔ غلام الثقلین نقوی: ارض تمنا
لاہور: فیروز سنز، ۱۹۸۵ء، اول، ۱۲۰

عمرہ

۸۔ غلام الثقلین نقوی: ٹرمینس سے ٹرمینس تک

سرگودھا: ثنائی پریس، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۸۴

پاکستان

۹۔ غلام الثقلین نقوی: چل بابا اگلے شہر

لاہور: مقبول اکیڈمی، ۱۹۹۳ء، ۳۰۰

برطانیہ

۱۰۔ غلام حسین اویسی، امینی صوفی: اسرارِ طریقت

لاہور: بزم اویسیہ، ۱۹۶۲ء، ۳۰

ج

۱۱۔ غلام الرحمن، مفتی: دارالعلوم حقانیہ سے جامعہ الازہر تک

اکوڑہ خٹک: موقر المصنفین، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۴۴

مصر، حرمین شریفین

۱۲۔ غلام رسول مہر / ابوسلمان شاہجہان پوری (مرتب): سفرنامہ حجاز

کراچی: مکتبہ اسلوب، ۱۹۸۴ء، اول، ۱۱۴

ج

۱۳۔ غلام سرور، کرٹل: مسافر حرم

راولپنڈی: مطبوعات حرمت، ۱۹۸۳ء، اول، ۲۴۰

ج

۱۴۔ غلام سرور شیخ، ڈاکٹر کیپٹن: تکمیل آرزو

فیصل آباد: دولت کارپوریشن، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۶۳

ج

۱۵۔ غلام السیدین، خواجہ / فرحت حسین سید، ڈاکٹر (مرتب): دنیا میرا گاؤں

نئی دہلی: ۱۹۸۵ء، اول، ۴۱۴

ایران، عراق، شام، یورپ، پاکستان، بھارت

۱۶۔ غلام عباس وڑائچ: میں کہاں کہاں نہ پہنچا

اسلام آباد: بزم اکبر، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۶۸
 تھائی لینڈ، فلپائن، ہانگ کانگ، چین، بھارت
 ۱۷۔ غلام عباس وڑائچ: نکلے شوق سفر پر

لاہور: دستاویز مطبوعات، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۸۴
 پیرس، امریکہ

۱۸۔ غلام فرید قمر بھٹی نظامی: سفر حج
 کراچی: ۱۹۶۶ء، اول، ۴۱۴
 حج

۱۹۔ غلام محمد کرنل راجہ: قافلہ حجاج
 لاہور: قاسم سنز، ۱۹۷۷ء، اول، ۱۶۵
 حج

۲۰۔ غلام محی الدین گولڑوی: عطاء محمد چشتی کا سفر نامہ بغداد ۱۹۳۸ء
 لاہور: جامعہ نظامیہ رضویہ، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۰۹
 بغداد

۲۱۔ غلام نبی، حکیم: مقدس سفر
 بلکسر: تحریک خدام اہل سنت والجماعت، ۱۹۸۲ء، اول، ۵۶
 حج

۲۲۔ غلام نقشبند خاٹکی: سفیر بنگال
 لالہ موسیٰ: دارلشفقت خاٹکیہ رزاقیہ، ۱۶۸
 بنگال

۲۳۔ غلام نقشبند سندھی خان صفی بجواڑیہ، منشی (مرتب): تحفہ بنگال یعنی حالات سفر بنگال
 لاہور: مطبع کریمی، ۱۹۲۰ء، اول، ۱۱۲
 بنگال

۲۴۔ غلام یزدانی، حکیم: مبارک سفر
 ملتان: ۱۹۹۰ء، اول، ۱۱۲
 حج

ف

۱۔ فاروق خالد: راہنما راہیں

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۹ء، ۱۶۶

نیدرلینڈ، جرمنی، چیکو سلواکیہ، رومانیہ، بلغاریہ، ترکی، ایران، پاکستان

۲۔ فاطمہ بیگم: حج بیت اللہ و زیارت و دیار حبیب

لاہور: کتب خانہ پیسہ اخبار، ۱۹۵۹ء، اول، ۳۸۳

ج

۳۔ فہیان / یاسر جواد (مترجم): فہیان کا سفر نامہ ہند

لاہور: تخلیقات، ۲۰۰۰ء، اول، ۳۰۴

ہندوستان

۴۔ فتح علی خاں، نواب: سیاحت فتح خانی

لاہور: مطبع مفید عام، ۱۹۰۴ء، اول، ۵۳۶

لندن، پیرس

۵۔ فجر الدین: مقدس سفر

لاہور: وکٹری بک بینک، ۱۹۹۴ء، اول، ۴۸

ج

۶۔ فخر زماں: گردش میں پاؤں

لاہور: پیپلز پبلی کیشنز، ۱۹۸۶ء، اول، ۱۸۶

لاہور: نگارشات ۱۸۶

روس، سوئڈن، ہالینڈ، آسٹریا، برطانیہ، فرانس
۷۔ فرانس برنیر، ڈاکٹر / محمد حسین خلیفہ (مترجم): برنیر کا سفر نامہ ہند
لاہور: تخلیقات، ۲۰۰۰ء، ۶۵۵

ہندوستان

۸۔ فرخندہ جالی، ڈاکٹر: پرایا سفر

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۷ء، اول، ۲۷۴

امریکہ

۹۔ فرخندہ جالی، ڈاکٹر: کریڈٹ کارڈ

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۲ء، اول، ۱۰۲

امریکہ

۱۰۔ فردوس حیدر: دائروں میں دائرے

کراچی: صبا پبلی کیشنز، ۱۹۸۰ء، اول، ۱۵۲

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۵ء، دوم، ۱۲۸

تھائی لینڈ

۱۱۔ فردوس حیدر: یہ دوریاں یہ فاصلے

کراچی: مکتبہ دانیال، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۰۰

بھارت

۱۲۔ فرمان فتح پوری، ڈاکٹر: دید و بازدید

ملتان: کاروان ادب، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۳۶

بھارت

۱۳۔ فرید احمد پراچہ: سارا جہاں ہمارا

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۹۰

یورپ، امریکہ

۱۴۔ فرید احمد پراچہ: سفر شوق

لاہور: البدر پبلی کیشنز، ۱۹۸۲ء، اول، ۱۹۶

لاہور: شاہ تاج مطبوعات، ۱۹۹۵ء، ۱۴۰

ج

۱۵۔ فرید احمد پراچہ: یہ فاصلے یہ رابطے

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، ۲۶۳

برطانیہ، جرمنی، ڈنمارک، ناروے، امریکہ، افغانستان

۱۶۔ فرید الدین قادری: سفر نامہ فرید الملت

لاہور: ادارہ منہاج القرآن، ۱۹۹۳ء، اول، ۵۶

ایران، عراق، ترکی، شام

۱۷۔ فرید اللہ حسینی: ماروی کا دیس

اسلام آباد: رب پبلشرز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۴۴

تھر

۱۸۔ فرید مرزا: روزنامہ سفر

حیدر آباد دکن: ادبی ٹرسٹ بک ڈپو، ۱۹۷۵ء، اول، ۱۳۵

افغانستان، ایران، ترکی، یونان، لبنان، شام، عراق

۱۹۔ ف۔ س۔ اعجاز: یورپ کا سفر نامہ

کلکتہ: انشاء پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، اول، ۲۸۸

ماسکو، اوسلو، کوپن ہیگن، لندن، پیرس

۲۰۔ فضل حق شیدا: نیا چین

پشاور: یونیورسٹی بک ایجنسی، ۱۹۶۵ء، اول، ۲۰۰

چین

۲۱۔ فضل الدین ایڈووکیٹ: دیار حبیب کی باتیں

جہلم: مکتبہ نسیم، ۱۹۵۵ء، اول، ۳۸۰

جہلم: مکتبہ نسیم، ۱۹۷۰ء، دوم، ۱۹۲

ج

۲۲۔ فضل الرحمن چشتی قادری، حکیم: اسلام آباد سے یثرب تک (جلد اول)

راولپنڈی: سیف الملوک اکیڈمی، ۱۹۶۸ء، اول، ۱۶۰

ایران

۲۳۔ فضل کریم عاصم: تحریک اہلحدیث کے عالمی مراکز کا مطالعاتی سفر

لاہور: نعمانی کتب خانہ، ۲۰۰۰ء، اول، ۶۶۲

ترکی، ایران، کشمیر، جرمنی، پاکستان، سعودی عرب

انڈونیشیا، بھارت، بنگلہ دیش، نیپال، فلسطین

۲۴۔ فضیل احمد: حضرت مولانا سید اسعد مدنی پاکستان میں

بمبئی: اول، ۱۳۳۷

پاکستان

۲۵۔ فقیر محمد پنجابی، ماسٹر: سفرنامہ

دہلی: چندر گپت پریس، ۳۶

اجمیر، جے پور، آگرہ

۲۶۔ فوزیہ سلیمی، ڈاکٹر: حاضری

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۲۰

ج

۲۷۔ فہمیدہ ریاض: زندہ بہار

لاہور: دستاویز مطبوعات، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۵۲

ڈھاکہ

۲۸۔ فیاض اکبر چوہان: سب جانے پہچانے

لاہور: ۱۹۹۱ء، اول، ۱۲۸

کویت

۲۹۔ فیروز شاہ گیلانی، سید: ڈھاکہ، کھٹمنڈو، دلی

کراچی: انڈس پبلشنگ کارپوریشن، ۱۹۹۲ء، اول، ۱۹۲

میں سکہ بند فتویٰ لئے پھرتا ہوں کہ وہ مجاہد ایک عظیم مجاہد ہے۔ اہل فن حضرات میری بات سے انکار نہیں کر سکتے کہ یہ کام تنہا ایک انسان کے لئے مجاہدے سے کم نہیں..... ۱۸۵۶ء سے ۱۹۹۷ء تک کے سفرناموں کی کتابی فہرست نے اہل علم اور محققین کے لئے ناصرف آسانیاں پیدا کر دی ہیں بلکہ مصنفین کی طبع آزمائی کے لئے ایک نیا میدان بھی دریافت کیا ہے۔“

مدثر بھٹی، ماہنامہ ”قومی ڈائجسٹ“ لاہور جولائی ۲۰۰۲ء

”زیر تبصرہ کتاب ”نوادرات“ عبدالمجید کھوکھر یادگار لائبریری گوجرانوالہ میں موجود سفرناموں کی فہرست اور اس کے تعارف پر مبنی ہے..... ابتدائی چند صفحات چند نمائندہ سفرناموں کے سرورق کے عکس کے لئے مختص کئے گئے ہیں۔ جس سے اس کتاب کی اہمیت اور بڑھ جاتی ہے..... سفرناموں سے دلچسپی رکھنے والے اور محققین کے لئے یہ کتاب ایک نایاب تحفہ ہے۔“

محمد کاظم، ماہنامہ ”آج کل“ نئی دہلی جون ۲۰۰۲ء

”پاکستان میں دولائبریریاں ہیں جن میں اردو رسائل کا ذخیرہ خصوصی اہمیت کا حامل ہے۔ ایک بیدل لائبریری بہادر آباد کراچی، دوسری عبدالمجید کھوکھر یادگار لائبریری گوجرانوالہ۔ ضیاء اللہ کھوکھر نے یہ لائبریری اپنے والد گرامی کی یاد میں قائم کی ہے۔ زیر تبصرہ کتاب کتب خانے میں ۱۸۵۶ء سے لے کر دسمبر ۱۹۹۷ء تک موجود ساڑھے نو سو اردو سفرناموں کا تذکرہ ہے۔ یہ ان سفرناموں کی فہرست ہے۔ اہل علم جانتے ہیں کہ تحقیق اور علم کی دنیا میں ان اشاریوں کا کیا مقام ہے اور یہ فہرستیں کس قدر اہمیت کی حامل ہیں۔“

ملک نواز احمد اعوان، ہفت روزہ ”فراینڈس اسپیسل“ کراچی یکم مارچ ۲۰۰۲ء

ڈھاکہ، کھٹمنڈو، دلی

۳۰۔ فیروز شاہ گیلانی، سید: سرزمین سمرقند اور بخارا

کراچی: انڈس پبلشنگ کارپوریشن، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۷۸

تاشقند، سمرقند، بخارا

۳۱۔ فیصل نواز چوہدری: برف سے صحرائ تک

فیصل آباد: دی آواز، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۵۲

تیونس

۳۲۔ فیض احمد فیض: کیوبا

لاہور: نیشنل پبلشنگ ہاؤس، اول، ۸۲

کیوبا

۳۳۔ فیض محمد خان / دربار علی شاہ، سید (مرتب): ہجرت افغانستان

لاہور: تاج کمپنی لمیٹڈ، ۱۹۷۷ء، اول، ۱۳۰

افغانستان، تاشقند، بخارا، ایران، عراق، شام، ترکی، عمرہ

ق

۱۔ قادری ازہری علامہ: سفر حرمین

لاہور: مصنف ۱۹۶۷ء، اول ۱۵۸

ج

۲۔ قدسیہ قدسی: الخلیل والخیل

پشاور: مصنفہ ۱۹۹۸ء، اول ۸۶

ج

۳۔ قدسیہ قدسی: گرد سفر

پشاور: اکادمی افکار ۱۹۹۳ء، اول ۱۱۳

ایران، عراق، ترکی، بھارت

۴۔ قرۃ العین حیدر: جہان دیگر

لاہور: مکتبہ اردو ادب ۱۹۰

امریکہ

۵۔ قرۃ العین طاہرہ، ڈاکٹر: دسترس میں آسمان

اسلام آباد: نیشنل بک فاؤنڈیشن ۲۰۰۲ء، اول ۱۸۳

ج

۶۔ قمر علی عباسی: امریکہ مت جیو

کراچی: ویلکم بک پورٹ ۱۹۹۳ء، اول ۲۷۶

امریکہ

۷۔ قمر علی عباسی: اور دیوار گرگنی

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۴۰

جرمنی

۸۔ قمر علی عباسی: ایک بار چلو وینس

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۶۴

اٹلی

۹۔ قمر علی عباسی: برطانیہ چلیں

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۴۲

برطانیہ

۱۰۔ قمر علی عباسی: بغداد زندہ باد

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۰۲

عراق

۱۱۔ قمر علی عباسی: ترکی میں عباسی

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۹۰

ترکی

۱۲۔ قمر علی عباسی: جاناں سوئزر لینڈ

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۷۲

سوئزر لینڈ

۱۳۔ قمر علی عباسی: چلا مسافر سنگا پور

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۳۲

بنکاک، سنگا پور

۱۴۔ قمر علی عباسی: دلی دور ہے

کراچی: عباسی پبلی کیشنز، ۱۹۹۰ء، اول، ۳۰۵

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۹۲ء، دوم، ۳۰۵

بھارت

۱۵۔ قمر علی عباسی: ساحلوں کا سفر

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۵۸

برازیل

۱۶۔ قمر علی عباسی: سنگاپور کی سیر

کراچی: آکسفورڈ یونیورسٹی پریس، ۱۹۹۸ء، اول، ۴۸

سنگاپور

۱۷۔ قمر علی عباسی: شونار بنگلہ

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۹۰

بنگلہ دیش

۱۸۔ قمر علی عباسی: صحرائیں شام

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۶۰

مراکو

۱۹۔ قمر علی عباسی: قرطبہ قرطبہ

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۵۸

اندلس

۲۰۔ قمر علی عباسی: لاپیرس

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۱۹۹۸ء، اول، ۱۰۶

پیرس

۲۱۔ قمر علی عباسی: لارنا کا آیا

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۳۲

قبرص

۲۲۔ قمر علی عباسی: لندن لندن

کراچی: احمد انٹر پرائز، ۱۹۹۳ء، دوم، ۴۴۴

لندن

۲۳۔ قمر علی عباسی: تاسو ہر اے

کراچی: ویکم بک پورٹ ۱۹۹۹ء، اول ۱۱۳

بہاماس

۲۴۔ قمر علی عباسی: نیل کے ساحل

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۹۳ء، اول ۱۵۰

مصر

۲۵۔ قمر علی عباسی: واہ برطانیہ

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۹۷ء، اول ۱۲۰

برطانیہ

۲۶۔ قمر یورش: پہلا پاکستانی پریت نگر میں

لاہور: یورش اکیڈمی، ۲۰۰۱ء، اول ۳۸

بھارت

۲۷۔ قیصر سلیم: امریکہ جیسا میں نے دیکھا جیسا میں نے جانا

کراچی: بساط ادب، ۱۹۹۶ء، اول ۳۱۶

امریکہ

۲۸۔ قیصر سلیم: امریکہ! مسرت کی جستجو میں

کراچی: ۲۰۰۰ء، اول ۲۷۸

امریکہ

۲۹۔ قیصر سلیم: بندہ صحرائی

کراچی: ۲۰۰۰ء، اول ۲۱۲

لیبیا

۳۰۔ قیوم قریشی: ایک حاجی کی ڈائری

راولپنڈی: ۱۹۹۱ء، اول ۱۱۳

جج

ک

۱۔ کاظم علی خاں: میری ڈائری کے چند ورق یعنی سفرنامہ حجاز

دہلی: خواجہ پریس، ۱۹۶۰ء، اول، ۸۰

ج

۲۔ کامران خان: سپنوں کی رانی

میرپور (آزاد کشمیر): ۱۹۹۹ء، اول، ۱۶۴

شمالی علاقہ جات

۳۔ کرامت علی خان: چین انقلاب کے بعد

لاہور: واجد علیز، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۰۸

چین

۴۔ کرامت غوری: تابہ خاک کا شجر

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۰ء، ۲۸۸

چین

۵۔ کرزن لارڈ / ظفر علی خان، مولانا (مترجم): خیابان فارس

حیدرآباد دکن: مطبع شمسی، ۱۹۰۲ء، اول، ۶۱۲

ایران

۶۔ کرشننا لیمب / پرویز حمید، عبدالعزیز بھٹی (مترجمین): اللہ کا انتظار

لاہور: کلاسیک، ۱۹۹۲ء، اول، ۱۶۰

پاکستان

۷۔ کرشن چندر: پودے

ملتان: بیکن بکس، ۲۰۰۱ء، اول، ۱۰۳

بمبئی سے حیدر آباد

۸۔ کرم الدین حاجی: سفر حجاز براستہ خشکی

راولپنڈی: سلطان پرنٹنگ پریس، ۱۹۷۲ء، اول، ۹۶

ج

۹۔ کریم بخش چنگوانی، ڈاکٹر: بلتستان سے چولستان تک

لاہور: مطبوعات دانش، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۳۶

بلتستان، چولستان

۱۰۔ کریم خان، نواب / عبادت بریلوی، ڈاکٹر (مترجم): سیاحت نامہ

لاہور: ادارہ ادب و تنقید، ۱۹۸۲ء، اول، ۲۸۶

لندن

۱۱۔ کشن پرشاد بہادر، مہاراجہ سر: آنکھ والا آنکھ والے کی تلاش میں

میرٹھ: ہاشمی پریس، دوم، ۷۸

ناگپور

۱۲۔ کشن پرشاد بہادر، مہاراجہ سر: سفر شادنگر

علی گڑھ: مطبع مسلم یونیورسٹی انسٹی ٹیوٹ، ۱۹۳۲ء، اول، ۱۱۶

شادنگر

۱۳۔ کشن پرشاد بہادر، مہاراجہ سر: سیر پنجاب

علی گڑھ: مسلم یونیورسٹی انسٹی ٹیوٹ، ۱۹۳۳ء، اول، ۱۶۰

پنجاب

۱۴۔ کشن پرشاد بہادر، مہاراجہ سر: سیر ناگپور

ناگپور: محبوب پریس، ۱۹۳۱ء، اول، ۶۰

ناگپور

۱۵۔ کلب صادق، ڈاکٹر: نیویارک سے قم تک

لکھنؤ: علی کانگریس پبلی کیشنز: ۱۹۸۰ء اول، ۳۲

نیویارک ایران

۱۶۔ کلیم احمد عاجز: اک دیسی اک بدیسی

پٹنہ: مصنف ۱۹۸۱ء اول، ۱۹۸

امریکہ

۱۷۔ کلیم احمد عاجز: یہاں سے کعبہ کعبہ سے مدینہ

نئی دہلی: عرشی پبلی کیشنز انڈیا، ۱۹۸۱ء اول، ۲۴۰

ج

۱۸۔ کلیم اللہ خان: ریت پہ قدموں کے نشان

لاہور: شاہد پبلشرز، ۱۹۹۶ء دوم، ۱۵۵

بھارت پاکستان

۱۹۔ کلیم اللہ ملک: چناروں کی للکار

میانوالی: مایمو پبلی کیشنز، ۱۶

آزاد کشمیر

۲۰۔ کنیز محمد بیگم: ارض مقدس

سیالکوٹ: ۱۹۶۶ء اول، ۱۳۶

ج

۲۱۔ کوثر جمال: چینی منگولوں کے شہر میں

راولپنڈی: نیو پبلی کیشنز، ۱۹۸۷ء اول، ۱۲۸

چین

۲۲۔ کوثر نیازی: ایک ہفتہ چین میں

لاہور: شیخ غلام علی، ۱۹۷۵ء دوم، ۹۶

چین

۲۳۔ کوثر نیازی: سفر ہے شرط

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۲ء اول، ۲۰۸

چین، جنوبی افریقہ، لندن، جاپان

۲۴۔ کوثر نیازی: کوہ قاف کے دیس میں

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۸۸ء، دوم، ۱۶۶

روس

۲۵۔ کوثر نیازی: نقش رہ گزر

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۳۰

بھارت

۲۶۔ کوکب خولجہ: آ جیل

لاہور: جہانگیر بک ڈپو، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۰۴

ایران

۲۷۔ کوکب خولجہ: فی ہاؤ

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۹۰

چین

۲۸۔ کوی راج مہتہ بلونت سنگھ / ظہور احمد اعوان، ڈاکٹر (مرتب): سیر تبت

پشاور: ادارہ علم و فن، ۱۹۹۶ء، دوم، ۱۱۶

تبت

۲۹۔ کے ایچ تارڑ: کچھورا جھیل

ملتان: تارڑ پبلی کیشنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۲۸۸

شمالی علاقہ جات، سیاحین

۳۰۔ کے ایچ تارڑ: سوئے سیاحین

ملتان: تارڑ پبلی کیشنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۳۶۶

شمالی علاقہ جات، سیاحین

۳۱۔ کے حسین تارڑ بری: روڈ ٹو کیلاش المعروف کافرستان

نیو ملتان: ۲۰۰۲ء، اول، ۱۳۰

چترال، کیلاش

۳۲- کیتھرین مٹو، مس / خالد کے بیک (مترجم): مادر ہند (جلد اول)

لکھنؤ: مطبع یوسفی فرنگی محل، اول ۲۸۸

بھارت

۳۳- کیتھرین مٹو، مس / خالد کے بیک (مترجم): مادر ہند (جلد دوم)

لکھنؤ: مطبع یوسفی فرنگی محل، اول ۱۶۸

بھارت

۳۴- کیتھرین مٹو، مس / محمد عبدالرشید خان علیگ (مترجم): مدرانڈیا معروف بہ بھارت ماتا (حصہ اول)

سہارنپور: صادق بک ڈپو، اول ۲۲۴

بھارت

۳۵- کتھرائن مٹو، مس / ع م (مترجم): مدرانڈیا یا مادر ہند

لاہور: کارپردازان جنرل سپلائی سٹور، اول ۶۴۰

بھارت

۳۶- کیف جاوید: میرادل میراکولمبس

لاہور: مطبوعات اسلوب ۱۹۸۲ء، اول ۱۵۸

امریکہ

۳۷- کچی میرپو، مادام / محمد حسن رابع (مترجم): آج کا پاکستان

لاہور: مکتبہ جدید، ۱۹۶۶ء، اول ۴۵۸

پاکستان

۳۸- کیول دھیر، ڈاکٹر: خوشبو کا سفر

نئی دہلی: موڈرن پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۸۸ء، اول ۱۶۰

پاکستان

مراسل توبہ و حقائق قدرت ایزد منعم اول نظر
رعایت خیر صانع اور بنیال صفت و عراست رعیت اور
استقام و انہام تصفات اور بند و ملت کی کار
گزاران حقیقت اکا ہ اور منتظمان ہوا خواہ اور عالمان
کفایت شمار اور مستحقان تہوار ثناء کو مقرر اور برگزیدہ اول
سیف صاحب کلمہ اپنی اپنی عہدی اور منصب خبردار
اَوْحَیْ اَمْرِیْ اِلَیَّ اللّٰہُ پڑھ کر کی جلد امورات اپنی ضرورت
کرم کار ساز کو پہنچی اور وَمَنْ یُّؤْتِ کُلَّ عَلٰی اللّٰہِ
فَلَوْ حَسِبَ اَنْ یَّکُنْ تَبَارِجَ سَمَرَانِ مَا یُضِلُّہُ

[illegible]

گ

- ۱۔ گلزار احمد بریگیڈیئر: تذکرہ افریقہ
کراچی: ۱۹۶۴ء، اول، ۲۸۰
افریقی ممالک
- ۲۔ گلزار احمد بریگیڈیئر: تذکرہ انگلستان
راولپنڈی: مکتبہ خیابان ادب، ۱۹۵۴ء، اول، ۱۵۲
انگلستان
- ۳۔ گلزار احمد بریگیڈیئر: تذکرہ چین
لاہور: ہجرہ انٹرنیشنل پبلشرز، ۱۹۸۴ء، اول، ۳۲۰
چین
- ۴۔ گلزار احمد بریگیڈیئر: تذکرہ سنگا پور
لاہور: ادارہ ثقافت اسلامیہ، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۸۴
چینی ترکستان
- ۵۔ گلزار حسین شاہ: ذکر اس زمین کا
لاہور: الرزاق پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، اول، ۳۲۴
یورپ
- ۶۔ گلزار حسین شاہ: رنگ برنگے شہر
لاہور: کائنات پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء، سوم، ۳۵۰

یورپ

۷۔ گل بخشالوی: ادھوری ملاقاتیں، ناروے میں چاردن

کھاریاں: ہفت روزہ کھاریاں ٹائمز، ۱۹۹۸ء، اول، ۳۲

ناروے

۸۔ گوپی چند نارنگ: سفر آشنا

دہلی: ۱۹۸۲ء، اول، ۸۶

مغربی جرمنی، انگلستان، امریکہ، ناروے

۹۔ گوہر ملیانی: حریم شریفین کی فضاؤں میں

لاہور: شہ تاج مطبوعات، ۱۹۹۸ء، اول، ۳۳۶

ج

ل

۱۔ لاڈ خاں میواتی، منشی / ظفر احمد قادری، ابوالمنظر (مرتب): ایک تبلیغی جماعت کی کارگزاری
رائیونڈ: سہیل اینڈ کمپنی، ۳۲

مشرقی پنجاب

۲۔ لال دین قریشی: سوئڈن میں تیس سال

لاہور: جنگ پبلشرز، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۰۰

سوئڈن

۳۔ لنڈ برگ کیپٹن / فیاض محمود سید (مترجم): نیویارک سے پیرس تک پہلی پرواز

لاہور: مکتبہ خاور، ۱۹۵۸ء، اول، ۲۸۰

نیویارک سے پیرس

۴۔ لیاقت جنگ، نواب: روزنامہ سفر یورپ و امریکہ

حیدرآباد: شمس الاسلام پریس، ۱۹۴۷ء، اول، ۳۶۰

یورپ، امریکہ

م

۱۔ ماجد فرید سائی: جب میں را جستھان پہنچا

کراچی: ۱۹۹۹ء اول ۱۳۲

حیدر آباد ممبئی را جستھان

۲۔ ماجد فرید سائی: چھوڑ آئے ہم وہ گلیاں

کراچی: چپی ٹور گروپ ۲۰۰۱ء اول ۲۰۰

کیلاش، گلگت، کاغان، بھارت

۳۔ ماجد فرید سائی: مناظر پاکستان

کراچی: فضلی سنز ۲۰۰۴ء اول ۲۶۲

مری، چترال، آزاد کشمیر، زیارت، گلگت، ہنزہ، کاغان، سوات، تھر پارکر

۴۔ مارکو پولو / م۔ ن: مارکو پولو کا سفر نامہ

لاہور: پنجاب ریلیجیجس بک سوسائٹی ۱۹۰۴ء اول ۱۸۳

فارس، آرمینیا، شام، ترکستان، وسط ایشیا، بلخ، بدخشاں، سمرقند، تاتار، چین

تبت، کشمیر، ہندوستان، مدغاسکر، رنڈیا، حبش، ترکی، روس

۵۔ مارکو پولو / عاصم بٹ (مترجم): سفر نامہ مارکو پولو

لاہور: تخلیقات ۱۹۹۶ء اول ۳۱۸

ہندوستان، چین، عرب، روس، ایران

۶۔ مانک ڈیوی ڈو / م۔ ن: سوویت یونین ایک امریکی کی نظر میں

کراچی: سفارت خانہ سوویت یونین، ۱۹۶۷ء، اول، ۳۲
ماسکو

۷۔ ماہر القادری: کاروان حجاز

کراچی: مکتبہ ماہنامہ فاران، ۱۹۶۵ء، سوم، ۳۰۴
جج

۸۔ ماہر القادری/طالب ہاشمی (مرتب): سیاحت نامہ

لاہور: حسناٹ اکیڈمی، ۱۹۸۷ء، اول، ۳۰۴

جنوبی افریقہ، نیروبی، چین، استنبول، لندن، قاہرہ، مکہ، مدینہ

۹۔ مبارک احمد صدیقی: دوزخ سے جنت تک

لاہور: مکتبہ خلیل، ۱۹۹۴ء، اول، ۹۴

شام

۱۰۔ مبارک حسین عاجز، سید: کہساروں کی زمین میں چند روز

پشاور: ۱۹۸۶ء، اول، ۱۶۵

بلتستان، گلگت

۱۱۔ مبارک شاہ، سید: برگد کی دھوپ میں

فیصل آباد: سروش پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۶۳

منیلا، بنکاک

۱۲۔ متین الرحمن مرتضیٰ: میں نے پاکستان بننے دیکھا

لاہور: مکتبہ کاروان، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۱۲

تقسیم ہند

۱۳۔ مجاہد بریلوی: انقلابی افغانستان میں چند روز

کراچی: پاکستانی ادب پبلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۲۶

افغانستان

۱۴۔ مجاہد بریلوی: طورخم کے اس طرف

کراچی: نیشنل فورم، ۱۹۷۹ء، اول، ۱۳۴

کراچی: نیشنل فورم ۱۹۸۲ء، دوم ۱۲۸

افغانستان

۱۵۔ مجاہد الحسنی: شاہ ولی اللہ کے دیس میں

فیصل آباد: صوت الاسلام ۱۳۱۸ھ، اول ۲۲۲

بھارت

۱۶۔ مجتبیٰ حسین: جاپان چلو، جاپان چلو

حیدر آباد دکن: حسامی بک ڈپو ۱۹۸۳ء، اول ۱۷۰

حیدر آباد دکن: حسامی بک ڈپو ۱۹۹۴ء، دوم ۱۷۴

جاپان

۱۷۔ مجتبیٰ حسین / حسن چشتی (مرتب): مجتبیٰ حسین کے سفر نامے

دہلی: ایجوکیشنل پبلشنگ ہاؤس ۲۰۰۳ء، اول ۳۶۳

جاپان، یورپ، سوویت یونین، مسقط، سعودی عرب، دبئی، امریکہ

۱۸۔ مجید اصغر: رفت گزشت

لاہور: الحمد پبلی کیشنز ۲۰۰۳ء، اول ۲۲۱

امریکہ

۱۹۔ محبوب عالم، مولوی: سفر نامہ بغداد

لاہور: خادم التعليم سٹیم پریس ۱۹۲۱ء، اول ۲۰۸

لاہور: آتش فشاں پبلی کیشنز ۱۹۹۴ء، ۱۳۲

عراق

۲۰۔ محبوب عالم، مولوی: سفر نامہ یورپ

لاہور: پیسہ اخبار ۱۹۳۳ء، دوم ۸۸۰

یورپ، قسطنطنیہ، شام، مصر

۲۱۔ محبوب علی خان، میر / محی الدین، خواجہ سید (مرتب): سفر نامہ آصف

حیدر آباد دکن: مطبع مفید دکن ۱۸۹۹ء، اول ۱۷۶

کلکتہ

۲۲۔ محتشم الدولہ غوث محمد خان: سیرالمحتشم

جاوہرہ: ۱۸۵۱ء اول، ۹۷۷

بھارت

۲۳۔ محسن بھوپالی: حیرتوں کی سرزمین

کراچی: ایوان ادب، ۱۹۹۲ء اول، ۱۲۸

امریکہ، کینیڈا

۲۴۔ محسن علی شاہ: صنم کدہ ہے جہاں

کراچی: اسحاقیہ پرنٹنگ پریس، ۱۹۸۳ء اول، ۱۰۰

بھارت

۲۵۔ محسن مکھیانہ، ڈاکٹر: الف میم

لاہور: جہانگیر بک ڈپو، ۲۰۰۴ء اول، ۳۹۲

ج

۲۶۔ محسن مکھیانہ، ڈاکٹر: دیسی ان ولایت

لاہور: جہانگیر بک ڈپو، ۱۹۹۷ء اول، ۳۳۵

برطانیہ

۲۷۔ محمد آصف رشید: کراچی سے کافرستان تک

کراچی: مصنف، ۲۰۰۰ء اول، ۹۶

کافرستان

۲۸۔ محمد آصف رشید: ہنزہ ہنزہ ہے

کراچی: مصنف، اول، ۹۳

شاہراہ قراقرم، گلگت، خنجرات، اسکردو

۲۹۔ محمد ابوالقاسم بنارس: سفر بیت اللہ

بنارس: مطبع سعید المطالع، ۱۳۳۱ھ اول، ۶۴

ج

۳۰۔ محمد اجمل شاہ: سفرنامہ حج و عمرہ

جھنگ: مصنف

اول، ۴۸

حج، عمرہ

۳۱۔ محمد اجمل نیازی: مندر میں محراب

لاہور: پولیمر پبلی کیشنز، ۱۹۸۷ء، اول، ۲۷۲

بھارت

۳۲۔ محمد احترام الحسن کاندھلوی: تین دن بزرگان پنجاب کی خدمت میں

سنولی (کرنال): مدرسہ مدینہ سبیل الرشاد، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۶

مشرقی پنجاب

۳۳۔ محمد احمد بلہ: عمل

دہلی: جید برقی پریس، ۱۹۳۱ء، اول، ۷۴

حج

۳۴۔ محمد اختر، حکیم شاہ / جلیل احمد اخوان (مرتب): سفرنامہ رنگون (برما)

بہاولنگر: ۱۹۹۸ء، اول، ۱۲۲

رنگون

۳۵۔ محمد اختر، حکیم: عنایات ربانی

کراچی: کتب خانہ مظہری، ۱۹۹۳ء، اول، ۶۶

ری یونین

۳۶۔ محمد اختر مومنا: پیرس ۲۰۵ کلومیٹر

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۲ء، ۵۰۴

پیرس

۳۷۔ محمد اختر مومنا: سفر تین درویشوں کا

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۲ء، ۲۴۶

تھائی لینڈ، سنگاپور، ملائیشیا، انڈونیشیا، آسٹریلیا، جاپان، فلپائن

۳۸۔ محمد ادریس بخاری، سید: وادی کشمیر میں چند روز

جھنگ: مکتبہ کشمیر، ۱۹۸۰ء اول، ۱۱۲

سرینگر

۳۹۔ محمد ادریس، حافظ: حضرت بلالؓ کے دیس میں

لاہور: مکتبہ احیائے دین، ۱۹۹۸ء اول، ۲۳۴

کینیا، یوگنڈا، جنوبی افریقہ

۴۰۔ محمد ادریس، حافظ: نگری نگری پھر مسافر

لاہور: مکتبہ احیائے دین، ۲۰۰۰ء اول، ۲۶۴

قطر، کویت، متحدہ عرب امارات، عمرہ، ناروے

۴۱۔ محمد اسحاق سرہندی، پیر حاجی: مجموعہ منازل سفر نامہ مشرق وسطیٰ

کراچی: اردو اکیڈمی سندھ، ۱۹۷۴ء اول، ۲۰۰

اردن، مصر، مکہ، مدینہ

۴۲۔ محمد اسحاق مائل شروانی: سفر نامہ حجاز مائل

علی گڑھ: مسلم یونیورسٹی پریس، ۱۹۲۸ء دوم، ۱۲۰

جج

۴۳۔ محمد اسد / محمد الحسنی (مترجم): طوفان سے ساحل تک

لکھنؤ: تنویر پریس، ۱۹۶۱ء اول، ۲۸۸

مشرق وسطیٰ، مکہ، مدینہ

۴۴۔ محمد اسد اللہ: جرمن جمہوری ری پبلک، ایک جھلک

لاہور: عمیر پبلی کیشنز، ۸۰

جرمنی

۴۵۔ محمد اسلم، پروفیسر: سفر نامہ ہند

لاہور: ریاض برادرز، ۱۹۹۵ء اول، ۵۲۰

بھارت

۴۶۔ محمد اسلم، چوہدری: حرم میں دوسو روز

لاہور: ویژن پبلی کیشنز، ۱۹۸۴ء اول، ۲۲۰

ج

۴۷۔ محمد اسماعیل غازی: میں نے مقبوضہ کشمیر میں کیا دیکھا

لاہور: ۱۹۹۰ء اول ۱۲۴

مقبوضہ کشمیر

۴۸۔ محمد اشرف الحق ڈاکٹر: اعادہ شباب و درازی عمر کے متعلق میرے سفر یورپ کے تجربات

حیدر آباد دکن: اعظم سٹیم پریس، ۱۹۳۱ء اول ۴۰

یورپ

۴۹۔ محمد اشرف خاں حاجی: رہنمائے مقامات مقدسہ

لاہور: مسلم پرنٹنگ پریس، ۱۹۳۱ء اول ۲۱۴

جج، بیت المقدس، بغداد، تہران

۵۰۔ محمد اشرف قیصر ڈاکٹر: متاع حیات

فیصل آباد: سرفروش پرنٹنگ پوائنٹ، ۱۹۹۵ء اول ۱۴۸

تاشقند، سمرقند، بخارا

۵۱۔ محمد اصغر حسینی، چشتی: زاد سفر

مطبع نور الاسلام، ۱۳۱۴ھ اول ۶۲

عراق

۵۲۔ محمد اطہر القادری: الجواہرات عن الزیارات

لاہور: مکتبہ الرزاقیہ، ۲۰۰۰ء اول ۶۲۳

مدینہ، عراق، شام، ایران

۵۳۔ محمد اعجاز تبسم: یا اللہ! میں حاضر ہوں

لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۱۹۹۸ء اول ۴۴۸

ج

۵۴۔ محمد افضل: تذکرۃ الحرمین الشریفین

جھوڑا ناناوالی گجرات: ۱۳۱۰ھ اول ۲۱۶

ج

عجائبات فرنگ
یعنی کیفیت سفریوسٹ خان کمپانی
ملک انگلستان میں

یہ کتاب شریف: اولین بقا م ولی علیہ صریح میں ہے
چونکہ مصنف: رسولہ باشندہ و گنہگار گناہ و گنہگار
مطیع است ہی و اولی اوقات میں چوتھوں و گنہگار
باشند و اس میں ہر گنہگار کے لیے توبہ کی طرف اشارہ ہے
جو اخلاق و عبادت میں بے عدل و رخن و نو گنہگار
و غیر و معاصات میں، اپنا ثانی نہیں کہتے ہیں۔

مطبع مشرقی کتب و نثرین طبع در بیروت

سفرنامہ حجاز

25

المصادر إلى

سَبِيلُ الْإِشَادِ

راحمی شفاعت غفران قاضی محمد سلیمان شمشیری

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَأَمَّا الْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ لِلَّهِ

شہداء و شہیدوں کے نام۔ سالہ ماہِ شہداء و شہیدوں کے نام۔

سَفَرِ بَيْتِ اللّٰهِ

من سفرنامه حاج مولانا الحاج محمد باقر صاحب بن مولانا الحاج محمد سیّد صاحب
موجوده در مشرق و جنوب آسیا

رحمہم واستغفرہم

44

ایم۔ اس۔ قائم۔ بر سر و ہلتر

— 100 —

طبع المطابع واقع مناس محلہ ارانگر طبع گردید

...

10

ول

سید

مَقُول

روزنامه سیاحت و سیاحتی نواب محمد صادق خان حسینی
 از تهران در روز پنجشنبه ۱۳۰۳
 مولوی رفیق مسعودی صاحب مدد

مطبع عبد الحميد الكنتیة ام قاع خان فی مطبع تروا

۵۵۔ محمد اقبال انجم: شام وطن سے صبح حرم تک
گوجرانوالہ: فروغ ادب اکادمی، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۶۰

عمرہ

۵۶۔ محمد اقبال انصاری: نیل سے فرات تک
دہلی: مکتبہ برہان، ۱۹۶۲ء، اول، ۱۸۳

مصر، شام، عراق، اردن، اسرائیل

۵۷۔ محمد اقبال سہیل: ہوشیار پور سے پاکستان تک
ساہیوال، ۱۹۸۲ء، اول، ۲۰

سفر ہجرت

۵۸۔ محمد اکبر: سفر نامہ حج

حیدر آباد: یادگار پبلشرز، ۱۹۸۹ء، اول، ۳۲
حج

۵۹۔ محمد اکبر خان: سفر نامہ چین

مانسہرہ: ادبی اکیڈمی، ۱۹۸۵ء، اول، ۶۳
چین

۶۰۔ محمد اکبر علی: سفر شاہانہ

حیدر آباد دکن: صحیفہ روزانہ، ۱۳۵۳ھ، اول، ۲۸۴
دہلی، رام پور، لکھنؤ

۶۱۔ محمد اکرام قریشی: فریضہ حج کی ادائیگی

سیالکوٹ: احیائے دین لائبریری، ۱۹۹۸ء، اول، ۴۰
حج

۶۲۔ محمد اکرم اعوان: دیار غیر میں

کراچی: صدیقی پرنٹس، ۱۹۸۹ء، ۲۸
یورپ، نیویارک

۶۳۔ محمد اکرم اعوان: غبار راہ

راولپنڈی: الفلاح پبلشرز ۱۹۸۸ء اول، ۳۳۰
 مکہ مدینہ نیروبی، مشرق وسطیٰ، برطانیہ، امریکہ، بنگلہ دیش
 ○ محمد اکرم اعوان: غبارِ راہ (حصہ دوم)

راولپنڈی: الفلاح پبلشرز ۱۹۹۱ء اول، ۱۲۳
 امریکہ

۶۴۔ محمد اکرم اعوان: گلگت ایک بار پھر

کراچی: صدیقی ٹرسٹ ۱۲
 گلگت

۶۵۔ محمد اکرم ملک: دیار حبیب میں چند روز
 چکوال: ادارہ نقشبند اویسیہ، ۱۹۷۷ء، دوم، ۵۶
 ج

۶۶۔ محمد الیاس اظہر: سرزمین موسیٰ
 گوجرانوالہ: ۱۹۹۹ء اول، ۱۹۲

مصر

۶۷۔ محمد الیاس برنی: صراط الحمید
 علی گڑھ: مسلم یونیورسٹی پریس، ۱۳۴۶ھ اول، ۲۴۸
 عراق، شام، فلسطین، ج

○ محمد الیاس برنی: صراط الحمید (جلد دوم)
 حیدرآباد دکن: مطبع برقی اعظم جاہی، ۱۳۵۸ھ اول، ۲۰۴
 عراق، شام، فلسطین، ج

۶۸۔ محمد الیاس مرزا: چلتے ہو تو کشمیر کو چلئے
 لاہور: مغلیہ تعمیر نو پبلی کیشنز، ۱۹۸۷ء اول، ۶۴
 آزاد کشمیر

۶۹۔ محمد الیاس مرزا: مرزا جی کا سفر نامہ
 لاہور: ۱۹۸۶ء اول، ۱۶

آزاد کشمیر، راولپنڈی

۷۰۔ محمد امداد صابری: اللہ کے گھر میں بار بار حاضری (جلد اول)

دہلی: جمال پریس، ۱۹۸۶ء، اول، ۳۶۰

ج

۷۱۔ محمد ایوب خاں: سفر حج

ملہال مغلاں جہلم: ۱۹۶۳ء، اول، ۳۲

ج

۷۲۔ محمد بدرالدین خان کھلیب: یورپ کے تاثرات

حیدر آباد دکن: اعظم اسٹیم پریس، ۱۳۳۹ ف، اول، ۱۹۰

یورپ

۷۳۔ محمد بدرالاسلام فضلی، شیخ: حقیقت جاپان۔ سیاحت جاپان (حصہ اول)

دہلی: جامع برقی پریس، ۱۹۳۴ء، اول، ۱۶۶+۲۲۶

جاپان

۷۴۔ محمد بشیر: لبیک یا سیدی

کوٹلی لوہاراں، سیالکوٹ: کتب خانہ ماہِ طیبہ، ۱۹۵۴ء، اول، ۳۳۲

ج

۷۵۔ محمد بن ناصر العبودی / عزیز الرحمن اعظمی، حکیم (مترجم): شاداب افریقہ

مکارم نگر (پرولیا) لکھنؤ: مکتبہ فردوس، ۲۰۰۲ء، اول، ۵۰۵

سوڈان، اریٹریا، حبشہ، کینیا، صومالیہ، یوگنڈا، یورنڈی

روڈیشیا، تنزانیہ، ملاوی، کاتگو

۷۶۔ محمد پرویش شاہین: کالام سے کافرستان تک

لاہور: فکشن ہاؤس، ۱۹۹۳ء، ۱۱۲

سوات، چترال، کافرستان

۷۷۔ محمد تقی عثمانی: اندلس میں چند روز

کراچی: ادارۃ المعارف، ۱۹۹۳ء، دوم، ۵۲

کراچی: ادارۃ المعارف، ۱۹۹۷ء، دوم، ۸۰
اندلس

۷۸۔ محمد تقی عثمانی: جہان دیدہ

کراچی: ادارۃ المعارف، ۱۹۸۹ء، اول، ۶۸۸
عراق، مصر، الجزائر، سعودی عرب، اردن، شام، ترکی، سنگاپور،
انڈونیشیا، بنگلہ دیش، قطر، چین، امریکہ، بھارت
۷۹۔ محمد تقی عثمانی: دنیا میرے آگے

کراچی: مکتبہ معارف القرآن، ۲۰۰۲ء، اول، ۳۴۴
اندلس، برونائی، ترکی، ریونین، جنوبی افریقہ، آسٹریلیا، آئرلینڈ، آکسفورڈ،
یمن، ملائیشیا، ناروے، سویڈن، فن لینڈ
۸۰۔ محمد تقی عثمانی: ریونین کے جزیرے میں

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۲
ریونین

۸۱۔ محمد تقی عثمانی: مغرب میں دو ہفتے

کراچی: مبین اسلامک پبلشرز، ۱۴۱۵ھ، اول، ۴۴
ایکسٹریڈیم، ٹورنٹو، نیویارک

۸۲۔ محمد تقی عثمانی: مغربی ممالک میں اشاعت اسلام
کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۳۲

قطر، امریکہ، عرب الہند

۸۳۔ محمد تقی عثمانی: ملائیشیا میں چند روز

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۶
ملائیشیا

۸۴۔ محمد توفیق: مدراس براستہ بمبئی

اسلام آباد: دوست پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، اول، ۲۸۴
بھارت، برطانیہ

۸۵۔ محمد جمیل خاں: طالبان مثالی حکومت کے مثالی حکمران

کراچی: مکتبہ امام ابوحنیفہ، ۳۸

افغانستان

۸۶۔ محمد جواد سید: السفر وسیلۃ النظر

حیدر آباد دکن: انتظامی پریس، ۱۹۳۸ء، اول، ۱۶۰

عراق، فلسطین، ایران

۸۷۔ محمد جیلانی میاں سید: سفر نامہ ایران

بھونڈی: المیزان پبلی کیشنز، ۳۳۰

ایران

۸۸۔ محمد حامد علی خاں، نواب: مسیر حامدی (حصہ اول)

آگرہ: مطبع مفید عام، ۱۸۹۳ء، اول، ۲۷۰

جاپان، ایوانی، امریکہ، انگلستان، مصر

○ محمد حامد علی خاں، نواب: مسیر حامدی (حصہ دوم)

آگرہ: مطبع مفید عام، ۱۸۹۳ء، اول، ۲۷۸

لندن، جرمنی، مصر

۸۹۔ محمد حسن الاعظمی، پروفیسر / عبدالسلام خورشید (مرتب): آج کا مصر

لاہور: اردو اکیڈمی، ۱۹۴۱ء، اول، ۱۷۲

مصر

۹۰۔ محمد حسن جان، مولانا: امام بخاریؒ کے دیس میں چند روز

اسلام آباد: ۱۹۹۲ء، اول، ۱۲

تاشقند، بخارا، سمرقند

۹۱۔ محمد حفیظ الرحمن حفیظ: سفر نامہ حجاز

دہلی: محبوب المطابع، ۱۹۳۳ء، اول، ۱۳۲

حج

۹۲۔ محمد حفیظ الرحمن وفاؤ بائیوی: راہ وفا (منظوم)

علی گڑھ: مسلم یونیورسٹی پریس، ۱۹۳۸ء، اول، ۳۳۳

عراق، شام، فلسطین، مصر، حج

۹۳۔ محمد حمزہ فاروقی: آج بھی اس دیس میں

کراچی: مکتبہ اسلوب، ۱۹۸۲ء، اول، ۱۲۰

قرطبہ

۹۴۔ محمد حمزہ فاروقی: زمان و مکاں اور بھی ہیں

کراچی: عصری مطبوعات، ۱۹۸۷ء، اول، ۳۲۸

اردن، شام، لبنان، ترکی، آسٹریا، یوگوسلاویہ، ایران، افغانستان

۹۵۔ محمد حمزہ فاروقی: سفر آشوب

کراچی: مکتبہ اسلوب، ۱۹۸۷ء، اول، ۲۲۲

شام، ترکی، جرمنی، انگلستان، ہنگری، بلغاریہ، رومانیہ، ایران، افغانستان، فرانس

۹۶۔ محمد حمزہ فاروقی: سفر نامہ اقبال (مرتب)

کراچی: مکتبہ اسلوب، ۱۹۸۹ء، دوم، ۲۸۳

انگلستان، اٹلی، مصر، فلسطین

۹۷۔ محمد حنیف ملی: چین کا ایک تبلیغی سفر

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۴

چین

۹۸۔ محمد حنیف ملی: چین کا ایک دعوتی سفر

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۸۶ء، اول، ۱۸

چین

۹۹۔ محمد خالد: یا ترا

لاہور: قوسین، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۲۸

نو کوٹ، اسلام کوٹ، راولپنڈی

۱۰۰۔ محمد خالد اختر: دو سفر

لاہور: مطبوعات، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۹۲

سوات کاغان

۱۰۱۔ محمد خالد خان: بلاد فارس میں چند روز

ملتان: بیکین بکس، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۳۸

ایران

۱۰۲۔ محمد خان، کرقل: جنگ آمد

لاہور: مکتبہ اردو ڈائجسٹ، ۱۹۷۱ء، سوم، ۲۶۲

عراق، قاہرہ، برما

۱۰۳۔ محمد خان، کرقل: سلامت رومی

لاہور: غالب پبلشرز، ۱۹۹۲ء، ۳۳۶

بیروت، سوئٹزرلینڈ، لندن، پیرس، ترکی، ایران

۱۰۴۔ محمد داؤد طاہر: اک سفر اور سہی

لاہور: فیروز سنز، ۲۰۰۱ء، اول، ۳۶۸

کویت

۱۰۵۔ محمد داؤد طاہر: سفر زندگی ہے

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۹ء، دوم، ۳۸۴

ایران، ترکی

۱۰۶۔ محمد داؤد طاہر: شوق، ہم سفر میرا

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۳۶۸

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۶ء، دوم، ۳۶۸

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۷ء، سوم، ۳۶۸

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۸ء، چہارم، ۳۶۸

لاہور: فیروز سنز، ۲۰۰۲ء، پنجم، ۴۰۰

جرمنی، امریکہ، میکسیکو، کینیڈا، انگلینڈ، فرانس

۱۰۷۔ محمد داؤد طاہر: منزل نہ کر قبول

لاہور: فیروز سنز، ۲۰۰۴ء، اول، ۳۶۸

پنجاب

۱۰۸۔ محمد الدین فوق: سفرنامہ کشمیر

لاہور: حمید یہ سٹیم پریس، ۱۹۰۷ء اول، ۹۶
کشمیر

۱۰۹۔ محمد ذاکر علی خان: مرحبا الحاج

کراچی: ۱۹۷۶ء اول، ۳۹۶

ج

۱۱۰۔ محمد ذاکر علی خان: میاں کی اٹریا تلے

کراچی: ایجوکیشنل پریس، ۱۳۹۱ھ، ۶۴

بمبئی: سلطان کمپنی، ۱۳۹۲ھ، ۸۸

ج

۱۱۱۔ محمد ذاکر، کرنل: سیاچن گلشیر

اسکرودو: بلتستان اکیڈمی، ۱۹۹۱ء دوم، ۲۱۴

سیاچن

۱۱۲۔ محمد ذکریا کاندھلوی، مولانا / محمد شاہد، مفتی، نجیب اللہ (مرتب): سفرنامہ افریقہ وانگلینڈ

کراچی: المکتبۃ الاسلامیہ، ۱۹۸۲ء اول، ۱۷۴

جنوری افریقہ، انگلینڈ

۱۱۳۔ محمد ذوقی شاہ / واحد بخش، کیپٹن (مرتب): حج ذوقی

کراچی: محفل ذوقیہ، ۱۳۷۷ھ اول، ۱۰۸

ج

۱۱۴۔ محمد رابع حسنی ندوی، سید: سمرقند و بخارا کی بازیافت

کراچی: مجلس نشریات اسلام، ۱۹۹۶ء اول، ۸۴

لکھنؤ: مجلس تحقیقات و نشریات اسلام، ۱۹۹۸ء اول، ۸۸

سمرقند، بخارا

۱۱۵۔ محمد رفیع ایڈووکیٹ، میاں: سوئے مدینہ

مرید کے: جماعت بنون اسلام ۱۹۸۵ء اول، ۱۱۰
ج

۱۱۶۔ محمد رفیع عثمانی، مفتی: جہاد افغانستان میں سات دن
اسلام آباد: حرکت الجہاد اسلامی، ۱۹۹۱ء سوم، ۲۴۰
افغانستان

۱۱۷۔ محمد رفیع عثمانی، مفتی: یہ تیرے پر اسرار بندے
کراچی: ادارۃ المعارف، ۱۹۹۳ء دوم، ۳۵۶
افغانستان

۱۱۸۔ محمد رفیق رانا، ڈاکٹر: جونہ آتے تو اچھا تھا
لاہور: پروگریسو پبلشرز، ۱۹۹۳ء اول، ۲۱۴
لندن، گلاسکو
۱۱۹۔ محمد رفیق شہزاد: کشمیر کی کلی

لاہور: مصنف، ۱۹۹۰ء اول، ۷۰
آزاد کشمیر

۱۲۰۔ محمد رفیع عثمانی/عجاز احمد صدانی (مرتب): گلگت کے پہاڑوں میں
لاہور: بیت العلوم، ۱۴۲۳ھ اول، ۱۱۰
گلگت

۱۲۱۔ محمد زبیر: چند دن حجاز میں
علی گڑھ: دی نیشنل پرنٹرز کمپنی، ۱۹۵۶ء اول، ۱۳۲
کراچی: ایجوکیشنل پریس، ۱۹۸۰ء دوم، ۱۸۶
ج

۱۲۲۔ محمد زین اللہ: توشہ حجاج
کانپور: مطبع نظامی، ۱۲۹۲ھ اول، ۷۲
ج

۱۲۳۔ محمد سعید اختر: سوئے حرمین

مرید کے: طاہر پبلی کیشنز؛ ۱۹۸۷ء اول؛ ۱۸۰

ج

۱۲۴۔ محمد سعید، حکیم: ارض قرآن حکیم

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن؛ ۱۹۹۳ء؛ ۱۹۲

دوحہ ج

۱۲۵۔ محمد سعید، حکیم: استنبول کا آخری سفر

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن؛ ۱۹۹۹ء؛ ۱۰۰

استنبول

۱۲۶۔ محمد سعید، حکیم: ایک مسافر چار ملک

کراچی: ہمدرد اکیڈمی؛ ۱۹۸۱ء اول؛ ۵۵۲

آسٹریلیا، فرانس، سوئٹزرلینڈ، انگلستان

۱۲۷۔ محمد سعید، حکیم: بالیدگی فکر

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن؛ ۱۹۹۷ء؛ ۱۳۲

واشنگٹن

۱۲۸۔ محمد سعید، حکیم: بحر اوقیانوس کے پار

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن؛ ۱۹۹۱ء؛ ۱۲۸

نیویارک، واشنگٹن، ٹورنٹو

۱۲۹۔ محمد سعید، حکیم: پرواز فکر

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن؛ ۱۹۹۸ء؛ ۱۳۲

کویت

۱۳۰۔ محمد سعید، حکیم: تین دن بغداد میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن؛ ۱۹۹۰ء؛ ۸۸

بغداد

۱۳۱۔ محمد سعید، حکیم: تین شہروں کا مسافر

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن؛ ۱۹۹۸ء؛ ۲۰۸

DIDACTA

Hakikar Shahzad Mir Khan musarrif-i kitāb Firpo ke Yathayon men se the jo North Western Frontier men Nowshera ke sandik wagi hai.

Unke wālid-i kharagwar Hadrat-ulikh Khān in manar-i zamindār aur hāmāhārī the. Shahzād Mir Khān 1803 men paida hua.

14 February 1882 ko guwahar Hinala (Probyn's Horse) men ibarati hua. Yih kitāb unke dunya ke safar aur bahāduran kārnamayon ka apna hayān hai. Unki ala kārghārī aur khat-i khilāfī ke khaton men Sarkār ne unko mundaarja kār isāfat ināma aur tamgajāt ata farmae—

1. Haveli Expedition	Tamga aur kārī
2. Choral Field Force	Tamga aur kārī
3. Sela-i-Chung Tung, Peking, Turlak	Mawfūqur Majāl
4. Mahkūm Field Force	2 Kārī
5. Sela-i-Choral Shra	Lord Kitchener Sarkār ki taraf se Faridkot men ināma aur khilāf

6. Unsubquished Service Medal	1904
7. Kābul aur wāqai par Shāhshāh Zān men isāf mawfūqur tamga aur kārī	

8. Dastar Medal	1911
9. O.B.E. 2nd Class	1912
10. Khān Sahib ka Khilāf	1916
11. Istisnāi Sarkār ke member aur Honourary Magistrate's rank par	1918
12. Khān Sahib ka Khilāf	1920
13. Jung-i-Arīf ke darjān men musarrif khilāfī ke ala men	Shāh aur Tamga

12 October 1924 ko apni watan men intiqāl kīa.

SHAH SAFAR SAIR-I-DUNYA

KHĀN BAHĀDUR SHĀHZĀD MIR KHĀN, O.B.E.,
(17th K.E.O. Lavaca (Probyn's Horse))

MURATTAB NĀDĀ-I
COL. C. A. BOYLE, C.I.E., D.S.O.
LATE PROBYN'S HORSE

Taluk-i-Khānna

"CALCUTTA"
RAISETT MISSION PRESS,
1941

SOLE AGENTS AND DISTRIBUTORS
CHATTERJEE & CO.
33, Park Street, Calcutta
Hafkholā P.O., Calcutta

(جموں و کشمیر کے تہذیبی)

- (الف) سیات جنوب ہندوستان
(ب) سیات اقصیٰ مشرق و جنوب
(ج) سیات برما
(د) سیات تاجیکستان و افغانستان
(س) سیات ہندوستان و پاکستان

نقد

پنڈت شیو نرائن ریشمیٹیم ایڈووکیٹ لاہور و اسکاتلڈ

۱۹۳۵ء

طبع گیلانی لکچرنگ پریس میں مانتہام بابو نظام الدین طبع ہوا

سید احمد خان

سفرنامہ پنجاب

مجلد

مولوی سید اقبال علی صاحب

نام مقام

سب جمع ہوا ہندوستان

سال ۱۹۳۳ء

مطبوعہ الشیخونہ پریس میں مانتہام بابو نظام الدین طبع ہوا
جلد ۱۲۰۱ء

میکسیکوٹی پورٹ آف سین کیوبک

۱۳۲۔ محمد سعید، حکیم: جاپان کہانی

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۶ء، ۳۶۲

جاپان

۱۳۳۔ محمد سعید، حکیم: جرمنی نامہ

لاہور: مکتبہ جدید، ۱۹۶۶ء، اول، ۵۸۳

جرمنی

۱۳۴۔ محمد سعید، حکیم: داستان امریکہ

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۷ء، ۳۰۰

امریکہ

۱۳۵۔ محمد سعید، حکیم: داستان جرمنی

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۷ء، ۱۹۶

جرمنی

۱۳۶۔ محمد سعید، حکیم: داستان ج

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۶ء، ۱۵۶

ج

۱۳۷۔ محمد سعید، حکیم: داستان لندن

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۶ء، ۱۱۶

لندن

۱۳۸۔ محمد سعید، حکیم: درون روس

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۱ء، اول، ۳۶۰

روس، ایشیا، ماسکو، لینن گراڈ، تاشقند، آذربائیجان، پاکو

۱۳۹۔ محمد سعید، حکیم: درہ خیبر

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۵ء

درہ خیبر

۱۴۰۔ محمد سعید، حکیم: دہلی کی سیر

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۴ء، ۱۲۸

دہلی

۱۴۱۔ محمد سعید، حکیم: دہلی میں تین دن

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۱ء، ۶۴

دہلی

۱۴۲۔ محمد سعید، حکیم: ڈھاکہ میں سعید سیاح کے چار دن

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۵ء، ۹۶

ڈھاکہ

۱۴۳۔ محمد سعید، حکیم: ڈیلٹی سے سونے کی کان تک

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۱ء، ۱۲۰

یونان، جنوبی افریقہ

۱۴۴۔ محمد سعید، حکیم: ریگ رواں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۸۹ء، اول، ۴۴۸

یونان، جنوبی افریقہ

۱۴۵۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح اردن میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۴ء، ۱۷۳

اردن

۱۴۶۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح اسکندریہ میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۴ء، ۱۴۰

اسکندریہ

۱۴۷۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح امریکا میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۵ء، اول، ۲۴۲

امریکا

۱۴۸۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح پھر عمان میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۵ء، ۱۲۰

عمان

۱۴۹۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح پھر لندن میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۵ء، ۸۸

لندن

۱۵۰۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح ترکی میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۲ء، ۱۶۸

ترکی

۱۵۱۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح تونس میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۲ء، ۱۲۴

تونس

۱۵۲۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح تہران میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء، ۱۲۴

تہران

۱۵۳۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح ٹورانٹو میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء، ۱۵۶

ٹورانٹو

۱۵۴۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح جاپان میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۵ء، ۸۸

جاپان

۱۵۵۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح جرمنی میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۲ء، ۱۵۲

جرمنی

۱۵۶۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح چین میں

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۲ء، ۱۲۸

چین

۱۵۷۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح ڈھاکا میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء، ۱۵۲
ڈھاکا

۱۵۸۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح سری لنکا میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء، ۱۳۴
سری لنکا

۱۵۹۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح سلطنت عمان میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۴ء، ۸۸
عمان

۱۶۰۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح شیراز میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء، ۱۳۲
شیراز

۱۶۱۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح عمان میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۴ء، ۹۰
عمان

۱۶۲۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح فن لینڈ میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۲ء، ۱۳۸
فن لینڈ

۱۶۳۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح قاہرہ میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۲ء، ۹۰
قاہرہ

۱۶۴۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح قطر میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۴ء، ۱۲۰
قطر

- ۱۶۵۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح کویت میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء، ۹۶
کویت
- ۱۶۶۔ محمد سعید، حکیم: سعید سیاح نیویارک اور واشنگٹن میں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء، ۱۷۸
نیویارک، واشنگٹن
- ۱۶۷۔ محمد سعید، حکیم: سوئٹزرلینڈ میں میرے چند شب و روز
کراچی: ہمدرد اکیڈمی، ۱۹۸۰ء، اول، ۱۹۸
سوئٹزرلینڈ
- ۱۶۸۔ محمد سعید، حکیم: شب و روز
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۷۹ء، اول، ۱۲۰
دمشق، حلب، جدہ
- ۱۶۹۔ محمد سعید، حکیم: فکر جواں
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۷ء، ۳۲۰
امریکہ، کینیڈا، لندن
- ۱۷۰۔ محمد سعید، حکیم: کوریا کہانی
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۸۳ء، اول، ۳۱۶
شمالی کوریا
- ۱۷۱۔ محمد سعید، حکیم: لندن اور کیمبرج
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۰ء، ۱۰۴
لندن، کیمبرج
- ۱۷۲۔ محمد سعید، حکیم: ماوراء النہار
کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۰ء، اول، ۲۵۶
روس، امریکہ، کینیڈا، برطانیہ، جرمنی
- ۱۷۳۔ محمد سعید، حکیم: ماہ سعید

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۸۷ء، اول، ۲۳۲

انگلستان، جرمنی، پاکستان

۱۷۴۔ محمد سعید، حکیم: ماہ و روز

کراچی: ہمدرد اکیڈمی، ۱۹۸۰ء، اول، ۳۹۲

روس

۱۷۵۔ محمد سعید، حکیم: نقش سفر

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۹ء، اول، ۷۵۲

امریکہ، روس، بیروت، کویت، عمرہ

۱۷۶۔ محمد سعید، حکیم: یورپ نامہ (حصہ اول)

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۶۰ء، اول، ۴۹۶

ترکی، یوگوسلاویہ، آسٹریا، سوئٹزرلینڈ

۱۷۷۔ محمد سعید، حکیم: یہ ترکی ہے

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۰ء، ۷۰

ترکی

۱۷۸۔ محمد سعید، حکیم: یہ جاپان ہے

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۱ء، ۱۵۶

جاپان

۱۷۹۔ محمد سعید، شیخ: تمنا بے تاب

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۲ء، ۲۰۰

عمرہ

۱۸۰۔ محمد سلطان: ارمغان سلطانی

آگرہ: مطبع مفید عام، ۱۹۰۲ء، اول، ۲۴۰

گلبرگہ

۱۸۱۔ محمد سلیم، پروفیسر: بلتستان

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۸۶ء، اول، ۳۲

بلتستان

۱۸۲۔ محمد سلیمان، حافظ عرف اللہ دیا: گلزارِ سلیمانی

حیدر آباد دکن: مطبع قانونی پریس، ۱۳۲۹ھ، اول، ۴۴

حیدر آباد دکن، ج

۱۸۳۔ محمد سلیمان سلمان منصور پوری، قاضی: سفرنامہ حجاز الہاد الی سبیل الرشاد

لاہور: کاشی رام پریس، ۱۹۲۳ء، اول، ۲۹۶

لاہور: شیخ غلام علی اینڈ سنز، ۱۹۸۶ء، دوم، ۲۹۶

ج

۱۸۴۔ محمد سلیمان کیلانی: تکمیل ج

لاہور: مکتبۃ السلام، ۱۹۵۵ء، اول، ۳۷۶

ج

۱۸۵۔ محمد شریف امرتسری: سفرنامہ حجاز ۱۹۲۷ء

امرتسر: ۱۹۲۷ء، اول، ۴۸

ج

۱۸۶۔ محمد شریف، چودہری: امریکہ سے کعبہ تک

فیصل آباد: ۱۲۸

امریکہ، ج

۱۸۷۔ محمد شریف خولجہ، جسٹس: سفر بذریعہ دوستی بس

لاہور: الفیصل، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۱۵

لاہور: الفیصل، ۲۰۰۳ء، دوم، ۱۱۵

بھارت

۱۸۸۔ محمد شریف خولجہ: شاخ نازک کے آشیانے

لاہور: کوثر برادرز پبلشرز، ۱۹۹۵ء، اول، ۲۴۰

فلپائن، ملائیشیا، انگلستان

۱۸۹۔ محمد شریف رجبہ: آئینہ حجاز

جوہر آباد: زاہد اکیڈمی، ۱۹۷۰ء، اول، ۲۳۲

جوہر آباد: زاہد اکیڈمی، ۱۹۷۲ء، دوم، ۴۶۳

عمرہ حج

۱۹۰۔ محمد شریف نوری: اسلامی ملکوں کا دورہ

لاہور: ادارہ اصلاح المسلمین، ۱۹۶۵ء، اول، ۹۶

افغانستان، ایران، عراق، اردن، شام

۱۹۱۔ محمد شریف نوری: عرب کا مسافر

لاہور: مکتبہ الحیب، ۱۹۶۵ء، اول، ۸۰

عراق، اردن، حج

۱۹۲۔ محمد شفیع اوکاڑوی: راہ عقیدت

کراچی: مدینہ پبلشنگ کمپنی، ۱۹۶۲ء، ۳۵۶

عراق، شام، اردن، مکہ، مدینہ

۱۹۳۔ محمد شفیع صابر: سفر نامہ حج و زیارت

پشاور: یونیورسٹی بک ایجنسی، ۱۹۷۲ء، اول، ۷۲۰

افغانستان، ایران، عراق، کویت، حج

۱۹۴۔ محمد شفیع مفتی: نقوش و تاثرات در سفر دیوبند و تھانہ بھون

کراچی: ادارۃ المعارف، ۱۹۸۵ء، اول، ۸۴

دیوبند، تھانہ بھون

۱۹۵۔ محمد شمس الدین: سفر نامہ شمس

دہلی: انصار پریس، ۱۹۳۲ء، اول، ۱۰۰

حج

۱۹۶۔ محمد صادق: سیر جہاں وارث

لاہور: مصنف، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۰۴

کاغان، سوات، یورپ، بھارت، حج

۱۹۷۔ محمد صدیق خیر آبادی: رحلة الصديق الى بيت العتيق

لکھنؤ: نامی پریس، ۱۳۷۰ھ، اول، ۱۱۲

ج

۱۹۸۔ محمد صغیر قمر: آئے امریکا بائے امریکا

راولپنڈی: ۲۰۰۱ء، اول، ۱۲۸

امریکا

۱۹۹۔ محمد طفیل: محترم

لاہور: ادارہ فروغ اردو، ۱۹۸۶ء، سوم، ۱۵۰

حیدر آباد کراچی

۲۰۰۔ محمد ظفیر ندوی: یارب

لاہور: سورج پبلشنگ بیورو، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۰۴

ج

۲۰۱۔ محمد ظہور اعجاز حسین، خواجہ: زیارت نامہ

جھنگ: ۱۹۸۶ء، ۲۹۲

عراق

۲۰۲۔ محمد ظہور الحق ظہور حافظ: ایران میں دس دن

اسلام آباد: مکتبہ انوار الاسلام، ۱۹۷۳ء، اول، ۶۴

ایران

۲۰۳۔ محمد ظہیر الدین خان، نواب: سیاحت نامہ

حیدر آباد: دارالطبع سرکار عالی، ۱۹۳۳ء، اول، ۳۵۶

یورپ، امریکہ

۲۰۴۔ محمد عابد خان، ڈاکٹر: چین براستہ خجرات

پشاور: ۱۹۹۴ء، اول، ۶۵

چین

۲۰۵۔ محمد عارف: حرم دیدہ دل

لاہور: دارالکتاب، ۱۹۷۳ء، اول، ۱۵۲

لاہور: پروگریسو پبلشرز ۱۹۹۲ء ۱۱۳

برطانیہ، لبنان، عمرہ

۲۰۶۔ محمد عاصم: سفرنامہ ارض القرآن

لاہور: اسلامک پبلی کیشنز ۱۹۶۲ء اول ۳۳۸

لاہور: اسلامک پبلی کیشنز ۱۹۷۲ء سوم ۳۳۸

سعودی عرب، اردن، دمشق، فلسطین، قاہرہ

۲۰۷۔ محمد عبدالحامد بدایونی: تاثرات چین

کراچی ۱۳۷۵ھ اول ۷۲

چین

۲۰۸۔ محمد عبدالحامد بدایونی: تاثرات روس

کراچی ۱۹۵۷ء اول ۱۱۲

روس، لندن، سوئٹزرلینڈ، دمشق، مکہ مدینہ

۲۰۹۔ محمد عبدالحامد بدایونی: مشیر الحجاج

ملتان: مطبع ٹمس ۱۳۵۷ھ اول ۹۴

حج

۲۱۰۔ محمد عبدالحلیم قاسمی: روئیداد سفر حرم

لاہور: جامعہ حنیفہ ۱۹۸۲ء اول ۹۶

حج

۲۱۱۔ محمد عبدالحی: ہم نے بھی ربوہ دیکھا

کراچی: صدیقی ٹرسٹ ۱۸

ربوہ

۲۱۲۔ محمد عبد القادر مولوی: سفرنامہ حجاز موسوم بہ رفیق الحجاج

بنارس: سلیمانی پریس ۱۹۳۲ء اول ۴۸

حج

۲۱۳۔ محمد عبد اللطیف، صوفی: دیار رسول پاکستان سے دیار حبیب تک

روزنامہ
سفر حج مکرم
موسوم بہ
حسب

عاصی پرمعاصی
الحاج سید اعجاز فتح ایڈوکیٹ ہینا آبادی
مطبع البریہ سٹیشن ڈیرہ گدڑا

وَسَيَكْفِي وَجْهَ رَبِّكَ دُوالجَلَالِ وَالْاَكْرَامِ
کیفیت ترقیات سمت جنوبہ کوہ گر شریف

جو
ہنگام، رونق افزائی حضور پر نور حضرت بندگانِ مکیہ کے
مغرب دورہ ماہ سفر سترہ ہجری طائیفہ اقدس میں پیش کی گئی
موسوم بہ

کلکتہ مجبوعے

بہ سمت جنوبہ

حسب فرمائش مرقع کتاب
جناب نواب اکرام چنگ پناور
مہتمم خزانہ صرفا صر مملکت بہارک

طبع انجمن انخوان الصغای حیدر آباد دکن میں مطبع و شہر ہوا

نظم اقبال
سفر حیدر آباد دکن

مرزا اقبال کے آثارات شاعری میں

مترجم
تقدیر حسین بیگ

سفرنامہ روم
مصر و شام

ہرگز طارہ ان ذی الجہا قاصد کے سلسلہ بیان میں گئے ہیں قطعاً
بیاد بیت المقدس کا پروردگار کے اقدس شہر میں شریک ہونے کا
عزت قابلِ درخشاں شہر طرقات، شہر تہذیب و علم و ادب میں
مطالعہ کی تہذیب و تمدن میں شریک ہونے کا شرف و فخر
بائشادہ اعلیٰ پناہ کی طرقات میں ہرگز کے اقدس شہر میں شریک ہونے کا
تونس اور الجزائر کے اقدس شہر میں شریک ہونے کا شرف و فخر
مصر کے اقدس شہر میں شریک ہونے کا شرف و فخر

شبلی نعمانی

فوتیہ فیہ فیہ فیہ فیہ

لاہور: مصنف '۱۹۵۲ء اول' ۱۶۸

ایران، عراق، کویت، حج

۲۱۴۔ محمد عبداللطیف قریشی: دیار حبیب و سرزمین انبیاء

لاہور: تبلیغی ادارہ '۱۹۶۷ء اول' ۲۷۲

افغانستان، ایران، عراق، اردن، حج

۲۱۵۔ محمد عبداللہ خان: السفر وسیلۃ النظر

لاہور: مطبع اسلامیہ شمیم پریس '۱۳۲۷ھ اول' ۷۲

حج

۲۱۶۔ محمد عبداللہ فائق کرتپوری: صراط الحج

کراچی: باب الاسلام پریس '۱۹۵۸ء اول' ۱۴۳

حج

۲۱۷۔ محمد عبداللہ ہادی اطالو کیوسی ڈاکٹر / فضل الہی نوری (مترجم): میراج حج بیت اللہ

فرینکفرٹ: ۱۹۹۷ء دوم' ۲۱۸

حج

۲۱۸۔ محمد عثمان قاضی: تذکار الحرمین الشریفین

ڈیرہ اسماعیل خان '۱۹۸۶ء اول' ۲۳۲

حج

۲۱۹۔ محمد عدیل خان: فسادات سندھ ۱۹۷۲ء

پشاور: مکتبہ یلغار '۱۹۷۲ء اول' ۷۲

سندھ

۲۲۰۔ محمد عقیل ڈاکٹر سید: لندن اولندن

لکھنؤ: نصرت پبلشرز '۱۹۸۷ء اول' ۲۸۸

لندن، پیرس

۲۲۱۔ محمد علی خاں جانوری: سفرنامہ فرہ مبارک

حیدرآباد دکن: مطبع نظام دکن '۱۹۲۳ء اول' ۴۸

فرہ (افغانستان)

۲۲۲۔ محمد علی قصوری: مشاہدات کابل و یاغستان

کراچی: انجمن ترقی اردو، ۱۶۸

کابل، کنٹر

۲۲۳۔ محمد علی، مولانا / محمد سرور، پروفیسر (مرتب): مولانا محمد علی کے یورپ کے سفر

لاہور: کتاب خانہ پنجاب، ۱۹۴۱ء، اول، ۲۲۸

لاہور: ادارہ ادبیات نو، ۱۹۴۶ء، دوم، ۲۴۰

لاہور: شاہد بک ڈپو، ۱۹۸۸ء، ۲۲۸

یورپ

۲۲۴۔ محمد علی نقشبندی: گلدستہ ریاض الاسلام

لاہور: حمایت اسلام پریس، ۱۹۳۲ء، اول، ۲۲۴

عراق، شام، حج

۲۲۵۔ محمد عمر خان، نواب: زادغریب (حصہ دوم)

میرٹھ: مطبع محبت کشور ہند، ۱۲۹۷ھ، اول، ۱۵۲

حج، مصر، شام، عراق

۲۲۶۔ محمد عمر علی خان، نواب: ارژنگ چین (حصہ دوم، سوم)

لکھنؤ: گرامی نامی مطبع منشی نول کشور، اول، ۸۰

ڈھاکہ، سنگاپور، چین

۲۲۷۔ محمد غوث قریشی، مخدوم: سفرنامہ غوثیہ (جلد اول)

ملتان: مولوی محبوب احمد ایسی تاجر کتب، ۱۹۳۰ء، اول، ۴۵۰

حج

۲۲۸۔ محمد فخر الدین حسین خان: خلاصہ تاریخ مکہ معظمہ

لاہور: مطبع صدیقی، ۱۳۰۸ھ، ۶۴

مکہ معظمہ

○ محمد فخر الدین حسین خان: خلاصہ تواریخ مکہ معظمہ

دہلی: مطبع مجبائی، ۱۹۰۷ء، دوم، ۶۰
مکہ معظمہ

۲۲۹۔ محمد قاسم عابدی شاہجہانپوری، حافظ سید: حج و مدینہ منورہ کی سفری کیفیت
۱۳۲۷ھ، اول، ۹۲

ج

۲۳۰۔ محمد قائم رضوی، سید: سفرنامہ تھائی لینڈ (پہلا حصہ)
حیدر آباد: دارالکتابت، ۱۹۸۸ء، اول، ۸۰
تھائی لینڈ
۲۳۱۔ محمد قیوم اعوان: لاشریک

لاہور: ساگر پبلشرز، ۱۹۹۹ء، اول، ۲۷۲
ج

۲۳۲۔ محمد کاظم: دامن کوہ میں ایک موسم
لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۸ء، ۳۶۶
مغربی جرمنی

۲۳۳۔ محمد کبیر خان: سفر بے نیاز
لاہور: الحمد پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۳۳
تنزانیہ، فرانس، مناکو، بارسلوٹا
۲۳۴۔ محمد کبیر خان: سفر مفر

لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۹۲
برطانیہ

۲۳۵۔ محمد کریم سلطانی: قصر عارفاں
فیصل آباد: مصنف، ۱۹۹۲ء، اول، ۷۸
ازبکستان

۲۳۶۔ محمد کفایت اللہ: دورہ چین کے تاثرات
لاہور: حرا پبلی کیشنز، ۱۹۸۷ء، اول، ۸۸

چین

۲۳۷۔ محمد کلیم ارائیں: سرور عالم کے سفر مبارک

لاہور: مکتبہ تعمیر انسانیت، ۱۹۸۷ء، اول، ۴۰۸

ہجرت، مکہ

۲۳۸۔ محمد لطف اللہ خان: زندگی ایک سفر

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، ۲۳۲

لبنان، سوئٹزرلینڈ، مغربی جرمنی، سکندے نیویا، ہالینڈ، بیلجیم، انگلینڈ، فرانس، اٹلی

۲۳۹۔ محمد مجتبیٰ سید: معین الزائرین

حیدرآباد دکن: مسعود دکن پریس، ۱۳۴۱ھ، اول، ۱۴۴

عراق، ایران

۲۴۰۔ محمد محبت اللہ نوری: چند روز مصر میں

بصیر پور (اوکاڑہ): فقیہ اعظم پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، اول، ۲۸۸

مصر

۲۴۱۔ محمد محبت اللہ نوری: سفر محبت

بصیر پور (اوکاڑہ): فقیہ اعظم پبلی کیشنز، ۲۰۰۲ء، اول، ۴۰۰

عراق

۲۴۲۔ محمد محی الدین حسین، حکیم: سفر نامہ حرمین شریفین

شبلی گنج: محمود پریس، ۱۳۳۱ھ، اول، ۳۴۳

ج

۲۴۳۔ محمد مسعود احمد: سفر نامہ مٹھی

لاہور: ادارہ مظہر اسلام، ۱۹۹۸ء، اول، ۴۰

مٹھی

۲۴۴۔ محمد مظہر بقا: یادگار سفر

کراچی: بقا پرنٹرز اینڈ پبلشرز، ۱۹۹۹ء، اول، ۱۶۰

مکہ مدینہ، مصر، عراق، شام، اردن، ترکی، امریکہ، کینیڈا، انڈیا

۲۳۵۔ محمد مظہر الدین صدیقی: امریکہ کے تاثرات

لاہور: مصنف ۱۹۵۳ء اول، ۷۰

امریکہ

۲۳۶۔ محمد منصب علی خان: ماہ مغرب المعروف بہ کعبہ نما

میرٹھ: مطبع محبت کشور ہند ۱۲۸ھ اول، ۱۸۴

ج

۲۳۷۔ محمد منیر قریشی: داستان حرمین

لاہور: ۲۳۳

ج

۲۳۸۔ محمد موسیٰ کراماوی الحاج: البانیہ میں سات دن

کراچی: صدیقی ٹرسٹ ۱۸

البانیہ

۲۳۹۔ محمد ناظم ندوی: ہندوستان سے دیارِ حرم تک

سہارنپور: صفہ اکیڈمی ۱۹۹۱ء اول، ۶۷۲

ج

۲۵۰۔ محمد نسیم ملک: بادلوں کے دیس میں

کراچی: ۱۹۸۷ء اول، ۴۰

شمالی علاقہ جات

۲۵۱۔ محمد یسین شیخ: دیارِ حرم میں

کراچی: غفصفر اکیڈمی ۱۹۹۶ء اول، ۲۰۸

ج

۲۵۲۔ محمد یحییٰ جانناز: تنظیمی و تبلیغی رپورٹ مشرقی پاکستان

کراچی: جماعت غرباء المحدث ۱۹۶۸ء اول، ۶۳

مشرق پاکستان

۲۵۳۔ محمد یعقوب ڈاکٹر: سفر عشق و بندگی

فیصل آباد: طارق اکیڈمی، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۳۳

جج

۲۵۴۔ محمد یوسف اصلاحی: جاپان اور پیغام حق

نئی دہلی: اسلامک اسٹڈیز ریسرچ اکیڈمی، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۷۶

جاپان

۲۵۵۔ محمد یوسف حضروی، حکیم حاجی: سیر صوات (حصہ اول)

کلکتہ: اکسیرات ہندو خانہ، ۱۹۴۴ء، اول، ۱۲۰

صوات

۲۵۶۔ محمد یوسف قریشی: سفر نامہ ہند

پشاور: موتر الموفین، ۱۴۰۴ھ، اول، ۲۱۶

بھارت

۲۵۷۔ محمد یوسف کتھوریہ، شیخ: تابخاک کاشغر

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۲۵

کاشغر

۲۵۸۔ محمد یوسف کتھوریہ، شیخ: چین کے بے چین مسلمان

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۸۷ء، ۱۸

چین

۲۵۹۔ محمد یونس بٹ، ڈاکٹر: حوائیاں

لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۳۲

ازبکستان، قزاقستان، کرغیزستان

۲۶۰۔ محمد یونس بٹ، ڈاکٹر: خندہ پیش آئیاں

لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۶ء، ۱۶۲

تاشقند

۲۶۱۔ محمود الحسن عارف، ڈاکٹر: تابخاک حرم

لاہور: الفیصل، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۸۰

ج

۲۶۲۔ محمود دانشور ایرانی / خلیل احمد (مترجم): کافرستان
لاہور: آتش فشاں پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۹۸

چترال، دیر، سوات، کافرستان

۲۶۳۔ محمود شام: برطانیہ میں خزاں

کراچی: مطبوعات محمود، ۱۹۶۳ء، اول، ۲۴۰

برطانیہ

۲۶۴۔ محمود شام: بھارت میں بلیک لسٹ

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۲ء، اول، ۴۳۸

بھارت

۲۶۵۔ محمود شام: کتنا قریب کتنا دور

لاہور: شیخ غلام علی اینڈ سنز، ۱۹۷۲ء، اول، ۲۶۴

بھارت

۲۶۶۔ محمود شام: لاڑکانہ سے پکنگ تک

کراچی: نیشنل فورم، ۱۹۷۲ء، اول، ۲۱۰

کراچی: نیشنل فورم، ۱۹۷۶ء، سوم، ۲۰۸

پاکستان، چین

۲۶۷۔ محمود علی: دیکھا پاکستان

لاہور: نگارشات، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۹۰

پاکستان

۲۶۸۔ محمود نظامی: نظر نامہ

لاہور: گوشہ ادب، ۱۹۵۸ء، اول، ۳۲۰

لاہور: گوشہ ادب، ۱۹۶۳ء، دوم، ۳۲۰

مصر، روم، لندن، پیرس، میکسیکو

۲۶۹۔ محمود عثمان حیدر: مشاہدات بلاد اسلامیہ (حصہ اول و دوم)

کراچی: ۱۹۶۲ء دوم، ۲۳۴
 ایران، عراق، ترکی، شام، بیت المقدس
 ۳۷۰۔ محمودہ منظور ہاشمی، سیدہ: کاروان حجاز

ساہیوال: بزم فرید، ۱۹۹۵ء اول، ۱۱۸

ج

۲۷۱۔ مختار آزاد: سیر مراکش اور مشہور حکایات
 کراچی: ایجوکیشنل پریس، اول، ۹۶
 مراکش

۲۷۲۔ مختار مسعود: سفر نصیب

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۸۱ء، ۳۲۰

ج

۲۷۳۔ مدثر بیگ ڈاکٹر، مرزا: سورج، ساحل اور سمندر
 لاہور: وکٹری بک بنک، ۲۰۰۱ء اول، ۲۴۰

مالدیپ

۲۷۴۔ منزل حسین قادری: مناطق الحج

لاہور: ۱۹۷۵ء اول، ۱۲۳

ج

۲۷۵۔ مستنصر حسین تارڑ: اندلس میں اجنبی
 لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، ۴۲۲

اندلس

۲۷۶۔ مستنصر حسین تارڑ: برقیلی بلندیاں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء اول، ۴۴۰

شمالی علاقہ جات

۲۷۷۔ مستنصر حسین تارڑ: پتلی پکینگ کی

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء اول، ۴۴۲

چین

۲۷۸۔ مستنصر حسین تارڑ: چپی

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۷ء، ۲۳۴

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۶ء، ۲۳۴

یورپ

۲۷۹۔ مستنصر حسین تارڑ: چترال داستان

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۲ء، ۲۵۶

گلگت، وادی گولیس، وادی بھنڈر، درہ شیندور، چترال، کافرستان

۲۸۰۔ مستنصر حسین تارڑ: خانہ بدوش

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۲ء، ۵۱۰

افغانستان، ترکی، ایران، مشرق وسطیٰ، اٹلی

۲۸۱۔ مستنصر حسین تارڑ: دیوسائی

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۲ء، ۳۲۸

شمالی علاقہ جات

۲۸۲۔ مستنصر حسین تارڑ: سفر شمال کے

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، ۱۹۶

سوات، خنجراب

۲۸۳۔ مستنصر حسین تارڑ: سنولیک

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۲ء، ۵۰۴

شمالی علاقہ جات

۲۸۴۔ مستنصر حسین تارڑ: شمشال بے مثال

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، ۲۳۸

شمشال

۲۸۵۔ مستنصر حسین تارڑ: کالا ش

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء، ۳۵۲

کافرستان

۲۸۶۔ مستنصر حسین تارڑ: کے ٹو کہانی

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۴ء، ۳۳۰

شمالی علاقہ جات

۲۸۷۔ مستنصر حسین تارڑ: نانگا پربت

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، ۴۱۶

بلتستان، گلگت

۲۸۸۔ مستنصر حسین تارڑ: نکلے تیری تلاش میں

لاہور: التحریر، ۱۹۸۲ء، پنجم، ۴۸۸

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۸۴ء، ششم، ۴۸۸

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۲ء، ۴۸۸

ایران، ترکی، یورپ

۲۸۹۔ مستنصر حسین تارڑ: نیپال نگری

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۹ء، ۳۴۸

نیپال

۲۹۰۔ مستنصر حسین تارڑ: ہنزہ داستان

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، ۲۹۵

ہنزہ

۲۹۱۔ مستنصر حسین تارڑ: یاک سرائے

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۷ء، ۴۴۸

شمالی علاقہ جات

۲۹۲۔ مسرت پراچہ: عجیب لڑکی

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۸۸ء، اول، ۸۸

برطانیہ

۲۹۳۔ مسرت جہاں خٹک: خوشبوؤں کے دیس میں محبتوں کا سفر

پشاور: ادارہ البلاغ، ۱۹۹۸ء، اول، ۲۰۰

سیر مقبول

خشمگیر ممالک بلاد ابر خوش فکر و نیک نوا

آغا مقبول صفحانی

مورث مقل و گیسٹ مقل و موطع شجاعت و جود طہیت

بنام نامی

ہندوستان باکھڑش کاہر کن اردو السلطانیہ عضلہ ملک کا قانیہ جیشہ تربت

کیونان صولت یلمان حضرت نمبر ہندوستان

جناب علی القاب است آنہ بل ازل آفت میو کے پی ذاب گور جنرل

وہرہ سلطنت کشور ہندوستان ام اندا اقبال دولہ

لڑتھنی فالت یہ غلام جہر خاندان صاحب باور اکیس آہشت کشہ صوبہ دوم

مطبع منشی فک شعور واقع کلان بون جہن

بسم اللہ الرحمن الرحیم
بزرگوار و بزرگوار

بزرگوار و بزرگوار

بزرگوار و بزرگوار

کلید جناب کو چکے تھے جو آدم
دینہ کی گلیوں میں وہ ہم نے پالی
(مستند)

کلید جنبت

سفر نامہ حجاز مصر فلسطین شام و عراق عرب

الحاج چودھری عبدالعزیز خان خجوعہ

پنی سی ایس (ریٹائرڈ) گوجرانوالہ

(شباب)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

کلید جناب کو چکے تھے جو آدم
دینہ کی گلیوں میں وہ ہم نے پالی
(مستند)

کلید جنبت

سفر نامہ حجاز مصر فلسطین شام و عراق عرب
ان ممالک کی مختصر تاریخ کے علاوہ وہاں کی مذہبی سماجی و سیاسی حالات کا ایک مکمل جائزہ
(یا تصنیف میں)

بار دوم معترزمیم اضافہ

مستند

الحاج چودھری عبدالعزیز خان
پنی سی ایس (ریٹائرڈ) گوجرانوالہ

ج

۲۹۳۔ مسرت سلیم: سفر آرزو

اسلام آباد: مئی ۱۹۸۶ء اول، ۲۸۵

مکہ، مدینہ، امریکہ، کینیڈا، یورپ، ہانگ کانگ، بنکاک

۲۹۵۔ مسعود احمد برکاتی: دو مسافر دو ملک

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۸۹ء اول، ۱۰۰

کراچی: ہمدرد فاؤنڈیشن، ۱۹۹۳ء دوم، ۱۳۶

انگلستان، فرانس

۲۹۶۔ مسعود احمد خورشید: حج بیت اللہ شریف

کراچی: ایجوکیشنل پریس، ۱۹۶۰ء اول، ۱۷۶

ج

۲۹۷۔ مسعود احمد طور: اللہ کے حضور

لاہور: ۱۹۹۸ء اول، ۲۴۰

ج

۲۹۸۔ مسعود احمد عباسی: بیان حج

دہلی: دانش محل، ۱۹۳۶ء اول، ۲۱۲

ج

۲۹۹۔ مسعود حسن شہاب دہلوی / شاہد حسن (مرتب): سفر ہی سفر

بہاولپور: مکتبہ اردو اکیڈمی، ۱۹۸۹ء، ۲۲۰

پاکستان

۳۰۰۔ مسعود سلطان لکھنوی: سید سنگ پیر، ریشم کارستہ

لاہور: جودت پبلی کیشنز، ۱۹۷۹ء اول، ۲۶۰

شاہراہ قراقرم

۳۰۱۔ مسعود سلطان لکھنوی: گوشہ وطن بریں

لاہور: جودت پبلی کیشنز، ۱۹۸۱ء اول، ۳۵۲

کیلاش

۳۰۲۔ مسعود عالم ندوی: دیار عرب میں چند ماہ

کراچی: مکتبہ چراغ راہ، ۱۹۵۰ء، اول، ۳۹۰

عراق، حج

۳۰۳۔ مسعود قریشی: قصہ چھین جانے کا

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۴۰

چھین

۳۰۴۔ مسکین علی حجازی، ڈاکٹر: ڈالر کے دیس میں

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۴ء، ۱۴۸

امریکہ

۳۰۵۔ مشتاق احمد بھٹی: شہر رواں

لاہور: ۲۰۰۱ء، اول، ۱۶۴

حج، ملائیشیا، سوئڈن، چین، ترکی، پیرس، نیپال

۳۰۶۔ مشتاق احمد خاں: کاروان حیات

لاہور: مصنف، ۱۹۷۴ء، اول، ۳۷۴

حیدر آباد دکن، علی گڑھ، کیمبرج، لندن، پیرس

۳۰۷۔ مصطفیٰ صادق / حافظ لدھیانوی: صدر جنرل ضیاء الحق حرین شریفین میں (منظوم)

لاہور: وفاق پرنٹنگ پریس، ۱۹۸۴ء، اول، ۳۲

مکہ مدینہ

۳۰۸۔ مصنف نامعلوم: گلبرگہ شریف سے بمبئی کوروانگی

حیدر آباد دکن: ۱۹۰۴ء، اول، ۵۷

شولاپور، پونا، کلیانی، بمبئی

۳۰۹۔ مظفر اعجاز: روسی جارحیت سے فتح مبین تک

کراچی: صبا پبلی کیشنز، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۰۴

افغانستان

۳۱۰۔ مظفر حسن ملک، ڈاکٹر: بازیچہ اطفال ہے دنیا میرے آگے
 گجرات: المیر ٹرسٹ لائبریری، ۲۰۰۳ء اول، ۱۰۰
 جج، امریکہ

۳۱۱۔ مظفر حسین انجم، ڈاکٹر: دیوسائی سے کنکور ڈیا تک
 سکرو: سودے بکس، ۲۰۰۳ء اول، ۲۰۶

بلتستان

۳۱۲۔ مظفر حنفی: چل چنبیلی باغ میں

نئی دہلی: موڈرن پبلشنگ ہاؤس، ۱۹۹۸ء اول، ۲۳۸

برطانیہ

۳۱۳۔ مظفر مہدی ہاشمی: دلش پردیش

مظفر گڑھ: مصنف، ۲۰۰۴ء اول، ۲۰۶

یورپ، امریکہ

۳۱۴۔ مفتاح الدین ظفر: سفر مقدس

لاہور: آفتاب عالم پریس، ۱۹۶۴ء اول، ۲۳۲

جج

۳۱۵۔ مقبول بیک بدخشانی، مرزا: ایران

لاہور: ویسٹ پاک پبلشنگ کمپنی لمیٹڈ، ۱۹۶۰ء اول، ۱۱۲

ایران

۳۱۶۔ مقبول بیک بدخشانی: سرزمین حافظ و خیام

لاہور: غالب پبلشرز، ۱۹۷۹ء اول، ۲۶۳

ایران

۳۱۷۔ مقبول حسین جنجوعہ رجبہ: سفر ہے شرط

راولپنڈی: ایس ٹی پرنٹرز، ۱۹۹۸ء اول، ۲۸۴

امریکہ، جج

۳۱۸۔ مقبول طاہر / قربان انجم (مرتب): بغداد جو ظلمت میں ڈوب گیا

لاہور: ۱۹۸۶ء اول ۲۴

بغداد

۳۱۹۔ مقدار اقبال: افغانستان میں 60 دن

راولپنڈی: نواب سز پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء اول ۲۳۶

افغانستان

۳۲۰۔ مقدسی / خورشید احمد فاروق (مترجم): اسلامی دنیا سویں صدی عیسوی میں

دہلی: ندوۃ المصنفین، ۱۹۶۲ء اول ۲۹۶

جزیرۃ العرب، عراق، شام، مصر، سمرقند

۳۲۱۔ مقصود احمد چغتائی: گرین کارڈ کے دیس میں

لاہور: ولید پبلشرز، ۱۹۹۸ء ۱۰۰

امریکہ، برطانیہ

۳۲۲۔ مقصود احمد چغتائی: گوہر مقصود

لاہور: مکتبہ اردو ڈائجسٹ، ۱۹۹۷ء اول ۱۳۸

یورپ

۳۲۳۔ مقصود الرحمن خاں: در مقصود

راولپنڈی: ۱۹۶۸ء اول ۹۶

جج

۳۲۴۔ ملا واحدی: دلی کا پھیرا

کراچی: نظام المشائخ، ۱۹۵۹ء اول ۵۶

دلی

۳۲۵۔ ممتاز احمد تاج، خواجہ: ڈیانا کے دیس میں

لاہور: رابعہ بک ہاؤس، ۲۰۰۰ء اول ۲۱۸

برطانیہ

۳۲۶۔ ممتاز احمد خان: جہاں نما

لاہور: مکتبہ اقدام، ۱۹۶۳ء اول ۲۰۴

ایران، عراق، ترکی، ہالینڈ، جرمنی، فرانس

۳۲۷۔ ممتاز اختر ظافر: آہو حرم ناز میں

گو جرانوالہ: فروغ ادب اکادمی، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۹۲

عمرہ

۳۲۸۔ ممتاز اختر ظافر: منزل

گو جرانوالہ: فروغ ادب اکیڈمی، ۱۹۸۶ء، اول، ۲۷۲

ج

۳۲۹۔ ممتاز چٹھہ، پروفیسر: جلال و جمال

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۲۰۰۰ء، ۳۵۳

ج

۳۳۰۔ ممتاز مفتی: لبیک

لاہور: قمر سعید پبلشرز، ۱۹۷۸ء، ۳۲۰

ج

۳۳۱۔ ممتاز مفتی: ہندیا ترا

لاہور: اظہار سنز، ۱۹۸۲ء، اول، ۳۶۰

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۹۳ء، اول، ۳۳۰

بھارت

۳۳۲۔ مناظر احسن گیلانی: دربار نبوت کی حاضری

کراچی: مجلس نشریات اسلام، ۱۹۸۱ء، ۸۰

ج

۳۳۳۔ مناظر عاشق ہر گانوی: لندن یا ترا

نئی دہلی: نرالی دنیا پبلی کیشنز، لندن یا ترا، ۲۰۰۱ء، اول، ۱۱۲

لندن

۳۳۴۔ منصف اعوان، ملک: میں نے امریکہ دیکھا

: ۲۰۰۳ء، اول، ۲۰۰

لندن، امریکہ

۳۳۵۔ منظر حسین کاظمی سید: مقامات مقدسہ

کراچی: شیخ شوکت علی اینڈ سنز، ۱۹۹۲ء، سوم، ۲۵۸

عراق، شام، ایران، حج

۳۳۶۔ منظور الہی: درودل کشا

لاہور: فیروز سنز، ۱۹۵۶ء، ۱۹۲

غرناطہ، یورپ، مشرقی پاکستان

۳۳۷۔ منظور الہی: نیرنگ اندلس

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۶ء، ۲۸۲

اندلس

۳۳۸۔ منظور الحسن برکاتی سید: چند دن مظہر محمود خان شیرانی کے ساتھ

ٹونک: محمود شیرانی اکیڈمی، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۲۸

ٹونک

۳۳۹۔ منظور الحسن منظور: سرور جاوداں

کھرکی (پونہ): ہمدرد ایجوکیشن سوسائٹی، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۳۴

حج

۳۴۰۔ منظور ممتاز: ارض خیام و حافظ

لاہور: ممتاز پبلی کیشنز، ۱۹۶۳ء، اول، ۸۸

ایران

۳۴۱۔ منظور ممتاز: کشور محمود و بابر

لاہور: مصنف، ۱۹۶۷ء، اول، ۱۹۲

افغانستان

۳۴۲۔ منگو پارک / امن: سفرنامہ منگو پارک

لاہور: خادم التعليم پریس، ۱۹۰۷ء، اول، ۲۳۸

افریقہ

۳۳۳۔ منوچی / خان بہادر سید مظفر علی خان (مترجم): فسانہ سلطنت مغلیہ

لاہور: تخلیقات، ۲۰۰۰ء، اول، ۳۳۸

ایران، ہندوستان

۳۳۴۔ منیر احمد: ہم گنہگار تیرے

لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۳۴

ج

۳۳۵۔ منیر حسین: مدینے کا سفر ہے اور میں نم دیدہ نم دیدہ

کراچی: اخبار وطن، ۲۰۰۱ء، اول، ۱۱۲

عمرہ

۳۳۶۔ منیر حسین: ورلڈ کپ کا سفر

کراچی: کرکٹ پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، اول، ۲۶۰

آسٹریلیا

۳۳۷۔ منیر فاطمی: خواب سفر

فیصل آباد: قرطاس، ۱۹۸۶ء، اول، ۱۹۲

بھارت

۳۳۸۔ منیر فاطمی: دیواروں کے پار

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۰ء، ۳۱۸

ایران، بھارت

۳۳۹۔ منیر فاطمی: گرد بار

ملتان: نقشبندی فاؤنڈیشن، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۳۴

ایران

۳۵۰۔ منیرہ خانم اقبال: ارض حرم اور ہم

کراچی: ۱۹۹۵ء، اول، ۴۸

ج

۳۵۱۔ مہدی محمد: سفر نامہ چترال ۱۹۹۲ء

کراچی: صدیقی ٹرسٹ ۱۶

چترال

۳۵۲۔ مہدی محمد: سفرنامہ چترال اور وادی کیلاش

کراچی: صدیقی ٹرسٹ ۱۹۸۵ء اول ۳۳

کراچی: صدیقی ٹرسٹ ۱۹۸۶ء دوم ۳۳

چترال وادی کیلاش

۳۵۳۔ مہدی محمد: سفرنامہ چترال و کافرستان ۱۹۸۳ء

کراچی: صدیقی ٹرسٹ دوم ۳۳

چترال کافرستان

۳۵۴۔ مہربان علی شاہ مفتی / محمد ایوب صابر ہرسلوی (مرتب): جنگلاتی مسلمانوں پر دینی محنت

دیوبند: مکتبہ دعوتہ الصدق ۱۹۹۶ء اول ۱۲۰

دہرادون

۳۵۵۔ مہر النساء: ہمارا سفر و سرگذشت

حیدر آباد دکن: ارسطو اکیڈمی ۱۹۵۶ء اول ۱۷۶

لندن امریکہ

۳۵۶۔ میراں ملک: البیلا مسافر

لاہور: شیخ غلام علی اینڈ سنز ۱۹۸۵ء اول ۱۱۶

بنکاک ہانگ کانگ جاپان

۳۵۷۔ میراں ملک ایڈووکیٹ: امریکہ میں چند روز

راولپنڈی: ملک پبلی کیشنز ۲۰۰۱ء اول ۱۲۲

امریکہ

۳۵۸۔ میراں ملک: لندن کے نظارے

راولپنڈی: ملک پبلی کیشنز ۲۰۰۳ء اول ۱۲۸

لندن

۳۵۹۔ میرزا ادیب: ہمالہ کے اس پار

لاہور: مکتبہ انجم، ۱۹۸۵ء، دوم، ۱۳۶

چین

۳۶۰۔ میکس مولر / احمد الدین بی اے (مترجم): سیر قطنیہ

لاہور: کارخانہ محمد اسلم خان تاجر کتب، ۹۶

قطنیہ

۳۶۱۔ میکس مولر / محمد انشاء اللہ (مترجم): حالات قطنیہ (حصہ دوم)

امرتسر: مطبع روز بازار، ۱۸۹۸ء، اول، ۱۹۳

قطنیہ

۳۶۲۔ میکس تھیز، پلانٹی ایرین / ملک راج شرما (مترجم): آئینہ عظمت ہند (حصہ اول)

لاہور: ناولٹ ایجنسی، اول، ۱۲۰

ہندوستان

ن

۱۔ نادر علی: الحبيب

آگرہ: مطبع آگرہ اخبار ۱۳۲۶ھ اول ۲۷

ہندوستان

۲۔ نازا کبر آبادی: قدم قدم جہاں نو (منظوم)

کراچی: بزم تخلیق ادب ۲۰۰۳ء اول ۵۴

کینیڈا، امریکہ

۳۔ ناز سرحدی: کلنٹن کے دیس میں

لاہور: آئی وی آئی پبلی کیشنز ۱۹۹۷ء اول ۱۶۰

امریکہ

۴۔ ناصر خسرو / عبدالزاق کانپوری (مترجم): سفرنامہ ناصر خسرو

دہلی: انجمن ترقی اردو ۱۹۴۱ء اول ۲۲۴

بیت المقدس، مصر حج

۵۔ ناصر الدین سید: چین، بھارت اور نیپال

اسلام آباد: حمزہ بکس ۲۰۰۲ء اول ۹۶

چین، نیپال، بھارت

۶۔ ناصر شاہ میر سید: کشمیر کا سفر

کراچی: یونیورسل کمیونی کیشن ۲۰۰۲ء اول ۱۶۰

کشمیر

۷۔ ناصر قریشی: سرزمین آرزو

لاہور: تسنیم پبلی کیشنز، ۱۹۹۵ء، اول، ۱۲۸

ج

۸۔ ناصر نواب، میر: سفرنامہ (منظوم)

قادیان: مطبع انوار احمد، ۱۹۱۰ء، اول، ۱۲۸

قادیان

۹۔ نبی بخش نظامی، شیخ: منزل شوق

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۶۶ء، اول، ۳۶۸

ج

۱۰۔ ثار فاطمہ زہراء: حرم میں رمضان

لاہور: انٹرنیشنل یونین آف مسلم وومن، ۱۹۷۳ء، اول، ۲۳

عمرہ

۱۱۔ نجمہ افتخار راجہ: سایو تارا

ملتان: بیکن بکس، ۱۹۸۹ء، اول، ۲۲۸

تھائی لینڈ، جاپان

۱۲۔ نجمہ افتخار راجہ: کھل جاگم سم

ملتان: بیکن بکس، ۱۹۹۳ء، اول، ۳۳۳

روس، وسطی ایشیا

۱۳۔ نجمہ افتخار راجہ: میرے بھی سفر نامے

ملتان: کلیل برادرز، ۱۹۹۳ء، دوم، ۲۸۸

یورپ، امریکہ

۱۴۔ نجمہ زیدی، سیدہ: آؤ مولا کے آستانے چلیں

سیالکوٹ: شمع نیوز ایجنسی، ۲۰۰۱ء، اول، ۲۴۰

ایران، عراق، شام

۱۵۔ نذر امام: سفرستان

پٹنہ: مکتبہ صبح نو، ۱۹۶۶ء، اول، ۱۶۰

برطانیہ

۱۶۔ نذر لطیف: فسانہ جاپان

ملتان: بیکن بکس، ۱۹۹۷ء، اول، ۲۷۲

جاپان

۱۷۔ نذیر ناز: پھر وہ منظر خواب ہوا

بہاولپور: بھٹی پبلی کیشنز، ۲۰۰۲ء، اول، ۱۱۳

بھارت

۱۸۔ نریندر لوہتر: ہوائی کو لمبس

حیدر آباد دکن: حسامی بک ڈپو، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۷۶

امریکہ

۱۹۔ نسیم بانونا اکرم: الگویت

لاہور: اردو پریس، ۱۹۶۳ء، اول، ۲۶۳

کویت

۲۰۔ نسیم احمد ملک: چترال کا ایک یادگار سفر

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۸

چترال

۲۱۔ نسیم حجازی: پاکستان سے دیار حرم تک

لاہور: ملک دین محمد اینڈ سنز، ۱۹۶۰ء، اول، ۱۸۸

لاہور: قومی کتب خانہ، ۱۹۸۰ء، ۱۶۸

جج

۲۲۔ نسیم علی رضا سید: سفرنامہ ایران

لاہور: ۱۹۸۹ء، اول، ۷۲

ایران

۲۳۔ نسیم علی رضا، میر: زیارات مقدس

خانینوال: آفتاب بک ڈپو ۱۹۸۷ء اول، ۱۶۰

عراق، شام

۲۴۔ نشاط مقبول: ترکی ایک نظر میں

راولپنڈی: نشاط پبلی کیشنز، ۱۹۷۵ء اول، ۲۲۳

ترکی

۲۵۔ نصیر احمد ناصر، ڈاکٹر: روداد سفر حجاز

لاہور: فیروز سنز، ۱۳۹۹ھ اول، ۳۰۴

جج

۲۶۔ نصیر الدین احمد، سید: شمالی علاقہ جات کے سفر کی یادداشت

کراچی: صدیقی ٹرسٹ، ۱۹۸۸ء اول، ۱۰

بلتستان، گلگت

۲۷۔ نظیر صدیقی: دو سفر نامے

راولپنڈی: بک سنٹر، ۱۹۸۸ء اول، ۱۱۰

کلکتہ، بمبئی، لندن

۲۸۔ نعمت اللہ، صاحبزادہ ڈاکٹر: صحرائے مشرق

کویت، اسامہ ٹریڈرز، ۱۹۹۳ء اول، ۱۶۳

بنکاک، سنگاپور، ہانگ کانگ، چین

۲۹۔ نعمت اللہ، صاحبزادہ ڈاکٹر: یورپ میں آٹھ ہفتے

کراچی: مکتبہ ہم زبان، ۱۹۸۷ء اول، ۱۲۸

فرانس

۳۰۔ نعیمہ ضیاء الدین: شہر پری تمثال

کراچی: ویلکم بک پورٹ، ۲۰۰۳ء اول، ۲۰۴

لندن

۳۱۔ نقاش کاظمی: رنگ سفر (منظوم)

کراچی: جگنو مطبوعات، ۱۹۹۵ء، اول، ۸۰

امریکہ، کینیڈا، لندن، جدہ

۳۲۔ نکولا ومانوچی / سجاد باقر رضوی (مترجم): داستان مغلیہ

لاہور: نگارشات، ۱۹۶۸ء، اول، ۲۱۶

بھارت

۳۳۔ نکولائی میخائ洛夫 / حبیب الرحمن (مترجم): سوویت یونین کی سیر

ماسکو: دارالاشاعت ترقی، ۱۹۷۷ء، اول، ۲۳۴

سوویت یونین

۳۴۔ نگار سجاد ظہیر: دشت امکاں

کراچی: آگہی پبلی کیشنز، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۳۶

کراچی: قرطاس، ۲۰۰۳ء، دوم، ۲۷۸

ج

۳۵۔ نور احمد، فشی: سفرنامہ برہما

میرٹھ: مطبع ودیاد رپن، ۱۸۷۹ء، اول، ۷۴

برما

۳۶۔ نور محمد خان محمد حسنی: فارس کا مسافر

کوئٹہ: قلات پبلشرز، ۲۰۰۰ء، اول، ۹۶

ایران

۳۷۔ نور خان محمد حسنی: ہمہ یاراں بہشت

کوئٹہ: براہوی ادبی سوسائٹی، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۰۸

ترکمانستان

۳۸۔ نور الدین، شیخ: رہنمائے حجاز

لاہور: مطبع کشمیری، ۱۹۰۷ء، اول، ۴۶۴

ج

۳۹۔ نور محمد شاہ، صاحبزادہ: سیاحت افغانستان

پشاور: منظور عام پریس، ۱۹۵۸ء، دوم، ۱۷۲

افغانستان

۳۰۔ نور محمد منصوری: کوئی وادی میں ہے کوئی منزل میں ہے؟

کراچی: اتحاد پبلی کیشنز، ۱۹۹۷ء، اول، ۶۸

اراکان (برما)

۳۱۔ نوشاہہ زگس: سفر کہانی

ملتان: بیکن بکس، ۱۹۹۰ء، اول، ۳۹۸

عمرہ، مصر، امریکہ

۳۲۔ نیلم احمد بشیر: سنگمِ تمہیر

لاہور: الفیصل، ۲۰۰۳ء، اول، ۱۴۴

امریکہ

۳۳۔ نیلم احمد بشیر: نیلہ نیپال میں

لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۵۰

نیپال

۳۴۔ نیلم احمد بشیر: نیپال نامہ

لاہور: الفیصل، ۲۰۰۴ء، اول، ۱۴۷

نیپال

۳۵۔ نیسی داس بابو: جین جاترا

پٹنہ: خدا بخش اور نیشنل پبلک لائبریری، ۱۹۹۳ء، ۲۲۰

ہندوستان

و

۱۔ واجد امیر: راوی سے نیا گرا تک

لاہور: الحمد پبلی کیشنز؛ ۱۹۹۸ء، اول، ۲۷۸

کینیڈا

۲۔ واجد علی رضوی، سید: از مارشل محمد اصغر خان کے دورہ چین کے تاثرات

راولپنڈی: تحریک استقلال، ۱۹۷۸ء، اول، ۷۰

چین

۳۔ وجاہت علی، سید: اور زندہ لوٹ آئے

کراچی: مکتبہ سیاحت، ۱۱۲

ایران، بلغاریہ

۴۔ وجاہت علی، سید: جب میں نے انقلاب پسندوں کا عراق دیکھا

کراچی: مکتبہ سیاحت، ۱۹۷۱ء، اول، ۱۲۳

عراق، اردون

۵۔ وجاہت علی، سید: جب میں نے شاہ کا ایران دیکھا

کراچی: ایجوکیشنل پریس، ۱۹۷۰ء، اول، ۱۲۰

ایران

۶۔ وجاہت علی، سید: جب میں نے کمال کا ترکی دیکھا

کراچی: مکتبہ سیاحت، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۲۳

ترکی

۷۔ وجاہت علی سید: جب میں نے کویت دیکھا
کراچی: سب رنگ، ۱۹۷۰ء، اول، ۷۴
کویت

۸۔ وجاہت علی سید: جب میں نے لینن کا روس دیکھا
کراچی: ٹورسٹ پبلی کیشنز، ۱۹۶۹ء، اول، ۱۸۸
روس

۹۔ وحید انور: چار شہر ایک کہانی
بمبئی: کلاسیک انٹرنیشنل، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۰۲
پشاور، لاہور، حیدر آباد، کراچی
۱۰۔ وحید الدین خاں، مولانا: اسفار ہند

لاہور: دارالتذکیر، ۲۰۰۰ء، اول، ۵۶۳
بھارت

۱۱۔ وحید الدین خاں، مولانا: سفر نامہ چین و فلسطین
لاہور: دارالتذکیر، ۱۹۹۹ء، اول، ۲۰۰
چین، فلسطین

۱۲۔ وحید الدین خاں، مولانا: سفر نامہ غیر ملکی اسفار (جلد اول)
دہلی: اسلامک سنٹر، ۱۹۹۲ء، اول، ۵۲۲

لندن، سوئٹزر لینڈ، ملائیشیا، مراکش، لاہور، طرابلس، افغانستان، امریکہ، حج
○ وحید الدین خاں، مولانا: سفر نامہ غیر ملکی اسفار (جلد دوم)
لاہور: دارالتذکیر، ۲۰۰۱ء، اول، ۶۹۶

طرابلس، اردن، دکار، روس، ٹوکیو، امریکہ، روم، مالٹا، قاہرہ، لاہور
مراکو، اٹلی، انگلینڈ، افریقہ

۱۳۔ وحید الدین خاں، مولانا: میوات کا سفر
نئی دہلی: مکتبہ الرسالہ، ۱۹۹۸ء، اول، ۲۲۰

میوات

۱۴۔ وحید قیصر: بادیان کھول دو

لاہور: عمیر پبلشرز، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۶۰

امریکہ

۱۵۔ وحید قیصر: جزائر ہوائی

لاہور: عمیر پبلشرز، ۱۹۹۷ء، اول، ۲۶۸

امریکہ

۱۶۔ وحید قیصر: عقیدت کا سفر

لاہور: القمر انٹر پرائز، ۲۰۰۰ء، اول، ۱۴۲

عمرہ

۱۷۔ وحید نسیم: حدیث دل

کراچی: غضنفر اکیڈمی، ۱۹۸۰ء، اول، ۲۹۴

ج

۱۸۔ دودا محی ندوی، سید: تبلیغی دورے

بمبئی: رحیمی پریس، ۱۹۵۵ء، اول، ۲۴۰

مشرقی افریقہ

۱۹۔ وزیر آغا: تین سفر

سرگودھا: مکتبہ زردبان، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۴۴

بمبئی، برطانیہ، سویڈن

۲۰۔ وزیر حسین خاں، سید: وکیل الغرباء

لکھنؤ: مطبع نامی منشی نول کشور، ۱۸۸۶ء، ۱۳۲

ج

۲۱۔ وقار علی، سید: بنگاک

کراچی: ساؤتھ ایشیا پبلی کیشنز، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۲۸

کراچی: ساؤتھ ایشیا پبلی کیشنز، ۱۹۹۰ء، دوم، ۹۶

بنکاک

۲۲۔ وقار علی سید: سیر پاکستان

کراچی: ساؤتھ ایشیا پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، اول، ۹۶

پاکستان

۲۳۔ وقار علی سید: فلپائن

کراچی: ساؤتھ ایشیا پبلی کیشنز، ۱۹۸۹ء، اول، ۱۴۴

فلپائن

۲۴۔ وقار النساء، نوں، نیگم: سوویت یونین میں چند روز

حیدر آباد: مکتبہ عوام، ۱۹۶۷ء، اول، ۵۴

سوویت یونین

۲۵۔ ولایت حسین، حافظ: رحلة المسکین الی البلد الامین

الہ آباد: مطبع انوار صابری، ۱۹۰۹ء، اول، ۸۸

جج

۲۶۔ ولی محمد مومن: روزنامہ سفر یورپ

دلی: دلی پرنٹنگ پریس، ۱۹۲۶ء، اول، ۲۸۴

قاہرہ، روم، وٹس، جنیوا، پیرس، لندن

۲۷۔ ولی محمد میر، دیر قاضی: سفرنامہ مغرب اقصیٰ

بجنور: مدینہ برقی پریس، ۱۹۳۲ء، اول، ۱۶۶+

مراکش

۲۸۔ ولیم کفر، ڈبلکر، لومبر، محمد انشاء اللہ (مترجم): حالات نجد والحساء

لاہور: حمید یہ پریس، ۱۹۰۵ء، اول، ۴۰۴

وسط و شرق عرب

۲۹۔ وی کولو: چوائن لائی کے ساتھ محافظ کی حیثیت سے لانگ مارچ

پکنگ: غیر ملکی زبانوں کا اشاعت گھر، ۱۹۸۱ء، اول، ۱۵۸

چین

۱۔ ہاتف سعید: بیروت رنگ

کراچی: دستیار پبلی کیشنز، ۲۰۰۲ء، اول، ۲۲۰

بیروت

۲۔ ہاتف سعید: حدیث وفا

کراچی: البلال، ۱۹۹۸ء، اول، ۲۷۲

حجاز، مکہ، مدینہ، عمرہ، حج

۳۔ ہاتف سعید: سیر سعادت

کراچی: دستیار پبلی کیشن، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۸۲

رائیونڈ تبلیغی اجتماع

۴۔ ہارون خان شیروانی: یورپ جنگ سے پہلے

حیدر آباد دکن: اعظم سٹیم پریس، ۱۹۳۳ء، اول، ۲۱۸

ترکی، یورپ

۵۔ ہرچرن چاولہ: تم کو دیکھیں

نئی دہلی: شار پبلی کیشنز، ۱۹۹۲ء، اول، ۲۲۰

پاکستان

۶۔ ہرمزی جلیل قدوائی، بیگم: کیفیات حج بیت اللہ

کراچی: ادارہ نگارش و مطبوعات، ۱۹۸۳ء، اول، ۱۵۲

حج

سلسلہ تصانیف

سفر حجاز

حج و زیارت مفصل و مکمل کتابت ہدایہ

از

عبدالمجاہد

مؤلف تصوف اسلام و شریعت طوالت ہو سکتا رہے
و ایضاً شرح (المعنی)

با حقاہد مولوی مسعود علی ندوی

مطبع و مکتبہ عارفین عظیمہ

قیمت ... ع

۱۹۳۳
۱۳۵۴

سفر شاد نگر

مطبوعہ

ہر ایک نئی ایچہ اجالیاں کرشن پر شاد و مہاراجہ بادر

پیشانی فرین خان لعل حسین

کتابت و تصانیف مولانا محمد حسین علی صاحب دہلوی

سفر شاد نگر

کتابت و تصانیف مولانا محمد حسین علی صاحب دہلوی

کتابت و تصانیف مولانا محمد حسین علی صاحب دہلوی

کتابت و تصانیف مولانا محمد حسین علی صاحب دہلوی

کتابت و تصانیف مولانا محمد حسین علی صاحب دہلوی

قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم الحج والعمرة لله

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

فمن حج لله لم يكتب له حسنة الا مرة واحدة

۷۔ ہمایوں ادیب: فجر الانسان

کراچی: مطبوعات الاخبار ۱۹۸۲ء، اول ۲۷۲

عراق

۸۔ ہمایوں عرفان، سید: الحمرا سے بخارا تک

کراچی: ایجوکیشنل پریس پاکستان ۱۹۹۳ء، اول ۲۷۲

یورپ، مشرق وسطیٰ

۹۔ ہنری پوننگرز / ایم انور رومان (مترجم): سفر نامہ بلوچستان و سندھ (حصہ اول)

کوئٹہ: نساء ٹریڈرز، ۱۹۸۰ء، اول ۲۱۹

بلوچستان، سندھ

○ ہنری پوننگرز / ایم انور رومان (مترجم): سفر نامہ بلوچستان و سندھ (حصہ دوم)

کوئٹہ: نساء ٹریڈرز، ۱۹۸۰ء، اول ۲۲۶

بلوچستان

○ ہنری پوننگرز / ایم انور رومان (مترجم): سفر نامہ بلوچستان و سندھ (حصہ اول و دوم)

کوئٹہ: نساء ٹریڈرز، ۱۹۸۳ء، دوم ۴۴۴

بلوچستان

۱۰۔ ہنری کبس / عبدالسلام خورشید (مترجم): ہلال سائے میں

لاہور: احسن برادرز، ۱۹۵۳ء، ۵۶۰

مشرق وسطیٰ

۱۱۔ ہیون سانگ / ہیلندر ہرنر دھنورا / ضیاء الرحمن صدیقی (مترجم): ہیون سانگ کا سفر ہندوستان

نئی دہلی: نیشنل بک ٹرسٹ انڈیا، ۱۹۹۱ء، اول ۶۴

ہندوستان

۱۲۔ ہوگ شیانگ / م۔ن: ایک چینی سیاح کا سفر نامہ

لاہور: پنجاب ریلیجیجس بک سوسائٹی، ۱۹۲۱ء، دوم ۱۱۰

تبت، باختر، بلخ، قندھار، پشاور، کشمیر، قنوج

۱۳۔ ہیو میکڈیبل / امان قریشی، ڈاکٹر (مترجم): سفرنامہ کافرستان

لاہور: تخلیقات، ۲۰۰۳ء اول، ۱۳۶

کافرستان

ی

- ۱۔ یسین رضوی، ڈاکٹر: ٹیولی گارڈن
اسلام آباد: مسٹر بکس، ۱۹۹۲ء، اول، ۱۷۶
ڈنمارک
- ۲۔ یسین رضوی، ڈاکٹر: جہان آزاد
اسلام آباد: ٹیلنٹ پبلشرز، ۱۹۸۷ء، اول، ۱۳۳
جرمنی
- ۳۔ یسین رضوی، ڈاکٹر: کیتس
اسلام آباد: مسٹر بکس، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۶۰
فن لینڈ
- ۴۔ یسین رضوی، ڈاکٹر: وائیلنگ
اسلام آباد: ٹیلنٹ پبلشرز، ۱۹۸۸ء، اول، ۱۹۲
سویڈن
- ۵۔ یسین معصوم: گھڑی مسافرت کی
کراچی: نزہت پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء، اول، ۲۱۲
کینیڈا، امریکہ
- ۶۔ یعقوب سروش: ایک منزل کئی قافلے
حیدرآباد: معیز برادرس، ۱۹۷۷ء، سوم، ۱۶۰

ج

۷۔ یعقوب علی رازی: سفرنامہ جہان اسلام ایران
پشاور: جدون پرنٹنگ پریس، ۱۹۸۵ء، اول، ۱۲۶

ایران

۸۔ یعقوب نظامی: پیغمبروں کی سرزمین
لاہور: نگارشات، ۲۰۰۱ء، اول، ۲۹۶
شام، عراق، اسرائیل، فلسطین، اردن
۹۔ یوان ییک، چومنگ: سفر دوستی کا

اسلام آباد: اکادمی ادبیات پاکستان، ۱۹۹۰ء، اول، ۱۷۴

پاکستان

۱۰۔ یوسف حسین کمبل پوش: عجائبات فرنگ

مطبع منشی نول کشور، ۱۸۷۳ء، ۱۶۹

برطانیہ، فرانس، پرتگال، مالٹا، مصر

۱۱۔ یوسف حسین کمبل پوش / مظفر عباس، ڈاکٹر (مرتب): عجائبات فرنگ

لاہور: مکتبہ عالیہ، ۱۹۸۲ء، اول، ۲۵۶

برطانیہ، فرانس، پرتگال، مالٹا، مصر

۱۲۔ یوسف حسین کمبل پوش / تحسین فراقی، ڈاکٹر (مرتب): عجائبات فرنگ

لاہور: مکہ بکس، ۱۹۸۳ء، اول، ۲۶۲

برطانیہ، فرانس، پرتگال، مالٹا، مصر

۱۳۔ یوسف مرزا: دیدہ دل واکرے کوئی

کراچی: مطبوعات غزال، ۱۹۹۶ء، اول، ۲۵۶

ج

۱۴۔ یوسف مرزا: ماہ صیام

کراچی: مطبوعات غزال، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۲۰

عمرہ

۱۵۔ یوسف ناظم: امریکہ میری عینک سے

حیدر آباد: شگوفہ پبلی کیشنز، ۱۹۹۳ء، اول، ۱۱۲

امریکہ

۱۶۔ یونس متین: ایک چکر ہے میرے پاؤں میں (منظوم)

لاہور: آئینہ ادب، ۱۹۹۱ء، اول، ۲۱۶

برطانیہ، فرانس، ہالینڈ، جرمنی، سپین، لبنان

فہرست

جزوی سفرنامے

انتخاب سفرنامے

جزوی

ابوالبرکات حاجی: ذوق انقلاب

کراچی: ویکم بک پورٹ، ۲۰۰۲ء، اول، ۲۸۶

جج، کاغان

احمد حسین صدیقی: سیاحت ماضی

کراچی: مکتبہ دانیال، ۱۹۹۳ء، اول، ۳۲۰

بھارت

احمد نجی الدین، ڈاکٹر: خودگزشت

لاہور: فلشن ہاؤس، ۱۹۹۵ء، اول، ۲۲۳

سنگار پور، ملائیشیا، بغداد، آسٹریلیا، نیوزی لینڈ، لاگوس، تنزانیہ، سعودی عرب

آئر لینڈ، برطانیہ، جرمنی، ترکی، کیمرون، ہالینڈ، اٹلی، یونان

ارشاد محمود لیفٹیننٹ: آٹھ بج گئے جناب

لاہور: الفیصل، ۱۹۹۶ء، اول، ۱۲۸

ملائیشیا، تھائی لینڈ، انڈونیشیا، سڈنی، سنگاپور

اشفاق احمد: سفر مینا

لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، ۳۹۶

روم، نیویارک، قرطبہ، غرناطہ، پکنگ، واشنگٹن

انور ندیم: جلتے توے کی مسکراہٹ

لکھنؤ: ۱۹۸۵ء، ۲۸۸

بھارت

برج پری ڈاکٹر: چند تحریریں

سری نگر: دیپ پبلی کیشنز، ۱۹۸۸ء، اول، ۲۰۴
گوا

جوگندر پال: رابطہ

نئی دہلی: تخلیق کار پبلشرز، ۱۹۹۷ء، اول، ۱۶۸

پاکستان

حسرت موہانی، بیگم / شفقت رضوی (مرتب): بیگم حسرت موہانی

کراچی: مکتبہ شاہد، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۲۸

عراق، حجاز

حمید نظامی / محمودہ حمید نظامی، بیگم (مرتبہ): نشان منزل

لاہور: نوائے وقت، ۱۹۷۰ء، اول، ۱۷۵

یورپ، امریکہ

سلمیٰ یاسمین: کوئے ملامت

راولپنڈی: نیرنگ خیال پبلی کیشنز، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۹۰

لندن

شمس کاشمیری: پیر پنجال

گوجرانوالہ: کاش پبلی کیشن، ۱۹۹۱ء، اول، ۱۱۲

بلتستان، پونچھ

صدیق سالک: تادم تحریر

راولپنڈی: مکتبہ سرمد، ۱۹۹۱ء، ہفتم، ۳۷۸

نیویارک، میوانا، ساہری، یورپ، مشرق وسطیٰ، چین

ضمیر جعفری، سید: سفر نامہ + خسر نامہ

لاہور: پاکستان بکس، ۱۹۹۴ء، اول، ۱۳۰

لندن، جرمنی

عبدالسلام خورشید ڈاکٹر: رو میں ہے رخس عمر

لاہور: آتش فشاں پہلی کیشنز، ۱۹۸۶ء اول، ۳۲۸

پیرس، ایمسٹرڈیم، لندن، سری لنکا، تہران، سنگا پور، انڈونیشیا، تھائی لینڈ

فلپائن، ہانگ کانگ، جاپان

عبدالحمید ندیم، سید: دیار غیر سے دیار حبیب تک

ملتان: المکتبہ الباسط، ۱۹۸۰ء اول، ۱۹۰

برطانیہ، حج

عزیز علوی: لندن میں پھول

سرگودھا: ندیم پہلی کیشنز، ۱۹۸۸ء اول، ۱۸۳

لندن

فاروق عادل: مجموعہ زرد گلاب کی وادی

لاہور: جمالیات، ۱۹۹۴ء اول، ۵۸۲

بغداد، انقرہ، یورپ

فیض احمد فیض: مہ و سال آشنائی

کراچی: دانیاں، ۱۹۸۳ء دوم، ۱۳۶

سوویت یونین

قیصر تمکین علوی: خبر گیر

واہ کینٹ: مصنف، ۱۹۸۷ء اول، ۱۶۰

انگلستان

گلزار احمد، بریگیڈیئر: تذکرہ حجاز

راولپنڈی: مکتبہ المختار، ۱۴۰۲ھ اول، ۲۷۲

راولپنڈی: مکتبہ المختار، ۱۹۹۲ء دوم، ۲۶۴

جج

لالہ لاجپت رائے / لال چند فلک: خیالات لالہ لاجپت رائے

لاہور: بندے ماترم بک ایجنسی، ۱۹۰۵ء اول، ۸۰

یورپ، امریکہ

مبارک شاہ بغدادی، پیر اساجد الرحمن بغدادی (مرتب): بغداد سے بغداد تک
لاہور: مجلس اہرار، ۱۹۹۱ء، اول، ۲۰۲

ج

محمد شفیع، میاں: صدف ریزے

راولپنڈی: مصنف، ۱۹۸۹ء، ۲۸۸

ج

محمد کبیر خان: ہمہ یاران دشت

لاہور: مطبوعات، ۱۹۸۷ء، اول، ۲۵۲

اٹلی

مقبول احمد، سید، پروفیسر: برگ گل

ممبئی: انجمن اسلام پریس، ۲۰۰۱ء، اول، ۳۰۳

انگلستان، چیکو سلواکیہ، ہنگری، بلغاریہ، رومانیہ، پولینڈ

نذیر مومن: پس پردہ ساز

لاہور: مکتبہ روایت، ۱۹۹۰ء، اول، ۲۷۲

مشرقی بنگال، عراق

نور زادہ خلوزے: بھڑکتے ہوئے شعلوں میں جنت کی تلاش

جمہوریہ خیبر ایجنسی: مصنف، ۲۰۰۱ء، اول، ۳۰۸

افغانستان

وحید الدین خاں: دودن مرکز تبلیغ نظام الدین میں

کراچی: مکتبہ قاسم العلوم، ۱۳۹۹ھ، اول، ۹۳

بستی نظام الدین دہلی

فہارس الاسفار	نام کتاب
ضیاء اللہ کھوکھر	مرتب
عبدالمجید کھوکھریادگار لائبریری گوجرانوالہ	ناشر
شاکرین، لاہور	طابع
۲۰۰۴ء	اشاعت اول
۳۰۰	صفحات
۱۰۰۰	تعداد
۱۸۰	قیمت

باہتمام

ضیاء اللہ کھوکھر ۸۳ بی ماڈل ٹاؤن گوجرانوالہ

ایندی حیدری میموریل سیریز نمبر (۱)

سلسلہ انجمن اشاعت اردو و فہرست

بلے یا دو کار محترمہ لیڈی حیدری
 بہت کم قیمت پر دینے کے لیے
 ۱۱/۱۲/۱۳/۱۴/۱۵/۱۶/۱۷/۱۸/۱۹/۲۰/۲۱/۲۲/۲۳/۲۴/۲۵/۲۶/۲۷/۲۸/۲۹/۳۰/۳۱/۳۲/۳۳/۳۴/۳۵/۳۶/۳۷/۳۸/۳۹/۴۰/۴۱/۴۲/۴۳/۴۴/۴۵/۴۶/۴۷/۴۸/۴۹/۵۰/۵۱/۵۲/۵۳/۵۴/۵۵/۵۶/۵۷/۵۸/۵۹/۶۰/۶۱/۶۲/۶۳/۶۴/۶۵/۶۶/۶۷/۶۸/۶۹/۷۰/۷۱/۷۲/۷۳/۷۴/۷۵/۷۶/۷۷/۷۸/۷۹/۸۰/۸۱/۸۲/۸۳/۸۴/۸۵/۸۶/۸۷/۸۸/۸۹/۹۰/۹۱/۹۲/۹۳/۹۴/۹۵/۹۶/۹۷/۹۸/۹۹/۱۰۰/۱۰۱/۱۰۲/۱۰۳/۱۰۴/۱۰۵/۱۰۶/۱۰۷/۱۰۸/۱۰۹/۱۱۰/۱۱۱/۱۱۲/۱۱۳/۱۱۴/۱۱۵/۱۱۶/۱۱۷/۱۱۸/۱۱۹/۱۲۰/۱۲۱/۱۲۲/۱۲۳/۱۲۴/۱۲۵/۱۲۶/۱۲۷/۱۲۸/۱۲۹/۱۳۰/۱۳۱/۱۳۲/۱۳۳/۱۳۴/۱۳۵/۱۳۶/۱۳۷/۱۳۸/۱۳۹/۱۴۰/۱۴۱/۱۴۲/۱۴۳/۱۴۴/۱۴۵/۱۴۶/۱۴۷/۱۴۸/۱۴۹/۱۵۰/۱۵۱/۱۵۲/۱۵۳/۱۵۴/۱۵۵/۱۵۶/۱۵۷/۱۵۸/۱۵۹/۱۶۰/۱۶۱/۱۶۲/۱۶۳/۱۶۴/۱۶۵/۱۶۶/۱۶۷/۱۶۸/۱۶۹/۱۷۰/۱۷۱/۱۷۲/۱۷۳/۱۷۴/۱۷۵/۱۷۶/۱۷۷/۱۷۸/۱۷۹/۱۸۰/۱۸۱/۱۸۲/۱۸۳/۱۸۴/۱۸۵/۱۸۶/۱۸۷/۱۸۸/۱۸۹/۱۹۰/۱۹۱/۱۹۲/۱۹۳/۱۹۴/۱۹۵/۱۹۶/۱۹۷/۱۹۸/۱۹۹/۲۰۰/۲۰۱/۲۰۲/۲۰۳/۲۰۴/۲۰۵/۲۰۶/۲۰۷/۲۰۸/۲۰۹/۲۱۰/۲۱۱/۲۱۲/۲۱۳/۲۱۴/۲۱۵/۲۱۶/۲۱۷/۲۱۸/۲۱۹/۲۲۰/۲۲۱/۲۲۲/۲۲۳/۲۲۴/۲۲۵/۲۲۶/۲۲۷/۲۲۸/۲۲۹/۲۳۰/۲۳۱/۲۳۲/۲۳۳/۲۳۴/۲۳۵/۲۳۶/۲۳۷/۲۳۸/۲۳۹/۲۴۰/۲۴۱/۲۴۲/۲۴۳/۲۴۴/۲۴۵/۲۴۶/۲۴۷/۲۴۸/۲۴۹/۲۵۰/۲۵۱/۲۵۲/۲۵۳/۲۵۴/۲۵۵/۲۵۶/۲۵۷/۲۵۸/۲۵۹/۲۶۰/۲۶۱/۲۶۲/۲۶۳/۲۶۴/۲۶۵/۲۶۶/۲۶۷/۲۶۸/۲۶۹/۲۷۰/۲۷۱/۲۷۲/۲۷۳/۲۷۴/۲۷۵/۲۷۶/۲۷۷/۲۷۸/۲۷۹/۲۸۰/۲۸۱/۲۸۲/۲۸۳/۲۸۴/۲۸۵/۲۸۶/۲۸۷/۲۸۸/۲۸۹/۲۹۰/۲۹۱/۲۹۲/۲۹۳/۲۹۴/۲۹۵/۲۹۶/۲۹۷/۲۹۸/۲۹۹/۳۰۰/۳۰۱/۳۰۲/۳۰۳/۳۰۴/۳۰۵/۳۰۶/۳۰۷/۳۰۸/۳۰۹/۳۱۰/۳۱۱/۳۱۲/۳۱۳/۳۱۴/۳۱۵/۳۱۶/۳۱۷/۳۱۸/۳۱۹/۳۲۰/۳۲۱/۳۲۲/۳۲۳/۳۲۴/۳۲۵/۳۲۶/۳۲۷/۳۲۸/۳۲۹/۳۳۰/۳۳۱/۳۳۲/۳۳۳/۳۳۴/۳۳۵/۳۳۶/۳۳۷/۳۳۸/۳۳۹/۳۴۰/۳۴۱/۳۴۲/۳۴۳/۳۴۴/۳۴۵/۳۴۶/۳۴۷/۳۴۸/۳۴۹/۳۵۰/۳۵۱/۳۵۲/۳۵۳/۳۵۴/۳۵۵/۳۵۶/۳۵۷/۳۵۸/۳۵۹/۳۶۰/۳۶۱/۳۶۲/۳۶۳/۳۶۴/۳۶۵/۳۶۶/۳۶۷/۳۶۸/۳۶۹/۳۷۰/۳۷۱/۳۷۲/۳۷۳/۳۷۴/۳۷۵/۳۷۶/۳۷۷/۳۷۸/۳۷۹/۳۸۰/۳۸۱/۳۸۲/۳۸۳/۳۸۴/۳۸۵/۳۸۶/۳۸۷/۳۸۸/۳۸۹/۳۹۰/۳۹۱/۳۹۲/۳۹۳/۳۹۴/۳۹۵/۳۹۶/۳۹۷/۳۹۸/۳۹۹/۴۰۰/۴۰۱/۴۰۲/۴۰۳/۴۰۴/۴۰۵/۴۰۶/۴۰۷/۴۰۸/۴۰۹/۴۱۰/۴۱۱/۴۱۲/۴۱۳/۴۱۴/۴۱۵/۴۱۶/۴۱۷/۴۱۸/۴۱۹/۴۲۰/۴۲۱/۴۲۲/۴۲۳/۴۲۴/۴۲۵/۴۲۶/۴۲۷/۴۲۸/۴۲۹/۴۳۰/۴۳۱/۴۳۲/۴۳۳/۴۳۴/۴۳۵/۴۳۶/۴۳۷/۴۳۸/۴۳۹/۴۴۰/۴۴۱/۴۴۲/۴۴۳/۴۴۴/۴۴۵/۴۴۶/۴۴۷/۴۴۸/۴۴۹/۴۵۰/۴۵۱/۴۵۲/۴۵۳/۴۵۴/۴۵۵/۴۵۶/۴۵۷/۴۵۸/۴۵۹/۴۶۰/۴۶۱/۴۶۲/۴۶۳/۴۶۴/۴۶۵/۴۶۶/۴۶۷/۴۶۸/۴۶۹/۴۷۰/۴۷۱/۴۷۲/۴۷۳/۴۷۴/۴۷۵/۴۷۶/۴۷۷/۴۷۸/۴۷۹/۴۸۰/۴۸۱/۴۸۲/۴۸۳/۴۸۴/۴۸۵/۴۸۶/۴۸۷/۴۸۸/۴۸۹/۴۹۰/۴۹۱/۴۹۲/۴۹۳/۴۹۴/۴۹۵/۴۹۶/۴۹۷/۴۹۸/۴۹۹/۵۰۰/۵۰۱/۵۰۲/۵۰۳/۵۰۴/۵۰۵/۵۰۶/۵۰۷/۵۰۸/۵۰۹/۵۱۰/۵۱۱/۵۱۲/۵۱۳/۵۱۴/۵۱۵/۵۱۶/۵۱۷/۵۱۸/۵۱۹/۵۲۰/۵۲۱/۵۲۲/۵۲۳/۵۲۴/۵۲۵/۵۲۶/۵۲۷/۵۲۸/۵۲۹/۵۳۰/۵۳۱/۵۳۲/۵۳۳/۵۳۴/۵۳۵/۵۳۶/۵۳۷/۵۳۸/۵۳۹/۵۴۰/۵۴۱/۵۴۲/۵۴۳/۵۴۴/۵۴۵/۵۴۶/۵۴۷/۵۴۸/۵۴۹/۵۵۰/۵۵۱/۵۵۲/۵۵۳/۵۵۴/۵۵۵/۵۵۶/۵۵۷/۵۵۸/۵۵۹/۵۶۰/۵۶۱/۵۶۲/۵۶۳/۵۶۴/۵۶۵/۵۶۶/۵۶۷/۵۶۸/۵۶۹/۵۷۰/۵۷۱/۵۷۲/۵۷۳/۵۷۴/۵۷۵/۵۷۶/۵۷۷/۵۷۸/۵۷۹/۵۸۰/۵۸۱/۵۸۲/۵۸۳/۵۸۴/۵۸۵/۵۸۶/۵۸۷/۵۸۸/۵۸۹/۵۹۰/۵۹۱/۵۹۲/۵۹۳/۵۹۴/۵۹۵/۵۹۶/۵۹۷/۵۹۸/۵۹۹/۶۰۰/۶۰۱/۶۰۲/۶۰۳/۶۰۴/۶۰۵/۶۰۶/۶۰۷/۶۰۸/۶۰۹/۶۱۰/۶۱۱/۶۱۲/۶۱۳/۶۱۴/۶۱۵/۶۱

سَلَامٌ عَلَيْهَا بِخَيْرِ شَرَفِ الْعُلَمَاءِ

سپستان (۱)

لیڈی فرنیچر

چند ورقہ سے حکایات
متحدہ

مولى حافظ محمد زهير جبار العليم
بأمره

[illegible]

سفرنامہ حجاز

مفتی

جناب مسائل آب محقق با کمال ماهر و ثمال الشیخ فی زمانہ والو الید فی قوسہ
محضرت با عظمت مہابی سینہ زعفران علی بیک صاحب القابہ پشی کلکٹر ضلع بستی
محسن

مصنف صاحبِ روح نے حالاتِ سفر کا ذکر کو ازیرمہم شاعری تو لکھی ہے تو ہمیں جو
حالاتِ بزل و ہول تو قاضی کا مران دیدہ و درم شریف و سناٹا سک جو
دیگر حالاتِ جہلی جن میں ضرور کہ ہے اہتمام و آزمائشِ شریعت و دیلت سے
تاریخ و از بطور و زنا سے اس کیفیت سے جسے فرمایا ہے جو مصو باسافران
مخاز کے اعانت بخش ہو گئے

وین

آخرین وایات عازمان حج کیوں پہلے سے تمام ہر سامان سفر و غیرہ اسے تمنا

سب فرمائش و عجز و غصہ و غم

طبع فی نوکشم واقع کتب من طبع ہوا

1444

اعطاني في صبحه كتابا في علمه في كتابه

انتخاب

ابن عرفان: ایک ہی منزل

کراچی: فضلی سنز، ۱۹۸۵ء، اول، ۱۲۷

ج

اعجاز اشرف انجم: سنہری جالیوں کے روبرو

جہلم: اسلامک بک ویشن، ۲۰۰۳ء، اول، ۳۶۸

مدینہ منورہ

اقرار حسین شیخ: ابن بطوطہ سے ابن انشاء تک

لاہور: ۲۰۰۰ء، اول، ۳۴۰

لندن، قسطنطنیہ، مصر، افغانستان، روس، چین

تنویر احمد علوی، ڈاکٹر: سفرناموں میں دلی (جلد اول)

دہلی: اردو اکادمی، ۱۹۹۴ء، اول، ۲۴۰

دلی

تنویر احمد علوی، ڈاکٹر: سفرناموں میں دلی (جلد دوم)

دہلی: اردو اکادمی، ۱۹۹۴ء، اول، ۲۴۰

دلی

ضیاء ساجد: اردو کے شاہکار سفرنامے

لاہور: مکتبہ القریش، ۱۹۹۲ء، اول، ۵۱۲

یورپ، جاپان، امریکہ وغیرہ

ضیاء ساجد: منتخب مشہور سفرنامے

لاہور: مکتبہ القریش، ۱۹۹۲ء، اول، ۶۷۲

بیس سفرناموں سے اقتباسات

مائیکل ولف / تصدق حسین (مترجم): مکہ مکرمہ کے ہزار راستے

لاہور: پروگریسو بکس، ۲۰۰۴ء، اول، ۶۶۴

مکہ مکرمہ

محبوب الرحمن فاروقی، ڈاکٹر ابراہار رحمانی: آجکل اور سفرنامہ

نئی دہلی: پہلی کیشنز، ڈویژن وزارت اطلاعات و نشریات، ۲۰۰۰ء، اول، ۲۰۴

یورپ، ایشیا وغیرہ

محمد متین خالد: بارگاہ رسالت میں (۷۰ زائرین کے تاثرات)

لاہور: مکتبہ تعمیر انسانیت، ۱۹۹۸ء، اول، ۲۹۲

مدینہ منورہ

مریم: اردو کے بہترین سفرنامے

لاہور: انتخاب پہلی کیشنز، ۱۹۷۶ء، اول، ۶۸

قرطبہ، ہالینڈ، بیروت، دمشق، فرانس، قاہرہ

مناظر احسن گیلانی: ہزار سال پہلے

کراچی: نفیس اکیڈمی، ۱۹۷۵ء، سوم، ۳۲۰

ہندوستان، چین، اسلامی ممالک

منظور ممتاز: حرمین کے دلکش و دلگداز تذکرے

لاہور: گورا پبلشرز، ۱۹۹۷ء، اول، ۲۲۶

حرمین شریفین

نذراحمد، حافظ: آؤ مدینہ چلیں (دس سفرناموں کا انتخاب)

لاہور: مسلم اکادمی، ۱۹۷۳ء، اول، ۱۰۸

مدینہ

یعقوب سروش: ایک منزل کئی قافلے

حیدرآباد: معین برادر، ۱۹۷۷ء، سوم، ۱۶۰

جج

اشاریہ

اشاریہ میں دیئے ہوئے نمبر، اُس فہرست کے مطابق ہیں جو باعتبار اسمائے کتب [ص ۲۵-۱۰۴] ترتیب دی گئی ہے۔ مطلوبہ سفرنامے سے سفرنامہ نگار کا نام معلوم کر کے سفرنامے کی تفصیل کے لئے اُس فہرست [ص ۱۰۵-۲۸۸] سے رجوع کریں جو باعتبار اسمائے مصنفین مرتب کی گئی ہے۔

منظوم

۹۵۹ ۹۰۹ ۶۹۰ ۵۹۴ ۵۳۷ ۵۳۰ ۲۹۷ ۲۴۴ ۱۷۰ ۱۳۲
 ۱۲۷۳ ۱۱۴۴ ۱۰۳۸ ۹۷۵

خواتین

۷۳ ۵۴ ۵۳ ۴۹ ۴۲ ۳۷ ۲۴ ۲۰ ۱۰ ۷
 ۱۶۵ ۱۶۳ ۱۶۲ ۱۵۷ ۱۴۳ ۱۴۱ ۱۱۰ ۱۰۹ ۱۰۶ ۸۳
 ۳۲۳ ۳۲۳ ۳۰۸ ۳۰۳ ۲۷۸ ۲۷۶ ۲۲۷ ۲۰۸ ۲۰۴ ۱۷۰
 ۴۳۰ ۴۱۱ ۳۹۱ ۳۸۷ ۳۸۳ ۳۸۲ ۳۷۹ ۳۷۰ ۳۶۳ ۳۲۶
 ۵۷۰ ۵۶۰ ۵۳۸ ۴۸۷ ۴۷۵ ۴۷۲ ۴۷۱ ۴۵۵ ۴۴۵ ۴۴۱
 ۶۶۵ ۶۶۰ ۶۴۹ ۶۴۳ ۵۹۹ ۵۹۳ ۵۸۹ ۵۸۴ ۵۷۹ ۵۷۸
 ۸۲۳ ۸۱۹ ۸۱۳ ۷۹۲ ۷۸۸ ۷۴۳ ۷۱۱ ۶۷۹ ۶۷۶ ۶۷۵
 ۹۳۹ ۹۳۳ ۹۲۸ ۹۱۳ ۸۸۳ ۸۷۸ ۸۷۱ ۸۷۰ ۸۵۶ ۸۳۹
 ۱۰۴۶ ۱۰۴۳ ۱۰۱۷ ۱۰۱۲ ۹۹۳ ۹۹۲ ۹۹۱ ۹۷۴ ۹۶۸ ۹۶۲
 ۱۱۷۳ ۱۱۴۵ ۱۱۳۰ ۱۱۲۲ ۱۱۱۳ ۱۰۸۷ ۱۰۸۶ ۱۰۷۳ ۱۰۴۷ ۱۰۳۴
 ۱۲۳۱ ۱۲۲۸ ۱۲۲۷ ۱۲۲۶ ۱۲۲۵ ۱۲۱۵ ۱۱۸۹ ۱۱۸۳ ۱۱۸۰ ۱۱۷۴
 ۱۲۹۹ ۱۲۹۷ ۱۲۸۷ ۱۲۶۷ ۱۲۵۴

حرمین شریفین (جج وعمره)

۵۲ ۴۹ ۴۷ ۴۶ ۳۹ ۳۸ ۲۹ ۲۶ ۱۸ ۱۴
 ۸۶ ۸۵ ۸۴ ۸۲ ۷۷ ۷۴ ۶۸ ۵۹ ۵۴ ۵۳
 ۱۹۸ ۱۹۷ ۱۸۲ ۱۸۱ ۱۷۹ ۱۴۸ ۱۴۴ ۱۳۷ ۱۳۶ ۱۳۰
 ۲۴۴ ۲۴۳ ۲۳۸ ۲۳۶ ۲۲۹ ۲۲۱ ۲۲۰ ۲۱۸ ۲۰۲ ۱۹۹
 ۲۸۶ ۲۷۵ ۲۶۹ ۲۶۷ ۲۶۴ ۲۶۳ ۲۵۲ ۲۵۱ ۲۵۰ ۲۴۶
 ۳۶۹ ۳۵۰ ۳۲۹ ۳۱۱ ۳۰۹ ۳۰۸ ۳۰۵ ۳۰۴ ۲۹۱ ۲۸۷
 ۳۸۴ ۳۸۳ ۳۸۲ ۳۸۱ ۳۸۰ ۳۷۹ ۳۷۸ ۳۷۷ ۳۷۶ ۳۷۰

۲۰۷	۳۹۹	۳۹۲	۳۹۳	۳۹۲	۳۹۱	۳۹۰	۳۸۷	۳۸۶	۳۸۵
۴۵۲	۴۴۱	۴۴۲	۴۴۲	۴۴۵	۴۴۴	۴۱۹	۴۱۸	۴۱۱	۴۱۰
۴۸۹	۴۸۷	۴۸۶	۴۸۵	۴۸۴	۴۸۳	۴۸۲	۴۸۱	۴۸۰	۴۷۸
۵۴۶	۵۴۳	۵۴۲	۵۴۱	۵۴۲	۵۴۳	۵۴۲	۵۰۰	۴۹۷	۴۹۱
۶۰۲	۶۰۰	۵۹۷	۵۸۶	۵۸۴	۵۷۹	۵۷۴	۵۵۸	۵۵۷	۵۵۶
۶۵۵	۶۵۴	۶۵۰	۶۴۲	۶۱۹	۶۱۶	۶۱۵	۶۰۹	۶۰۵	۶۰۴
۶۷۴	۶۷۲	۶۷۱	۶۶۴	۶۶۱	۶۶۰	۶۵۹	۶۵۸	۶۵۷	۶۵۶
۷۳۰	۷۲۹	۷۲۸	۷۲۷	۷۲۶	۷۲۵	۷۱۱	۶۸۴	۶۸۱	۶۷۹
۷۴۰	۷۳۹	۷۳۸	۷۳۷	۷۳۶	۷۳۵	۷۳۴	۷۳۳	۷۳۲	۷۳۱
۷۵۱	۷۵۰	۷۴۹	۷۴۸	۷۴۷	۷۴۶	۷۴۴	۷۴۳	۷۴۲	۷۴۱
۸۶۵	۸۵۰	۸۴۸	۸۴۶	۸۴۵	۷۹۴	۷۹۱	۷۶۱	۷۶۰	۷۵۲
۹۴۵	۹۴۰	۹۳۶	۹۳۳	۹۲۶	۹۱۱	۹۰۹	۸۹۶	۸۸۷	۸۸۴
۱۰۲۳	۱۰۰۳	۹۸۹	۹۷۵	۹۷۴	۹۷۳	۹۷۱	۹۵۷	۹۵۶	۹۵۰
۱۱۰۹	۱۱۰۱	۱۰۹۹	۱۰۹۸	۱۰۷۲	۱۰۷۱	۱۰۷۰	۱۰۶۷	۱۰۶۰	۱۰۴۸
۱۱۴۴	۱۱۴۳	۱۱۴۲	۱۱۴۴	۱۱۴۲	۱۱۴۷	۱۱۴۵	۱۱۴۳	۱۱۱۶	۱۱۱۰
۱۱۷۰	۱۱۶۶	۱۱۶۵	۱۱۶۴	۱۱۵۷	۱۱۵۶	۱۱۵۵	۱۱۵۲	۱۱۴۷	۱۱۴۶
۱۲۵۸	۱۲۴۸	۱۲۴۲	۱۲۴۰	۱۲۴۰	۱۲۱۴	۱۱۸۹	۱۱۸۴	۱۱۸۲	۱۱۷۱
۱۳۰۳ ۱۲۹۳ ۱۲۹۲ ۱۲۷۸ ۱۲۷۱ ۱۲۶۲									

پاکستان / آزاد کشمیر

۱۶۳	۱۵۵	۱۱۴	۱۰۸	۸۳	۴۱	۳۷	۷	۲	۱
۲۵۹	۲۲۲	۲۱۶	۲۱۴	۲۰۶	۲۰۴	۱۹۰	۱۸۴	۱۸۳	۱۷۱
۳۴۵	۳۳۹	۳۳۶	۳۳۵	۳۳۴	۳۳۰	۲۸۹	۲۷۷	۲۶۸	۲۶۶
۴۶۹	۴۶۳	۴۴۷	۴۴۶	۴۱۷	۴۰۱	۳۹۸	۳۹۵	۳۴۹	۳۴۶
۶۶۲	۶۰۳	۵۹۸	۵۹۶	۵۷۱	۵۶۲	۵۴۴	۵۲۰	۵۱۴	۵۰۸
۷۷۳	۷۶۹	۷۲۲	۷۲۱	۷۲۰	۷۱۴	۷۱۲	۷۰۰	۶۸۶	۶۷۰

۸۵۳	۸۳۲	۸۳۱	۸۲۹	۸۲۷	۸۱۵	۸۱۳	۷۹۷	۷۹۶	۷۹۳
۹۶۱	۹۵۱	۹۳۱	۹۰۴	۸۹۹	۸۹۳	۸۹۲	۸۹۱	۸۵۷	۸۵۶
۹۹۴	۹۸۸	۹۸۷	۹۸۵	۹۸۰	۹۷۹	۹۷۸	۹۷۷	۹۶۳	۹۶۲
۱۰۵۱	۱۰۴۴	۱۰۴۳	۱۰۴۵	۱۰۴۴	۱۰۴۱	۱۰۴۰	۱۰۱۶	۹۹۷	۹۹۶
۱۱۶۹	۱۱۶۲	۱۱۵۸	۱۱۵۳	۱۱۱۱	۱۱۰۷	۱۰۹۴	۱۰۶۸	۱۰۵۷	۱۰۵۶
۱۲۵۹	۱۲۳۵	۱۲۳۴	۱۱۹۹	۱۱۹۸	۱۱۸۵	۱۱۸۱	۱۱۸۰	۱۱۷۹	۱۱۷۶
۱۳۰۷	۱۳۰۵	۱۲۹۹	۱۲۷۹	۱۲۷۵	۱۲۷۲	۱۲۶۶	۱۲۶۵	۱۲۶۰	

بھارت

۱۴۹	۱۴۱	۱۳۵	۱۱۰	۱۰۹	۶۱	۵۵	۲۸	۲۰	۱۹
۲۱۳	۲۰۳	۲۰۱	۱۹۶	۱۹۵	۱۹۴	۱۹۳	۱۹۲	۱۷۳	۱۵۷
۳۱۳	۳۱۲	۳۰۳	۲۹۱	۲۷۱	۲۶۰	۲۳۷	۲۳۵	۲۳۳	۲۱۷
۴۴۲	۴۲۷	۴۱۵	۴۰۹	۴۰۴	۳۷۵	۳۵۱	۳۳۱	۳۲۷	۳۱۸
۴۹۹	۴۷۷	۴۷۴	۴۷۳	۴۷۲	۴۷۱	۴۴۷	۴۴۶	۴۴۴	۴۴۳
۶۹۰	۶۸۹	۶۸۷	۶۶۹	۶۶۸	۶۴۸	۵۷۵	۵۷۰	۵۱۶	۵۰۹
۷۸۵	۷۸۴	۷۸۱	۷۷۱	۷۷۰	۷۱۶	۷۱۵	۷۱۳	۶۹۵	۶۹۱
۸۵۸	۸۴۹	۸۴۸	۸۴۷	۸۴۱	۸۳۷	۸۳۳	۸۰۸	۸۰۵	۷۸۶
۹۱۴	۹۱۳	۸۸۶	۸۸۳	۸۸۰	۸۷۷	۸۷۶	۸۷۳	۸۶۶	۸۶۲
۱۰۶۳	۱۰۴۶	۱۰۴۰	۱۰۳۹	۱۰۳۷	۱۰۰۱	۹۸۱	۹۵۸	۹۴۸	۹۳۷
۱۱۶۷	۱۱۵۹	۱۱۵۴	۱۱۴۶	۱۱۰۸	۱۰۸۹	۱۰۸۸	۱۰۸۷	۱۰۸۶	۱۰۶۴
۱۲۷۰	۱۲۶۴	۱۲۶۳	۱۲۴۳	۱۲۰۷	۱۲۰۴	۱۲۰۳	۱۱۹۶	۱۱۸۷	۱۱۷۸
								۱۳۰۸	۱۳۰۴

امریکہ

۹۵	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۷۶	۷۵	۴۰
۱۰۵	۱۰۴	۱۰۳	۱۰۲	۱۰۱	۱۰۰	۹۹	۹۸	۹۷	۹۶
۲۸۵	۲۷۱	۲۱۰	۲۰۸	۱۶۱	۱۶۰	۱۵۶	۱۵۴	۱۱۹	۱۰۶

۳۶۷	۴۳۵	۴۲۲	۴۰۵	۴۰۳	۳۲۶	۳۲۴	۳۲۳	۳۰۲	۳۰۰
۵۹۹	۵۵۵	۵۳۵	۵۲۷	۵۱۷	۵۱۱	۵۱۰	۵۰۳	۴۹۸	۷۷۶
۹۱۷	۸۷۰	۸۵۲	۸۵۱	۶۷۸	۶۴۶	۶۴۱	۶۲۸	۶۲۲	۶۰۶
۱۱۷۲	۱۱۳۶	۱۰۸۴	۱۰۵۶	۱۰۰۷	۱۰۰۲	۱۰۰۰	۹۹۳	۹۵۹	۹۲۲
				۱۳۰۱	۱۲۹۱	۱۲۶۸	۱۲۴۵	۱۲۱۶	۱۱۹۰

ایران

۱۲۸	۱۲۷	۱۲۲	۱۱۷	۱۱۶	۶۲	۵۰	۱۰	۶	۴
۴۱۲	۳۷۱	۴۹۲	۱۸۰	۱۶۴	۱۳۴	۱۳۳	۱۳۲	۱۳۱	۱۳۰
۷۰۲	۶۳۵	۶۲۷	۶۱۲	۶۱۰	۶۰۸	۶۰۷	۵۱۳	۵۱۲	۴۲۰
۱۰۲۲	۹۴۷	۹۳۹	۹۱۰	۹۰۶	۸۵۵	۷۱۹	۷۰۵	۷۰۴	۷۰۳
				۱۲۷۷	۱۲۵۲	۱۱۶۸	۱۱۲۸	۱۱۲۱	۱۰۳۳

چین

۲۳۲	۲۳۱	۲۰۵	۱۵۳	۱۵۰	۶۶	۴۴	۲۳	۱۶	۸
۳۶۳	۳۶۲	۳۶۱	۳۶۰	۳۵۸	۳۵۷	۳۵۶	۳۵۴	۳۴۳	۲۴۹
۵۰۱	۴۸۸	۴۶۱	۴۵۹	۴۴۹	۳۶۸	۳۶۷	۳۶۶	۳۶۵	۳۶۴
۱۱۰۶	۱۰۶۶	۱۰۵۹	۹۸۳	۹۶۷	۷۲۴	۷۲۳	۶۶۳	۶۴۱	۵۶۳
				۱۲۵۶	۱۲۲۷	۱۲۲۱	۱۲۱۸	۱۲۱۷	

برطانیه

۳۳۷	۳۴۱	۳۱۷	۳۰۷	۲۴۸	۲۱۹	۱۶۸	۱۶۷	۱۳۹	۴۵
۶۶۷	۶۴۴	۶۱۷	۵۲۳	۵۲۱	۵۰۶	۴۷۹	۴۵۸	۴۴۰	۴۲۶
۱۰۵۰	۱۰۴۹	۱۰۴۵	۱۰۲۶	۹۴۸	۹۰۰	۸۹۴	۸۴۳	۸۰۵	۷۹۹
۱۲۳۶	۱۱۱۸	۱۱۱۵	۱۰۸۲	۱۰۸۱	۱۰۸۰	۱۰۷۹	۱۰۷۷	۱۰۷۶	۱۰۷۵

افغانستان

۴۲۸	۳۴۴	۳۲۰	۳۱۹	۱۳۵	۱۱۸	۱۱۵	۷۱	۷۰	۶۹
۹۱۹	۹۱۶	۸۵۴	۸۳۵	۸۳۴	۷۶۷	۷۱۸	۶۹۸	۶۱۴	۵۵۳
		۱۲۹۵	۱۱۹۳	۱۱۲۴	۱۰۳۱	۹۹۹	۹۷۲	۹۶۰	۹۳۸

سوویت یونین / روس

۵۵۲	۴۹۰	۴۶۲	۴۳۵	۳۱۶	۲۹۵	۲۳۴	۲۱۲	۵۱	۴۸
۱۰۶۹	۱۰۱۷	۱۰۱۱	۹۶۹	۸۴۶	۸۲۳	۸۲۲	۸۲۱	۷۵۴	۶۸۰
				۱۲۵۰	۱۱۹۲	۱۱۴۵	۱۱۰۰	۱۰۹۵	۱۰۸۵

ترکی

۴۶۸	۳۷۳	۲۹۴	۲۵۸	۲۵۷	۲۵۶	۲۵۴	۵۷	۵۶	۴۰
		۱۲۹۴	۱۱۶۰	۱۱۴۱	۹۸۶	۸۶۹	۶۲۵	۵۸۷	۵۶۹

جاپان

۴۰۰	۳۴۲	۳۳۷	۳۳۲	۲۸۴	۲۸۳	۲۸۲	۲۸۱	۲۸۰	۲۷۸
				۱۲۹۶	۹۵۲	۸۱۸	۸۱۶	۶۲۹	

عراق

۷۰۸	۶۸۲	۶۴۹	۵۸۵	۵۶۸	۵۶۶	۲۹۰	۲۷۲	۱۷۸	۱۷۷
						۱۲۴۷	۹۴۹	۹۳۵	۹۳۴

کویت

۱۰۱۵	۱۰۱۴	۱۰۱۳	۱۰۱۲	۹۰۷	۶۴۰	۵۹۵	۲۹۴	۲۱۱	۷۸
------	------	------	------	-----	-----	-----	-----	-----	----

چین

۱۲۴۰	۱۰۷۸	۹۶۵	۹۶۴	۲۱۵	۱۱۳	۱۱۲	۱۱۱	۵	
------	------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	---	--

عمل و عرفان کے اعتبار سے گوجرانوالہ کی سرزمین نہایت زرخیز ہے۔ اس میں بے شمار عالی دماغ لوگوں نے جنم لیا اور بہت سے میدان ہائے کار میں شہرت پائی۔ صالحیت اور علم دوستی میں بھی یہ علاقہ پُر ثروت اور شاداب رہا۔ موجودہ دور میں اس شہر کی علم دوستی کی روشن مثال جناب ضیاء اللہ کھوکھر ہیں، جنہوں نے کتاب اور علم کو اپنا مقصدِ حیات قرار دے رکھا ہے اور اس مقصد کی تکمیل کے لیے ایک بڑی لائبریری قائم کی ہے۔

ضیاء اللہ کھوکھر کا تعلق گوجرانوالہ کے کھوکھر قبیلے کے اُس خاندان سے ہے جس کے بانی حاجی پیر بخش کھوکھر کے اجداد نے جموں سے ہجرت کی اور امرتسر کے نواح میں راولاں کھوکھراں کے نام سے اپنی بستی قائم کی، پھر اٹھارہویں صدی میں حاجی پیر بخش نے گوجرانوالہ کو اپنا مستقر بنا کر یہاں آہنی الماریوں کی صنعت کی بنیاد رکھی۔

حاجی پیر بخش اس ضلع کے مستجاب الدعوات عالم دین حضرت مولانا غلام رسول قلعوی کے ارادت مند اور فیض یافتہ تھے۔ ضیاء اللہ کھوکھر کے خاندان میں عمل بالحدیث کا آغاز انہی حاجی پیر بخش سے ہوا، جس نے آگے چل کر بہت سی خوش گوار منزلیں طے کیں۔

ضیاء اللہ کھوکھر کے والد جناب عبد المجید کھوکھر شہر کے سیاسی اور سماجی حلقوں میں اہم مقام رکھتے تھے۔ اللہ تعالیٰ نے انہیں عمدہ علمی و ادبی ذوق سے بھی نواز رکھا تھا۔ ۲۳ ستمبر ۱۹۹۱ء کو ان کا انتقال ہوا اور سعادت مند بیٹے نے اپنی قائم کردہ لائبریری کو ”عبد المجید کھوکھر یادگار لائبریری“ کے نام سے موسوم کر کے صاحبِ مطالعہ باپ کا نام زندہ رکھنے کا عزم کیا۔

یہ لائبریری مختلف موضوعات کی ہزاروں کتابوں اور رسائل و جرائد کی کثیر تعداد کے علاوہ تیرہ سو سے زائد سفرناموں کو اپنے وسعت پذیر دامن میں سمیٹے ہوئے ہے۔ سفرناموں کا یہ عظیم مجموعہ علم و ادب کا دلاویز مرقع اور جغرافیہ و تاریخ کا جاذبِ فکر و نظر ذخیرہ ہے۔

سفرناموں کو ہر دور میں اہمیت دی گئی ہے۔ اس لیے کہ سفرناموں کو جہاں مسافر اور سیاح رہنمائی کا ذریعہ بناتے اور سفر و سیاحت کی صحیح سمتوں کا تعین کرنے میں ان سے مدد لیتے ہیں، وہاں اہل علم ان کے مندرجات سے تحقیق و کاوش کی جانی برحقیت جہتیں تلاش کرتے اور اپنی محققانہ تصانیف میں ان کے حوالے دیتے ہیں۔ ضیاء اللہ کھوکھر صاحب نے ان گونا گوں سفرناموں کی فہرست سازی کر کے محققین کو اس صنفِ ادب کے کئی گوشوں سے متعارف کرایا ہے۔ یہ امر بھی قابل ذکر ہے کہ یہ کارنامہ محض ان کی ذاتی لگن اور کاوش سے معرضِ وجود میں آیا۔

محمد اسحاق بھٹی

عراق

شام

مصر

حجاز

راہِ قاف

حاجی الحوین

کیشیر مسلم یونیورسٹی

۱۳۵۶

۱۹۳۸

شرف و سیلۃ الظفر

سیدنا انس

۱۳۵۶

ماہِ مغرب

کشمکش

۱۳۵۶

سفر نامہ حجاز

زیارت حرمین شریفین

۱۳۵۶

نقشِ فرنگ

یعنی

اقصائے مغرب کی تیر کے دلاویز نائزات

اور ان کے ساتھ اور تیر کی تیر کے ساتھ ہمارے تیر کے

چند نقشِ مشرق

اور

جنتِ قاضی عبد الغفار صاحبِ حق میر جگر جگر

۱۳۵۰

دارالاشاعت چٹاگانگ

سیرِ پنجاب

یعنی

وہ روزِ بامیہ جو عاقبتِ مٹی عاقبتِ ہر کلمی راہِ رہا بیاں

ہمارے سرکشِ پرشا بہادرِ یمنِ سلطنتِ جی سی آئی اسی

پیشکارِ دولتِ آصفیہ ابنِ دارالہمام سرکارِ عالی

الحقیرِ شاہِ قمرِ حضرتِ آصفِ غفرانِ مکاں سے

نہاںِ سفرِ پنجاب میں اپنے قلم سے تحریر فرمایا

بہارِ کرمی خانِ شہزاد

مطبعِ سلمِ نیو یارک اسی یوتھ ملی گریڈ پریس پورا

سلسلہ نمبر ترقی آرد و نمبر

حقیقتِ جاپان

حصہ اول

سیاحتِ جاپان

حصہ دوم

جاپان کی معاشرت و تمدن وغیرہ

مؤلف

شیخ محمد عبدالاسلام صاحبِ لی بی اے بی بی اے لیٹریٹ

جلیقہ بڑی پریس ہائی

۱۳۵۰

مطبعِ سلمِ نیو یارک

یورپ کے مشہور و معروف نام و نمبر

۱۳۵۰

جان لوئیس برکھارٹ

سفرِ نامہِ عجائب

۱۳۵۰

مترجم

مولوی علی شہر صاحب

مترجم و ناشر

۱۳۵۰

۱۳۵۰

سلسلہ مطبوعات انجمن ترقی اردو (ہند) نمبر ۱۵۲

کتاب الہند

البیرونی

جلد اول

ترجمہ از

جناب سید اصغر علی صاحب

بہ نظر ثانی

جناب مولوی سید عطا حسین صاحب الیم۔ اے

سابق ناظم تعمیرات سرکار عالی

ناشر

انجمن ترقی اردو (ہند) دہلی

۱۳۱۹ھ

وَعَلَى النَّاسِ مِنَ الْبَيْتِ مَنْ سَطَعَ الْبَيْتُ

الفوز العظیم

میں

سفر تاج نوابیہ یا جنگ الہا بنیبالا اور خان شروانی مرحوم

مطبوعہ مولانا محمد رفیع اعظمی دہلی

۱۳۱۹ھ

مادر ہند

جلد اول

اردو ترجمہ علامہ اقبال مصنفہ مس کیتھرن میو

از خالدہ کے بیگ

مع مقدمہ

از محمد ادریس انصاری

مطبع پوسٹل فرنیچر محل لکھنؤ

سیر صوات

جلد اول

ترجمہ مولانا محمد رفیع اعظمی دہلی

محدث مولانا سید عظیم علی محمد یوسف صاحب غزوہ قادیان و قادیان

میر تقی عثمانی اور بادشاہ و مہرچند کونسل ایڈمنسٹریٹو

آفت پورانی برائے سیر صوات

مصنف و مؤلف

پیشانی ۱۹۱۹ء مولانا سید عظیم علی محمد یوسف صاحب غزوہ قادیان و قادیان

محدث مولانا سید عظیم علی محمد یوسف صاحب غزوہ قادیان و قادیان

میر تقی عثمانی اور بادشاہ و مہرچند کونسل ایڈمنسٹریٹو

**THIS EBOOK IS DOWNLOADED FROM
SHAAHISHAYARI.COM**

**LARGEST COLLECTION OF URDU
SHERS, GHAZALS, NAZMS AND EBOOKS.**

میرا پہلا سفر حج

135.

از
مرزا عبد السلام

سبے رامیشر ناتھ کی

سیردن

مرتب

فتی برجیاسی لعل صاحب متوطن آگرہ

اس ٹیک کے نامی شدہ مقامات کو تین مضامین پر بشمول کیا ہے
(مضامین) بیان شدہ مقامات: ازبکستان، تاجیکستان، اور گرجا
(مضامین) بیان شدہ مقامات: ازبکستان، تاجیکستان، اور گرجا
(مضامین) بیان شدہ مقامات: ازبکستان، تاجیکستان، اور گرجا

بیٹے بیٹے سیر دکن کی کرو + دہرم تیرنہ جاترا پسنگ پڑو

فشی تیرپائیں لی۔ اے منہم طبع کے چہمے

مطبع تطایق قانون ہندو آباد میں چھپی

۱۸۴۵

سَيُرَوُّانِي الْأَرْضِ

سپاحت سلطانی

مفتاح علیا حضرت میر انیس نواب سلطان جہانگیر
صاحب تاج الهندی سی۔ ایس تاجی جی سی تاجی
(ای۔ فرمان رواے سہو پاں دام اقبال)

جناب شاد و اندھا صاحب (بگم صاحب) غائب از پاکستان
عاجی محمد حمید شرف خان صاحب ملولہ و ہیسی
نے جاپٹنڈا کر

مطبع عیسویہ اگر زمین باتہا مرقہ علیہا ناصو فی جہا

سفرنامہ کرناٹک

الموجود في نسخة أخرى

نثرہ سیرمداس

424

1892

[illegible]

مطبع انوار الاسلام حیدرآباد دکن

کالایاتی

تصنیف
مولانا محمد جعفر قاضی

مقدمہ
محمد رفیع وطارق

مقدمہ
مولانا محمد علی شاہ

ہیون ایزروٹان قریخ پورٹ بلیر ایمان
تاریخ عجیب
تاریخ و احاطہ شمالی ہندوستان کے شمالی سرحدوں کے بارے میں

HISTORY OF PORT BLAIR

MOHAMMED JAFFER.

Which in April 1879 on the request of Sander Singh, the District Superintendent of Port Blair Police and the permission of the Deputy Superintendent was put before the public and now in 1890 by some additions has been published.

نواغیخ پوٹبلیر

تاریخ و احاطہ شمالی ہندوستان کے شمالی سرحدوں کے بارے میں
تاریخ و احاطہ شمالی ہندوستان کے شمالی سرحدوں کے بارے میں
تاریخ و احاطہ شمالی ہندوستان کے شمالی سرحدوں کے بارے میں
تاریخ و احاطہ شمالی ہندوستان کے شمالی سرحدوں کے بارے میں

روزنامہ سفر یورپ

از سرمدی موزون پراوٹ سکرٹری ریاست
ماہور کاہنہ و آئینہ
حضرت خواجہ حسن نظامی
ہندی کا کتبہ مشاعرہ دہلی نے
فردوسی و میرستان کیا
قیمت ۵۰

دہلی کے کتبہ مشاعرہ دہلی نے
فردوسی و میرستان کیا
قیمت ۵۰

سیاحہ مستحق خان

سیرت و سیرت
سیرت و سیرت
سیرت و سیرت
سیرت و سیرت

سیرت و سیرت
سیرت و سیرت
سیرت و سیرت
سیرت و سیرت

سیرت و سیرت
سیرت و سیرت
سیرت و سیرت
سیرت و سیرت

عروس البلاد بغداد میں

نہ خالق تہا ہی

سرونج سے لندن تک

ڈاکٹر سیفی سرونجی

سفر شہانہ

نواب میر عثمان علی خان شاہ

وَمَا تَدْرِي لَئِنْ لَمْ يَنْزِلْ بِرَحْمَتِنَا لَذَلَّتِ الْمَدِينُ

صراطِ حمید

سفر نام مقامات مقدسہ

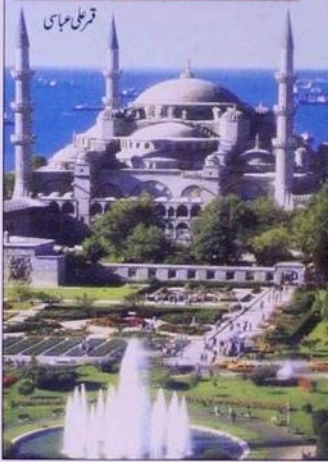
عراق شام فلسطین و غیرہ

امام شمس الدین علی بن ہمام

مسلحہ یونیورسٹی پریس علی گڑھ

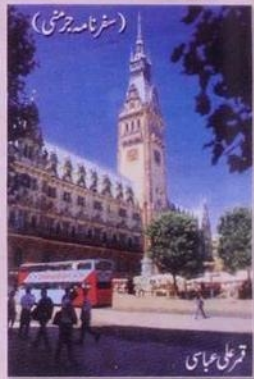
ترکی میں عباسی

قرطبی عباسی

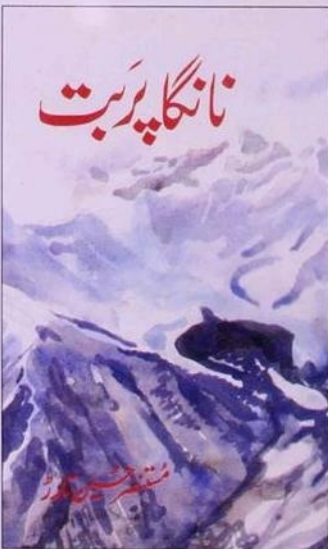
اور دیوار گرگنی

(سفرنامہ جرمنی)

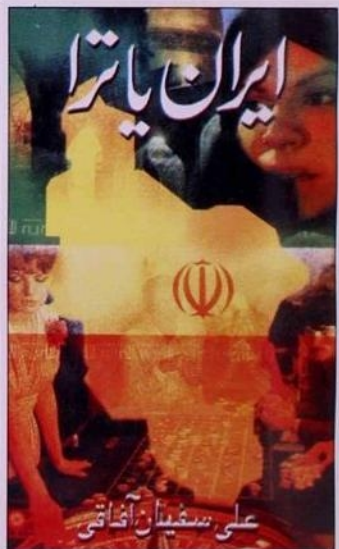
قرطبی عباسی

نانگاپربت

مفتی محمد رفیع

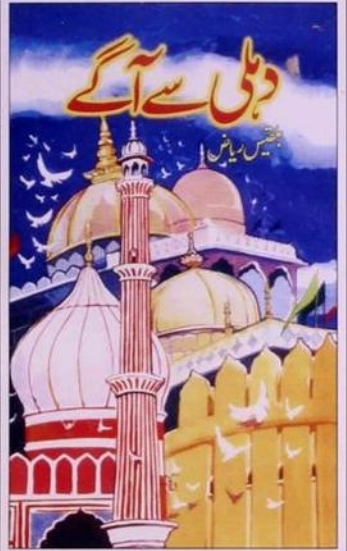
ایران یا ترا

علی سفینان آغا قاضی

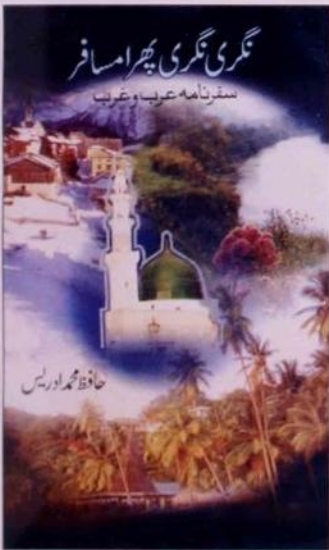
سفرِ حرمین

بہتیس ریاض

نگری نگری پھر امسافر

سفرنامہ عرب و غریب

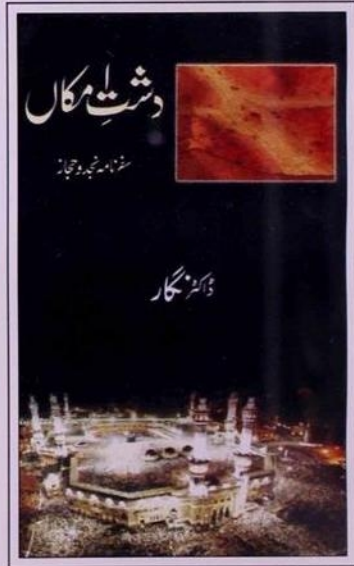
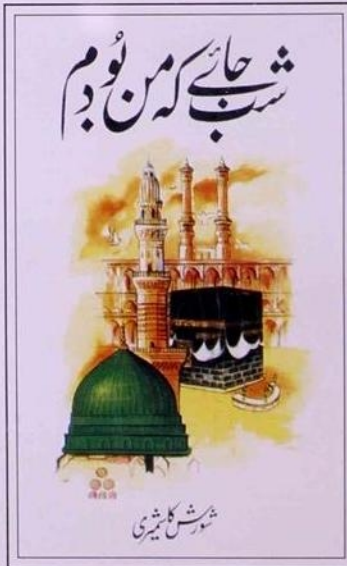
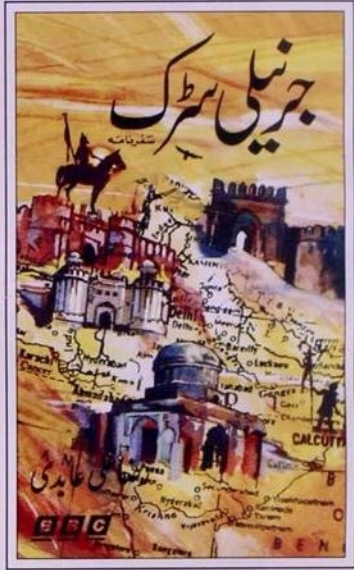
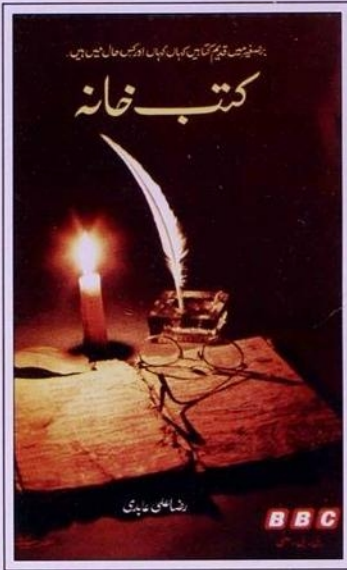
حافظ محمد ادریس

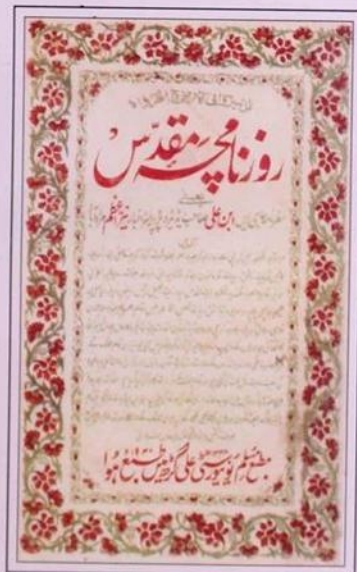
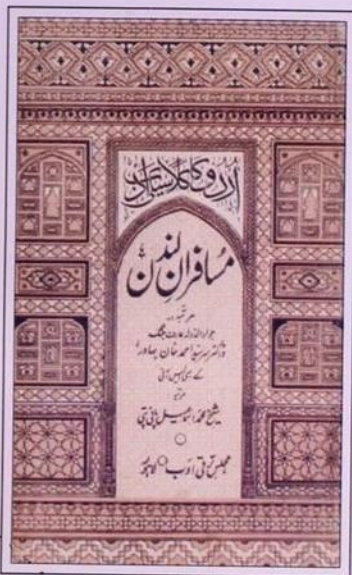
نگری
نگری
پھر
امسافر
ابنِ ابراہیم

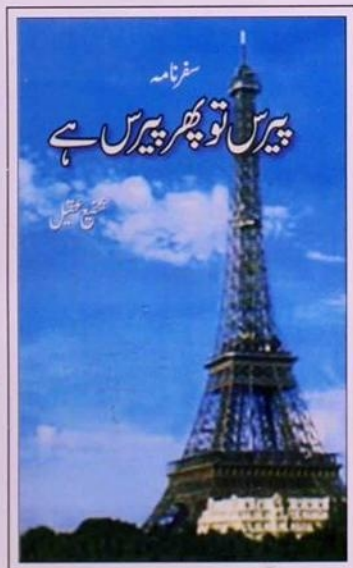
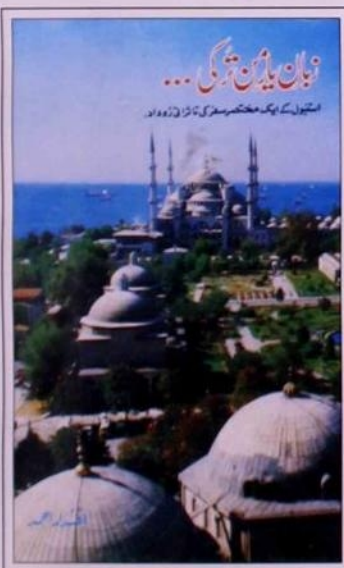
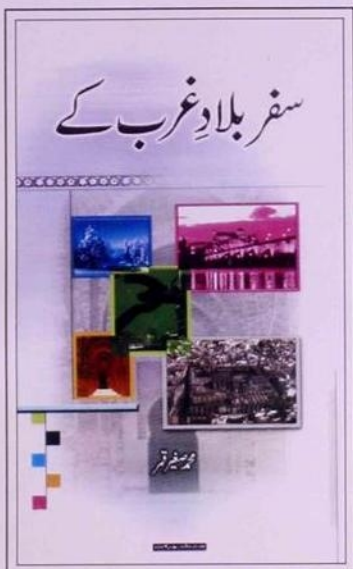
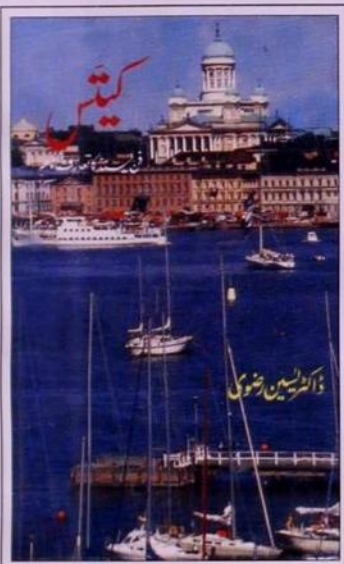

فہرست

۱۶-۷	ضیاء اللہ کھوکھر	تعارف
۲۰-۱۷		تاثرات برنوادرات
۱۰۴-۴۵		فہرست باعتبار اسمائے کتب
۲۸۸-۱۰۵		فہرست باعتبار اسمائے مصنفین
۲۹۲-۲۸۹		فہرست جزوی سفرنامے
۲۹۳-۲۹۲		فہرست منتخب سفرنامے
۳۰۰-۲۹۴		اشاریہ

اردو کی پہلی ڈیجیٹل کتاب

دریا دریا وادی وادی

پاکستان کے شمالی علاقہ جات کا ایک خوبصورت سفر نامہ
تحریر، تصاویر اور روڈ یو قلم میں ایک ساتھ، ایک سی ڈی پر

عبد اللہ کبیر

اپنا دلیس اپنے لوگ

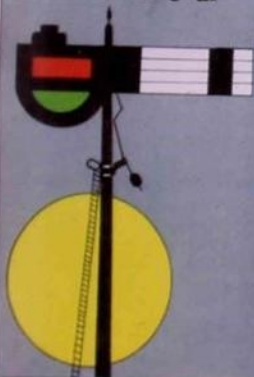
تصویری سفرنامہ

آؤی ہی ڈی کے ساتھ

سیوحہ خان

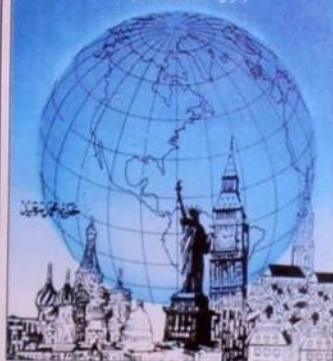
[illegible]

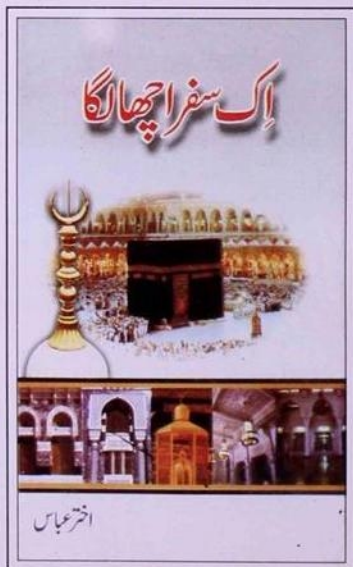
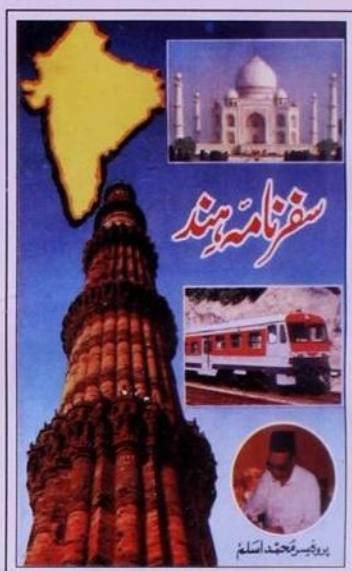
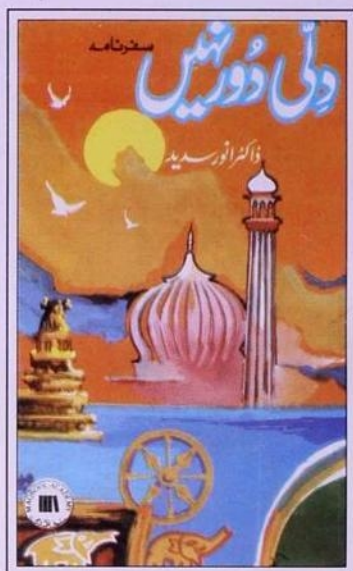
رياض الركمن ساعتر

ما وراء البحار

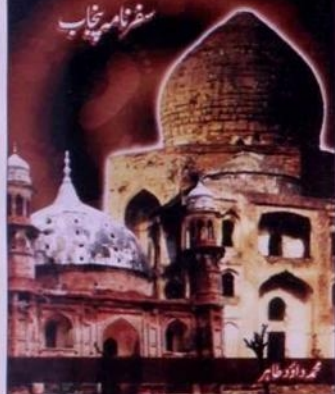
北

[illegible]

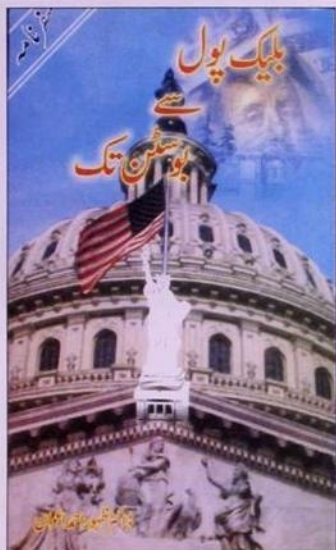

منزل نہ کر قبول

سفر نامہ پنجاب

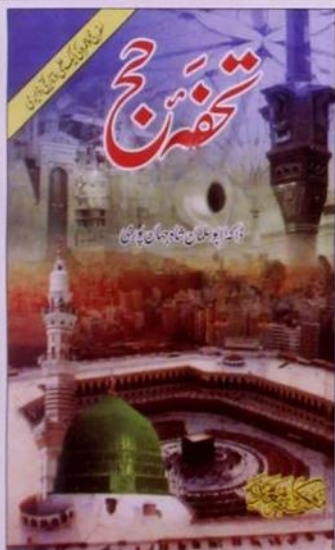

بلیک پول سے بوسٹن تک

تحفہ حج

ذکرِ احادیث و شایعہ مسائل

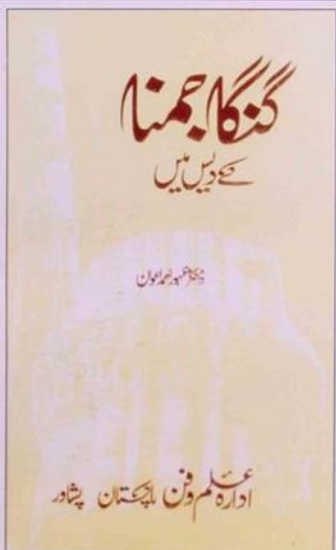

گنگا جمنہ

کے دیں میں

پاکستان مسلم لیگ

ادارہ مسلم فن پاکستان پشاور

فہرست

باعتبار اسمائے کتب

- ۱- آپریشن بلوچستان: رفیق ڈوگر لاہور
- ۲- آپریشن سیاجن: رفیق ڈوگر لاہور
- ۳- آپریشن صومالیہ: رفیق ڈوگر لاہور
- ۴- آتش کدہ ایران: اختر کاشمیری لاہور
- ۵- آج بھی اس دلیس میں: محمد حمزہ فاروقی کراچی
- ۶- آج کا ایران: چند سر یو استو حیدر آباد دکن
- ۷- آج کا پاکستان: کبھی میر پور، مادام احمد حسن رابع (مترجم) لاہور
- ۸- آج کا چین: ایس چندر شکھر، ڈاکٹر محمد عثمان فارقلیط (مترجم) دہلی
- ۹- آج کا مصر: محمد حسن الاعظمی، پروفیسر عبدالسلام خورشید (مترجم) لاہور
- ۱۰- آجیل: کوکب خواجہ لاہور
- ۱۱- آزادی کی تلاش: اکبر شاہ، میاں اوقار علی شاہ، سید (مترجم) اسلام آباد
- ۱۲- آستانے سے پیرس تک: رضوان صدیقی کراچی
- ۱۳- آسٹریلیا کی جھلک: تاج یاسین علی خان حیدر آباد دکن
- ۱۴- آسمان گواہ رہتا: رفعت گل اسلام آباد
- ۱۵- آفاق دعوت: خلیل احمد حامدی لاہور
- ۱۶- آگے موڑ جدائی کا تھا: سعید آسی لاہور
- ۱۷- آل محمد کا مہمان: آغا میر حسین لاہور
- ۱۸- آنحضورؐ کے نقش قدم پر (جلد اول): عبدالرحمن عبد لاہور

سمیعہ

کے نام

گئے تم اکیلے مگريوں کہ کر گئے تنہا

- 0 آغضور کے نقش قدم پر (جلد دوم): عبدالرحمن عبد لاہور
- 0 آغضور کے نقش قدم پر (جلد سوم): عبدالرحمن عبد لاہور
- 0 آغضور کے نقش قدم پر (جلد چہارم): عبدالرحمن عبد لاہور
- ۱۹- آنکھ والا آنکھ والے کی تلاش میں: کشن پرشاد بہادر، مہاراجہ سر میرٹھ
- ۲۰- آنکھیں دیکھتی رہتی ہیں: بشری اعجاز لاہور
- ۲۱- آوارگی: جاوید دانش لاہور
- ۲۲- آوارہ گرد کی ڈائری: ابن انشاء لاہور
- ۲۳- آؤ چین چلیں: جمیل احمد کراچی
- ۲۴- آؤ مولا کے آستانے چلیں: نجمہ زیدی، سیدہ سیالکوٹ
- ۲۵- آؤ لینڈ: جمیل الدین عالی کراچی
- ۲۶- آئینہ حجاز: محمد شریف، راجہ جوہر آباد
- ۲۷- آئینہ سکندری: اماشکر بابو دہلی
- ۲۸- آئینہ عظمت ہند (حصہ اول): میکستھینز، پلائنی، ایرین، الملک راج شرما (مترجم) لاہور
- ۲۹- آہو حرم ناز میں: ممتاز اختر خاں گوجرانوالہ
- ۳۰- آئے امریکا بائے امریکا: محمد صغیر قمر راولپنڈی

- ۳۱- ابن بطوطہ کا سفر نامہ (حصہ اول): ابن بطوطہ، رفیع الزماں زبیری (مترجم) کراچی
- 0 ابن بطوطہ کا سفر نامہ (دوسرا حصہ): ابن بطوطہ، رفیع الزماں زبیری (مترجم) کراچی
- ۳۲- خلاصہ تحفۃ النظائر یعنی سفر نامہ شیخ ابن بطوطہ: ابن بطوطہ، عبدالرحمن خان، مولوی (مترجم) دلی
- ۳۳- سفر نامہ ابن بطوطہ (حصہ اول): ابن بطوطہ، رئیس احمد جعفری (مترجم) کراچی
- 0 سفر نامہ ابن بطوطہ (حصہ اول، دوم): ابن بطوطہ، رئیس احمد جعفری (مترجم) کراچی
- ۳۴- سفر نامہ شیخ ابن بطوطہ: ابن بطوطہ، نوازش علی خان (مترجم) لاہور

- ۳۵- عجائب الاسفار: ابن بطوطہ / محمد حسین، مولوی (مترجم) اسلام آباد
- ۳۶- ابن بطوطہ کے تعاقب میں: ابن انشاء لاہور
- ۳۷- اپنا دیس اپنے لوگ: سبوحہ خان کراچی
- ۳۸- اپنی منزل کی طرف: عاصی کرنالی ملتان
- ۳۹- اپنے گھر سے بیت اللہ تک: ابوالحسن علی ندوی، سید کراچی
- ۴۰- اتاترک کے وطن میں: شریف فاروق پشاور
- ۴۱- اجنبی اپنے دیس میں: شوکت علی شاہ، سید لاہور
- ۴۲- اجنبی سی منزلیں: غزالہ محمود کراچی
- ۴۳- ادھوری ملاقاتیں، ناروے میں چار دن: گل بخشا لوی کھاریاں
- ۴۴- ارژنگ چین (حصہ دوم و سوم): محمد عمر علی خان، نواب لکھنؤ
- ۴۵- ارض پاک سے دیار فرنگ تک: عبادت بریلوی، ڈاکٹر لاہور
- ۴۶- ارض تننا: غلام الثقلین نقوی لاہور
- ۴۷- ارض جلال و جمال: علی اکبر رضوی، سید کراچی
- ۴۸- ارض جنت: عبداللہ ملک لاہور
- ۴۹- ارض حرم اور ہم: منیرہ خانم اقبال کراچی
- ۵۰- ارض خیام و حافظ: منظور ممتاز لاہور
- ۵۱- ارض سرقدو بخارا: عبداللہ ملک لاہور
- ۵۲- ارض قرآن حکیم: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۵۳- ارض مقدس: کنیز محمد بیگم سیالکوٹ
- ۵۴- ارض مقدس میں چند روز: اے۔ امیر النساء کلکتہ
- ۵۵- ارمغان سلطانی: محمد سلطان آگرہ
- ۵۶- استنبول: جے اے کڈن / محمد احسن بٹ (مترجم) لاہور
- ۵۷- استنبول کا آخری سفر: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۵۸- ایشیائی سیاح افریقہ: ایشیائی / م۔ ن لاہور

- ۵۹- اسرار طریقت: غلام حسین اولیسی، اٹنی صوفی لاہور
- ۶۰- الاسفار عن برکات بعض الاسفار: اشرف علی تھانوی، مقبول حسین و صل بلگرامی (مرتب) بارہ بنکی
- ۶۱- اسفار ہند: وحید الدین خان، مولانا لاہور
- ۶۲- اسلام آباد سے یشرب تک (جلد اول): فضل الرحمن چشتی قادری، حکیم راو پنڈی
- ۶۳- اسلامی دنیا سوئس صدی عیسوی میں: مقدسی، خورشید احمد فارق (مترجم) دہلی
- ۶۴- اسلامی ملکوں کا دورہ: محمد شریف نوری لاہور
- ۶۵- اسلم کمال او سلو میں: اسلم کمال لاہور
- ۶۶- اشتراکی چین: ارشاد احمد لاہور
- ۶۷- اعادہ شباب و درازی عمر کے متعلق میرے سفر یورپ کے تجربات: محمد اشرف الحق، ڈاکٹر حیدر آباد دکن
- ۶۸- اعجاز حجاز: طاہر محمود لاہور
- ۶۹- افغانستان دور ہے پر: ابراہیم ساجد کراچی
- ۷۰- افغانستان کی چٹانوں پر قافلہ دعوت و جہاد: امیر حمزہ لاہور
- ۷۱- افغانستان میں ۶۰ دن: مقدر اقبال راو پنڈی
- ۷۲- افق تابہ افق: آغا سہیل لاہور
- ۷۳- افق کے اس پار: ملقیس ریاض لاہور
- ۷۴- اکبری حج موسومہ فراست حج: دین محمد مجروح، ملک کراچی
- ۷۵- اک جہاں سب سے الگ: سلیم اختر، ڈاکٹر لاہور
- ۷۶- اک دیسی اک بدیسی: کلیم احمد عاجز پٹنہ
- ۷۷- اک سفر اچھا لگا: اختر عباس لاہور
- ۷۸- اک سفر اور سہمی: محمد داؤد طاہر لاہور
- ۷۹- البانیہ میں سات دن: محمد موسیٰ کرمادی، الحاج کراچی
- ۸۰- البیلا مسافر: میراں ملک لاہور
- ۸۱- الحمرا سے بخارا تک: ہمایوں عرفان، سید کراچی
- ۸۲- الف میم: محسن مکھیانہ، ڈاکٹر لاہور

- ۸۳- اللہ کا انتظار: کرشننا لیمب / پرویز حمید، عبدالعزیز بھٹی (مترجمین) لاہور
- ۸۴- اللہ کا مہمان: آغا امیر حسین لاہور
- ۸۵- اللہ کے حضور: مسعود احمد طور لاہور
- ۸۶- اللہ کے گھر میں بار بار حاضری (جلد اول): محمد امداد صابری دہلی
- ۸۷- امام بخاریؒ کے دیس میں چند روز: محمد حسن جان، مولانا اسلام آباد
- ۸۸- امریکہ اور امریکی: ایس ضیاء حیدر لاہور
- ۸۹- امریکہ اور میں: شاداں رضوی کراچی
- ۹۰- امریکہ پاکستانیوں کی نظر میں: عبدالحفیظ خان کراچی
- ۹۱- امریکہ جیسا میں نے دیکھا جیسا میں نے جانا: قیصر سلیم کراچی
- ۹۲- امریکہ چلیں ۱: علی سفیان آفاقی لاہور
- امریکہ چلیں ۲: علی سفیان آفاقی لاہور
- ۹۳- امریکہ رے امریکہ: طارق اسماعیل ساگر لاہور
- ۹۴- امریکہ سے کعبہ تک: محمد شریف چوہدری فیصل آباد
- ۹۵- امریکہ کی تلاش میں: صبیح محسن کراچی
- ۹۶- امریکہ کے تاثرات: محمد مظہر الدین صدیقی لاہور
- ۹۷- امریکہ کے کہساروں میں: حماد احمد بھٹی ڈاکٹر لاہور
- ۹۸- امریکہ مت جیو: قمر علی عباسی کراچی
- ۹۹- امریکہ! مسرت کی جستجو میں: قیصر سلیم کراچی
- ۱۰۰- امریکہ میری عینک سے: یوسف ناظم حیدر آباد
- ۱۰۱- امریکہ میں چند روز: میراں ملک ایڈووکیٹ راو پلنڈی
- ۱۰۲- امریکہ میں مسلمان: عبدالقادر طاش / خلیل احمد ہاشمی (مترجم) کراچی
- ۱۰۳- امریکہ میں نوے دن: اے آر خالد ڈاکٹر لاہور
- ۱۰۴- امریکہ نامہ: شفیق جالندھری ڈاکٹر لاہور
- ۱۰۵- امریکہ نامہ: ظہور احمد اعوان ڈاکٹر پشاور

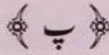
- ۱۰۶- امریکی یا ترا: رضیہ بٹ لاہور
- ۱۰۷- امن کی دیوی: خالد سہیل لاہور
- ۱۰۸- انجمن آرزو: حامدی کاشمیری سرینگر
- ۱۰۹- اندرون حیدر آباد: خالدہ ادیب خانم / سید ہاشمی مولوی (مترجم) حیدر آباد دکن
- ۱۱۰- اندرون ہند: خالدہ ادیب خانم / سید ہاشمی فرید آبادی (مترجم) نئی دہلی
- ۱۱۱- اندلس کی تلاش: رفیق ڈوگر لاہور
- ۱۱۲- اندلس میں اجنبی: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۱۱۳- اندلس میں چند روز: محمد تقی عثمانی کراچی
- ۱۱۴- انسانیت ابھی زندہ ہے: راج صراف ملک جموں توی
- ۱۱۵- انقلاب افغانستان: شوکت علی سردار لاہور
- ۱۱۶- انقلاب ایران اور اس کی اسلامیات: عتیق الرحمن سنہیلی کراچی
- ۱۱۷- انقلاب ایران ایک مطالعہ: ارشاد احمد حقانی لاہور
- ۱۱۸- انقلابی افغانستان میں چند روز: مجاہد بریلوی کراچی
- ۱۱۹- انکل نام کا دیس: طارق اسماعیل ساگر لاہور
- ۱۲۰- انوار مدینہ: اللہود ہایا درویش لاہل پور
- ۱۲۱- انوکھا سفر: بلقیس ریاض لاہور
- ۱۲۲- انیسویں صدی میں وسط ایشیا کی سیاحت: آزاد، محمد حسین / آغا محمد اشرف (مترجم) کراچی
- ۱۲۳- اواگون: ش فرخ لاہور
- ۱۲۴- اوردو یوار گرگنی: قمر علی عباسی کراچی
- ۱۲۵- اور زندہ لوٹ آئے: وجاہت علی سید کراچی
- ۱۲۶- اور نیل بہتار ہا: رفیق ڈوگر لاہور
- ۱۲۷- ایران: مقبول بیگ بدخشانی / مرزا لاہور
- ۱۲۸- ایران: بے پی فیئر، ہیڈن / ارشید احمد قیصرانی (مترجم) ملتان
- ۱۲۹- ایران اور ترکی: امیر حمزہ مرید کے

- ۱۳۰- ایران جاگ اٹھا: انعام اللہ خان کراچی
- ۱۳۱- ایران میں چودہ روز: آغا سہیل ڈاکٹر لاہور
- ۱۳۲- ایران میں دس دن: محمد ظہور الحق ظہور حافظ اسلام آباد
- ۱۳۳- ایران نامہ: عل الرحمن سید علی گڑھ
- ۱۳۴- ایران یا ترا: علی سفیان آفاقی لاہور
- ۱۳۵- اے آب رود گنگا: رفیق ڈوگر لاہور
- ۱۳۶- اے اللہ! میں حاضر ہوں: ذوالفقار احمد قاضی لاہور
- ۱۳۷- اے اللہ میں حاضر ہوں: خالد جاوید شہیدی لاہور
- ۱۳۸- اے پرندو کیا تمہیں یاد ہے؟: جشید مرزا دہلی
- ۱۳۹- اے جے کے لندن: آغا میر حسین لاہور
- ۱۴۰- ایک بار چلو ونیس: قمر علی عباسی کراچی
- ۱۴۱- ایک تبلیغی جماعت کی کارگزاری: لاڈ خان میواتی، منشی / ظفر احمد قادری، ابوالمظفر (مترتب) رانیوٹ
- ۱۴۲- ایک چکر ہے میرے پاؤں میں (منظوم): یونس متین لاہور
- ۱۴۳- ایک چینی سیاح کا سفر نامہ: ہونگ شیانگ ام-ن لاہور
- ۱۴۴- ایک حاجی کی ڈائری: قیوم قریشی راولپنڈی
- ۱۴۵- ایک حقیقی اسلامی مملکت نورستان کے سفر کی مختصر روداد: عبدالمنان نور پوری، حافظ گوہر انوالہ
- ۱۴۶- ایک سانو لاگوروں کے دلیس میں: عرش تیموری کراچی
- ۱۴۷- ایک مسافر چار ملک: محمد سعید حکیم کراچی
- ۱۴۸- ایک منزل کئی قافلے: یعقوب سروش حیدر آباد
- ۱۴۹- ایک نادر سفر نامہ: عبدالغفار خان کراچی
- ۱۵۰- ایک ہفتہ چین میں: کوثر نیازی لاہور
- ۱۵۱- ایورسٹ چوٹی تک میرا سفر: بچندری پال / راج نرائن راز (مترجم) نئی دہلی
- ۱۵۲- ایورسٹ کے دلیس میں: عباس برمانی، ڈاکٹر لاہور
- ۱۵۳- ازما رشل اصغر خان کے دورہ چین کے تاثرات: واجد علی رضوی، سید راولپنڈی

﴿ ب ﴾

- ۱۵۴- بادبان کھول دو: وحید قیصر
لاہور
- ۱۵۵- بادلوں کے دیس میں: محمد نسیم، ملک
کراچی
- ۱۵۶- بالیدگی فکر: محمد سعید، حکیم
کراچی
- ۱۵۷- بانہال کے اس پار: ثریا خورشید
میرپور
- ۱۵۸- بانہل کا سنگڑ: برادر اینڈ ریو/پادری پی ایل اختر (مترجم)
لاہور
- ۱۵۹- جنگ آمد: محمد خان، کرل
لاہور
- ۱۶۰- بحر اوقیانوس کے پار: محمد سعید حکیم
لاہور
- ۱۶۱- بحر اوقیانوس کے کنارے: عمران اقبال
لاہور
- ۱۶۲- بحر ظلمات سے آگے: بلقیس ریاض
لاہور
- ۱۶۳- بحری سفر ہولناک منظر: امت القدیر مسیح الدین، بیگم
کراچی
- ۱۶۴- بحیرہ کیسیپیئن کے کنارے: عبدالعزیز بلوچ
ملتان
- ۱۶۵- براہ راست: بشری رحمن
لاہور
- ۱۶۶- برسبیل سفر: ریاض احمد ریاض
لاہور
- ۱۶۷- برطانیہ چلیں: قمر علی عباسی
کراچی
- ۱۶۸- برطانیہ میں خزاں: محمود شام
کراچی
- ۱۶۹- برف سے صحرائیک: فیصل نواز چوہدری
فیصل آباد
- ۱۷۰- برف کی شہزادی (منظوم): شاہدہ لطیف
لاہور
- ۱۷۱- برقی بلندیاں: مستنصر حسین تارڑ
لاہور
- ۱۷۲- برگد کی دھوپ میں: مبارک شاہ سید
فیصل آباد
- ۱۷۳- برنیئر کا سفر نامہ ہند: فرانس برنیئر، ڈاکٹر محمد حسین، خلیفہ (مترجم)
لاہور
- ۱۷۴- برید فرنگ: سیلمان ندوی، سید
کراچی
- ۱۷۵- بستی بستی مگر مگر: ارشاد احمد حقانی
لاہور
- ۱۷۶- سلامت روی: محمد خان، کرل
لاہور

- ۱۷۷- بغداد جو ظلمت میں ڈوب گیا: مقبول طاہر / قربان انجم (مرتب) لاہور
- ۱۷۸- بغداد زندہ باد: قمر علی عباسی کراچی
- ۱۷۹- بغداد سے مدینہ منورہ تک: احمد سعید ملیح آبادی کلکتہ
- ۱۸۰- بلاد فارس میں چند روز: محمد خالد خان ملتان
- ۱۸۱- بلاوہ: افضل کیانی، کرل جہلم
- ۱۸۲- بلاوہ آہی گیا: افروغ حسن، حافظ لاہور
- ۱۸۳- بلتستان: محمد سلیم، پروفیسر کراچی
- ۱۸۴- بلتستان سے چولستان تک: کریم بخش چنگوانی، ڈاکٹر لاہور
- ۱۸۵- بلغاریہ آج اور کل: عبدالرؤف، ملک لاہور
- ۱۸۶- بلغاریہ ایک مطالعہ: عبدالرؤف، ملک لاہور
- ۱۸۷- بلیک پول سے بوشن تک: ظہور احمد اعوان، ڈاکٹر لاہور
- ۱۸۸- بندہ صحرائی: قیصر سلیم کراچی
- ۱۸۹- بنکاک: وقار علی، سید کراچی
- ۱۹۰- بنگال میں اجنبی: ابراہیم جلیس کراچی
- ۱۹۱- بنگلہ دیش میں بارہ دن: عتیق صدیقی نئی دہلی
- ۱۹۲- بھارت میں بلیک لسٹ: محمود شام کراچی
- ۱۹۳- بھارت میں چار ہفتے: علی اکبر رضوی، سید کراچی
- ۱۹۴- بھارت میں چند روز: اعتبار ساجد لاہور
- ۱۹۵- بھارت یا ترا: حنیف چودھری ملتان
- ۱۹۶- بھارت یا ترا: علی اکبر رضوی، سید کراچی
- ۱۹۷- بیان حج: مسعود احمد عباسی دہلی
- ۱۹۸- بیت اللہ اور گنبد خضریٰ کے سائے تلے: بشیر احمد بیتاب صادق آباد
- ۱۹۹- بیت اللہ کے سائے میں: جاوید اقبال بھٹی، حافظ لاہور
- ۲۰۰- بیروت رنگ: ہاتف سعید کراچی

- ۲۰۱- پاک بھارت تجارتی جائزہ: انعام الہی اثر لاہور
- ۲۰۲- پاکستان سے دیار حرم تک: نسیم جازی لاہور
- ۲۰۳- پاکستان سے قطب مینار تک: امجد علی امجد گوجرانوالہ
- ۲۰۴- پاکستان کا سیاسی سفر نامہ: ایماڈکن / ستار طاہر (مترجم) لاہور
- ۲۰۵- تپنی پیکنگ کی: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۲۰۶- پختون ولی: جیمز ڈبلیو سپن / ایم نور رومان (مترجم) کوئٹہ
- ۲۰۷- پراگ سے چند خطوط: عبداللہ ملک لاہور
- ۲۰۸- پر ایاسفر: فرخندہ جالی ڈاکٹر لاہور
- ۲۰۹- پردیس کی باتیں: حسین احمد بیگ، مرزا حیدر آباد کن
- ۲۱۰- پردیس میں کبھی کبھی: عمران اقبال لاہور
- ۲۱۱- پرواز فکر: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۲۱۲- پشکن کے دیس میں: آزاد جگن ناتھ نئی دہلی
- ۲۱۳- پودے: کرشن چندر ملتان
- ۲۱۴- پورب دلش: اسعد گیلانی، سید لاہور
- ۲۱۵- پوشیدہ تری خاک میں: رفیع الدین ہاشمی، ڈاکٹر لاہور
- ۲۱۶- پونچھ جہاں سروں کی فصل کٹی: بشیر سدوزئی کراچی
- ۲۱۷- پہلا پاکستانی پریت نگر میں: قمر یورش لاہور
- ۲۱۸- پہنچے تیرے حضور: شوکت علی شاہ، سید لاہور
- ۲۱۹- پھر چلے لندن: شکیل ایم صدیقی کراچی
- ۲۲۰- پھر سوئے حرم: صادق قریشی لاہور
- ۲۲۱- پھر حرم اور زائر حرم: عبدالرحیم شیخ لاہور
- ۲۲۲- پیر پنجال: شمس کاشمیری گوجرانوالہ

- ۲۲۳ پیرس: عزیز ذوالفقار لاہور
- ۲۲۴ پیرس تو پھر پیرس ہے: شفیع عقیل لاہور
- ۲۲۵ پیرس ۲۰۵ کلومیٹر: محمد اختر ممونکا لاہور
- ۲۲۶ پیرس کی گلیاں: علی سفیان آفاقی لاہور
- ۲۲۷ پیرس وپارس: ثریا حسین، پروفیسر نئی دہلی
- ۲۲۸ پیغمبروں کی سرزمین: یعقوب نظامی لاہور

ت

- ۲۲۹ تابخاک حرم: محمود الحسن عارف، ڈاکٹر لاہور
- ۲۳۰ تابخاک کاشغر: محمد یوسف کتھوریہ، شیخ کراچی
- ۲۳۱ تابہ خاک کاشغر: کرامت غوری لاہور
- ۲۳۲ تاثرات چین: محمد عبدالحامد بدایونی کراچی
- ۲۳۳ تاثرات دکن: عبدالماجد دریابادی / محمد احمد خان (مرتب) کراچی
- ۲۳۴ تاثرات روس: محمد عبدالحامد بدایونی کراچی
- ۲۳۵ تاثرات سفرنامہ حیدرآباد دکن: اشرف علی تھانوی / نور محمد فاروقی (مرتب) کراچی
- ۲۳۶ تاریخ الحرمین الشریفین: عبدالسلام ندوی، مولانا منڈی بہاؤ الدین
- ۲۳۷ تاریخ عجیب عرف کالا پانی: جعفر تھانیسری لکھنؤ
- ۲۳۸ تبلیغی دورہ حرمین شریفین: عبدالستار تونسوی / عابد المعبود قادری (مرتب) ملتان
- ۲۳۹ تبلیغی دورے: ودود الدینی، ندوی، سید بمبئی
- ۲۴۰ تحریک اہلحدیث کے عالمی مراکز کا مطالعاتی سفر: فضل کریم عاصم لاہور
- ۲۴۱ تحریکی سفر کی داستان: خلیل احمد حامدی لاہور
- ۲۴۲ تحفہ بنگال یعنی حالات سفر بنگال: غلام نقشبند سندھی، بجواڑیہ، منشی (مرتب) لاہور
- ۲۴۳ تحفہ حج: ابوسلمان شاہ جہان پوری، ڈاکٹر کراچی

سمیعہ بھابی!

اپنے تحقیقی مقالے کے لئے مجھے ماہنامہ ”ادب لطیف“ لاہور کی تلاش تھی، کسی مہربان نے مجھے عبدالمجید کھوکھریا دگار لائبریری گوجرانوالہ کا پتہ دیا اور میں ضیاء اللہ کھوکھری صاحب کو اطلاع دے بغیر ایک دن ان کے ہاں پہنچ گئی۔ یہیں مجھے پہلی بار سمیعہ بھابی سے ملنے کا اتفاق ہوا۔ میں تو لائبریری میں رسالے دیکھنے گئی تھی لیکن یہ تو لائبریری کے ساتھ ساتھ ایک بہت خوبصورت گھر بھی تھا جو اہل خانہ کے حسن ذوق اور شائستگی کا آئینہ دار تھا۔ سانولی سی، قد کاٹھ متوازن سادہ سے خدوخال، بال کٹے ہوئے، چہرے پر عینک لگائے مسکراتی صورت والی سمیعہ بھابی نے مجھے ڈرائنگ روم میں بٹھایا، ساتھ میں ان کی پیاری سی بیٹی کرن بھی تھی۔ سمیعہ بھابی نے جس خلوص اور پیار سے بٹھایا اور پھر پہلی ہی ملاقات میں جس بے تکلفی اور اپنائیت کا احساس دلایا وہیں میں نے ان سے بھابی اور ضیاء اللہ کھوکھری صاحب سے بھائی کا رشتہ جوڑ لیا۔ تبھی انہوں نے مجھ سے اپنی بیماری کا بھی ذکر کیا کہ اس وجہ سے اب ضیاء بھائی لوگوں کو اپنے گھر نہیں ٹھہراتے ہیں اور شاید اسی وجہ سے مجھے بھی رسالے نہ مل سکیں۔ میں نے ان کی اپنائیت سے فائدہ اٹھاتے ہوئے فوراً ان سے اپیل کی کہ وہ میری سفارش کریں جو مان لی گئی۔ ضیاء بھائی ملے تو خاصے اکھڑے اکھڑے کہ اگر میں انہیں خط لکھ کر آتی تو وہ مجھے کبھی اپنے گھر نہ آنے دیتے۔ لیکن میں بدو کے اونٹ کی طرح ان کے گھر میں اپنی گردن داخل کر چکی تھی اور پھر مجھے سمیعہ بھابی کی زبردست سفارش بھی حاصل تھی جسے رد کرنا ضیاء بھائی کے بس کی بات نہ تھی اور اس دن سے میرا اس گھر سے ایک خوبصورت رشتہ استوار ہو گیا۔

مجھے سمیعہ بھابی کے پاس ایک ہفتہ رہنے کا بھی اتفاق ہوا۔ میں نے ایسی محبت کرنے والی

- ۲۴۴- تحفہ حرم (منظوم): اسد ملتان
ملتان
- ۲۴۵- تحفۃ الزائرین واحکام حج: صادق علی عرفانی، ملک
لاہور
- ۲۴۶- تذکار الحرمین الشریفین: محمد عثمان، قاضی
ڈیرہ اسماعیل خان
- ۲۴۷- تذکرہ افریقہ: گلزار احمد، بریگیڈئیر
کراچی
- ۲۴۸- تذکرہ انگلستان: گلزار احمد، بریگیڈئیر
راولپنڈی
- ۲۴۹- تذکرہ چین: گلزار احمد، بریگیڈئیر
لاہور
- ۲۵۰- تذکرہ حج: حفیظ اللہ تائب، حکیم
لاہور
- ۲۵۱- تذکرۃ الحرمین الشریفین: محمد افضل
جسوع رانا نوالی گجرات
- ۲۵۲- تذکرہ دیار حرم: ظفر علی چوہدری، ڈاکٹر
لاہور
- ۲۵۳- تذکرہ سکیاگ: گلزار احمد، بریگیڈئیر
لاہور
- ۲۵۴- ترکی ایک نظر میں: نشاط مقبول
راولپنڈی
- ۲۵۵- ترکوں کے ساتھ طرابلس میں: اونیٹ این، ہینسیٹ م۔ن
لاہور
- ۲۵۶- ترکی قدیم و جدید: خلیل احمد حامدی
لاہور
- ۲۵۷- ترکی میں دو سال: عبادت بریلوی، ڈاکٹر
لاہور
- ۲۵۸- ترکی میں عباسی: قمر علی عباسی
لاہور
- ۲۵۹- تری وادی وادی گھوموں: ظہیر
فیصل آباد
- ۲۶۰- تزک بابری: بابر، ظہیر الدین ارشید اختر ندوی، تزک بابری (مترجم)
لاہور
- ۲۶۱- تزک جہانگیری: جہانگیر، نور الدین احمد علی رامپوری، مولوی (مترجم)
لاہور
- ۲۶۲- توزک جہانگیری (جلد اول): جہانگیر، نور الدین اعجاز الحق قدسی (مترجم)
لاہور
- 0 توزک جہانگیری (جلد دوم): جہانگیر، نور الدین اعجاز الحق قدسی (مترجم)
لاہور
- ۲۶۳- تکمیل آرزو: غلام سرور شیخ، ڈاکٹر کیپٹن
فیصل آباد
- ۲۶۴- تکمیل حج: محمد سلیمان کیلانی
لاہور
- ۲۶۵- تماشا میرے آگے: جمیل الدین عالی
لاہور
- ۲۶۶- تم کو دیکھیں: ہرچن چاولہ
نئی دہلی

- ۲۶۷- تمنابے تاب: محمد سعید، شیخ
لاہور
- ۲۶۸- تنظیمی و تبلیغی رپورٹ مشرقی پاکستان: محمد یحییٰ جاناہزاوڈ
کراچی
- ۲۶۹- توشہ جہان: محمد زین اللہ
کانپور
- ۲۷۰- تھائی لینڈ سے جاپان تک: عبدالعزیز فاروق
سوہدرہ گوجرانوالہ
- ۲۷۱- تین دن بزرگان پنجاب کی خدمت میں: محمد احترام الحق کاندھلوی
سنولی (کرنالی)
- ۲۷۲- تین دن بغداد میں: محمد سعید، حکیم
کراچی
- ۲۷۳- تین سفر: وزیر آغا
سرگودھا
- ۲۷۴- تین شہروں کا مسافر: محمد سعید، حکیم
کراچی
- ۲۷۵- تین مہینے دیار حرم میں: عبدالرحمن ثانی محمد عارف عاصم (مرتب)
میرپور

﴿ ٹ ﴾

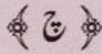
- ۲۷۶- ٹرواسی: پروین عاطف
لاہور
- ۲۷۷- ٹرمینس سے ٹرمینس تک: غلام الثقلین نقوی
سرگودھا
- ۲۷۸- ٹک ٹک دیدم ٹوکیو: بشریٰ رحمن
لاہور
- ۲۷۹- ٹیولی گارڈن: یلین رضوی ڈاکٹر
اسلام آباد

﴿ ج ﴾

- ۲۸۰- جاپان ابھرتے ہوئے سورج کی سرزمین: جاوید صدیق
اسلام آباد
- ۲۸۱- جاپان اور پیغام حق: محمد یوسف اصلاحی
نئی دہلی
- ۲۸۲- جاپان چلو جاپان چلو: مجتبیٰ حسین
حیدر آباد دکن
- ۲۸۳- جاپان کہانی: محمد سعید، حکیم
کراچی
- ۲۸۴- جاپان نور د: رفیق ڈوگر
لاہور

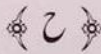
- ۲۸۵- جاتیرا امریکہ دیکھ لیا: زاہد علی واسطی سید ڈاکٹر
ملتان
- ۲۸۶- جادہ شوق: پیروز بخت قاضی
لاہور
- ۲۸۷- جادہ شوق و محبت: شا کر کنڈان
کنڈان (سرگودھا)
- ۲۸۸- جاناں سوئٹر لینڈ: قمر علی عباسی
کراچی
- ۲۸۹- جب برف گرے گی: جاوید چوہدری
بہاولپور
- ۲۹۰- جب میں نے انقلاب پسندوں کا عراق دیکھا: وجاہت علی سید
کراچی
- ۲۹۱- جب میں را جستھان پہنچا: ماجد فرید سائی
کراچی
- ۲۹۲- جب میں نے شاہ کا ایران دیکھا: وجاہت علی سید
کراچی
- ۲۹۳- جب میں نے کمال کا ترکی دیکھا: وجاہت علی سید
کراچی
- ۲۹۴- جب میں نے کویت دیکھا: وجاہت علی سید
کراچی
- ۲۹۵- جب میں نے لینن کا روس دیکھا: وجاہت علی سید
کراچی
- ۲۹۶- جیسی: مستنصر حسین تارڑ
لاہور
- ۲۹۷- جرمن جمہوری ری پبلک ایک جھٹک: محمد اسد اللہ
لاہور
- ۲۹۸- جرمنی نامہ: محمد سعید حکیم
لاہور
- ۲۹۹- جرنیلی سڑک: رضا علی عابدی
لاہور
- ۳۰۰- جزائر ہوائی: وحید قیصر
لاہور
- ۳۰۱- جزیرہ جزیرہ: سعید آسی
لاہور
- ۳۰۲- جزیرے جمال کے: شوکت علی شاہ، سید
لاہور
- ۳۰۳- جس دیس میں گنگا بہتی ہے: ثریا حفظ الرحمن
اسلام آباد
- ۳۰۴- جسے چاہا، در پہ بلا لیا: تنویر ظہور
لاہور
- ۳۰۵- جلال و جمال: ممتاز چٹھہ، پروفیسر
لاہور
- ۳۰۶- جل پری کے دیس میں: جمیل یوسف
لاہور
- ۳۰۷- جلوہ فرنگ: ابن الکریم، شیخ
گوجرانوالہ
- ۳۰۸- جلوہ گاہ توحید کے روبرو: نضیب خاتون کا کاخیل، پروفیسر
لاہور

- ۳۰۹- جمال حرمین: حافظ لدھیانوی
کراچی
- ۳۱۰- جمیعہ علمائے پاکستان کے وفد کی رپورٹ: شاہ احمد نورانی
کراچی
- ۳۱۱- جنٹل مین اللہ اللہ: اشفاق حسین
لاہور
- ۳۱۲- جنگلاتی مسلمانوں پر دینی محنت: مہربان علی شاہ، مفتی محمد ایوب صابر ہر سولوی (مرتب) دیوبند
- ۳۱۳- جنوبی ہند میں دو ہفتے: آزاد، جگن ناتھ
دہلی
- ۳۱۴- جوار بھانا: ذوالفقار احمد تابش
لاہور
- ۳۱۵- الجواہرات عن الزیارات: محمد اطہر القادری
لاہور
- ۳۱۶- جواہر لال نہرو کا سفر نامہ روس: جواہر لال نہرو
پٹنہ
- ۳۱۷- جونہ آتے تو اچھا تھا: محمد رفیق رانا، ڈاکٹر
لاہور
- ۳۱۸- جوئے لداخ: ستیش بٹرا
نئی دہلی
- ۳۱۹- جہاد افغانستان: خالد گر جاکھی
گوجرانوالہ
- ۳۲۰- جہاد افغانستان میں سات دن: محمد رفیع عثمانی، مفتی
اسلام آباد
- ۳۲۱- جہازی بھائی: رضا علی عابدی
لاہور
- ۳۲۲- جہان آزاد: یسین رضوی، ڈاکٹر
اسلام آباد
- ۳۲۳- جہاں اور بھی ہیں: بلقیس ریاض
لاہور
- ۳۲۴- جہاں حسن جوان ہے: بلقیس ریاض
لاہور
- ۳۲۵- جہان دیدہ: محمد تقی عثمانی
کراچی
- ۳۲۶- جہان دیگر: قرۃ العین حیدر
لاہور
- ۳۲۷- جہانگیر کا ہندوستان: ہیلے ٹرٹ / مبارک علی، ڈاکٹر (مترجم)
لاہور
- ۳۲۸- جہاں نما: ممتاز احمد خان
لاہور
- ۳۲۹- جہلم سے عرفات تک: شمس کا شمیری
گجرات
- ۳۳۰- جھیل سیف الملوک: رضوان صدیقی
کراچی
- ۳۳۱- جین جاترا: نیسی داس بابو
پٹنہ

- ۳۳۲- چار برس جاپان میں: سہیل بلخی
کراچی
- ۳۳۳- چار شہر ایک کہانی: وحید انور
بہمنی
- ۳۳۴- چترال ایک بار پھر: عظمت اقبال بٹر، ڈاکٹر
کراچی
- ۳۳۵- چترال داستان: مستنصر حسین تارڑ
لاہور
- ۳۳۶- چترال کا ایک یادگار سفر: نسیم احمد، ملک
کراچی
- ۳۳۷- چڑھتا سورج: ضیاء الاسلام انصاری
لاہور
- ۳۳۸- چڑی دابوٹ: سلیم گل
لاہور
- ۳۳۹- چشم مارو شن دل ماشاد: شمس الدین عظیمی / محمد طارق ڈاکٹر (راوی)
کوئٹہ
- ۳۴۰- چلا مسافر سنگاپور: قمر علی عباسی
لاہور
- ۳۴۱- چل بابا اگلے شہر: غلام الشقلین نقوی
لاہور
- ۳۴۲- چلتے چلتے: سجاد حیدر پرویز
ملتان
- ۳۴۳- چلتے ہو تو چین کو چلتے: ابن انشاء
کراچی
- ۳۴۴- چلتے ہو تو کابل کو چلتے: ربیعہ نور
لاہور
- ۳۴۵- چلتے ہو تو کافان کو چلتے: ایم اے رضا
قلعہ احمد آباد
- ۳۴۶- چلتے ہو تو کشمیر کو چلتے: محمد الیاس مرزا
لاہور
- ۳۴۷- چل چنبیلی باغ میں: مظفر حنفی
نئی دہلی
- ۳۴۸- چناب سے نیل تک: عزیز علی شیخ
لاہور
- ۳۴۹- چناروں کی لاکار: کلیم اللہ ملک
میانوالی
- ۳۵۰- چند دن حجاز میں: محمد زبیر
علی گڑھ
- ۳۵۱- چند دن مظہر محمود خان شیرانی کے ساتھ: منظور الحسن برکاتی، سید
ٹونک
- ۳۵۲- چند روز مصر میں: محمد محبت اللہ نوری
بصیر پور (اوکاڑہ)
- ۳۵۳- چند سال دیار غیر میں: عباس احمد عباسی
لاہور

- ۳۵۴- چواین لائی کے ساتھ محافظ کی حیثیت سے لانگ مارچ: وی کولو پکننگ
- ۳۵۵- چھوڑ آئے ہم وہ گلیاں: ماجد فرید سائی کراچی
- ۳۵۶- چینستان چین: جمیل الزماں لاہور
- ۳۵۷- چین انقلاب کے بعد: کرامت علی خان لاہور
- ۳۵۸- چین براستہ خجراہ: محمد عابد خان ڈاکٹر پشاور
- ۳۵۹- چین بھارت اور نیپال: ناصر الدین سید اسلام آباد
- ۳۶۰- چین بہ چین: عنایت اللہ فیضی ڈاکٹر اسلام آباد
- ۳۶۱- چین کا ایک تبلیغی سفر: محمد حنیف ملی کراچی
- ۳۶۲- چین کا ایک دعوتی سفر: محمد حنیف ملی کراچی
- ۳۶۳- چین کو چلئے: بلقیس ریاض لاہور
- ۳۶۴- چین کے بے چین مسلمان: محمد یوسف کتھوریہ شیخ کراچی
- ۳۶۵- چینی منگولوں کے شہر میں: کوثر جمال راولپنڈی
- ۳۶۶- چینوں کے چین میں: حسن رضوی لاہور
- ۳۶۷- حیرت من ماؤ کے ساتھ لانگ مارچ: جھن چھانگ فنگ پکننگ
- ۳۶۸- چین ہے تو چین میں: تاج محمد لگاہ لاہور

- ۳۶۹- حاضری: اللہ بخش کلیار لاہور
- ۳۷۰- حاضری: فوزیہ سلیمی ڈاکٹر لاہور
- ۳۷۱- حالات ایران: جان ملکم، سر ام۔ ن لاہور
- ۳۷۲- حالات عرب و عراق و عمان: ایس ایم زویر / محمد انشاء اللہ خان (مترجم) لاہور
- ۳۷۳- حالات قسطنطنیہ (حصہ دوم): میکس مولر / محمد انشاء اللہ (مترجم) امرتسر
- ۳۷۴- حالات نجد و الحساء: ولیم کفر و بلکر یومسجر / محمد انشاء اللہ (مترجم) لاہور

- ۳۷۵- الحبيب: نادری علی
آگرہ
- ۳۷۶- حج امجد: احمد حسین امجد سید
حیدر آباد دکن
- ۳۷۷- حج اور شہادت حافظ محمد مقصود خورشید: خورشید عالم خورشید
لاہور
- ۳۷۸- حج بیت اللہ شریف: مسعود احمد خورشید
کراچی
- ۳۷۹- حج بیت اللہ زیارت دیار حبیب: فاطمہ بیگم
لاہور
- ۳۸۰- حج تمتع: امیر جیلانی شاہ، حکیم سید
چشتیاں
- ۳۸۱- حج ذوقی: محمد ذوقی شاہ/ واحد بخش، کیپٹن (مرتب)
کراچی
- ۳۸۲- حج زینب: زینب یولن کبولڈ لیزڈ/ محسن بن شبیر (مترجم)
حیدر آباد دکن
- ۳۸۳- حج مبرور: عزیز الملک سلیمانی/ عصمت عزیز (مرتبہ)
کراچی
- ۳۸۴- حج معظم: عبدالغفار قاضی ابوالعظم سید
حیدر آباد دکن
- ۳۸۵- حج و مدینہ منورہ کی سفری کیفیت: محمد قاسم عابدی شاہ جہان پوری، حافظ سید
.....
- ۳۸۶- حدیث دل: عبداللہ ملک
لاہور
- ۳۸۷- حدیث دل: وحیدہ نسیم
کراچی
- ۳۸۸- حدیث عشق: علی اکبر رضوی سید
کراچی
- ۳۸۹- حدیث وفا: ہاتف سعید
کراچی
- ۳۹۰- حرم میں دوسوروز: محمد اسلم، چوہدری
لاہور
- ۳۹۱- حرم میں رمضان: ثار فاطمہ زہراء
لاہور
- ۳۹۲- حرمین شریفین کی فضاؤں میں: گوہر ملیانی
لاہور
- ۳۹۳- الحرمین شریفین کے دیس میں: عبدالکریم، میاں
فیصل آباد
- ۳۹۴- حریم دیدہ دل: محمد عارف
لاہور
- ۳۹۵- حسین وادی سوات: اصیل زادہ تائب
مینکورہ
- ۳۹۶- حصار کی وادی میں: پاویل اوکنتسکی/ مسعود علی خاں (مترجم)
ماسکو
- ۳۹۷- حضرت بلالؓ کے دیس میں: محمد ادریس حافظ
لاہور
- ۳۹۸- حضرت مولانا سید اسعد مدنی پاکستان میں: فضیل احمد
بہمنی

- ۳۹۹- حضور الحرمین: ابوالنصر منظور احمد / قاسم رضوی (مرتب)
 ۴۰۰- حقیقت جاپان - سیاحت جاپان (حصہ اول): محمد بدر الاسلام فضلی، شیخ
 ۴۰۱- حلقہ یاراں (حصہ اول): ذبیح اللہ بلکین
 ۴۰۲- حوائیاں: محمد یونس بٹ، ڈاکٹر
 ۴۰۳- حیرتوں کی سرزمین: محسن بھوپالی

﴿ خ ﴾

- ۴۰۴- خاردار تاروں کے اس پار: ارشد علی فخر
 ۴۰۵- خان ان نیویاک: ارشاد احمد خان
 ۴۰۶- خانہ بدوش: مستنصر حسین تارڑ
 ۴۰۷- خدایا ایس کرم باردگر کن: عبدالرزاق، حافظ
 ۴۰۸- خشک وتر ملک ولوگ: علی حسن سمندطور
 ۴۰۹- خضر منزل: عبدالشکور خان
 ۴۱۰- خلاصہ تاریخ مکہ معظمہ: محمد فخر الدین حسین خان
 ۴۱۱- التحلیل والتخیل: قدسیہ قدسی
 ۴۱۲- خمینی کے دیس میں: افضال شاہد
 ۴۱۳- خندہ پیش آئیاں: محمد یونس بٹ، ڈاکٹر
 ۴۱۴- خواب خواب سفر: رام لعل
 ۴۱۵- خواب سفر: منیر فاطمی
 ۴۱۶- خوابوں کی سرزمین: علی سفیان آفاقی
 ۴۱۷- خوشبو کا سفر: کیول دھیر، ڈاکٹر
 ۴۱۸- خوشبوؤں کے دیس میں محبتوں کا سفر: مسرت جہاں خٹک
 ۴۱۹- خون حرمین: غفور شاہ الحسامی، سید

۴۲۰۔ خیابان فارس: کرزن لارڈ/ ظفر علی خان مولانا (مترجم) حیدر آباد دکن

- ۴۲۱۔ دارالعلوم حقانیہ سے جامعہ الازہر تک: غلام الرحمن مفتی اکوڑہ خٹک
- ۴۲۲۔ داستان امریکہ: محمد سعید حکیم کراچی
- ۴۲۳۔ داستان جرمنی: محمد سعید حکیم کراچی
- ۴۲۴۔ داستان حج: محمد سعید حکیم کراچی
- ۴۲۵۔ داستان حرمین: محمد میسر قریشی لاہور
- ۴۲۶۔ داستان لندن: محمد سعید حکیم کراچی
- ۴۲۷۔ داستان مغلیہ: نکولا ومانوچی/ اسجاد باقر رضوی (مترجم) لاہور
- ۴۲۸۔ داستان ہجرت: حسین میر کاظمی امرتسر
- ۴۲۹۔ دامن کوہ میں ایک موسم: محمد کاظم لاہور
- ۴۳۰۔ دائروں میں دائرے: فردوس حیدر کراچی
- ۴۳۱۔ دجلہ: شفیق الرحمن لاہور
- ۴۳۲۔ دربار نبوت کی حاضری: مناظر احسن گیلانی کراچی
- ۴۳۳۔ دردل کشا: منظور الہی لاہور
- ۴۳۴۔ درمقصود: مقصود الرحمن خان راولپنڈی
- ۴۳۵۔ درون روس: محمد سعید حکیم کراچی
- ۴۳۶۔ درہ خیبر: محمد سعید حکیم کراچی
- ۴۳۷۔ دریادریادادی وادی: عبید اللہ کبیر ویدیو (سی ڈی) اسلام آباد
- ۴۳۸۔ دریائے کابل سے دریائے یرموک تک: ابوالحسن علی ندوی سید لکھنؤ
- ۴۳۹۔ دریچہ ہائے دیار غیر: شفیع حیدر صدیقی وانش کراچی
- ۴۴۰۔ دشت آوارگی: رفیق چوہدری کراچی

- ۳۳۱ - دشتِ امکاں: نگار سجاد ظہیر
کراچی
- ۳۳۲ - دلی دورِ راست: عطاء الحق قاسمی
لاہور
- ۳۳۳ - دلی دورِ نہیں: انور سدید، ڈاکٹر
لاہور
- ۳۳۴ - دلی دور ہے: قمر علی عباسی
کراچی
- ۳۳۵ - دلی سے ڈیفنس: سبوحہ خان
کراچی
- ۳۳۶ - دلی کا پھیرا: ملاواحدی
کراچی
- ۳۳۷ - دلی یا ترا: ابنِ کلیم احسن نظامی
ملتان
- ۳۳۸ - دنیا خوبصورت ہے: عطاء الحق قاسمی
لاہور
- ۳۳۹ - دنیا کا بدترین صحرا: چارلس بلیک مور / حمید جہلمی (مترجم)
لاہور
- ۳۴۰ - دنیا گول ہے: ابنِ انشاء
کراچی
- ۳۴۱ - دنیا میرا گاؤں: غلام السیدین، خواجہ افرحت حسین سید، ڈاکٹر (مرتب)
نئی دہلی
- ۳۴۲ - دنیا میرے آگے: محمد تقی عثمانی
کراچی
- ۳۴۳ - دنیا میرے آگے: جمیل الدین عالی
لاہور
- ۳۴۴ - دنیا میں جنت: شمشیر علی خان راؤ
ملتان
- ۳۴۵ - دو تھے مسافر: رضیہ فصیح احمد
لاہور
- ۳۴۶ - دورانِ سفر: علی سفیان آفاقی
لاہور
- ۳۴۷ - دورہ افریقہ ۱۹۷۶ء: خالد محمود علامہ / صلاح الدین بوسیری (مرتب)
چنیوٹ
- ۳۴۸ - دورہ برطانیہ ۱۹۸۴ء: عنایت اللہ علامہ
منڈی بہاؤ الدین
- ۳۴۹ - دورہ چین کے تاثرات: محمد کفایت اللہ
لاہور
- ۳۵۰ - دوزخ سے جنت تک: مبارک احمد صدیقی
لاہور
- ۳۶۱ - دوستوں کے درمیان: امداد نظامی
کراچی
- ۳۶۲ - دوستی کا سفر: اثر چوہان
اسلام آباد
- ۳۶۳ - دوستی کی شاہراہ پر: جاوید اختر، سید
لاہور
- ۳۶۴ - دوستی: محمد خالد اختر
لاہور

ماں، شوہر کی رضا پر جان دینے والی بیوی اور ہر کسی سے پیار کرنے والی ہستی کے ساتھ جو وقت گزرا ہے وہ میری زندگی کا سرمایہ ہے۔ وہ بہترین میزبان تھیں۔ آپ ان کے گھر سے کھانا کھائے بغیر نہیں جاسکتے تھے، کھانا پکانے کے لئے خادمہ کو ہمہ وقت گھر میں رکھا ہوا تھا۔ لیکن مہمانوں کے لئے کھانا وہ خود تیار کرتی تھیں۔ آپ لائبریری میں مصروف ہیں اور وہ اپنی طبیعت کی خرابی کے باوجود آپ کے لئے کبھی چائے، کبھی شربت اور کبھی پھل بھجوا رہی ہیں۔ کھانے کا وقت ہوا ہے تو میز طرح طرح کے کھانوں سے بھر گئی ہے۔ آپ کے رہنے کا ٹھکانہ نہیں ہے تو انہوں نے آپ کے لئے مہمان خانے میں انتظام کر دیا ہے اور ان تمام انتظامات میں ان کی پیشانی پر کبھی بل نہ پڑتا۔ تمام کام اتنی آسانی سے ہو جاتے کہ مہمان کو کسی تکلف کا احساس تک نہ ہوتا اور پھر جب آپ کام کر کے رخصت ہونے لگے ہیں تو ساتھ میں تحفہ دے کر رخصت کر رہی ہیں، پھر آنے پر اصرار کر رہی ہیں۔

وہ مخلوق خدا سے محبت کرنے والی ایسی ہستی تھیں جنہیں جانوروں سے بھی بہت پیار تھا۔ انہوں نے ایک خوبصورت مور پال رکھا تھا جسے وہ بچوں کی طرح سنبھالتی اور اس کے ناز اٹھاتی تھیں۔ کینسر کی اتنی شدید بیماری کے باوجود میں نے ان کے چہرے پر ہمیشہ مسکراہٹ دیکھی۔ ضیاء بھائی لائبریری کے لئے کثیر رقم خرچ کرتے، لیکن سمیعہ بھابی نے ایک دن جو یہ کہا ہو کہ یہ فضول خرچی ہے۔ وہ یقیناً ضیاء بھائی کی بہترین دوست، ساتھی اور نغمسار تھیں۔ جس عزم، حوصلہ اور ہمت کے ساتھ انہوں نے اپنی موذی بیماری کا مقابلہ کیا وہ بے مثال ہے۔

سب کہتے ہیں کہ وہ چلی گئی ہیں، لیکن میں جانتی ہوں کہ وہ میرے دل میں اسی طرح براجمان ہیں، وہ پہلے بھی مجھ سے دور گوجرانوالہ میں تھیں اور آج بھی وہیں ہیں، کبھی تو ان سے ملنا ہوگا اور یوں بھی اتنا پیار کرنے والے لوگوں کو خدا حافظ کہنا تو کبھی مجھے آیا ہی نہیں۔

ڈاکٹر شگفتہ حسین، ملتان

- ۳۶۵ - دوسفر نامے: نظیر صدیقی
راولپنڈی
- ۳۶۶ - دوسافر دو ملک: مسعود احمد برکاتی
کراچی
- ۳۶۷ - دو مہینے امریکہ میں: ابوالحسن علی ندوی، سید محمد رابع حسنی ندوی (مرتب)
لکھنؤ
- ۳۶۸ - دو ہفتے ترکی میں: ابوالحسن علی ندوی، سید
کراچی
- ۳۶۹ - دو ہفتے مشرقی پاکستان میں: رازق الخیری
کراچی
- ۳۷۰ - دو ہفتے مغرب اقصیٰ (مراکش) میں: ابوالحسن علی ندوی، سید
لکھنؤ
- ۳۷۱ - دہلی اور اس کے اطراف: عبدالحی حسنی، سید مولانا، صادق ذکی (مرتب)
دہلی
- ۳۷۲ - دہلی سے آگے: بلقیس ریاض
لاہور
- ۳۷۳ - دہلی کی سیر: محمد سعید، حکیم
کراچی
- ۳۷۴ - دہلی میں تین دن: محمد سعید، حکیم
کراچی
- ۳۷۵ - دھنک پر قدم: اختر ریاض الدین، بیگم
لاہور
- ۳۷۶ - دھوپ کنار: جمیل زبیری
کراچی
- ۳۷۷ - دیار ادب: شاد قدوائی
لاہور
- ۳۷۸ - دیار حبیب (آنکھوں دیکھا حال): شمشیر علی خان راؤ
کراچی
- ۳۷۹ - دیار حبیب سے دیار صلیب تک: طاہر محمود قاری
فیصل آباد
- ۳۸۰ - دیار حبیب کی باتیں: فضل الدین ایڈووکیٹ
جہلم
- ۳۸۱ - دیار حبیب میں: حسن المرتضیٰ خاور
رحیم یار خان
- ۳۸۲ - دیار حبیب میں چند روز: امیر زمان، مرزا
جہلم
- ۳۸۳ - دیار حبیب میں چند روز: عبادت بریلوی، ڈاکٹر
لاہور
- ۳۸۴ - دیار حبیب میں چند روز: محمد اکرم، ملک
چکوال
- ۳۸۵ - دیار حبیب و سرزمین انبیاء: محمد عبداللطیف قریشی
لاہور
- ۳۸۶ - دیار حرم میں: محمد یونس شیخ
کراچی
- ۳۸۷ - دیار حرم میں اکتالیس روز: خدیجہ ریاض
ملتان
- ۳۸۸ - دیار دوست کی طرف: شریف فاروق
لاہور

- ۴۸۹ - دیارِ رسولؐ پاکستان سے دیارِ حبیب تک: محمد عبداللطیف، صوفی لاہور
- ۴۹۰ - دیارِ صبح بہار: حمیر ہاشمی لاہور
- ۴۹۱ - دیارِ عرب میں چند روز: جمیل احمد بالا کوٹی سرائے عالمگیر
- ۴۹۲ - دیارِ عرب میں چند ماہ: مسعود عالم ندوی کراچی
- ۴۹۳ - دیارِ غیر میں: عبدالسلام رحمانی ڈومریا گنج
- ۴۹۴ - دیارِ غیر میں: محمد اکرم اعوان کراچی
- ۴۹۵ - دیارِ مشرق میں پینتیس سال: جان مارٹن ہوگ برگر عبدالستار گریوال (مترجم) لاہور
- ۴۹۶ - مشرق وسطیٰ میں ۳۵ سال: جون مارٹن ہوگ برگر امجد چوہدری (مترجم) لاہور
- ۴۹۷ - دیارِ نبیؐ (منظوم): ضیاء القادری لاہور
- ۴۹۸ - دی امریکن ڈائری: ظہور احمد خان ڈاکٹر پشاور
- ۴۹۹ - دیدہ و باز دید: فرمان فتح پوری ڈاکٹر ملتان
- ۵۰۰ - دیدہ دل واکرے کوئی: یوسف مرزا کراچی
- ۵۰۱ - دیوارِ چین کے اُس پار: ارشاد احمد عارف سید لاہور
- ۵۰۲ - دیواروں کے پار: منیر فاطمی لاہور
- ۵۰۳ - دیس بدلیں: جی الانہ لاہور
- ۵۰۴ - دیس سے باہر: آغا محمد اشرف لاہور
- ۵۰۵ - دیس کے اس پار: ایس ایم شاہ راولپنڈی
- ۵۰۶ - دیسی ان ولایت: محسن مگھیانہ، ڈاکٹر لاہور
- ۵۰۷ - دلش پردیش: مظفر مہدی ہاشمی مظفر گڑھ
- ۵۰۸ - دیکھا پاکستان: محمود علی لاہور
- ۵۰۹ - دیکھا ہندوستان: حسن رضوی لاہور
- ۵۱۰ - دیکھ کبیرا رویا: ظہور احمد اعوان ڈاکٹر پشاور
- ۵۱۱ - دیکھ لیا امریکہ: علی سفیان آفاق لاہور
- ۵۱۲ - دیکھ لیا ایران: افضل علوی پروفیسر لاہور

- ۵۱۳- دیکھ لئے ایران میں تین حرم: امیر حمزہ لاہور
- ۵۱۴- دیوسائی: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۵۱۵- دیوسائی سے کنکور ڈیا تک: مظفر حسین انجم، ڈاکٹر سکرو
- ۵۱۶- دیہاتی زندگی: ایم ایل ڈارلنگ / م۔ن لاہور

- ۵۱۷- ڈالر کے دیس میں: مسکین علی حجازی، ڈاکٹر لاہور
- ۵۱۸- ڈھاکہ، کھٹمنڈو، دلی فیروز شاہ گیلانی، سید کراچی
- ۵۱۹- ڈھاکہ میں سعید سیاح کے چاروں: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۵۲۰- ڈھائی ہفتہ پاکستان میں: عبد الماجد دریا باری لکھنؤ
- ۵۲۱- ڈیاناکے دیس میں: ممتاز احمد تاج، خولہ لاہور
- ۵۲۲- ڈیلپی سے سونے کی کان تک: محمد سعید، حکیم کراچی

- ۵۲۳- ذرا انگلستان تک: علی سفیان آفاقی لاہور
- ۵۲۴- ذکر اس زمین کا: گلزار حسین شاہ لاہور
- ۵۲۵- ذوق دشت نوردی: اے بی اشرف، ڈاکٹر لاہور

- ۵۲۶- راؤ نند دی ورلڈ: عزیز ذوالفقار لاہور
- ۵۲۷- راوی سے نیا گراتک: واجد امیر لاہور

- ۵۲۸ - راہ عقیدت: محمد شفیع اوکاڑوی
کراچی
- ۵۲۹ - راہنما راہیں: فاروق خالد
لاہور
- ۵۳۰ - راہ وفا (منظوم): محمد حفیظ الرحمن وفا ڈبائیوی
علی گڑھ
- ۵۳۱ - راہی نگر نگر کا: اکبر علی خان
لاہور
- ۵۳۲ - رب کعبہ کے حضور: عبدالرحیم شبلی
لاہور
- ۵۳۳ - رحلۃ الصدیق الی بیت العتیق: محمد صدیق خیر آبادی
لکھنؤ
- ۵۳۴ - رحلۃ المسکین الی البلد الامین: ولایت حسین حافظ
الہ آباد
- ۵۳۵ - رفت گزشت: مجید اصغر
لاہور
- ۵۳۶ - رنگ برنگے شہر: گلزار حسین، سید
لاہور
- ۵۳۷ - رنگ سفر (منظوم): نقاش کاظمی
کراچی
- ۵۳۸ - رنگ مغرب ہے جداگانہ: شیریں حیدر
لاہور
- ۵۳۹ - رنگ و بو کی سرزمین: شام بارک پوری
ڈھاکہ
- ۵۴۰ - رنگون سے فرار: اے حمید
لاہور
- ۵۴۱ - روح کی معراج: تنویر ظہور
لاہور
- ۵۴۲ - روداد سفر حجاز: نصیر احمد ناصر ڈاکٹر
لاہور
- ۵۴۳ - روداد سفر حجاز مقدس: شرافت حسین چشتی، سید
کراچی
- ۵۴۴ - روڈ ٹو کیلاش المعروف کافرستان: کے حسین تارڑ بری
نیو ملتان
- ۵۴۵ - روزنامہ سفر: فرید مرزا
حیدر آباد دکن
- ۵۴۶ - روزنامہ سفر حج کرم و موسوم بہ بہر حرم: اسماعیل ذبیح ایڈووکیٹ، سید
حیدر آباد دکن
- ۵۴۷ - روزنامہ سفر یورپ: ولی محمد مومن
دلی
- ۵۴۸ - روزنامہ سیاحت: غلام الثقلین، خولجہ
میرٹھ
- ۵۴۹ - روزنامہ مقدس: الیس ابن علی حاجی
علی گڑھ
- ۵۵۰ - روزنامہ با تصویر: حسن نظامی، خولجہ
میرٹھ
- ۵۵۱ - روزنامہ سفر یورپ و امریکہ: لیاقت جنگ نواب
حیدر آباد دکن

- ۵۵۲- روس میں آٹھ دن: احسان بی اے لاہور
- ۵۵۳- روسی جارحیت سے فتح مبین تک: مظفر اعجاز کراچی
- ۵۵۴- روسی خراکار کریمنسکی: سکندر خان دہلیہ ضلع انک
- ۵۵۵- روشن اندھیرے: رضوان صدیقی کراچی
- ۵۵۶- روئید اور سفر حرم: محمد عبدالعلیم قاسمی لاہور
- ۵۵۷- رہنمائے حجاج کلاں المعروف سفر نامہ حجاز کلاں: امیر الدین حاجی حکیم لاہور
- ۵۵۸- رہنمائے حجاز: نور الدین، شیخ لاہور
- ۵۵۹- رہنمائے مقامات مقدسہ: محمد اشرف خاں، حاجی لاہور
- ۵۶۰- رہ نور و شوق: عابد حسین سید ذاکر صالحہ عابد حسین (مرتب) نئی دہلی
- ۵۶۱- ری یونین کے جزیرے میں: محمد تقی عثمانی کراچی
- ۵۶۲- ریت پہ قدموں کے نشاں: کلیم اللہ خان لاہور
- ۵۶۳- ریشم ریشم: امجد اسلام امجد لاہور
- ۵۶۴- ریگ رواں: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۵۶۵- ریل کہانی: رضا علی عابدی لاہور

﴿ ز ﴾

- ۵۶۶- زاد سفر: محمد اصغر حسینی، چشتی میرٹھ
- ۵۶۷- زاد غریب (حصہ دوم): محمد عمر خان، نواب کراچی
- ۵۶۸- زائر حسین کارونامچہ: علی اختر لاہور
- ۵۶۹- زبان یار من ترکی: اقتدار احمد لاہور
- ۵۷۰- زرخیز پتھر: ش فرخ لاہور
- ۵۷۱- زدر پتوں کی بہار: رام لعل لکھنؤ
- ۵۷۲- زمان و مکاں اور بھی ہیں: محمد حمزہ فاروقی کراچی

- ۵۷۳- زمانہ سفر میں ہے: اسداریب ڈاکٹر
 ۵۷۴- زم زم: سی ایم نذیر
 ۵۷۵- زمین اور فلک اور: انتظار حسین
 ۵۷۶- زنجیوار سے پاکستان: علی غلام حسن زنجیواری
 ۵۷۷- زندگی ایک سفر: محمد لطف اللہ خان
 ۵۷۸- زندہ بہار: فہمیدہ ریاض
 ۵۷۹- زہے نصیب: زبیدہ حنی
 ۵۸۰- زیارات مقامات مقدسہ: سردار محمد شیخ
 ۵۸۱- زیارات مقدس: نسیم علی رضا، میر
 ۵۸۲- زیارات مقدسہ: افتخار احمد حافظ
 ۵۸۳- زیارت مقدسہ: افتخار احمد حافظ
 ۵۸۴- زیارات حرمین شریفین: انور سلطانہ ملک، مسز
 ۵۸۵- زیارت نامہ: محمد ظہور اعجاز حسین، خوبہ
 ۵۸۶- زیارة الحرمین الشریفین: انیس احمد صدیقی
 ۵۸۷- زیتون کے سائے: جلال الدین احمد صدیقی
- ملتان
 لاہور
 لاہور
 لاہور
 لاہور
 لاہور
 فیصل آباد
 ملتان
 خانیوال
 راولپنڈی
 راولپنڈی
 راولپنڈی
 راولپنڈی
 جھنگ
 لاہور
 ملتان

س

- ۵۸۸- سات دن: امجد اسلام امجد
 ۵۸۹- سات سمندر پار: اختر ریاض، بیگم
 ۵۹۰- ساحل اور سمندر: احتشام حسین، سید
 ۵۹۱- ساحلوں کا سفر: قمر علی عباسی
 ۵۹۲- سارا جہاں ہمارا: فرید احمد پراچہ
 ۵۹۳- سایو تارا: نجمہ افتخار راجہ
- اسلام آباد
 لاہور
 کھٹو
 کراچی
 لاہور
 ملتان

- ۵۹۴- سایہ زلف مہربان (منظوم): عبدالقدوس، سید
لاہور
- ۵۹۵- سب جانے پہچانے: فیاض اکبر چوہان
لاہور
- ۵۹۶- سبز پوش وادیوں میں: ظہیر قریشی
فیصل آباد
- ۵۹۷- سبیل الرشاد: عبدالمجید صدیقی، ڈاکٹر
کراچی
- ۵۹۸- سپنوں کی رانی: کامران خان
میرپور (آزاد کشمیر)
- ۵۹۹- شکر ستبر: نیلم احمد بشیر
لاہور
- ۶۰۰- سجدہ ہر ہر گام کیا: حفیظ الرحمن خاں
لاہور
- ۶۰۱- سحر انگیز مشرق: نعمت اللہ صاحبزادہ ڈاکٹر
کوئٹہ
- ۶۰۲- سراج الحرمین: جہل حسین حاجی
بریلی
- ۶۰۳- سرحد و اخان: عنایت اللہ فیضی
کراچی
- ۶۰۴- سرزمین آرزو: ناصر قریشی
لاہور
- ۶۰۵- سرزمین آسمان میں چند روز: جمیل احمد عدیل، پروفیسر
لاہور
- ۶۰۶- سرزمین امریکہ میں اسلام کے علمبردار: عباد الرحمن نشاط ڈاکٹر
کراچی
- ۶۰۷- سرزمین انقلاب: خادم حسین لغاری
لاہور
- ۶۰۸- سرزمین انقلاب: علی اکبر رضوی، سید
کراچی
- ۶۰۹- سرزمین پاک سے ارض مقدس تک: راحت نسیم سوہدروی، حکیم
لاہور
- ۶۱۰- سرزمین حافظ و خیام: مقبول بیگ بدخشیانی
لاہور
- ۶۱۱- سرزمین سمرقند اور بخارا: فیروز شاہ گیلانی، سید
کراچی
- ۶۱۲- سرزمین فارس: شفیع حیدر صدیقی، دانش
کراچی
- ۶۱۳- سرزمین موسیٰ: محمد الیاس اظہر
گوجرانوالہ
- ۶۱۴- سرگذشت نورستان: عبدالرحمن کیلانی
لاہور
- ۶۱۵- سرور جاوداں: منظور الحسن منظور
کھڑکی (پونہ)
- ۶۱۶- سرور عالم کے سفر مبارک: محمد کلیم اراکس
لاہور
- ۶۱۷- سرونج سے لندن تک: سینفی سرونجی، ڈاکٹر
بھوپال

لاہور

فیصل آباد

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

کراچی

۶۱۸ - سعودی اور اتاترک کے دلیں میں: عزیز علی شیخ

۶۱۹ - سعودی عرب میں ۲۳ دن: عبدالرشید غازی

۶۲۰ - سعید سیاح اردن میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۱ - سعید سیاح اسکندریہ میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۲ - سعید سیاح امریکہ میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۳ - سعید سیاح پھر عمان میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۴ - سعید سیاح پھر لندن میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۵ - سعید سیاح ترکی میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۶ - سعید سیاح تونس میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۷ - سعید سیاح تہران میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۸ - سعید سیاح نورنو میں: محمد سعید، حکیم

۶۲۹ - سعید سیاح جاپان میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۰ - سعید سیاح جرمنی میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۱ - سعید سیاح چین میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۲ - سعید سیاح ڈھاکہ میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۳ - سعید سیاح سری لنکا میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۴ - سعید سیاح سلطنت عمان میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۵ - سعید سیاح شیراز میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۶ - سعید سیاح عمان میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۷ - سعید سیاح فن لینڈ میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۸ - سعید سیاح قاہرہ میں: محمد سعید، حکیم

۶۳۹ - سعید سیاح قطر میں: محمد سعید، حکیم

۶۴۰ - سعید سیاح کویت میں: محمد سعید، حکیم

۶۴۱ - سعید سیاح نیویارک اور واشنگٹن میں: محمد سعید، حکیم

- ۶۴۲ - سعی مقصود الی دار الخلود: شمس النبی امروہوی
لاہور
- ۶۴۳ - سفر آرزو: مسرت سلیم
اسلام آباد
- ۶۴۴ - سفر آشنا: گوپی چند تارنگ
دہلی
- ۶۴۵ - سفر آشوب: محمد حمزہ فاروقی
کراچی
- ۶۴۶ - سفر امریکہ کی ڈائری: اختر حمید خان
کراچی
- ۶۴۷ - سفر اندر سفر: ع۔ س۔ مسلم، ابوالاتیاز
لاہور
- ۶۴۸ - سفر بذریعہ دوستی بس: محمد شریف، خولجہ جسٹس
لاہور
- ۶۴۹ - سفر بغداد: رولینڈ و لکنس سز / م۔ ن
لاہور
- ۶۵۰ - سفر بیت اللہ: محمد ابوالقاسم بنارس
بنارس
- ۶۵۱ - سفر بے نیاز: محمد کبیر خان
لاہور
- ۶۵۲ - سفر پارے: اسیم
حیدر آباد دکن
- ۶۵۳ - سفر تین درویشوں کا: محمد اختر مموں کا
لاہور
- ۶۵۴ - سفر حج: غلام فرید بھٹی نظامی
کراچی
- ۶۵۵ - سفر حج: محمد ایوب خان
مہال مغلاں، جہلم
- ۶۵۶ - سفر حجاز: احسان الہی ظہیر / بشیر انصاری (مرتب)
لاہور
- ۶۵۷ - سفر حجاز: ذاکر حسین حاجی، سید
کراچی
- ۶۵۸ - سفر حجاز: عبد الماجد دریابادی
اعظم گڑھ
- ۶۵۹ - سفر حجاز براستہ خشکی: کرم الدین، حاجی
راولپنڈی
- ۶۶۰ - سفر حرمین: بلقیس ریاض
لاہور
- ۶۶۱ - سفر حرمین: قادری ازہری علامہ
لاہور
- ۶۶۲ - سفر در سفر: اشفاق احمد
لاہور
- ۶۶۳ - سفر دوستی کا: یوان یک، چونگ
اسلام آباد
- ۶۶۴ - سفر دیدہ نم: طارق محمود صاحبزادہ
فیصل آباد
- ۶۶۵ - سفر زندگی کے لئے سوز و ساز: صالحہ عابد حسین
نئی دہلی

- ۶۶۶ - سفر زندگی ہے: محمد داؤد طاہر
لاہور
- ۶۶۷ - سفرستان: نذر امام
پٹنہ
- ۶۶۸ - سفر شادنگر: کشن پرشاد مہاراجہ بہادر سر
علی گڑھ
- ۶۶۹ - سفر شانہ: محمد اکبر علی
حیدر آباد دکن
- ۶۷۰ - سفر شمال کے: مستنصر حسین تارڑ
لاہور
- ۶۷۱ - سفر شوق: فرید احمد پراچہ
لاہور
- ۶۷۲ - سفر عشق و بندگی: محمد یعقوب، ڈاکٹر
فیصل آباد
- ۶۷۳ - سفر فرنگ: سعید الحق
کراچی
- ۶۷۴ - سفر فوز و فلاح: غفور احمد خولجہ
لاہور
- ۶۷۵ - سفر کب تک؟: سلطانہ ذاکر ادب، بیگم
کراچی
- ۶۷۶ - سفر کہانی: نوشاہہ نرگس
ملتان
- ۶۷۷ - سفر گذشت: عبدالحفیظ مرزا
لاہور
- ۶۷۸ - سفر گشت: پرتو روہیلہ
لاہور
- ۶۷۹ - سفر لبیک: صفیہ صابری
فیصل آباد
- ۶۸۰ - سفر ماسکو: طفیل احمد خان
لاہور
- ۶۸۱ - سفر مبارک: ضمیر الدین احمد، الحاج شیخ
کراچی
- ۶۸۲ - سفر محبت: محمد محبت اللہ نور
بصیر پور (اوکاڑہ)
- ۶۸۳ - سفر مفر: محمد کبیر خان
لاہور
- ۶۸۴ - سفر مقدس: مفتاح الدین ظفر
لاہور
- ۶۸۵ - سفر نامہ: احمد یار خان، مفتی
لاہور
- ۶۸۶ - سفر نامہ: جان کاشمیری
لاہور
- ۶۸۷ - سفر نامہ: جنیدہ رام پلیڈر
ملتان
- ۶۸۸ - سفر نامہ: سعد اللہ ایڈووکیٹ
کراچی
- ۶۸۹ - سفر نامہ: فقیر محمد پنجابی، ماسٹر
دہلی

قطعات تاریخ وفات

سمیعہ ضیاء نورِ نوح بہشت

ء۲۰۰۳

سمیعہ ضیاء چل بسیں جب سنا قلق میرے دل کو الم سے ہوا
ہوئی فکر، مختار بیکس نوا قطعہ میں کہوں کوئی تاریخ کا
ندا آئی جنت سے یہ برملا
لکھ! ”ایواں رفیع سمیعہ ضیا“

۱۳۲۲ھ

مختار جمیری

سمیعہ ادا رونق باغ جنت

ء۲۰۰۳

تھی چوہیں اپریل کو ایک قیامت ملا غیب سے سال رحلت یہ ان کا
ہمیں دے گئیں آج وہ داغِ فرقت سمیعہ ادا رونق باغ جنت

ء۲۰۰۳

صابر براری کراچی

نورِ پسند خواہ گاہ سمیعہ ضیا

ء۲۰۰۳

سمیعہ ضیا دہر سے جب انھیں ملا ان کو جنت میں قصر بلند
شیم ان کی تاریخِ رحلت ملی جنان میں سمیعہ ضیا حق پسند

۱۳۲۲ھ

شیم صہبائی مٹھراوی

- ۶۹۰ - سفرنامہ (منظوم): ناصر نواب میر قادیان
- ۶۹۱ - سفرنامہ آصف: محبوب علی خان میر امجد الدین، خولہ سید (مرتب) حیدر آباد دکن
- ۶۹۲ - سفرنامہ ابن فضلان: ابن فضلان / خالد لطیف (مترجم) لاہور
- ۶۹۳ - سفرنامہ ارض القرآن: محمد عاصم لاہور
- ۶۹۴ - سفرنامہ اسیر مالٹا و حیات محمود و سوانح شیخ الہند: حسین احمد مدنی، مولانا دہلی
- ۶۹۵ - سفرنامہ اظفری گورگانی: اظفر گورگانی / علی عباس (مترجم) لاہور
- ۶۹۶ - سفرنامہ افریقہ: اشفاق احمد، قاضی عبدالخلاق شوکت (مرتب) لکھنؤ
- ۶۹۷ - سفرنامہ افریقہ و انگلینڈ: محمد زکریا کاندھلوی، مولانا محمد شاہد مفتی، نجیب اللہ (مرتب) کراچی
- ۶۹۸ - سفرنامہ افغانستان: حسن نظامی، خولہ لاہور
- ۶۹۹ - سفرنامہ اقبال: محمد حمزہ فاروقی (مرتب) کراچی
- ۷۰۰ - سفرنامہ امام شافعی: ربیع بن سلیمان / عبدالرزاق بلخ آبادی (مترجم) بمبئی
- ۷۰۱ - سفرنامہ اوج: شریف احمد شرافت نوشاہی، سید بہاولپور
- ۷۰۲ - سفرنامہ ایران: اسعد گیلانی، سید لاہور
- ۷۰۳ - سفرنامہ ایران: نامس ایڈورڈ گارڈن، جنرل سر: م۔ن لاہور
- ۷۰۴ - سفرنامہ ایران: محمد جیلانی میاں، سید بمبئی
- ۷۰۵ - سفرنامہ ایران: نسیم علی رضا، سید لاہور
- ۷۰۶ - سفرنامہ برما: ابو ظفر ندوی، سید دہلی
- ۷۰۷ - سفرنامہ برما: نور احمد، منشی میرٹھ
- ۷۰۸ - سفرنامہ بغداد: محبوب عالم، مولوی لاہور
- ۷۰۹ - سفرنامہ بلاد اسلامیہ: عبدالجبار بجنوری بجنور
- ۷۱۰ - سفرنامہ بلاد اسلامیہ (۱): عبد الرحمن امرتسری، حافظ لاہور
- ۷۱۱ - سفرنامہ بلاد مقدس: راحیل شروانیہ حیدر آباد دکن
- ۷۱۲ - سفرنامہ بلوچستان و سندھ (حصہ اول): ہنری پوننگرز ایم انور رومان (مترجم) کوئٹہ
- سفرنامہ بلوچستان و سندھ (حصہ دوم): ہنری پوننگرز ایم انور رومان (مترجم) کوئٹہ

- 0 سفرنامہ بلوچستان و سندھ (حصہ اول و دوم): بہتری پونگلرز/ایم انور رومان (مترجم) کوئٹہ
- ۷۱۳- سفرنامہ بن گڑھ: آنند رام مخلص/سعود الحسن خان (مترجم) لاہور
- ۷۱۴- سفرنامہ پاکستان: حسن نظامی، خواجہ دہلی
- ۷۱۵- سفرنامہ پونہ و مدراس وغیرہ: بیگم سید ہمایوں مرزا حیدر آباد کن
- ۷۱۶- سفرنامہ تھانہ بھون و دیوبند اور زیارت بزرگان: عبدالشکور ترمذی، سید کراچی
- ۷۱۷- سفرنامہ تھائی لینڈ (پہلا حصہ): محمد قائم رضوی، سید حیدر آباد
- ۷۱۸- سفرنامہ جہاد افغانستان: رشید احمد مفتی/عبدالرحیم مفتی (مرتب) کراچی
- ۷۱۹- سفرنامہ جہان اسلام ایران: یعقوب علی رازی پشاور
- ۷۲۰- سفرنامہ چترال ۱۹۹۲ء: مہدی محمد کراچی
- ۷۲۱- سفرنامہ چترال اور وادی کیلاش: مہدی محمد کراچی
- ۷۲۲- سفرنامہ چترال و کافرستان ۱۹۸۴ء: مہدی محمد کراچی
- ۷۲۳- سفرنامہ چین: عبدالقدوس ہاشمی، مولانا کراچی
- ۷۲۴- سفرنامہ چین: محمد اکبر خان مانسہرہ
- ۷۲۵- سفرنامہ حج: امید خان غوری، حکیم حیدر آباد
- ۷۲۶- سفرنامہ حج: شبیر احمد، چوہدری لاہور
- ۷۲۷- سفرنامہ حج: محمد اکبر حیدر آباد
- ۷۲۸- سفرنامہ حجاز: اشرف علی قریشی پشاور
- ۷۲۹- سفرنامہ حجاز: ثناء اللہ امرتسری، مولانا سید احمد چنیوٹی (مرتب) فیصل آباد
- ۷۳۰- سفرنامہ حجاز: جان لوئیس برکھارٹ/علی شبیر، مولوی (مترجم) حیدر آباد کن
- ۷۳۱- سفرنامہ حجاز: رفیع الدین فاروقی مراد آبادی/نسیم احمد فریدی (مترجم) لکھنؤ
- ۷۳۲- سفرنامہ حجاز: سلطان داؤد لاہور
- ۷۳۳- سفرنامہ حجاز: عبدالرؤف رحمانی جھنڈا نگری جھنڈا نگر
- ۷۳۴- سفرنامہ حجاز: عبدالمجید خادم سوہدروی سوہدرہ گوجرانوالہ
- ۷۳۵- سفرنامہ حجاز: عرفان علی بیک، مرزا لکھنؤ

- ۷۳۶- سفرنامہ حجاز: غلام رسول مہر/ابوسلمان شاہجہان پوری (مرتب) کراچی
- ۷۳۷- سفرنامہ حجاز: محمد حفیظ الرحمن حفیظ دہلی
- ۷۳۸- سفرنامہ حجاز الحادالی سبیل الرشاد: محمد سلیمان سلمان منصور پوری قاضی لاہور
- ۷۳۹- سفرنامہ حجاز ۱۹۲۷ء: محمد شریف امرتسری امرتسر
- ۷۴۰- سفرنامہ حجاز مائل: محمد اسحاق مائل شروانی علی گڑھ
- ۷۴۱- سفرنامہ حجاز موسوم بہ رفیق الحجاج: محمد عبدالقادر مولوی بنارس
- ۷۴۲- سفرنامہ حجاز میں نے حجاز میں کیا دیکھا: عبدالکریم شمر لاہور
- ۷۴۳- سفرنامہ حجاز وحج بیت اللہ: عفت الہی علوی کراچی
- ۷۴۴- سفرنامہ حجاز وزیارت حرمین شریفین: ظفر احمد عثمانی تھانوی سہارنپور
- ۷۴۵- سفرنامہ حجاز ومصر: احمد حسین خان نواب دہلی
- ۷۴۶- سفرنامہ حج مبارک: تاج محمد شیخ اسلام آباد
- ۷۴۷- سفرنامہ حج وزیارت: عبدالصمد صارم لاہور
- ۷۴۸- سفرنامہ حج وزیارت: محمد شفیع صابر پشاور
- ۷۴۹- سفرنامہ حج وعمرہ: محمد اجمل شاہ جھنگ
- ۷۵۰- سفرنامہ حرمین شریفین: طیب عثمانی ندوی نئی دہلی
- ۷۵۱- سفرنامہ حرمین شریفین: محمد محی الدین حسین، حکیم شبلی سنج شیلی سنج
- ۷۵۲- سفرنامہ دیار حبیب: عبداللطیف/مختار احمد الحسنی (مرتب) لاہور
- ۷۵۳- سفرنامہ رنگون (برما): محمد اختر، حکیم شاہ/جلیل احمد اخوان (مرتب) بہاولنگر
- ۷۵۴- سفرنامہ روسی ترکستان: عبدالاکبر خان/پر دل خان خٹک (مترجم) چارسدہ
- ۷۵۵- سفرنامہ روم مصر وشام: شبلی نعمانی، مولانا اعظم گڑھ
- ۷۵۶- سفرنامہ سبانی: شیخ الربانیت فیلسوف ربانی امام سبحانی لکھنؤ
- ۷۵۷- سفرنامہ سین و فلسطین: وحید الدین خان، مولانا لاہور
- ۷۵۸- سفرنامہ سید علی امیر البحر: علی امیر البحر ترکی ام۔ن لاہور
- ۷۵۹- سفرنامہ شاہ افغانستان (حصہ اول): امان اللہ خان غازی شاہ/زابد القادری (مرتب) دہلی

- 0 سفرنامہ شاہ افغانستان (حصہ دوم): امان اللہ خان غازی، شاہ ازہد القادری (مترجم) دہلی
- ۷۶۰- سفرنامہ شمس: محمد شمس الدین دہلی
- ۷۶۱- سفرنامہ شمس الحجاج: شمس الدین بریلی
- ۷۶۲- سفرنامہ تادمہ شمیم: شیونرائن رینہ شمیم ایڈووکیٹ، پٹنہ لاہور
- ۷۶۳- سفرنامہ صارم: عبدالصمد صارم لاہور
- ۷۶۴- سفرنامہ غوثیہ (جلد اول): محمد غوث قریشی، مخدوم ملتان
- ۷۶۵- سفرنامہ غیرملکی اسفار (جلد اول): وحید الدین خان، مولانا دہلی
- سفرنامہ غیرملکی اسفار (جلد دوم): وحید الدین خان، مولانا لاہور
- ۷۶۶- سفرنامہ فرنگ میرطالی فی بلادافرنجی: ابوطالب اصفہانی لندنی، مرزا اثروت علی، ڈاکٹر (مترجم) نئی دہلی
- ۷۶۷- سفرنامہ فرہ مبارک: محمد علی خان جانوری حیدرآباد دکن
- ۷۶۸- سفرنامہ فرید الملت: فرید الدین قادری لاہور
- ۷۶۹- سفرنامہ قلات: چارلس میسن / ایم انور رومان (مترجم) کوئٹہ
- ۷۷۰- سفرنامہ کرناٹک: تراب علی سید حیدرآباد دکن
- ۷۷۱- سفرنامہ کشمیر: محمد الدین فوق لاہور
- ۷۷۲- سفرنامہ مارکوپولو: مارکوپولو / اعاصم بٹ (مترجم) لاہور
- ۷۷۳- سفرنامہ مٹھی: محمد مسعود احمد، ڈاکٹر لاہور
- ۷۷۴- سفرنامہ محبوبیہ: ع۔ س۔ مسلم، ابوالاعجاز لاہور
- ۷۷۵- سفرنامہ محمد ابن جبیر اندلسی: ابن جبیر اندلسی / احمد علی (مترجم) کراچی
- ۷۷۶- ابن جبیر کا سفر (تفخیص): ابن جبیر / خالد اختر (مترجم) لاہور
- ۷۷۷- سفرنامہ مشرق وسطیٰ: رازق الخیری کراچی
- ۷۷۸- سفرنامہ مصر، فلسطین، شام، حجاز: حسن نظامی، خوبہ دلی
- ۷۷۹- سفرنامہ مغرب اقصیٰ: ولی محمد میر، دبیر قاضی بجنور
- ۷۸۰- سفرنامہ مقامات مقدس: حسین شاہ کربلائی لاہور
- ۷۸۱- سفرنامہ مقبوضہ ہندوستان: انیس شاہ جیلانی، سید محمد آباد

- ۷۸۲- سفرنامہ ناصر خسرو: ناصر خسرو/ عبدالرزاق کانپوری (مترجم) دہلی
- ۷۸۳- سفرنامہ منگو پارک: منگو پارک/ ام-ن لاہور
- ۷۸۴- سفرنامہ ہند: محمد اسلم پروفیسر لاہور
- ۷۸۵- سفرنامہ ہند: محمد یوسف قریشی پشاور
- ۷۸۶- سفرنامہ ہندوستان: حسن نظامی، خواجہ دہلی
- ۷۸۷- سفرنامہ یمن: ڈبلیو بی ایچ/ ام-ن لاہور
- ۷۸۸- سفرنامہ یورپ (حصہ دوم): صفحہ بیگم حیا حیدر آباد دکن
- ۷۸۹- سفرنامہ یورپ: محبوب عالم، مولوی لاہور
- ۷۹۰- سفرنامے: احمد یار خان، نعیمی لاہور
- ۷۹۱- سفر نصیب: مختار مسعود لاہور
- ۷۹۲- سفر وسیلہ ظفر: ریحانہ عبداللہ لاہور
- ۷۹۳- سفر وسیلہ ظفر: طلعت اقبال کراچی
- ۷۹۴- السفر وسیلہ الظفر: محمد عبداللہ خان لاہور
- ۷۹۵- السفر وسیلہ الظفر: محمد جواد سید حیدر آباد دکن
- ۷۹۶- سفر ہم سفر: راغب کلیب کراچی
- ۷۹۷- سفر ہی سفر: مسعود حسن شہاب دہلوی/ شاہد حسن (مرتب) بہاولپور
- ۷۹۸- سفر ہے شرط: جمیل صبا لاہور
- ۷۹۹- سفر ہے شرط: علی احمد فاطمی الہ آباد
- ۸۰۰- سفر ہے شرط: کوثر نیازی لاہور
- ۸۰۱- سفر ہے شرط: مقبول حسین چنچوہ راجہ راولپنڈی
- ۸۰۲- سفر یورپ (حصہ اول): ٹھا کر دت شرما پنڈت لاہور
- سفر یورپ (حصہ دوم): ٹھا کر دت شرما پنڈت لاہور
- ۸۰۳- سفیر بنگال: غلام نقشبند خاٹھی لالہ موسیٰ
- ۸۰۴- سکون صبح کی سرزمین: زیڈ اے قریشی اسلام آباد

- ۸۰۵- سلام بمبئی: احمد سلیم لاہور
- ۸۰۶- سلگتے ساحل: شوکت علی شاہ، سید لاہور
- ۸۰۷- سماعت کی آنکھ سے: تاب عرفانی، رانا لاہور
- ۸۰۸- سمیٹتے فاصلے: ستیش بٹرا نئی دہلی
- ۸۰۹- سمرقند و بخارا کی بازیافت: محمد رابع حسنی ندوی، سید کراچی
- ۸۱۰- سمندر بیتی: ظہیر قریشی کراچی
- ۸۱۱- سمندر جزیرہ میں (حصہ اول): عبدالفتح پشتون کراچی
- ۸۱۲- سمندر کے دن: الطاف شیخ کراچی
- ۸۱۳- سندر چترال: سلمیٰ عوان لاہور
- ۸۱۴- سنگاپور کی سیر: قمر علی عباسی کراچی
- ۸۱۵- سنولیک: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۸۱۶- سورج دیوتا کے دیس میں: آصف محمود جاہ، ڈاکٹر لاہور
- ۸۱۷- سورج ساحل اور سمندر: مدثر بیگ مرزا، ڈاکٹر لاہور
- ۸۱۸- سورج کے ساتھ ساتھ: پرویز پروازی، ڈاکٹر لاہور
- ۸۱۹- سورج کے ساتھ ساتھ: ذکیہ ارشد حمید کراچی
- ۸۲۰- سورج میرے پیچھے: ضمیر جعفری، سید لاہور
- ۸۲۱- سوویت یونین ایک امریکی کی نظر میں: مانک ڈیوی ڈوام۔ن کراچی
- ۸۲۲- سوویت یونین کی سیر: نکولائی میخائیلوف / حبیب الرحمن (مترجم) ماسکو
- ۸۲۳- سوویت یونین میں چند روز: وقار النساء، نون، بیگم حیدر آباد
- ۸۲۴- سوئٹزر لینڈ میں میرے چند شب روز: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۸۲۵- سوئے حرم چلا: جلال الدین عمری، سید نئی دہلی
- ۸۲۶- سوئے حرمین: محمد سعید اختر مرید کے
- ۸۲۷- سوئے سیاچن: کے ایچ تارڑ ملتان
- ۸۲۸- سوئے مدینہ: محمد رفیع ایڈووکیٹ، میاں مرید کے

- ۸۲۹- سوئے وادی کا شجر: اجمل سعید پراچہ لاہور
- ۸۳۰- سویڈن میں تیس سال: لال دین قریشی لاہور
- ۸۳۱- سیاحن کی سرحد پر: غنفر عباس قیصر فاروقی راولپنڈی
- ۸۳۲- سیاحن گلشیر: محمد اکرم کرمل اسکرو
- ۸۳۳- سیاحت آصفی: عثمان علی خان، میرا محمد صبغت اللہ شہید انصاری (مرتب) لکھنؤ
- ۸۳۴- سیاحت افغانستان: شمس الدین، میر لاہور
- ۸۳۵- سیاحت افغانستان: نور محمد شاہ، صاحبزادہ پشاور
- ۸۳۶- سیاحت اقبال: حق نواز پروفیسر لائل پور
- ۸۳۷- سیاحت امیری: حبیب اللہ خان، امیرا محمد آدم خاں (مرتب) حیدرآباد دکن
- ۸۳۸- سیاحت روس: جواہر لال نہرو لاہور
- ۸۳۹- سیاحت سلطانی: سلطان جہان بیگم، نواب شاہ بانو آگرہ
- ۸۴۰- سیاحت فتح خانی: فتح علی خان، نواب لاہور
- ۸۴۱- سیاحت ماجدی: عبد الماجد دریا بادی / عبد القوی دریا بادی (مرتب) کلکتہ
- ۸۴۲- سیاحت ممالک اسلامیہ: بہادر یار جنگ / شاہد حسین رزاقی (مرتب) کراچی
- ۸۴۳- سیاحت نامہ: کریم خان، نواب / عبادت بریلوی، ڈاکٹر (مترجم) لاہور
- ۸۴۴- سیاحت نامہ: ماہر القادری / طالب ہاشمی (مرتب) لاہور
- ۸۴۵- سیاحت نامہ: محمد ظہیر الدین خان، نواب حیدرآباد دکن
- ۸۴۶- سیاحت نامہ روس: (احمد) ابن فضلان / اندیر حسین، شیخ (مترجم) لاہور
- ۸۴۷- سیاحت نامہ کشمیر و پنجاب: بیرن چارلز ہیوگل / محمد حسن صدیقی (مترجم) لاہور
- ۸۴۸- سیاحت ہند: راشد الخیری دہلی
- ۸۴۹- سیاحت ہند: عبد الرحمن امرتسری، حافظ لاہور
- ۸۵۰- سیاست حج: دین محمد تارڑ، ملک لاہور
- ۸۵۱- سپہاں اور پتھر: خورشید قائم خانی لاہور
- ۸۵۲- سیٹ بیلٹ: آفتاب اقبال لاہور

- ۸۵۳- سینہ سنگ پریشم کا رستہ: مسعود سلطان لکھنؤ
لاہور
- ۸۵۴- سیر افغانستان: سلیمان ندوی، سید
حیدر آباد دکن
- ۸۵۵- سیر ایران: آزاد محمد حسین
لاہور
- ۸۵۶- سیر پاکستان: رضیہ فصیح احمد
کراچی
- ۸۵۷- سیر پاکستان: وقار علی، سید
کراچی
- ۸۵۸- سیر پنجاب: کشن پرشاد بہادر، مہاراجہ سر
علی گڑھ
- ۸۵۹- سیر تبت: احمد شاہ ریورینڈ / انیس احمد، مولوی (مترجم)
دلی
- ۸۶۰- سیر تبت: کوی راج ہتھ بلونت سنگھ / ظہور احمد اعوان، ڈاکٹر (مترجم)
پشاور
- ۸۶۱- سیر جہاں وارث: محمد صادق
لاہور
- ۸۶۲- سیر دکن: برجاسی لعل، منشی
الہ آباد
- ۸۶۳- سیر دنیا: دیس راج لالہ
دہلی
- ۸۶۴- سیر دنیا: رام کشن، حکیم
لاہور
- ۸۶۵- سیر سعادت: ہاتف سعید
کراچی
- ۸۶۶- سیر شملہ: ٹھا کر دت شرما دید، پنڈت
لاہور
- ۸۶۷- سیر صوات (حصہ اول): محمد یوسف حفروہی حکیم حاجی
کلکتہ
- ۸۶۸- سیر فرنگ: عبدالرشید، کر تل خواجہ
لاہور
- ۸۶۹- سیر قسطنطنیہ: میکس مولر / احمد الدین بی اے (مترجم)
لاہور
- ۸۷۰- سیر کردنیہ کی: رضیہ فصیح احمد
کراچی
- ۸۷۱- سیر کردنیہ کی غافل: صغرا مہدی
نئی دہلی
- ۸۷۲- سیر کشمیر: مختشم الدولہ غوث محمد خان
جاوہرہ
- ۸۷۳- سیر مراکش اور مشہور حکایات: مختار آزاد
کراچی
- ۸۷۴- سیر مقبول: آغا مقبول اصفہانی / غلام حیدر خان، سید (مترجم)
کانپور
- ۸۷۵- سیر المنازل: سنگین بیگ، مرزا اشرف حسین قاسمی، ڈاکٹر (مترجم)
نئی دہلی

- ۸۷۶- سیر ناگپور: کشن پرشاد مہاراجہ سر
ناگپور
.....
۸۷۷- سیر و تفریح: شادی رام
کراچی
۸۷۸- سیر و سفر: اختر ریاض الدین، بیگم
کراچی
۸۷۹- سیر و سفر: شفیع عقیل
۸۸۰- سید احمد خان کا سفر نامہ پنجاب: سید احمد خان، سر اقبال علی، سید (مرتب)
علی گڑھ

﴿ ش ﴾

- ۸۸۱- شاخ نازک کے آشیانے: محمد شریف، خولجہ
لاہور
۸۸۲- شاداب افریقہ: محمد بن ناصر العبودی، عزیز الرحمن اعظمی، حکیم (مترجم)
مکارم نگر (پڑویا)
لاہور
۸۸۳- شالیمار سے تاج محل تک: تابندہ بتول
لاہور
۸۸۴- شام وطن سے صبح حرم تک: محمد اقبال انجم
گوجرانوالہ
۸۸۵- شاہ سفر سیر دنیا: شہزاد میر خان، اے یو نیل، کرنل (مرتب)
کلکتہ
۸۸۶- شاہ ولی اللہ کے دیس میں: مجاہد الحسنی
فیصل آباد
۸۸۷- شب جائے کہ من بودم: شورش کاشمیری، آغا
لاہور
۸۸۸- شب و روز: محمد سعید، حکیم
کراچی
۸۸۹- شرق اوسط کی ڈائری: ابوالحسن علی ندوی، سید اشمس الحق ندوی (مترجم)
لکھنؤ
۸۹۰- شرق اوسط میں کیا دیکھا: ابوالحسن علی ندوی، سید امیر الحق، بحری آبادی (مترجم)
لکھنؤ
۸۹۱- شمالی پاکستان: رشید اختر ندوی
لاہور
۸۹۲- شمالی علاقہ جات کے سفر کی یادداشت: نصیر الدین احمد، سید
کراچی
۸۹۳- شمال بے مثال: مستنصر حسین تارڑ
لاہور
۸۹۴- شگرف نامہ ولایت: اعتصام الدین، محبت اللہ، چوہدری (مترجم)
کراچی
۸۹۵- شوق آوارگی: عطا الحق قاسمی
لاہور
۸۹۶- شوق حرم: عتیق الرحمن صدیقی
لاہور

- ۸۹۷- شوق، ہم سفر میرا: محمد داؤد طاہر لاہور
- ۸۹۸- شونار بنگلہ: قمر علی عباسی کراچی
- ۸۹۹- شہادت گہ الفت: ریاض احمد انجم، کیپٹن جہلم
- ۹۰۰- شہر پری تمثال: نعیمہ ضیاء الدین کراچی
- ۹۰۱- شہر در شہر: امجد اسلام امجد لاہور
- ۹۰۲- شہر رواں: مشتاق احمد بھٹی لاہور
- ۹۰۳- شہر علامات: آصف فرخی لاہور
- ۹۰۴- شیر دریا: رضا علی عابدی لاہور

﴿ ص ﴾

- ۹۰۵- صبح استنبول شام دمشق: زاہد علی واسطی، سید ڈاکٹر ملتان
- ۹۰۶- صحبت یار آخر شد: شعیب اعظمی، ڈاکٹر دہلی
- ۹۰۷- صحرا کا گلاب: کاظمہ سے کویت: تنویر کاظمی کراچی
- ۹۰۸- صحرا میں شام: قمر علی عباسی کراچی
- ۹۰۹- صدر جنرل ضیاء الحق حرین شریفین میں (منظوم): مصطفیٰ صادق / حافظ لدھیانوی لاہور
- ۹۱۰- صدر خاتمی اور انقلاب ایران: ارشاد احمد حقانی لاہور
- ۹۱۱- صراط الحج: محمد عبداللہ فائق کرتپوری کراچی
- ۹۱۲- صراط الحمید: محمد الیاس برنی علی گڑھ
- ۹۱۳- صراط الحمید (جلد دوم): محمد الیاس برنی حیدر آباد دکن
- ۹۱۴- صنم کدہ ہند: ثریا حفیظ الرحمن اسلام آباد
- ۹۱۵- صنم کدہ ہے جہاں: محسن علی شاہ کراچی
- ۹۱۶- صوفیہ سے چند خطوط: عبداللہ ملک لاہور

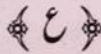
تعارف

عبدالحمید کھوکھر یادگار لائبریری گوجرانوالہ میں ہزار سے زائد کتابوں اور ڈیڑھ لاکھ کے قریب رسالوں اور جریدوں پر مشتمل ہے۔ لائبریری ایک ہزار تین سو سفر ناموں سے مزین ہے۔ زیر نظر کتاب میں ان سفر ناموں کی فہرست پیش کی جا رہی ہے، جو وسط ۲۰۰۴ء تک لائبریری میں موجود تھے۔ فہرست کو دو مختلف صورتوں میں مرتب کیا گیا ہے۔ اولین فہرست ساٹھ صفحات پر مشتمل ہے۔ اس فہرست کو سفر نامہ (عنوان)، مصنف / مترجم / مرتب اور مقام اشاعت تک محدود رکھا گیا ہے۔ ہر سفر نامے کے لیے ایک ہی سطر مختص کی گئی ہے۔

دوسری فہرست قدرے مفصل ہے، جو سفر نامہ نگاروں کے اعتبار سے ترتیب دی گئی ہے۔ اس میں ہر سفر نامہ کے لیے کم از کم تین سطریں وقف کی گئی ہیں۔ پہلی سطر میں سفر نامہ نگار کا نام اور سفر نامہ، اگر ترجمہ شدہ یا مرتب کردہ ہے، تو مترجم یا مرتب کا نام بھی دیا گیا ہے۔ اسی سطر میں آگے چل کر سفر نامے کا نام لکھا گیا ہے۔ دوسری سطر میں مقام اشاعت، سن اشاعت اور بار اشاعت (ایڈیشن) کے علاوہ صفحات کی تعداد (ضخامت) کا ذکر ہے۔ جن سفر ناموں کے ناشرین نے سن اشاعت یا بار اشاعت کو نظر انداز کیا ہے۔ ان کے سن تصنیف یا سن اشاعت کو متن یا پیش لفظ وغیرہ سے دریافت کر کے سن کے نیچے لائن لگا دی گئی ہے۔ اسی طرح کئی سفر نامے ایسے بھی ہیں، جن پر بار اشاعت کا اندراج قصداً یا غیر شعوری طور پر نہیں کیا گیا ہے، تاہم ایسے سفر نامے جن کے متعلق اس تیقن کی گنجائش موجود ہے کہ یہ صرف ایک ہی بار اشاعت کے مراحل سے گزرے ہوں گے، ان کی طباعت کو طبع اول تسلیم کرتے ہوئے اول کے نیچے لائن لگا دی گئی ہے۔ جبکہ تیسری سطر میں مقامات سیاحت کا اندراج کیا گیا ہے۔ جن سفر ناموں کے طبع دوم والے ایڈیشن ہماری لائبریری کی زینت ہیں، ان کے لیے ایک زائد سطر کا اضافہ کیا گیا ہے۔ بعض ترجمہ

- ۹۱۶- طالبان مثالی حکومت کے مثالی حکمران: محمد جمیل خان کراچی
- ۹۱۷- طلسمات فرنگ: علی سفیان آفاقی لاہور
- ۹۱۸- طورخم سے کوہ قاف تک: امیر حمزہ لاہور
- ۹۱۹- طورخم کے اس طرف: مجاہد بریلوی کراچی
- ۹۲۰- طوفان سے ساحل تک: محمد اسد احمد الحسنی (مترجم) لکھنؤ

- ۹۲۱- عارض گیتی: سجاد حیدر زیدی کراچی
- ۹۲۲- عجائبات فرنگ: علی سفیان آفاقی لاہور
- ۹۲۳- عجائبات فرنگ: یوسف حسین کمل پوش لکھنؤ
- ۹۲۴- عجائبات فرنگ: یوسف حسین کمل پوش / تحسین فراقی، ڈاکٹر (مرتب) لاہور
- ۹۲۵- عجائبات فرنگ: یوسف حسین پوش / مظفر عباس، ڈاکٹر (مرتب) لاہور
- ۹۲۶- عجمی کالج: اے آر خالد ڈاکٹر لاہور
- ۹۲۷- عجیب سیرتھی: سلیم اختر، ڈاکٹر لاہور
- ۹۲۸- عجیب لڑکی: مسرت پراچہ لاہور
- ۹۲۹- عرب اور اہل عرب: رچہ ڈاچ سینگر / غلام رسول مہر (مترجم) لاہور
- ۹۳۰- عربستان اور اہل عرب: ایس ایم زویر احمد دین (مترجم) لاہور
- ۹۳۱- عربستان سے نورستان تک: امیر حمزہ بن نذیر احمد ننکانہ
- ۹۳۲- عرب کا مسافر: محمد شریف نوری لاہور
- ۹۳۳- عرض حال: بشری اعجاز لاہور
- ۹۳۴- عروس البلاد بغداد میں: عمر فاروق قدوسی لاہور

- ۹۳۵ - عطا محمد چشتی کا سفر نامہ بغداد ۱۹۳۸ء: غلام محی الدین گولڑوی لاہور
- ۹۳۶ - عقیدت کا سفر: وحید قیصر لاہور
- ۹۳۷ - علی گڑھ سے دیوبند تک: اکبر رحمانی، ڈاکٹر جلگاؤں
- ۹۳۸ - عمر ثالث کے دیس میں: عبدالمومن بگلش کراچی
- ۹۳۹ - عمر خیام کے دیس میں: بلقیس ریاض لاہور
- ۹۴۰ - عمل: محمد احمد بلبلہ دہلی
- ۹۴۱ - عنایات ربانی: محمد اختر، حکیم کراچی
- ۹۴۲ - عوامی جمہوریہ پولینڈ: عبد اللہ ملک لاہور

﴿ غ ﴾

- ۹۴۳ - غبارِ راہ: محمد اکرم اعوان راویپنڈی
- غبارِ راہ (حصہ دوم) محمد اکرم اعوان راویپنڈی
- ۹۴۴ - غبارِ خاک و آہن: طاہر لاہوری لاہور
- ۹۴۵ - غریب کا حج: احمد غریب و محمد صدیق، حافظ بمبئی

﴿ ف ﴾

- ۹۴۶ - فاتحِ قطبین: الفرڈ اسٹائن برگ، محمد طارق محمود (مترجم) کراچی
- ۹۴۷ - فارس کا مسافر: نور محمد خان محمد حسنی کوئٹہ
- ۹۴۸ - فہیان کا سفر نامہ ہند: فہیان / ایسا سر جواد (مترجم) لاہور
- ۹۴۹ - فجر الانسان: ہمایوں ادیب کراچی
- ۹۵۰ - فریضہ حج کی ادائیگی: محمد اکرام قریشی سیالکوٹ
- ۹۵۱ - فسادات سندھ ۱۹۷۲: محمد عدیل خان پشاور
- ۹۵۲ - فسانہ جاپان: نذر لطیف ملتان

- ۹۵۳- فسانہ سلطنت مغلیہ: منوچی / مظفر علی خان، خان بہادر سید (مترجم) لاہور
- ۹۵۴- فکرِ جوان: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۹۵۵- قلیاٹن: وقار علی، سید کراچی
- ۹۵۶- الفوز العظیم: حبیب الرحمن، خان شیروانی اعظم گڑھ

﴿ ق ﴾

- ۹۵۷- قافلہ حجاج: غلام محمد، کرگل راجہ لاہور
- ۹۵۸- قدم بہ قدم: عرفان علی شاد لاہور
- ۹۵۹- قدم قدم جہان نو (منظوم): ناز اکبر آبادی کراچی
- ۹۶۰- قدیم و جدید افغانستان کے دو سفر نامے: حسن نظامی، خواجہ محمد نادر شاہ، غازی دہلی
- ۹۶۱- قراقرم کی وادی: انور سعید صدیقی کراچی
- ۹۶۲- قراقرم کے دیس میں: غزالہ نعیم کراچی
- ۹۶۳- قراقرم کے ساتھ ساتھ: شہزاد احمد حمید لاہور
- ۹۶۴- قرطبہ قرطبہ: قمر علی عباسی کراچی
- ۹۶۵- قرطبہ کی خاموش اذانیں: اے حمید لاہور
- ۹۶۶- قصر عارفان: محمد کریم سلطانی فیصل آباد
- ۹۶۷- قصہ چین جانے کا: مسعود قریشی لاہور
- ۹۶۸- قصہ شہرِ نوردی کا: سلیم عالم کراچی
- ۹۶۹- قصہ میرے سفر کا: کلکیل الرحمن، ڈاکٹر سرینگر
- ۹۷۰- قطبی برفستان: رسل او دین / مرتضیٰ احمد میکش (مترجم) لاہور
- ۹۷۱- قطرہ! سمندر میں: سلیمان سالک لکھنؤ

ک

- ۹۷۲- کاہل میں سات سال: عبید اللہ سندھی، مولانا محمد سرور پروفیسر (مرتب) لاہور
- ۹۷۳- کاروان حجاز: ماہر القادری کراچی
- ۹۷۴- کاروان حجاز: محمودہ منظور ہاشمی، سیدہ ساہیوال
- ۹۷۵- کاروان حرم (منظوم): ع۔ س۔ مسلم، ابوالاتیاز لاہور
- ۹۷۶- کاروان حیات: مشتاق احمد خان لاہور
- ۹۷۷- کافرستان: سلامت علی مہدی نکلہ نگر
- ۹۷۸- کافرستان: محمود دانشور ایرانی / خلیل احمد (مترجم) لاہور
- ۹۷۹- کالا ش: مستنصر حسین تارڑ لاہور
- ۹۸۰- کالام سے کافرستان تک: محمد پرویش شاہین لاہور
- ۹۸۱- کتاب الہند (جلد اول): البیرونی / اصغر علی، سید (مترجم) دہلی
- ۹۸۱- کتاب الہند (جلد دوم): البیرونی / اصغر علی، سید (مترجم) دہلی
- ۹۸۲- کتب خانہ: رضا علی عابدی کراچی
- ۹۸۳- کتنا قریب کتنا دور: محمود شام لاہور
- ۹۸۴- کثرت نظارہ: صابر آفاقی لاہور
- ۹۸۵- کچورا جھیل: کے ایچ تارڑ ملتان
- ۹۸۶- کراچی سے استنبول تک: سکندر خان بلوچ ملتان
- ۹۸۷- کراچی سے خیبر تک: حسین حسنی کراچی
- ۹۸۸- کراچی سے کافرستان تک: محمد آصف رشید کراچی
- ۹۸۹- کراچی سے گنبد خضر تک: ایچ بی خان، ڈاکٹر کراچی
- ۹۹۰- کرب کی راہ گزر: سجاد دل جان رانجھا اسلام آباد
- ۹۹۱- کرن تہلی اور بگولے: پروین عاطف لاہور
- ۹۹۲- کرہ ارض کی سیر گاہیں (جلد اول): اشرف ایوب، نیگم راولپنڈی

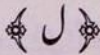
- کرہ ارض کی سیرگاہیں (جلد دوم): اشرف ایوب، بیگم
 لاہور ۹۹۳- کریڈٹ کارڈ: فرخندہ جانی ڈاکٹر
- ۹۹۴- کشمیر کا سفر: ناصر شاہ میر، سید
 کراچی
- ۹۹۵- کشمیر کی سیر: طالب دہلوی
 دہلی
- ۹۹۶- کشمیر کی کلی: محمد رفیق شہزاد
 لاہور
- ۹۹۷- کشمیری صحافیوں کا دورہ کراچی و اندرون سندھ: ظفر مغل
 میرپور
- ۹۹۸- کشور کسریٰ تا سونار دیس: ع۔ س۔ مسلم، ابوالاقتیاز
 لاہور
- ۹۹۹- کشور محمود و بابر: منظور ممتاز
 لاہور
- ۱۰۰۰- کلام مرشد: چمن سنگھ، مہاراجہ
 بیاس ضلع امرتسر
- ۱۰۰۱- کلکشت محبوبے بہ ست جنوبے: اکرام جنک بہادر، نواب
 حیدر آباد دکن
- ۱۰۰۲- کلنٹن کے دیس میں: ناز سرحدی
 لاہور
- ۱۰۰۳- کلید جنت: عبدالحمد خاں جتوے، چودہری
 گوجرانوالہ
- ۱۰۰۴- کنارے کنارے: حسین احمد پراچہ ڈاکٹر
 لاہور
- ۱۰۰۵- کنکر و کے دیس: ضمیر جعفری، سید
 اسلام آباد
- ۱۰۰۶- کوریا کہانی: محمد سعید، حکیم
 کراچی
- ۱۰۰۷- کولبس کے دیس میں: آزاد، جگن ناتھ
 نئی دہلی
- ۱۰۰۸- کونی وادی میں ہے کونی منزل میں ہے؟: نور محمد منصوری
 کراچی
- ۱۰۰۹- کونڈے سے بخارا تک: ایم اے خان
 کراچی
- ۱۰۱۰- کوہ قاف کے اس پار: علی اکبر رضوی، سید
 کراچی
- ۱۰۱۱- کوہ قاف کے دیس میں: کوثر نیازی
 لاہور
- ۱۰۱۲- الکدیت: نسرین بانو اکرم
 لاہور
- ۱۰۱۳- کویت پر عراق کی یلغار: خالد محمود چغتائی
 لاہور
- ۱۰۱۴- کویت کا سفر: عبد الرحمن صدیقی
 اسلام آباد
- ۱۰۱۵- کویت میں چار ہفتے: عنایت اللہ علامہ
 منڈی بہاؤ الدین

- ۱۰۱۶- کہساروں کی زمین میں چندروز: مبارک حسین عاجز، سید
پشاور
- ۱۰۱۷- کھل جاگم سم: نجمہ افتخار راجہ
لاہور
- ۱۰۱۸- کھول آنکھ زمین دیکھ: رفیق خان، ڈاکٹر
لاہور
- ۱۰۱۹- کیتس: یلین رضوی، ڈاکٹر
اسلام آباد
- ۱۰۲۰- کے ٹوائے کے ٹو: علی شہزاد
لاہور
- ۱۰۲۱- کے ٹوکہانی: مستنصر حسین تارڑ
لاہور
- ۱۰۲۲- کیسپین کی چاہ میں: عبید اللہ کبیر، ویڈیو (سی ڈی)
اسلام آباد
- ۱۰۲۳- کیفیات حج بیت اللہ: ہرمزی جلیل قدوائی، بیگم
کراچی
- ۱۰۲۴- کیلاش: اشفاق ملک
لاہور
- ۱۰۲۵- کیلاش کتھا: عباس برمانی، ڈاکٹر
لاہور
- ۱۰۲۶- کیسبرج او کیسبرج: سارہ ہاشمی
لاہور
- ۱۰۲۷- کیمبرہ قلم اور دنیا: ریاض الرحمن ساغر
لاہور
- ۱۰۲۸- کیوبا: فیض احمد فیض
لاہور
- ۱۰۲۹- کیوبا سے چند خطوط: عبداللہ ملک
لاہور

گ

- ۱۰۳۰- گائیڈ بک المعروف سفرنامہ: ایم جے محی الدین
دہلی
- ۱۰۳۱- گڈبائی شہر نو: امتیاز اے شیخ
راولپنڈی
- ۱۰۳۲- گرتے پتے: حسین شاہد
لاہور
- ۱۰۳۳- گردبار: منیر فاطمی
ملتان
- ۱۰۳۴- گرد سفر: قدسیہ قدسی
پشاور
- ۱۰۳۵- گردش میں پاؤں: فخر زماں
لاہور
- ۱۰۳۶- گرین کارڈ کے دیس میں: مقصود احمد چغتائی
لاہور

- ۱۰۳۷- گزرے تھے ہم جہاں سے: افضل توصیف
لاہور
- ۱۰۳۸- گلہنگ حرم (منظوم): حمید صدیقی
لکھنؤ
- ۱۰۳۹- گل برگ سے گل مرگ تک: طیب انصاری
حیدرآباد دکن
- ۱۰۴۰- گل برگ شریف سے بمبئی کا سفر: مصنف نامعلوم
حیدرآباد دکن
- ۱۰۴۱- گلہ دستہ ریاض الاسلام: محمد علی نقشبندی
لاہور
- ۱۰۴۲- گلزار سلیمانی: محمد سلیمان حافظ عرف اللہ دیا
حیدرآباد دکن
- ۱۰۴۳- گلگت ایک بار پھر: محمد اکرم اعوان
کراچی
- ۱۰۴۴- گلگت کے پہاڑوں میں: محمد اسلم عثمانی/اعجاز احمد صدیقی (مرتب)
لاہور
- ۱۰۴۵- گمشدہ: اسلم کمال
لاہور
- ۱۰۴۶- گنجا جتنا کے دیس میں: ظہور احمد اعوان ڈاکٹر
پشاور
- ۱۰۴۷- گوتم کے دیس میں: امجد ثاقب
لاہور
- ۱۰۴۸- گوروں کے دیس میں: عطاء الحق قاسمی
لاہور
- ۱۰۴۹- گوری دھرتی کا لے لوگ: سلیم خان گئی
لاہور
- ۱۰۵۰- گوریوں کا دیس: علی سفیان آفاقی
لاہور
- ۱۰۵۱- گوشہ وطن بریں: مسعود سلطان لکھنوی
لاہور
- ۱۰۵۲- گونج: ایم اقبال
لاہور
- ۱۰۵۳- گوہر مقصود: مقصود احمد چغتائی
لاہور
- ۱۰۵۴- گھر کا راستہ بھول گیا: احسن راجہ
لاہور
- ۱۰۵۵- گھر کی تلاش: سجاد خان رانجھا
اسلام آباد
- ۱۰۵۶- گھڑی مسافرت کی: بلین معصوم
کراچی
- ۱۰۵۷- گھوم لیا پاکستان: اسد سلیم شیخ
لاہور

- ۱۰۵۸- لاہور سے: قمر علی عباسی
کراچی
- ۱۰۵۹- لاہور سے: پیکنگ تک: محمود شام
کراچی
- ۱۰۶۰- لاہور سے: محمد قیوم اعوان
لاہور
- ۱۰۶۱- لاہور سے: اطہر شیر
پٹنہ
- ۱۰۶۲- لاہور سے: حق پادری
لاہور
- ۱۰۶۳- لاہور سے: بمبئی براستہ دہلی: ریاض الرحمن ساغر
لاہور
- ۱۰۶۴- لاہور سے: رفعت سروش فیصل
فیصل آباد
- ۱۰۶۵- لاہور سے: تاخاک بخارا و سر قند: ذوالفقار احمد نقشبندی
فیصل آباد
- ۱۰۶۶- لاہور سے: چین تک: اسلم کمال
لاہور
- ۱۰۶۷- لاہور سے: دریا حبیب تک: حمیدہ فاطمہ، سیدہ
لاہور
- ۱۰۶۸- لاہور سے: سنوٹوش کمار
نئی دہلی
- ۱۰۶۹- لاہور سے: ماسکو تک: شاہ محمد عزیز، چوہدری
لاہور
- ۱۰۷۰- لاہور سے: ممتاز مفتی
لاہور
- ۱۰۷۱- لاہور سے: لکھنؤ لیک: امیر حمزہ
لاہور
- ۱۰۷۲- لاہور سے: لکھنؤ لیک: محمد بشیر
کوٹلی لوہاراں سیالکوٹ
- ۱۰۷۳- لاہور سے: لذت صحرا نوردی: زہرا داؤدی
کراچی
- ۱۰۷۴- لاہور سے: قمر علی عباسی
کراچی
- ۱۰۷۵- لاہور سے: لندن اور کیمبرج: محمد سعید، حکیم
کراچی
- ۱۰۷۶- لاہور سے: لندن اور لندن: محمد عقیل، ڈاکٹر سید
لکھنؤ
- ۱۰۷۷- لاہور سے: لندن سے: آغا محمد اشرف
دہلی
- ۱۰۷۸- لاہور سے: لندن سے: غرناطہ: صہیب حسن، ڈاکٹر
لاہور
- ۱۰۷۹- لاہور سے: لندن کی ڈائری: عبادت بریلوی، ڈاکٹر
لاہور

○ لندن کی ڈائری (جلد دوم): عبادت بریلوی ڈاکٹر

۱۰۸۰- لندن کے نظارے: میران ملک
لاہور

۱۰۸۱- لندن لندن: قمر علی عباسی
کراچی

۱۰۸۲- لندن یا ترا: مناظر عاشق ہرگانوی
نئی دہلی

۱۰۸۳- انکاسری لنکا: اے حمید
لاہور

۱۰۸۴- لنکن کے وطن میں: شریف فاروق
پشاور

۱۰۸۵- لنین گراڈ تا سمرقند: عشرت علی صدیقی
حیدرآباد دکن

۱۰۸۶- لیڈی ڈفرن کی چند روزہ سیر حیدرآباد: ڈفرن، لیڈی / محمد مظہر حافظ (مترجم)
حیدرآباد دکن

۱۰۸۷- مادرہند (جلد اول): کیتھرین، مئوس / خالد کے بیگ (مترجم)
لکھنؤ

○ مادرہند (جلد دوم): کیتھرین، مئوس / خالد کے بیگ (مترجم)
لاہور

۱۰۸۸- مدرانڈیا (حصہ اول): کتھرین، مئوس / محمد عبدالرشید خان علیگ (مترجم)
سہارنپور

۱۰۸۹- مدرانڈیا مادرہند: کتھرائن، مئوس / ام (مترجم)
لاہور

۱۰۹۰- ماڈرن ابن بطوطہ: جاوید اقبال کارٹونسٹ
لاہور

۱۰۹۱- ماڈرن کولمبس: جاوید اقبال کارٹونسٹ
لاہور

۱۰۹۲- مارکو پولو کا سفر نامہ: مارکو پولو / ام - ن
لاہور

۱۰۹۳- مارکو پولو کے دیس میں: شہزاد چوہدری
لاہور

۱۰۹۴- ماروی کا دیس: فرید اللہ حسینی
اسلام آباد

۱۰۹۵- ماسکویا ترا: رام لعل
لکھنؤ

۱۰۹۶- ماوراء النہار: محمد سعید، حکیم
کراچی

۱۰۹۷- ماہ سعید: محمد سعید، حکیم
کراچی

۱۰۹۸- ماہ صیام: یوسف مرزا
کراچی

- ۱۰۹۹- ماہ مغرب المعروف بہ کعبہ نما: محمد منصب علی خان میرٹھ
- ۱۱۰۰- ماہ وروز: محمد سعید، حکیم کراچی
- ۱۱۰۱- مبارک سفر: غلام یزدانی، حکیم ملتان
- ۱۱۰۲- متاع حیات: محمد اشرف قیصر، ڈاکٹر فیصل آباد
- ۱۱۰۳- مجتبیٰ حسین کے سفر نامے: مجتبیٰ حسین احسن چشتی (مرتب) دہلی
- ۱۱۰۴- مجموعہ منازل سفر نامہ مشرق وسطیٰ: محمد اسحاق سرہندی پیر، حاجی کراچی
- ۱۱۰۵- محاذ کی جانب: عبدالسلام ناز لاہور
- ۱۱۰۶- محبتوں کے درمیان: اشرف ندیم اسلام آباد
- ۱۱۰۷- محترم: محمد طفیل لاہور
- ۱۱۰۸- مدراس براستہ بمبئی: محمد توفیق اسلام آباد
- ۱۱۰۹- مدینے کا سفر ہے اور میں نم دیدہ نم دیدہ: منیر حسین کراچی
- ۱۱۱۰- مرحبا الحاج: محمد ذاکر علی خان کراچی
- ۱۱۱۱- مرزا جی کا سفر نامہ: محمد الیاس مرزا لاہور
- ۱۱۱۲- مزید آوارگی: جاوید دانش کلکتہ
- ۱۱۱۳- مسافتیں کیسی: بلقیس ظفر لاہور
- ۱۱۱۴- مسافران لندن: سید احمد خان، سر اساماعیل پانی پتی (مرتب) لاہور
- ۱۱۱۵- مسافر تیرے شہر میں: ساجد فاروق لاہور
- ۱۱۱۶- مسافر حرم: غلام سرور، کرل لاہور
- ۱۱۱۷- مسافر کی ڈائری: احمد عباس، خولجہ دہلی
- ۱۱۱۸- مسافر نواز بہتیرے: ریاض، مرزا لاہور
- ۱۱۱۹- مسکراہٹوں کا دیس تھائی لینڈ: سحر صدیقی اسلام آباد
- ۱۱۲۰- مسیر حامدی (حصہ اول): محمد حامد علی خان، نواب آگرہ
- 0- مسیر حامدی (حصہ دوم): محمد حامد علی خان، نواب آگرہ
- ۱۱۲۱- مشاہدات ایران: عبدالقدوس لاہور